

การรวมพรรคการเมือง: ศึกษากรณีการรวมพรรคไทยรักไทยกับพรรคความหวังใหม่

นาย ภูริวรรักษ์ ใจสำราญ

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง

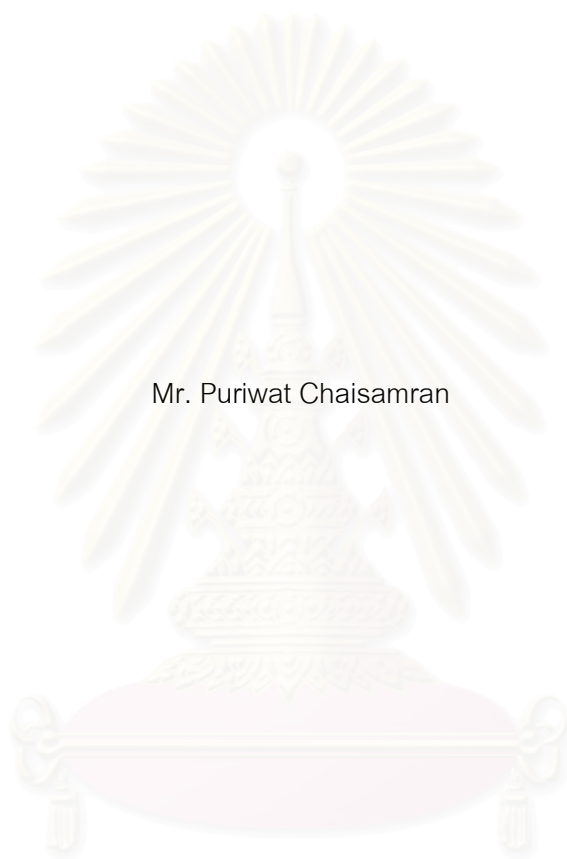
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2546

ISBN 974-17-4535-4

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

POLITICAL PARTY MERGERS: A CASE STUDY OF THE MERGER BETWEEN THE THAI RAK THAI
PARTY AND THE NEW ASPIRATION PARTY

Mr. Puriwat Chaisamran

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Art in Government

Department of Government

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2003

ISBN 974-17-4535-4

บทคัดย่อวิทยานิพนธ์

นาย ภูริวรรักษ์ ใจสำราญ : การรวมพรรคการเมือง:ศึกษากรณีการรวมพรรคไทยรักไทยกับพรรคความหวังใหม่. (POLITICAL PARTY MERGERS: A CASE STUDY OF THE MERGER BETWEEN THE THAI RAK THAI PARTY AND THE NEW ASPIRATION PARTY) อ. ที่ปรึกษา : ศาสตราจารย์ ดร.อนุสรณ์ ลีम्मณี, 137 หน้า. ISBN 947-17-4535-4.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาหาสาเหตุของการรวมพรรคการเมือง โดยเฉพาะกรณีศึกษาการรวมพรรคไทยรักไทยกับพรรคความหวังใหม่ โดยศึกษาปัจจัยด้านการสนับสนุนผู้นำทางการเมือง ด้านผลประโยชน์ เช่น ผลประโยชน์ด้านตำแหน่งทางการเมือง ด้านธุรกิจและการเงิน และด้านพลังของพรรคการเมืองที่ได้จากจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นสมาชิกของพรรค และผลการรวมพรรคครั้งดังกล่าวเป็นตัวแปรตาม และได้ศึกษาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อพรรคไทยรักไทยในด้านเสถียรภาพของพรรค และผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อเสถียรภาพของรัฐบาล

ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุสำคัญในการรวมพรรคไทยรักไทยกับพรรคความหวังใหม่ได้แก่ปัจจัยด้านผลประโยชน์ด้านธุรกิจและการเงิน รวมถึงปัจจัยด้านคะแนนเสียงในสภาที่เป็นสำคัญ ในขณะที่ปัจจัยด้านการสนับสนุนผู้นำและผลประโยชน์ด้านตำแหน่งทางการเมืองนั้นพบว่าไม่ใช่เป็นสาเหตุของการรวมพรรค สำหรับประเด็นด้านเสถียรภาพของพรรคไทยรักไทยและรัฐบาลภายหลังการรวมพรรค พบว่าการรวมพรรคครั้งนี้ไม่ก่อให้เกิดภาวะความไร้เสถียรภาพให้แก่พรรค เนื่องจากกรอบกฎเกณฑ์ของพรรคและผลประโยชน์ที่เอื้ออำนวยต่อสมาชิกทำให้สามารถควบคุมสมาชิกพรรคได้ และคะแนนเสียงของพรรคที่เพิ่มขึ้นถึง 295 เสียง ทำให้การรวมพรรคครั้งนี้สร้างเสถียรภาพแก่รัฐบาล

ภาควิชา.....การปกครอง..... ลายมือชื่อนิติ.....

สาขาวิชา.....การปกครอง..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

ปีการศึกษา 2546

AN ABSTRACT

438 11553 24: MAJOR GOVERNMENT

KEY WORD: POLITICAL PARTY/ PARTY MERGER/ THAI RAK THAI PARTY/ NEW ASPIRATION PARTY

PURIWAT CHAISAMRAN: POLITICAL PARTY MERGERS: A CASE STUDY OF THE MERGER BETWEEN THE THAI RAK THAI PARTY AND THE NEW ASPIRATION PARTY

THESIS ADVISOR: PROF ANUSORN LIMMANEE.

137 pp. ISBN 947-17-4353-4

The purpose of this thesis is to explain why New Aspiration Party merged with and became a part of Thai Rak Thai Party by focusing on the support of political leader, the political, business and financial interests, and the maximization of MPs as main factors of the merger. In addition the impacts of the merger on Thai Rak Thai Party's and government stability are also taken into consideration.

It is found that merger between New Aspiration Party and Thai Rak Thai Party resulted largely from the business and financial gains and the maximization of MPs. The support of political leader and the political interests, however, did not play any significant role. Instead of destabilizing Thai Rak Thai Party, the merger had strengthened its parliamentary power and the stability of its government, since the party rules and the benefits given to party members enabled Thai Rak Thai Party to control the increased MPs effectively.

Department .....Government .....

Student's signature.....

Field of Study ...Government.....

Advisor's signature.....

Academic year 2003

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความอนุเคราะห์และความเอาใจใส่จากบุคคลหลายฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ศาสตราจารย์ ดร.อนุสรณ์ ภูมิณี ที่กรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รวมทั้งรองศาสตราจารย์ ม.ร.ว.พทุทธิสาณ ชุ่มพล และอาจารย์สิริพรรณ นกสวน ที่กรุณารับเป็นประธานกรรมการและกรรมการในการสอบวิทยานิพนธ์ตามลำดับ และยังได้ให้คำแนะนำ คำปรึกษาและข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้เสร็จสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังขอเคารพและอุทิศงานให้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร.พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว ซึ่งในขณะที่ท่านยังมีชีวิตอยู่นั้น ท่านให้เกียรติในการเป็นประธานกรรมการ และยังให้ความอนุเคราะห์และความเอาใจใส่เป็นอย่างดี

ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณ ท่านผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่านที่ได้แสดงความคิดเห็นและให้ข้อมูลสัมภาษณ์อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อสำเร็จของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และยังเปิดโลกวิสัยทัศน์ด้านการเมืองให้กว้างขึ้น

คนในครอบครัว คือแรงกำลังใจที่ช่วยเตือนสติและผลักดันให้ผู้ศึกษาสามารถผ่านช่วงเวลาต่างๆของชีวิตให้สำเร็จลุล่วงโดยปราศจากอุปสรรคใดๆ ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อสมประสงค์ คุณแม่ปิยะธิดา ผู้ซึ่งให้ความรัก ให้กำลังใจ ให้ความหวัง และสนับสนุนทุกๆ เรื่องที่ผู้ศึกษาได้ทำไปด้วยหัวใจที่รักลูกอย่างเต็มเปี่ยม และ ขอบใจจับแน่น ที่เป็นได้ทั้งเพื่อนใจ เพื่อนคู่คิด และเป็นเพื่อนตายของผู้ศึกษาทุกขณะเวลา ทำให้ผู้ศึกษารู้ถึงคุณค่าของเวลาที่จะต้องทำสิ่งดีๆตอบแทนแก่ความรัก ความหวังใจที่พวกเขาเหล่านี้มีให้ไม่เสื่อมคลาย

นอกจากนี้ ขอขอบคุณกลุ่มเพื่อนๆของผู้ศึกษา ตั้งแต่สมัยเรียนปริญญาตรีที่เกษตรศาสตร์ที่ยังมาคอยเป็นห่วง คอยช่วยคิดและช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลาในการศึกษาปริญญาโทที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตลอดจนเพื่อนๆ ที่ได้ใช้เวลาส่วนหนึ่งในการเรียนที่จุฬาฯ ด้วยกัน และเป็นแรงกำลังให้ผู้ศึกษาได้ลุกขึ้นทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนสมบูรณ์ ขอขอบคุณ พี่หนุ่ม พี่หนึ่ง ที่ให้คำแนะนำในการเรียน การทำวิทยานิพนธ์ และหน้าที่การงานส่วนหนึ่งแก่ผู้ศึกษา และรวมถึงบุคคลอื่นๆที่ไม่อาจกล่าวนามไว้ ณ ที่นี้

หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะมีคุณประโยชน์แก่ผู้ที่ต้องการเนียรรู้และนักการเมืองบางส่วนที่ต้องการพัฒนาพรรคการเมือง พัฒนาการบริหารประเทศ ให้เจริญก้าวหน้า และห่างไกลซึ่งการคอร์รัปชันเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวก็ดีหรือกลุ่มก็ดี ผู้ศึกษาขอขอบคุณดีนั้นแด่คุณพ่อ คุณแม่ และผู้มีพระคุณ ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาของผู้ศึกษาทุกท่าน แต่หากมีข้อบกพร่อง ผู้ศึกษาขอน้อมรับด้วยความเคารพอย่างยิ่ง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพและแผนภูมิ	ฎ
บทที่	
บทที่ 1 บทนำ	1
สภาพทั่วไปและที่มาของปัญหา.....	1
ปัญหาการนำวิจัย.....	4
วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	5
สมมติฐานการวิจัย.....	5
ขอบเขตของการศึกษา.....	6
การออกแบบการวิจัย.....	6
นิยามคำสำคัญ.....	8
ลำดับการเสนอผลการศึกษาค้นคว้า.....	11
บทที่ 2 แนวความคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา	12
การเมืองการปกครองไทย กับ พรรคการเมือง.....	12
แนวการศึกษาเรื่อง “พรรคการเมือง”.....	21
การศึกษาตัวแปรที่สำคัญ.....	25
พลังของพรรค.....	26
สนับสนุนผู้นำทางการเมือง.....	27
ผลประโยชน์ที่ได้รับ.....	31
ความเหนียวแน่น หรือ เสถียรภาพของพรรค.....	37
เสถียรภาพของรัฐบาล.....	42

บทที่ 3 กระบวนการรวมพรรคการเมือง การรวมพรรคการเมืองในอดีต และเหตุการณ์รวมพรรคไทยรักไทยกับพรรคความหวังใหม่.....	50
รูปแบบในการรวมพรรคการเมือง.....	50
รวมกลุ่มพรรคการเมืองเป็นพรรคแนวร่วม หรือพรรคพันธมิตร.....	50
รวมตัวเข้าเป็นพรรคการเมืองเดียวกัน.....	50
การรวมพรรคการเมืองเป็นพรรคเดียวกันที่เกิดขึ้นในอดีต.....	54
กรณีพรรคก้าวหน้าและพรรคประชาธิปไตย.....	54
กรณีการรวมพรรคแนวร่วมสังคมนิยม ระหว่างพรรคเศรษฐกิจ พรรคขบวนการไฮปาร์ค พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย และพรรคเสรี ประชาธิปไตย.....	56
กรณีการรวมพรรคสหภูมิกับพรรคชาติสังคม.....	57
กรณีพรรคเอกภาพ.....	58
กรณีการรวมพรรคกิจสังคม.....	59
กรณีการรวมพรรคหลักสยามเข้ากับพรรคพลังธรรม.....	61
กรณียุบพรรคมวลชนกับพรรคความหวังใหม่.....	62
กรณีพรรคเสรีธรรมกับพรรคไทยรักไทย.....	63
เหตุการณ์การรวมพรรคความหวังใหม่และพรรคไทยรักไทย.....	64
ขั้นตอนการรวมพรรค	68
 บทที่ 4 การศึกษาปัจจัยที่นำไปสู่การรวมพรรคการเมืองและผลกระทบต่อเสถียรภาพของ พรรคและเสถียรภาพของรัฐบาล.....	 71
ปัจจัยด้านการสนับสนุนผู้นำทางการเมือง.....	73
ปัจจัยผลประโยชน์ของพรรค.....	79
ผลประโยชน์ด้านตำแหน่งภายในพรรคและตำแหน่งทางการเมือง.....	80
ผลประโยชน์ด้านการเงินและทรัพย์สิน.....	90
ปัจจัยด้าน“พลังของพรรค” หรือคะแนนเสียงในสภาผู้แทนราษฎร.....	94
เสถียรภาพของพรรคการเมืองและเสถียรภาพของรัฐบาล.....	97
เสถียรภาพของพรรคการเมือง.....	97
เสถียรภาพของรัฐบาล.....	110

สารบัญ (ต่อ)

ณ
หน้า

บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	116
ผลการศึกษา.....	116
ข้อเสนอแนะทั่วไป.....	127
รายการอ้างอิง.....	131
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	137

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
ตารางที่ 4.1	แสดงตำแหน่งต่างๆ ในคณะรัฐมนตรีชุดที่ 52 ปีที่ 1..... 86
ตารางที่ 4.2	แสดงตำแหน่งต่างๆ ในคณะรัฐมนตรีชุดที่ 52 ปีที่ 2 88
	ปรับคณะรัฐมนตรีครั้งที่ 4
ตารางที่ 4.3	แสดงตำแหน่งคณะกรรมการสามัญประจำสภาผู้แทนราษฎร..... 89 ที่สมาชิกอดีตสมาชิกพรรคความหวังใหม่ได้รับหลังการรวมพรรค กับพรรคไทยรักไทย
ตารางที่ 4.4	แสดงจำนวนผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับการเลือกตั้ง..... 94 ในปี พ.ศ. 2544
ตารางที่ 4.5	แสดงกลุ่มภายในพรรคความหวังใหม่..... 98
ตารางที่ 4.6	แสดงกลุ่มผู้ก่อตั้งพรรคไทยรักไทย..... 101
ตารางที่ 4.7	แสดงกลุ่มต่างๆภายในพรรคไทยรักไทย 102
ตารางที่ 4.8	แสดงคะแนนเสียงในการรับหลักการและลงมติเห็นชอบในร่าง..... 112
พระราชบัญญัติต่างๆที่ถูกเสนอโดยคณะรัฐมนตรีในช่วง พ.ศ. 2544-2547	

สารบัญภาพ

แผนภาพ	หน้า
แผนภาพที่ 2.1 แสดงการศึกษาสาเหตุในการรวมพรรคการเมืองและผลที่เกิดขึ้น..... ต่อเสถียรภาพของพรรคและเสถียรภาพของรัฐบาล	25
แผนภาพที่ 2.2 แสดงแนวความคิดอันเป็นเกณฑ์ในการศึกษาเสถียรภาพของ..... พรรคการเมือง	41
แผนภาพที่ 3.1 แสดงขั้นตอนการรวมพรรคเพื่อจัดตั้งพรรคการเมืองใหม่.....	52
แผนภาพที่ 3.2 แสดงขั้นตอนการรวมพรรคแบบรวมเข้าเป็นพรรคการเมืองเดียวกับ..... พรรคการเมืองหลัก	53
แผนภาพที่ 4.1 โครงสร้างพรรคไทยรักไทยก่อนหน้าการรวมพรรค.....	81
แผนภาพที่ 4.2 โครงสร้างพรรคไทยรักไทยหลังการรวมพรรคความหวังใหม่.....	82

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

สภาพทั่วไปและที่มาของปัญหา

หลังเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ.2475 ประเทศไทยดำเนินการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมาจนถึงปัจจุบันนี้เป็นระยะเวลา 70 ปีเต็ม การเมืองการปกครองของไทยผ่านร้อนผ่านหนาวผ่านอุปสรรคต่างต่งนานามากมาย เมืองค้กรทางการเมืองเกิดขึ้นตามระบบการเมืองในช่วงต่างๆ เช่น คณะราษฎรในช่วงแรกของการเปลี่ยนระบอบการปกครองมาเป็นประชาธิปไตย คณะปฏิวัติต่างๆ ในช่วงที่ทหารนำการเมืองหรือช่วงที่ทหารปฏิวัติ และพรรคการเมืองต่างๆ ในช่วงที่ระบบประชาธิปไตยถูกนำกลับมาใช้ เป็นต้น ผลของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่มีการแทรกแซงระบอบประชาธิปไตยด้วยการปกครองระบบอำนาจนิยมหรือเผด็จการทหารทำให้สถาบันทางการเมืองอย่างพรรคการเมืองไม่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ในขณะเดียวกันพรรคการเมืองก็ถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง หรือเป็นเครื่องมือในการเข้าสู่อำนาจรัฐของนักการเมืองและกลุ่มทหารด้วย ดังนั้นเราอาจกล่าวได้ว่าในสมัยก่อนนั้นพรรคการเมืองไทยไม่ได้เป็นสถาบันตัวแทนประชาชนทางการเมืองอย่างแท้จริง แต่กลับเป็นการรวมกลุ่มของชนชั้นนำที่มีผลประโยชน์ด้านอำนาจหรือทรัพย์สินต่างๆ แฝงอยู่ และเมื่อพรรคการเมืองไม่ได้เป็นตัวแทนของประชาชน จึงทำให้การเคลื่อนไหวต่างๆ ของพรรคไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของหลักการเจตนารมณ์หรือนโยบายเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง แต่เป็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อแสวงหาสิ่งทีตนและกลุ่มคนในพรรคต้องการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเคลื่อนไหวในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ได้รับเลือกตั้งเข้าสู่สภาซึ่งจะเป็นช่องทางนำไปสู่ผลประโยชน์ที่มากกว่ารออยู่

การดำเนินกิจกรรมใดของพรรคการเมืองที่มีผลประโยชน์ด้านต่างๆ แฝงอยู่นั้นยังเป็นผลให้พรรคการเมืองไทยมีลักษณะยึดหยุ่น ลอยตัวสูง กล่าวคือมีความพร้อมที่จะแตกแยกเป็นฝักฝ่าย(Faction) หรือแยกพรรคการเมือง¹ เพื่อโอกาสให้ได้ในสิ่งที่สมาชิกพรรคต้องการ หรือเพื่อให้ได้ชัยชนะการเลือกตั้ง การร่วมรัฐบาล และการต่อรองทางการเมือง เราจึงเห็นเหตุการณ์ในการแยกพรรคเพื่อตั้งพรรคใหม่แข่งขันกับพรรคการเมืองเดิม หรือตั้งพรรคใหม่เพื่อสนับสนุนคนหรือกลุ่มบุคคลในการเข้าสู่อำนาจทางการเมืองอย่างชอบธรรม ในขณะเดียวกันพรรคการเมืองหนึ่งๆ ก็มีความพร้อมที่จะยุบพรรคเพื่อรวมพรรคกับอีกพรรคหนึ่งเพื่อเป้าหมายหลายประการ

---

¹ กนก วงษ์ตระหง่าน, พรรคการเมืองไทย (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 56.

เช่นกัน เช่น เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนการลงแข่งขันเลือกตั้งกับพรรคการเมืองต่างๆ ด้วยการระดมผู้สมัครที่มีชื่อเสียงและเป็นเจ้าของพื้นที่ให้เข้ามาอยู่ในพรรคมากขึ้น หรือเพื่อเพิ่มอำนาจเสียงสนับสนุนการโหวต(Vote) ในประเด็นต่างๆในสภาและสนับสนุนผู้นำรัฐบาลในขณะนั้น หรือหากเป็นพรรคฝ่ายค้านก็สามารถผลักดันประเด็นและเพิ่มน้ำหนักการเสนอประเด็นไม่ว่าวงใจรัฐบาลได้มีน้ำหนักมากขึ้น เป็นต้น

สำหรับประเด็นการรวมพรรคการเมืองนั้น ที่ผ่านมานั้นอาจเกิดขึ้นไม่บ่อยครั้งนักแต่เราก็สามารถพบเห็นได้บ้าง ไม่ว่าจะเป็นในช่วงก่อนการเลือกตั้ง ในช่วงหลังการเลือกตั้งหรือในช่วงระหว่างจัดตั้งรัฐบาล เช่น การรวมพรรคก้าวหน้ากับพรรคประชาธิปัตย์ ในสมัยหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นหัวหน้าพรรคก้าวหน้า หรือการรวมพรรคการเมืองเป็นพรรคเสริมนั่งศिला การรวมพรรคของพรรคชาติไทย การรวมพรรคของพรรคเอกภาพ เป็นต้น ซึ่งการรวมพรรคการเมืองในแต่ละครั้งนั้นต่างก็มีสาเหตุพื้นฐานที่แตกต่างกันไป หรือบางครั้งก็คล้ายกันบ้าง อย่างไรก็ตามหลังจากที่มีการรวมพรรคการเมืองแล้ว พรรคเหล่านั้นก็มีบทบาททางการเมืองที่แตกต่างกัน บางก็สามารถดำเนินกิจกรรมทางการเมืองด้วยดี บางก็ดำเนินกิจกรรมไปช่วงระยะหนึ่งแล้วก็ต้องแยกตัวหรือสลายตัวไปเอง ทั้งนี้เพราะสภาพบริบทของพรรคการเมืองไทยนั้นยังขาดความมั่นคง ขาดความต่อเนื่อง และขาดความเป็นพรรคของประชาชน กอปรกับเหตุการณ์ทางการเมืองในยุคต่างๆ ที่เกิดขึ้นซึ่งสร้างความไม่เสถียรภาพ ความไม่ต่อเนื่องให้กับพรรคการเมือง รวมไปถึงเสถียรภาพของรัฐบาลผสม ซึ่งอาจกล่าวได้เช่นกันว่า ในอดีตนั้นการรวมพรรคการเมืองไม่ได้นำมาซึ่งเสถียรภาพของพรรคการเมือง หรือเสถียรภาพของรัฐบาล แต่ทั้งนี้เมื่อบริบททางการเมืองเปลี่ยนแปลงไปรวมถึงสภาพแวดล้อมทางการเมือง อย่างภาคประชาชน หรือกรอบกฎหมายต่างๆ จึงอาจทำให้ประเด็นในการรวมพรรคการเมืองมีผลที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งเป็นสิ่งสมควรในจะทำการศึกษาต่อไป

นอกจากผลของการศึกษาประวัติศาสตร์ของพรรคการเมืองในอดีตทำให้เกิดความสนใจในบริบทการรวมพรรคการเมืองแล้ว ประเด็นของกรอบกฎหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันและกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองและการเลือกตั้งนั้นได้สร้างผลต่อพรรคการเมือง และการเคลื่อนไหวของพรรคการเมืองต่างๆอย่างเช่นการรวมพรรคได้เช่นเดียวกัน

นักวิชาการหลายท่านมีความเชื่อว่า การแก้ไขปัญหาความไร้เสถียรภาพของรัฐบาลไทย ความอ่อนแอของสภาผู้แทนราษฎรและพรรคการเมือง จำต้องปรับการเมืองการปกครองให้มีพรรคน้อยพรรค ซึ่งพรรคใดพรรคหนึ่งมีโอกาสที่จะได้เสียงข้างมากในสภา และสามารถที่จะจัดตั้งรัฐบาลที่มีเสียงข้างมากได้ลำพังพรรคเดียว หรือน้อยพรรคได้นั้น จะทำให้รัฐบาลมีความยั่งยืนกว่า รัฐบาลที่มีพรรคหลายพรรคผสมกัน เจตนารมณ์ดังกล่าวได้นำไปสู่การปฏิรูปการเมือง พ.ศ.2540

โดยเฉพาะการปฏิรูประบบการเลือกตั้ง ซึ่งถือเป็นช่องทางเข้าสู่อำนาจรัฐของพรรคการเมืองต่างๆ มาเป็นระบบผสมระหว่างแบบเขตเดียวเบอร์เดียว(Single-Member Constituency) และระบบแบบบัญชีรายชื่อ(Party List)

สำหรับการเลือกตั้งในระบบเขตเดียวเบอร์เดียวนั้นมีเจตนาให้ผู้สมัครมีความเท่าเทียมกันในการหาเสียง ทำให้พรรคใหญ่ๆ ก็ต้องการผู้สมัครจากพรรคอื่นที่เป็นเจ้าของพื้นที่ก่อนหน้านั้น เข้าร่วมโดยเฉพาะสมาชิกจากพรรคการเมืองแห่งภูมิภาคซึ่งอาจเป็นพรรคขนาดกลางหรือพรรคขนาดเล็กต่างๆ ก็เป็นผลให้พรรคเหล่านั้นต้องการผนวกเอาพรรคต่างๆ ที่คาดหมายไว้รวมพรรคเข้าด้วยกัน ในขณะที่เดียวกันการเลือกตั้งในแบบบัญชีรายชื่อซึ่งมีเจตนาในการส่งเสริมระบบพรรคการเมืองให้มีความสำคัญมากขึ้น เพราะต้องเลือกบัญชีรายชื่อพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง พรรคใดได้คะแนนต่ำกว่าร้อยละ 5 ให้ถือว่าพรรคนั้นไม่ได้รับการเลือกตั้ง ซึ่งการเลือกตั้งในระบบบัญชีรายชื่อนี้จะส่งผลให้พรรคการเมืองขนาดใหญ่มีความได้เปรียบในชัยชนะมากกว่าพรรคการเมืองขนาดกลางและพรรคการเมืองขนาดเล็กที่มีฐานเสียงสนับสนุนน้อย ทำให้โอกาสในการได้รับเลือกตั้งในนามบัญชีรายชื่อของพรรคลดลงไปอีกหรืออาจไม่ได้รับเลือกเลย อันจะส่งผลแก่พรรคที่จะไม่มีบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางการเมืองเลยจนอาจต้องสลายตัวไปในที่สุด สถานการณ์ดังกล่าวทำให้พรรคขนาดกลางและพรรคขนาดเล็กอาจถูกบีบให้มีทางออกน้อย และทางที่ดีที่สุดก็คือการรวมพรรค²

จากที่กล่าวมาข้างต้น เมื่อในอดีตก็มีการรวมพรรคการเมืองให้เราได้เห็นบ้างและในอนาคตแนวโน้มของการรวมพรรคการเมืองอาจมีมากขึ้น และการรวมพรรคการเมืองดังกล่าวอาจสร้างผลกระทบต่อระบบการเมืองการบริหารประเทศมากกว่าเพียงแค่การเกิดองค์กรใหม่ทางการเมืองอย่างเดียว จึงทำให้ประเด็นการรวมพรรคการเมืองดูมีความหมาย มีนัยยะความสำคัญซึ่งควรค่าแก่การศึกษาให้ละเอียดมากยิ่งขึ้น ตั้งแต่ประเด็นสาเหตุของการรวมพรรคการเมือง และเมื่อพรรคต่างๆ มีความประสงค์รวมพรรคการเมืองเข้าด้วยกันจะมีขั้นตอนหรือกระบวนการอย่างไร และโดยเฉพาะเมื่อภายหลังที่มีการรวมพรรคการเมืองแล้วจะสร้างผลกระทบต่ออย่างไรบ้าง ต่อเสถียรภาพของพรรคและเสถียรภาพของรัฐบาลผสม

ประเด็นสุดท้ายที่นำไปสู่การศึกษาเรื่องการรวมพรรคก็คือ สถานการณ์ทางการเมืองในช่วงเดือนมกราคม พ.ศ.2545 เป็นต้นมา เราจะได้ยินประเด็นการรวมพรรคการเมืองบ่อยครั้ง ตั้งแต่การรวมพรรคระหว่างพรรคไทยรักไทยและพรรคความหวังใหม่ และพรรคอื่นๆตามมา รวม

² พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, การทำให้บทบาทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้รับการปฏิบัติตามเจตนารมณ์ : กรณีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร, (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2542), หน้า 115.

ไปถึงการวิพากษ์วิจารณ์การรวมพรรคการเมืองครั้งนี้ในแง่มุมต่างๆ เช่น สาเหตุแฝงในการรวมพรรค โดยเฉพาะผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อพรรคที่ดี หรือต่อรัฐบาลที่ดี เป็นต้น ประเด็นข้อถกเถียงดังกล่าวนี้เองที่ผู้วิจัยเห็นว่า ควรจะมีการศึกษาอย่างละเอียดมากขึ้น เพื่อความเข้าใจในปรากฏการณ์ดังกล่าวได้ดียิ่งขึ้นต่อไป

สำหรับการศึกษาเรื่องการรวมพรรคการเมืองอาจไม่ใช่เป็นของใหม่ในการเมืองไทย เพราะการรวมพรรคการเมืองนั้นมีมาตั้งแต่สมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา แต่เนื่องจากการรวมพรรคการเมืองเป็นปรากฏการณ์ที่เราเห็นไม่บ่อยครั้งนัก เพราะส่วนใหญ่พรรคการเมืองบ้านเราจะมาจากการแยกพรรคมากกว่าการรวมพรรค จึงทำให้งานซึ่งศึกษาประเด็นดังกล่าวนี้ดูจะน้อยตามไปเช่นกัน ผลงานศึกษาการรวมพรรคการเมืองที่เราพบเห็นได้บ้างมักเป็นการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์ที่เล่าเหตุการณ์ในยุคนั้นๆ หรือเป็นการศึกษาในเชิงกฎหมายการรวมพรรคการเมือง แต่การศึกษากการรวมพรรคการเมืองในมิติอื่นๆ ของไทยยังคงมีไม่เพียงพอหากเทียบกับผลกระทบที่สำคัญอันจะเกิดขึ้นจากการรวมพรรคการเมือง ในขณะที่บริบทของการรวมพรรคการเมืองอย่างในประเทศไทยนั้นกลับไม่ค่อยเกิดในประเทศตะวันตกเท่าไรนัก ถึงแม้ในทวีปยุโรปจะมีพรรคการเมืองหลายพรรคเช่นเดียวกัน แต่ด้วยประวัติความเป็นมาที่ยาวนานของแต่ละพรรค ทำให้ความแตกต่างระหว่างพรรคปรากฏอยู่ในรูปของนโยบายทางเศรษฐกิจ ศาสนา และการเมือง มากกว่าผลประโยชน์หรือเรื่องส่วนตัวอย่างพรรคการเมืองของไทย ดังนั้นการรวมพรรคจึงไม่ค่อยจะเกิดขึ้น จะมีเพียงการรวมกลุ่มระหว่างพรรคที่เป็นมิตรตามธรรมชาติของอุดมการณ์ แต่สภาพการณ์การรวมพรรคมักเกิดขึ้นในประเทศที่กำลังพัฒนาอย่างประเทศไทย หรือประเทศอื่นๆ ในเอเชีย เมื่อเป็นเช่นนี้การศึกษากการรวมพรรคการเมืองในเชิงทฤษฎีตะวันตกจึงไม่มีให้เราพบเห็นมากนัก และของประเทศไทยเองก็ไม่ค่อยมี หรือหากมีก็ยังไม่ส่งผลว่าจะเข้ากับสภาพบริบททางการเมืองบ้านเราหรือไม่ แต่กระนั้นในการศึกษาเรื่องพรรคการเมืองนี้ก็ยังคงอาศัยกรอบทฤษฎีต่างๆ ที่นักรัฐศาสตร์ชาติตะวันตกได้ศึกษาค้นคว้าไว้เป็นแนวทาง โดยผสมผสานกับองค์ความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับบริบททางการเมืองไทยร่วมกันศึกษาวิเคราะห์ เพื่อหาข้อสรุปทั่วไปเชิงประจักษ์ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนั้นด้วยสาระสำคัญและนัยยะสำคัญของการรวมพรรคการเมือง ประกอบกับผลงานศึกษาอันเกี่ยวกับการรวมพรรคการเมืองที่ยังมีไม่มากนัก ทำให้เป็นเสน่ห์ชวนใจให้ทำการศึกษาอย่างลึกซึ้งมากกว่าเท่าที่มีอยู่

ปัญหานำการวิจัย

1. การรวมพรรคการเมืองมีการก่อตัวหรือสาเหตุอะไรบ้างที่ทำให้เกิดการรวมพรรคการเมือง

2. เมื่อแต่ละพรรคมีเจตนาอันแน่วแน่ในการรวมพรรคการเมืองแล้ว จะมีกระบวนการในการรวมพรรคการเมืองอย่างไรและรูปแบบใดบ้าง
3. เมื่อมีการรวมพรรคการเมือง เสร็จสิ้นสมบูรณ์แล้วจะเกิดผลกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาลตามมาอย่างไรบ้าง

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เนื้อหาของงานชิ้นนี้มุ่งเสนอบทบาทของพรรคการเมืองที่เกิดจากการรวมพรรคการเมือง โดยเฉพาะในกรณีการรวมพรรคการเมืองระหว่างพรรคไทยรักไทยกับพรรคความหวังใหม่ นอกจากนี้ผู้ศึกษามุ่งหมายเสนอข้อมูลการรวมพรรคการเมืองที่เกิดขึ้นของไทยตั้งแต่อดีต (บางช่วงเวลา) ทั้งหมดนี้ก็เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสรุปทั่วไปเชิงประจักษ์ อันเป็นกฎเกณฑ์ที่สามารถอธิบายสภาพการณ์ของการรวมพรรคการเมือง และโดยเฉพาะประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาวิธีการรวมพรรคการเมือง และมุ่งวิเคราะห์สาเหตุพื้นฐานในการรวมพรรคการเมือง
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพรรคการเมืองหลังจากที่มีการรวมพรรคการเมืองแล้ว ต่อเสถียรภาพรัฐบาล

สมมติฐานการวิจัย

ในกรณีของการรวมพรรคการเมืองเป็นพรรคการเมืองใหม่ก็ดี หรือเป็นพรรคการเมืองเดิมที่มีขนาดใหญ่ขึ้นก็ดี หรือในลักษณะการรวมกลุ่มพรรคการเมืองก็ดี ต่างก็มีลักษณะของการกำเนิดพรรคการเมืองอันมีความสำคัญต่อสภาผู้แทนราษฎรและรัฐบาล และก็มีความสัมพันธ์ในเชิงสาเหตุต่อกัน ฉะนั้นการอธิบายการรวมพรรคการเมืองในจุดใดหรือส่วนใด จำเป็นจะต้องเข้าใจจุดอื่นหรือส่วนอื่นของพรรคการเมืองด้วย การอธิบายพรรคการเมืองในลักษณะนี้เป็นการจัดพรรคการเมืองให้อยู่ในสถานะของตัวแปรอิสระที่มีบทบาทหรือกระทำต่อสิ่งอื่น และก็เป็นตัวแปรตามที่เกิดจากการกระทำของสภาพแวดล้อมหรือปัจจัยต่างๆ เช่นกัน ถึงแม้ว่าจะเปรียบเทียบวิถีวิทยาทั้งสองแนวนี้ค่อนข้างจะเป็นอิสระต่อกัน แต่กระนั้นก็ยังคงสนับสนุนและเสริมซึ่งกันและกันด้วย³ สิ่งเหล่านี้จึงส่งผลต่อการตั้งสมมติฐานการวิจัย (Research Hypotheses) ในงานชิ้นนี้ 2 ประการดังต่อไปนี้

³ กนก วงษ์ตระหง่าน, พรรคการเมืองไทย, หน้า 13.

1. การรวมพรรคการเมืองมีพื้นฐานสาเหตุจากการสนับสนุนผู้นำทางการเมือง เพื่อพลังของพรรค(เสียงสนับสนุนในรัฐสภา) และเพื่อผลประโยชน์
2. การรวมพรรคความหวังใหม่เข้ากับพรรคไทยรักไทย สามารถสร้างเสถียรภาพให้แก่พรรคและให้กำรัฐบาลได้

ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษาเรื่องนี้ มีขอบเขตประเด็นสำคัญแยกได้เป็น 2 ประเด็นคือ 1.ประเด็นขอบเขตเกี่ยวกับระยะเวลา และ 2.ประเด็นเกี่ยวกับเนื้อหาของข้อมูล กล่าวคือ ในประเด็นของขอบเขตด้านเวลาได้แก่ ศึกษาการรวมพรรคระหว่างพรรคไทยรักไทยกับพรรคความหวังใหม่ นับตั้งแต่วันที่จดทะเบียนก่อตั้งพรรคทั้งสอง จนถึงประเด็นการรวมพรรคได้เกิดขึ้นในช่วงของสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร ตั้งแต่การเริ่มต้นนำประเด็นการรวมพรรคเข้าประชุมในที่ประชุมใหญ่ของแต่ละพรรคเพื่อหามติในการรวมพรรค ไปจนถึงการตัดสินใจของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเพื่อให้มีการยุบพรรคการเมือง และการรวมพรรคเป็นไปตามกฎหมาย และสภาพการดำเนินงาน ปัญหาต่างๆ ทางการเมืองภายหลังการรวมพรรค เพื่อนำไปสู่การสรุปบทบาท และพฤติกรรมทางการเมืองของพรรคไทยรักไทยที่มีการรวมพรรคเสร็จสิ้นตามกฎหมายแล้วภายใต้สมมติฐานที่ได้กำหนดไว้แล้ว

ส่วนประเด็นเนื้อหาของข้อมูลนั้นเนื่องจากการศึกษานี้ใช้การเก็บข้อมูลจากเอกสารเป็นหลัก จึงนับว่ามีขีดจำกัดในด้านข้อมูลอยู่มาก โดยเฉพาะข้อมูลการรวมพรรคการเมืองในอดีต เนื่องจากการศึกษาเกี่ยวกับการรวมพรรคการเมืองยังมีผู้สนใจศึกษาไม่มากนัก ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประกอบ ซึ่งก็ยังมีข้อจำกัดเช่นกัน เพราะประเด็นบางประเด็นของการรวมพรรคการเมืองในอดีตอาจหาผู้เชี่ยวชาญในด้านนี้ได้ยาก หรือประเด็นของการรวมพรรคไทยรักไทยและพรรคความหวังใหม่ ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์อาจมีส่วนได้ส่วนเสียกับพรรคการเมืองทั้งสองพรรค หรือไม่อาจเปิดเผยข้อมูลที่สำคัญ หรืออาจพูดถึงประเด็นในส่วนที่ดีที่เป็นประโยชน์มากกว่าในด้านลบ ผู้วิจัยจึงต้องระมัดระวังในส่วนนี้อย่างมาก

การออกแบบการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยในเชิงพรรณนา (Descriptive Research) ทำการศึกษาเอกสาร ประกอบการสัมภาษณ์เป็นหลัก ผู้วิจัยจึงได้ใช้ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นแนวทางซึ่งมีวิธีการวิจัยดังนี้

กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

โดยเลือกสัมภาษณ์บุคคลที่อยู่ในขอบเขตที่ผู้วิจัยเลือกสัมภาษณ์ ขอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ มีดังนี้

- กรรมการบริหารพรรค หรือสมาชิกพรรคไทยรักไทย และสมาชิกพรรคที่เคยอยู่พรรคความหวังใหม่
- สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคร่วมรัฐบาล อันประกอบด้วยพรรคไทยรักไทย พรรคชาติไทย และพรรคชาติพัฒนา
- สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคร่วมฝ่ายค้านที่สำคัญ อย่างเช่น พรรคประชาธิปัตย์ เป็นต้น
- บุคคลที่มีชื่อเสียง หรือดำรงตำแหน่งทางด้านการเมือง และรัฐศาสตร์ เช่น สมาชิกวุฒิสภา นักวิชาการ ชนชั้นนำในชุมชน รวมไปถึงสื่อมวลชนด้านการเมือง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาเรื่องนี้มุ่งศึกษาอย่างเป็นระบบ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และสมมติฐานดังกล่าวข้างต้น การวิจัยเรื่องนี้จึงเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งประกอบด้วยการทำงาน 2 ส่วนคือ การค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Study) และ การสัมภาษณ์ (Interview)

1.การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) อันได้มาจากการบันทึกเหตุการณ์ เอกสาร และสิ่งพิมพ์ต่างๆ (Documentary Research) ซึ่งเป็นการศึกษาติดตามความเคลื่อนไหวต่างๆ ของการรวมพรรคการเมืองทั้งในอดีตและการรวมพรรคความหวังใหม่เข้ากับพรรคไทยรักไทย โดยผ่านสื่อประเภทต่างๆ เช่น เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวกับระบบการเมืองไทย เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎีระบบพรรคการเมืองและระบบสังคมไทย นิตยสารและหนังสือพิมพ์ที่ตีพิมพ์ข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการรวมพรรคในช่วงเวลานั้นๆ ให้ได้มากที่สุด

2.การสัมภาษณ์ (Interview) การเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์นี้ผู้วิจัยได้เลือกใช้การสัมภาษณ์โดยไม่ใช้แบบสัมภาษณ์ แต่เน้นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept Interview) เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงมากที่สุด ตามประเด็นการศึกษาที่ได้ตั้งไว้ ดังนี้

1. ทักษะของผู้ถูกสัมภาษณ์ต่อการรวมพรรคการเมือง
2. มูลเหตุสำคัญในการตัดสินใจรวมพรรค
3. ความเหนียวแน่นของพรรคหรือเสถียรภาพของพรรคหลังการรวมพรรค
4. ผลต่อการดำเนินการทางการเมืองต่อเสถียรภาพของรัฐบาล

5. ข้อเสนอแนะ เช่น ผลดี ผลเสียของการรวมพรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ความคุ้มค่าในการรวมพรรค เป็นต้น

การตรวจสอบข้อมูล

หลังจากที่ได้ข้อมูลครอบคลุมประเด็นที่ต้องการศึกษาแล้ว ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลอีกครั้ง โดยการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาแต่ละช่วงเวลา สถานที่ และบุคคล นำมาตรวจสอบระหว่างกัน นอกจากนี้ยังได้ตรวจสอบข้อมูลความถูกต้องของข้อมูลในด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล ระหว่างข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าจากเอกสาร กับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากวิธีการศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นการศึกษาปรากฏการณ์ทางการเมืองจากสภาพแวดล้อมต่างๆตามความเป็นจริงในมิติต่างๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจความเข้าใจในปรากฏการณ์ดังกล่าว ลักษณะการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการตีค่าสร้างข้อสรุปเป็นสำคัญ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ใช้วิธีการวิเคราะห์ โดยการนำข้อมูลดิบมาวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytical Induction) คือ ใช้การตีความ สร้างข้อสรุปจากรูปธรรม หรือปรากฏการณ์ที่พบเห็นในเชิงบรรยาย (Descriptive) เพื่อให้ได้แนวคิดที่จะสามารถนำมาอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นมาได้ โดยยึดกรอบแนวความคิดหรือทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลให้ลึกซึ้ง และสร้างข้อสรุปที่หนักแน่น แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้ทำการวิเคราะห์เรียบร้อยแล้วนำมาเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์

นิยามคำศัพท์สำคัญ

1. พรรคการเมือง

หากเราศึกษาความหมายพรรคการเมือง โดยไม่ต้องคำนึงถึงการศึกษาในเชิงมิติทางการศึกษาแล้ว เราก็จะพบกับชุดของความหมายพรรคการเมืองมากมาย จากนักวิชาการหลายต่อหลายท่าน เหมือนกันบ้าง คล้ายกันบ้าง หรือแตกต่างกันไปในรายละเอียดต่างๆ ทั้งนี้ผู้ศึกษาใคร่ขอยกเอาความหมายพรรคการเมืองของนักวิชาการบางท่าน เพื่อนำไปสู่การถกประเด็นเรื่องของพรรคการเมืองในประเด็นที่ต้องการกล่าวต่อไป

Austin Ranny and Willmore Kendall คือ “กลุ่มที่จัดตั้งอย่างเป็นเอกเทศที่สรรหาผู้สมัครรับเลือกตั้ง และแข่งขันในการเลือกตั้ง โดยมุ่งหวังจะได้ควบคุมและใช้อำนาจการควบคุมบุคลากรและนโยบายของรัฐบาล”⁴

William Goodman “คือองค์การที่สมาชิกมีลักษณะคล้ายคลึงกันเพียงพอเช่น ความคิดเห็นที่จัดอยู่ร่วมกันได้โดยมีจุดมุ่งหมายที่เปิดเผย เพื่อชนะการเลือกตั้ง ที่ทำให้สามารถเข้าไปใช้อำนาจรัฐบาลโดยทำให้สามารถใช้อิทธิพล ได้ผลประโยชน์ และความได้เปรียบจากการมีสิทธิอำนาจ”⁵

Carl J. Friedrich “เป็นองค์การที่มีเสถียรภาพและมุ่งที่จะแสวงหาผลประโยชน์ในอุดมคติตามความหรือหลักการขององค์การโดยทั้งหมดของตน โดยมีวัตถุประสงค์ในการเป็นรัฐบาลหรือการรักษาอำนาจของรัฐบาลในกรณีที่เป็นรัฐบาลอยู่แล้ว”⁶

Herman Finer “พรรคการเมืองคือคณะหรือสมาคมของบุคคลซึ่งได้ตกลงกันถึงหลักการจัดการปกครองของรัฐ โดยมีการตกลงใจร่วมกันระหว่างบุคคลในคณะหรือสมาคมนั้นๆ เพื่อนำเอาหลักการไปปฏิบัติให้เกิดผลอย่างจริงจัง”⁷

จรรยา สุภาพ “กลุ่มของเอกชนที่มีผลประโยชน์คล้ายคลึง หรือมีความต้องการอย่างเดียวกัน โดยรวมกันขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์จะเข้าควบคุมและกำหนดนโยบายของรัฐโดยการเอาชนะการเลือกตั้ง การออกกฎหมายและการบริหาร”⁸

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว “ เป็นกลุ่มบุคคลซึ่งมีความคิดเห็นที่คล้ายคลึงกันในลัทธิการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม และผลประโยชน์อื่นๆ และต้องการนำเอาความคิดเห็นเหล่านั้นไปเป็นหลักในการบริหารประเทศ ด้วยการส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งโดยมุ่งหวังจะได้เป็นรัฐบาล หรือถ้า

⁴ Austin Ranny and Willmore Kendall, Democracy and the American Party System (New York: Hartcourt, 1956), p. 85.

⁵ William Goodman, The Two Party System in the United States (New York: D. Van Nostrand, 1957), p. 8.

⁶ C.J. Friedrich, Contemporary Government and Politics (New York: Harper Torchbooks, 1937), p. 137.

⁷ Herman Finer, The Theory and Practice of Modern Government (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1949)

⁸ จรรยา สุภาพ, สารานุกรมรัฐศาสตร์ (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2518), หน้า 55.

ไม่ได้เป็นรัฐบาลก็เพื่อที่จะได้มีส่วนร่วมในการควบคุมสอดส่องการบริหารของรัฐบาลโดยทำหน้าที่เป็นพรรคฝ่ายค้าน”⁹

มานิตย์ จุ่มปา “ กลุ่มคนที่รวมตัวเข้าด้วยกันโดยมีความคิดเห็นทางการเมืองเศรษฐกิจ และสังคมสอดคล้องกัน โดยมีความประสงค์ที่จะนำความคิดเห็นนั้นเป็นนโยบายของรัฐบาล โดยวิธีทางประชาธิปไตย”¹⁰

หยุด แสงอุทัย “ คณะบุคคลซึ่งร่วมกันก่อตั้งเป็นพรรคขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะรวบรวมความคิดเห็นในทางการเมืองกำหนดเป็นนโยบายของพรรค เพื่อประโยชน์ในการเลือกตั้งผู้แทน โดยวิธีประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย”¹¹

2. การรวมพรรค

หากจะอนุมานจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 อาจแปลได้ว่า “การที่พรรคการเมืองตั้งแต่สองพรรคขึ้นไปรวมตัวกัน หรือควบเข้าเป็นพรรคการเมืองเดียวกัน ทั้งนี้โดยการสลายองค์หรือความเป็นพรรคการเมืองเดิมลงและจัดตั้งองค์ในพรรคการเมืองขึ้นใหม่”¹²

3. ผลประโยชน์ร่วมกัน คือ ความต้องการที่ตรงกัน หรือสอดคล้องกันในทางด้านเศรษฐกิจ สังคม หรือทางการเมือง และผลประโยชน์เหล่านั้นได้ผนวกเอาความมั่งคั่ง และการมีชื่อเสียง การมีหน้ามีตาของแต่ละบุคคลเข้าไว้ซึ่งเป็นลักษณะของผลประโยชน์ส่วนตัวด้วย¹³

4. เสถียรภาพของรัฐบาล หมายถึง การที่รัฐบาลหนึ่งใดสามารถที่จะดำรงอยู่ในตำแหน่งทางการเมืองและบริหารประเทศได้อย่างราบรื่นตามระยะเวลาของการดำรงตำแหน่งนั้น หากรัฐบาลไม่สามารถอยู่จนครบวาระการดำรงตำแหน่ง และยังรวมไปถึงความราบรื่นในการ

⁹ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, การทำให้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยให้ได้รับการปฏิบัติตามเจตนารมณ์ : กรณีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร, หน้า 45.

¹⁰ มานิตย์ จุ่มปา, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญฯ พ.ศ.2541(กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2542), หน้า 13.

¹¹ หยุด แสงอุทัย, คำอธิบายพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2511 (กรุงเทพฯ: บางสะแกการพิมพ์, 2512), หน้า 1.

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 87.

¹³ สุขชาย ตริรัตน์, “การเมืองกับผลประโยชน์,” จุลสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2, ฉบับที่ 2 (กันยายน-ธันวาคม): 22.

ทำงาน การลงคะแนนเสียงสนับสนุนในสภาอย่างราบรื่น ย่อมแสดงว่า รัฐบาลนั้นขาดหรือไร้
เสถียรภาพนั่นเอง¹⁴

ลำดับการนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้า

เนื้อหาสำคัญในงานวิจัยครั้งนี้นำเสนอโดยเรียงลำดับกันดังต่อไปนี้

1. บทนำ เสนอประเด็นสำคัญในการศึกษาค้นคว้า ความสำคัญของปัญหา กรอบ
ความคิดในทางวิชาการ วัตถุประสงค์ สมมติฐาน การออกแบบการศึกษา วิธีการศึกษาค้นคว้า

2. กรอบความคิดทางทฤษฎีว่าด้วยพรรคการเมือง และสถาบันทางการเมือง นำเสนอ
สาเหตุพื้นฐานของการรวมพรรคการเมืองที่สำคัญ และข้อสรุปที่จะเป็นกรอบการศึกษาและ
วิเคราะห์ในการศึกษาค้นคว้าเรื่องนี้ต่อไป

3. ศึกษารูปแบบการรวมพรรค และวิธีการหรือกระบวนการในการรวมพรรค รวมทั้งการ
รวมพรรคการเมืองที่เกิดขึ้นในอดีต ว่าเป็นไปในรูปแบบใดบ้าง รวมถึงปัญหาบางประการที่เกิดขึ้น
ทั้งในรูปพฤตินัยและด้านกฎหมาย ในส่วนท้ายของบทนี้ ก็จะนำเอากรณีศึกษาการรวมพรรค
ระหว่างความหวังใหม่เข้ากับพรรคไทยรักไทยนั้นเป็นรูปแบบใด และมีกระบวนการรวมพรรค
อย่างไรบ้าง บริบททางการเมืองในขณะนั้นเป็นเช่นไร

4. ศึกษาตัวแปรที่เป็นสาเหตุในการรวมพรรคไทยรักไทยและพรรคความหวังใหม่ ซึ่ง
ได้แก่ การสนับสนุนผู้นำทางการเมือง พลังของพรรคหรือเสียงสนับสนุนในสภา ด้านผลประโยชน์
และศึกษาผลกระทบของการรวมพรรคการเมืองต่อเสถียรภาพของรัฐบาล

5. สรุปและอภิปรายผลการศึกษาค้นคว้า ในประเด็นสำคัญทั้ง สาเหตุในการรวมพรรค
รูปแบบในการรวมพรรคการเมือง กระบวนการรวมพรรคการเมือง และผลกระทบต่อเสถียรภาพ
ทางการเมืองและรัฐบาล เพื่อยืนยันสมมติฐานที่ตั้งไว้และเพื่อสรุปถึงแนวโน้มของพรรคกรณี
ตัวอย่างศึกษาในอนาคต และจัดทำข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาท และการดำเนินกิจกรรมทาง
การเมืองของพรรคการเมืองหนึ่งที่มีการรวมพรรคเกิดขึ้น ในแนวทางที่ส่งเสริมพัฒนาการพรรค
การเมืองไปสู่ความเป็นสถาบันที่มั่นคง ซึ่งจะส่งผลให้ระบอบประชาธิปไตยพัฒนาไปในทางที่ดี
ด้วย

¹⁴ สุปนรรต วัฒนภรณ์, "ข่าวกับเสถียรภาพของรัฐบาล," 11 ปี รัฐศาสตร์มสธ.รวม
บทความทางวิชาการรัฐศาสตร์ : 133.

บทที่ 2

แนวความคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

การเมืองการปกครองไทย กับ พรรคการเมือง

เมื่อก้าวถึงประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบัน ประเทศนั้นจะมีพรรคการเมืองเป็นกลไกสถาบันทางการเมืองการปกครองที่สำคัญ ทั้งนี้ก็เพราะสภาพสังคมที่ประกอบด้วยคนจำนวนมาก ประชาชนทุกคนจึงไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรงในกิจกรรมการเมืองได้ ดังนั้นการมีบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เป็นตัวแทนของประชาชนทำหน้าที่แทนเป็นสิ่งจำเป็น และด้วยกระบวนการเลือกตั้งตามครรลองของระบอบประชาธิปไตยนี้เองที่ทำให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจอธิปไตยผ่านทางผู้แทน (Indirect Democracy or Representative Government) ในการปกครอง การบริหาร การกำหนดจัดสรรทรัพยากรและผลประโยชน์ให้แก่สังคมแก่พวกเขาได้อย่างมีระเบียบ กลุ่มบุคคลผู้เป็นตัวแทนที่หมายถึงนี้ นั่นก็คือ รัฐสภา รัฐบาลผู้ใช้อำนาจในการบริหารงานเพื่อผลประโยชน์สุขของประชาชน นอกจากรัฐสภาที่ดี หรือรัฐบาลที่ดี พรรคการเมืองถือเป็นสถาบันที่สำคัญยิ่งในการปกครองประเทศในระบอบประชาธิปไตย เพราะพรรคการเมืองเป็นที่รวมกลุ่มของบรรดาผู้ที่มีความคิดเห็น อุดมการณ์และแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมร่วมกัน โดยพรรคการเมืองมีความตั้งใจอันแน่วแน่ในการส่งสมาชิกตัวแทนของพรรคลงรับเลือกตั้ง เพื่อชัยชนะและสามารถพัฒนาประเทศไปในทิศทางที่ต้องการได้

ในประเทศไทยนั้น “พรรคการเมือง” เริ่มเกิดขึ้นเป็นเค้าโครงในระบบการเมืองการปกครองไทยมาเป็นระยะเวลานานก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นประชาธิปไตยเสียอีก ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีเอกสารพระบรมราชาธิบายหลายเรื่องที่แสดงให้เห็นถึงความพอพระทัยที่จะนำระบอบประชาธิปไตยมาสู่ประเทศและปวงชนชาวไทย แต่ก็ติดอยู่ที่ความไม่พร้อมในเรื่องความรู้ความเข้าใจของประชาชนในเรื่องนี้มาก่อน หากนำมาใช้ในขณะนั้นก็จะไม่ประสบผลสำเร็จไม่เป็นประโยชน์แก่บ้านเมือง จึงควรวางรากฐานเสียก่อน เรื่องพรรคการเมืองจึงถูกระงับไว้ก่อน และทรงหันมาส่งเสริมทางการศึกษา เศรษฐกิจเพื่อเป็นรากฐานรองรับการปกครองระบอบนี้ในอนาคต จนมาถึงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แนวความคิดเรื่องพรรคการเมืองจึงเริ่มส่อเค้าเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ภายใต้เมืองจำลองการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่าง “ดุสิตธานี” โดยกำหนดให้มีพรรคการเมืองเกิดขึ้นสองพรรค คือ “พรรคโบว์น้ำ

เงิน” ซึ่งมีท่านราม ฤ กรุงเทพ ฯ (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว) เป็นหัวหน้าพรรค และ “พรรคโบว์แดง” มีพลเอก เจ้าพระยารามราฆพ เป็นหัวหน้าพรรค¹ ต่อสู้แข่งขันทางการเมืองบนวิถีทางแบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง โดยมีการเลือกตั้ง การเปิดอภิปรายทั่วไป ระหว่างฝ่ายบริหารและฝ่ายค้าน ถึงแม้ว่าพรรคการเมือง 2 พรรคนี้อาจไม่ถือว่าเป็นพรรคการเมืองในความหมายที่แท้จริง แต่ก็ถือเป็นการปูพื้นความคิดรูปแบบการปกครองตนเองไปสู่ประชาชน

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 พรรคการเมืองมิได้เกิดขึ้นทันทีพร้อมกับการปกครองระบอบใหม่ แม้จะมีการจัดการเลือกตั้งครั้งแรกๆ ก็ยังไม่มีพรรคการเมืองที่ได้รับการรับรองจากกฎหมายอย่างแท้จริง พรรคการเมืองแรกที่เกิดขึ้นนั้นก็คือ “พรรคคณะราษฎร” อันที่จริงแล้วคณะราษฎรเกิดขึ้นก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยการรวมตัวของผู้คิดก่อการปฏิวัติ เพียงแต่ในตอนนั้นความคิดที่จะรวมตัวเป็นพรรคการเมืองยังไม่เกิดขึ้น แต่เป็นการรวมตัวกันเพื่อเป็นฐานทางการเมือง หลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองไม่นานนัก คณะราษฎรก็เป็นพรรคการเมืองแต่อยู่ในรูปการจัดตั้งเป็นสมาคม มีสาขาของสมาคมขึ้นทุกจังหวัด และเปิดรับสมัครสมาชิกจากบุคคลทุกชั้นวรรณะ ทั้งข้าราชการทหาร ตำรวจ พลเรือน ครูประชาตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีการประชุมและดำเนินกิจการในรูปแบบของพรรคการเมือง

นอกจากสมาคมคณะราษฎรแล้ว ก็มีการเคลื่อนไหวของกลุ่มข้าราชการอนุรักษนิยมที่พยายามจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นบ้างเรียกว่า “สมาคมคณะชาติ” ภายใต้การนำของ หลวงวิจิตรวาทการ , พระยาโทณวนิกมนตรี ,นาวาเอกพระยาศรารักษ์พิพัฒน์ และเจ้านายเชื้อพระวงศ์บางพระองค์รวมทั้งบุคคลสำคัญที่เคยดำรงตำแหน่งทางราชการสูงๆ ถึงแม้ทางสมาชิกในคณะกรรมการคณะราษฎรจะไม่ขัดข้องประการใดกับการจะจัดตั้งคณะกรรมการเมือง แต่ พระยามโนปกรณนิติธาดาก็ไม่ยินยอมให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการเมือง คณะชาติขึ้น กอปรกับความเห็นชอบของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าพรรคการเมืองยังเป็นเรื่องใหม่สำหรับประชาชน คนไทยส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจถึงวิธีการเล่นการเมืองระบบพรรค และสภาพการเมืองในขณะนั้นยังไม่อยู่ในสภาพเรียบร้อย ถ้ายอมให้ตั้งพรรคการเมืองขึ้นเกรงว่าสมาชิกของแต่ละพรรคจะเห็นแก่ประโยชน์ของพรรคตนเป็นส่วนใหญ่ โดยไม่คำนึงถึงผลของราษฎรโดยส่วนรวม จะเป็นช่องทางทำให้ราษฎรแตกแยก เกิดความระส่ำระสายออกเป็นก๊กเป็นเหล่า ”² ดังนั้นนับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 มาจนถึงสมัยสงครามโลกครั้งที่สองประเทศไทยจะมีพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียวเท่านั้น คือ คณะราษฎร

¹ ไสว เปรมมณี, “ดุสิตธานี”, รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2499): 131-132.

² ขจัดภัย บุรุษพัฒน์, ละครการเมือง เล่ม 1 (กรุงเทพฯ: บริษัทพระนคร, 2492), หน้า

จนกระทั่งเมื่อเสร็จสงครามโลกครั้งที่สอง (พ.ศ. 2484 - 2488) บทบาทของทหารในทาง การเมืองอ่อนลงไปชั่วคราวหนึ่ง ในขณะที่เดียวกันกลุ่มนักการเมืองฝ่ายพลเรือนได้รวมกลุ่มกันแน่นแฟ้นมากขึ้น ก็ได้มีการเคลื่อนไหวที่จะจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้น ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2486 ซึ่งได้บัญญัติรับรองในมาตรา 14 ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ ในร่างกาย ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา การศึกษาอบรม การชุมนุม สาธารณะ การตั้งสมาคม การตั้งคณะพรรคการเมืองการอาชีพ ทั้งนี้ภายใต้บังคับแห่งบท กฎหมาย “ ส่งผลให้เกิดการจัดตั้งพรรคการเมืองอย่างมากมาย เช่น พรรคก้าวหน้า มาสู่ พรรคสหชีพ , พรรคประชาธิปไตย , พรรคแนวรัฐธรรมนูญ , พรรคประชาชน , พรรคธรรมาธิปไตย พรรคกสิกร พรรคชาติสังคมประชาธิปไตย พรรคอิสระ และสหพรรค เป็นต้น³ พรรคการเมืองใน ช่วงเวลานี้ส่วนใหญ่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสนับสนุนผู้นำทางการเมืองคนสำคัญๆ เช่น นายปรีดี พนม ยงค์ จอมพลแปลก พิบูลสงคราม เป็นต้น รวมทั้งผู้นำทางการเมืองเองก็ใช้พรรคการเมืองเป็นกลไก สนับสนุนการต่อสู้ในรัฐสภาโดยจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีให้กับผู้นำพรรคการเมืองต่างๆ ในรัฐสภา

หลังจากรัฐประหารเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2494 คณะรัฐประหารภายใต้การนำของ จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ยกเลิกรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2489 เพื่อขจัดปัญหาการแสวงหา ผลประโยชน์ส่วนตัวของคนสำคัญในแต่ละพรรค ด้วยการจัดบทบาทพรรคการเมืองออกไป ถึงแม้ ต่อมาจะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2495 และมีการบัญญัติถึง เสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมืองก็ตาม แต่ก็ไม่ปรากฏว่ามีการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้น เนื่องจากการประกาศห้ามชุมนุมทางการเมืองใดๆ ส่งผลให้เกิดการหยุดชะงักของพรรคการเมือง ต่างๆ ต่อไป จนกระทั่ง จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีได้เดินทางไปทัศนาวรรอบโลก จึงได้ตระหนักถึงความสำคัญของการมีพรรคการเมืองในประเทศไทยเหมือนต่างประเทศ รวมไปถึง ความต้องการของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ต้องการสร้างความชอบธรรมในการปกครอง และ การบริหารราชการแผ่นดิน ในระบอบเสรีประชาธิปไตยออกไปในท้องที่ต่างจังหวัดมากขึ้น จึงได้ เสนอร่างพระราชบัญญัติพรรคการเมืองต่อสภาผู้แทนราษฎร และได้รับการอนุมัติให้ประกาศใช้ พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2498 ปรากฏว่ามีพรรคการเมืองถูกจัดตั้งขึ้นในช่วงก่อนการ เลือกตั้ง ในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2500 จำนวน 23 พรรค และหลังจากการเลือกตั้งจนถึงวันปฏิวัติ

³ ขจัดภัย บุรุษพัฒน์, การเมือง และพรรคการเมืองนับแต่ยุคแรกถึงปัจจุบัน (กรุงเทพฯ: โอ เดียนสโตร์, 2511), หน้า 173.

เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2501 อีก 7 พรรค รวมทั้งสิ้น 30 พรรค⁴ มีพรรคการเมืองที่สำคัญ เช่น พรรค เสริมสังคมศิลา , พรรคประชาธิปไตย, พรรคเสรีประชาธิปไตย, พรรคธรรมาธิปไตย , พรรคเศรษฐกิจ , พรรคชาตินิยม , พรรคขบวนการไฮด์ปาร์ก ฯลฯ เป็นต้น⁵

อย่างไรก็ดีการเลือกตั้งในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 นี้ ถูกวิพากษ์วิจารณ์มากกว่า ดำเนินไปอย่างไม่บริสุทธิ์ยุติธรรม มีปัญหาการโกงการเลือกตั้งจนนำไปสู่เหตุการณ์การประท้วงทั่วประเทศ และมีเหตุการณ์จลาจลขึ้นในกรุงเทพฯ ซึ่งส่งผลให้การบริหารประเทศภายใต้รัฐบาลของ จอมพล แปลก พิบูลสงคราม เป็นไปอย่างยากลำบาก ในที่สุดก็เกิดการปฏิวัติยึดอำนาจเมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ.2500 โดย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และกำหนดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปอีกครั้งในวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2500

ในการเลือกตั้งครั้งนี้ได้มีการจัดตั้งพรรคขึ้นใหม่ที่สำคัญคือ พรรคสหภูมิ ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่ คือ กลุ่มที่เคยสนับสนุนจอมพล แปลก จากพรรคเสริมสังคมศิลามาก่อน จึงเห็นได้ว่าพรรคการเมืองในช่วงนี้ยังคงมีจุดมุ่งหมายไม่แตกต่างจากช่วงก่อนหน้านี้ คือ ยังคงยึดถือสนับสนุนตัวผู้มาเป็นสำคัญมากกว่าอุดมการณ์ของพรรค แต่กระนั้นการบริหารประเทศภายใต้รัฐบาลชุดจอมพลสฤษดิ์ ซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันอย่างหลวมๆ ก็ทำให้การบริหารงานไม่สะดวกเช่นเดียวกัน ทำให้ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำการปฏิวัติอีกครั้งในปี พ.ศ. 2501 ผลจากการออกประกาศคณะปฏิวัติมีผลทำให้พระราชบัญญัติพรรคการเมืองและพรรคการเมืองในขณะนั้นถูกยกเลิกไปทั้งหมด ทำให้ประเทศไทยปราศจากพรรคการเมืองมาเป็นเวลากว่า 10 ปี

หลังจากนั้น ก็มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติพรรคการเมืองเป็นช่วงๆ ได้แก่⁶

พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2511 (พ.ศ. 2511-2514) ในช่วงนี้มีพรรคการเมืองที่จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง ก่อนมีการเลือกตั้งทั่วไป จำนวน 13 พรรค และภายหลังจากการเลือกตั้งอีก 4 พรรค รวมทั้งสิ้น 17 พรรค โดยมีพรรคที่สำคัญเช่น พรรคสหประชาไทย ซึ่งมีจอมพล ถนอม กิตติขจร เป็นหัวหน้าพรรค พรรคประชาธิปไตย มีหม่อมราชวงศ์ เสนีย์

⁴ จิตติ เกษมสิริวัฒน์, “ปัญหากฎหมายในการควบพรรคการเมือง: ศึกษากรณีเฉพาะพรรคเอกภาพ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), หน้า 29.

⁵ เซาว์นวิศ สุตลาภา, พรรคการเมือง (กรุงเทพฯ: สหสยามพัฒนา จำกัด, 2511), หน้า 94-143.

⁶ จิตติ เกษมสิริวัฒน์, ปัญหากฎหมายในการควบพรรคการเมือง : ศึกษากรณีเฉพาะพรรคเอกภาพ, หน้า 28-45.

ปราโมช เป็นหัวหน้าพรรค และพรรคแนวประชาธิปไตย มี ดร. ไพฑูรย์ เครือแก้ว เป็นหัวหน้าพรรค การรวมกลุ่มเพื่อจัดตั้งพรรคการเมืองในช่วงเวลานี้ส่วนใหญ่เป็นการรวมตัวกันเพื่อผลประโยชน์ และการต่อรองทางการเมืองมากกว่า

ผลจากการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2512 พรรคสหประชาไทยของ จอมพล ถนอม ได้รับเลือกตั้งมากถึง 95 ที่นั่ง พรรคประชาธิปไตยซึ่งเป็นฝ่ายค้านได้เพียง 58 ที่นั่ง ส่วนพรรคอื่นๆ ได้รับเลือกตั้งเพียงไม่ถึง 10 ที่นั่ง แต่ผู้สมัครที่ไม่สังกัดพรรคการเมืองกลับมีสูงถึง 72 ที่นั่ง ซึ่งกลายเป็นมีบทบาทสูงอย่างมากในการต่อรองในสภา แต่ภายในพรรคแกนนำรัฐบาลอย่าง สหประชาไทยเองนั้นกลับมีรอยร้าวที่เกิดจากการไม่ลงรอยซึ่งผลประโยชน์ และเรียกร้องผลประโยชน์ตลอดเวลา ประกอบกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่ตกต่ำ ทำให้ในที่สุด จอมพล ถนอม กิตติขจร ได้ทำการปฏิวัติตนเอง เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2514 กฎหมายพรรคการเมือง และพรรคการเมืองก็ถูกยุบอีกครั้งหนึ่ง

พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2517 (พ.ศ. 2517-2519) ภายหลังจากถูกยึดต่อต้านระบบการปกครองภายใต้ทหารนำการเมือง ของชนชั้นกลางและปัญญาชนมาเป็นระบบเปิดเสรีประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 ถือว่าเป็นประชาธิปไตยสูง มีการบัญญัติให้นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีต้องมาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นอกจากนี้ยังกำหนดให้ผู้ลงสมัครรับการเลือกตั้งต้องสังกัดพรรคการเมือง ซึ่งเท่ากับเป็นการส่งเสริมสถาบันพรรคการเมืองโดยตรง ซึ่งได้รับบทเรียนจาก ส.ส. อิสระมาก่อนนั่นเอง

ในช่วงระยะของพระราชบัญญัติฉบับนี้ เกิดการรวมกลุ่มเพื่อขอจัดตั้ง จัดทะเบียนพรรคการเมืองมากถึง 43 พรรค ซึ่งมีทั้งเก่าและใหม่ ข้อสังเกตประการหนึ่งคือพรรคการเมืองในยุคนี้ ไม่ยึดติดอุดมการณ์เลย เพราะมีการรวบเอานักการเมืองในอดีตและในขณะนั้นที่มีความคิดแตกต่างกัน เข้ามารวมพรรคได้ ทำให้การจัดตั้งรัฐบาลจึงไม่คำนึงถึงอุดมการณ์หรือนโยบายแต่อย่างใด แต่เป็นไปเพื่อประโยชน์เฉพาะหน้าเท่านั้น

พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2524 (พ.ศ. 2524-2538) เนื้อหาสาระของพระราชบัญญัติฉบับนี้เน้นการสร้างรูปแบบของพรรคการเมืองให้เป็นสถาบันทางการเมืองที่เข้มแข็ง เป็นพรรคขนาดใหญ่ และมีจำนวนลดน้อยลง เช่น กำหนดให้พรรคการเมืองส่งสมาชิกลงรับสมัครรับเลือกตั้งไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด การยุบพรรคการเมืองหากสมาชิกพรรคการเมืองไม่ได้รับการเลือกตั้ง รวมทั้งนายกรัฐมนตรีต้องมาจากการเลือกตั้ง ส.ส. ด้วย ทำให้พรรคการเมืองให้ความสำคัญกับจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับการเลือกตั้ง ดังนั้นการย้ายพรรคของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือการซื้อเสียงจะเป็นการเปลี่ยนแปลงของพรรคการเมืองมาจนถึงปัจจุบัน

พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 (พ.ศ. 2541-ปัจจุบัน) เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 สาระของบทบัญญัติได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก โดยเฉพาะระบบการเลือกตั้ง ที่ยิ่งเน้นความสำคัญของพรรคการเมือง และที่นั่งของ ส.ส. มากขึ้นอย่างมาก ในขณะเดียวกันมีการพูดถึงการรวมพรรคการเมือง มาตรา 70 ซึ่งหากมองตามสถานการณ์ปัจจุบันความเป็นไปได้ที่พรรคการเมืองไม่ว่าจะเป็นพรรคขนาดเล็กหรือพรรคขนาดใหญ่ ต่างก็มีความคาดหวังในการบรรลุถึงจุดสูงสุดที่จะมีจำนวนสมาชิกผู้แทนราษฎรที่ได้รับการเลือกตั้งให้ได้มากที่สุดเพื่อเป็นแกนนำรัฐบาล หรือเป็นพรรคร่วมรัฐบาล แนวโน้มการรวมพรรค อาจจะเป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นกับพรรคการเมืองไทย ซึ่งนับว่าเป็นบริบทที่เข้ามาแทนที่การย้ายพรรคและการแย่งชิงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านขนาดของพรรคการเมืองจะมีขนาดใหญ่ขึ้น และน่าจะเป็นผลดีในการจัดตั้งหรือเข้าร่วมรัฐบาลเพื่อจะให้ได้มีศักยภาพ เสถียรภาพ และประสิทธิภาพในการบริหารงานของรัฐต่อไป

จากช่วงระยะเวลาดังกล่าวข้างต้น มีการรวมตัวกันก่อตั้งพรรคการเมืองไทยขึ้นเป็นจำนวนมาก ในขณะเดียวกันก็มีการแตกสลายของแต่ละพรรค รวมไปถึงการแตกสลายของระบบพรรคการเมืองของไทย สลับกันเป็นช่วงๆ โดยเฉพาะสาเหตุจากการทำรัฐประหาร แล้วล้มเลิกรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติพรรคการเมือง จึงทำให้พรรคการเมืองของไทยประสบปัญหาความต่อเนื่อง ความเข้มแข็งขององค์การมาตลอดเวลา 60 ปี แต่หากพิจารณาแล้ว การทำรัฐประหารนั้นก็มิใช่สาเหตุต่อเนื่องมาจากความล้มเหลวในการทำหน้าที่บริหารประเทศของรัฐบาล และ ระบบรัฐสภาของไทย โดยเฉพาะความเป็นรัฐบาลผสมหลายพรรคของไทย ซึ่งบางสมัยมีสมาชิกพรรคการเมืองที่ได้รับการเลือกตั้งเข้าเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากกว่า 10 พรรค และบางรัฐบาลที่ประกอบด้วยพรรคร่วมรัฐบาลมากกว่า 10 พรรค

การที่มีผู้จัดตั้งพรรคการเมืองมากมายเช่นนี้ ปัญหาที่ติดตามมาภายหลังการเลือกตั้งก็คือการจัดตั้งรัฐบาลที่ประกอบด้วยพรรคการเมืองหลายพรรค เพราะเป็นการยากที่พรรคหนึ่งพรรคใดจะได้รับเลือกตั้งเข้ามาโดยมีเสียงข้างมากในสภาจนสามารถจัดตั้งรัฐบาลได้โดยลำพังแต่พรรคเดียว เมื่อมีพรรคร่วมรัฐบาลมากมายอย่างรัฐบาลผสมของไทยเช่นนี้ ทำให้เกิดปัญหาเสถียรภาพของรัฐบาลตามมา โดยเฉพาะการเรียกร้องตำแหน่งรัฐมนตรีและตำแหน่งทางการเมืองอื่นๆ เป็นการตอบแทนที่ให้ความสนับสนุนรัฐบาล มีการเรียกร้องให้ตอบสนองนโยบายและผลประโยชน์ของกลุ่มต่างๆ ระหว่างกลุ่มพรรคร่วมรัฐบาลกันเอง เหล่านี้ล้วนเป็นมูลเหตุบั่นทอนเสถียรภาพของรัฐบาล ยกตัวอย่างเช่นในสมัยรัฐบาลผสมของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช หรือรัฐบาลผสมของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เป็นต้น การที่รัฐบาลผสมในสมัยต่างๆ ไม่ค่อยมีเสถียรภาพในการบริหารการปกครอง จึงเป็นสาเหตุของการเข้าแทรกแซงอำนาจโดยคณะทหารเสมอ โดยหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 มีการทำกบฏรัฐประหาร ทั้งหมด 10 ครั้ง หรือเฉลี่ยทุก 7 ปี

มีการทำรัฐประหาร 1 ครั้ง⁷ ความถี่ของการเกิดรัฐประหารทำให้การพัฒนาทางการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยไปไม่ถึงไหน ในบางช่วงก็เป็นจุดสิ้นสุดของประชาธิปไตยระบบรัฐสภาของไทย จนดูเหมือนว่าในการยึดอำนาจในครั้ง ไม่เคยทำลายระบอบประชาธิปไตย เพราะระบอบประชาธิปไตยไม่เคยมี การยึดอำนาจในบ้านเมืองเรามีแต่ทำลายระบอบเผด็จการรูปหนึ่ง เพื่อสร้างระบอบเผด็จการอีกรูปหนึ่งขึ้นแทน และสุดท้ายก็เป็นระบอบเผด็จการของพรรคการเมืองที่หลอกล่อชาวบ้านด้วยการเอาประชาธิปไตยในระบบตัวแทนจากการเลือกตั้ง ซึ่งได้ผลสนิทกว่าลักษณะของพลวัตรทางการเมืองแบบวงจรอุบาทว์นี้ทำให้เสถียรภาพการเมืองไทยเป็นปัญหาขาดตลอด และทำให้พรรคการเมืองก็ไม่มี ความแข็งแรงและขาดความต่อเนื่องเช่นกัน

จากสภาพทางการเมืองของไทยกับพรรคการเมืองที่กล่าวไว้ข้างต้น ทำให้เราสังเกตเห็นลักษณะของพรรคการเมืองไทยบางประการได้คือ พรรคการเมืองไม่ได้เป็นสถาบันตัวแทนประชาชนทางการเมืองอย่างแท้จริง ส่วนหนึ่งนั้นอาจเป็นเพราะประชาชนโดยทั่วไปยังไม่ถือว่าเป็นสถาบันที่ทรงคุณค่าต่อชีวิตทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของพวกเขา และการไม่ได้ยึดถือสิทธิในการรวมตัวเป็นสิทธิทางธรรมชาติ ทำให้พรรคการเมืองกลับเกิดจากการกำหนดหรือบัญญัติโดยกฎหมาย(Legal Creature)⁸ ไม่ได้เกิดจากความต้องการ หรือจากจิตสำนึกในสิทธิอันพึงมีตั้งแต่ต้นของประชาชนเอง ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า พรรคการเมืองไทยมักเริ่มจากเบื้องบนสู่เบื้องล่าง หรือเริ่มจากกลุ่มชนชั้นนำที่มีแนวความคิดทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม และผลประโยชน์คล้ายคลึงกันก่อน แล้วจึงขยายออกไปสู่กลุ่มบุคคลภายนอก เมื่อไม่ได้เป็นตัวแทนของประชาชน การเคลื่อนไหวต่างๆ ของพรรคจึงไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของหลักการ เจตนารมณ์หรือนโยบายเพื่อประชาชนอย่างที่อ้างเอาไว้ แต่เป็นการเคลื่อนไหวเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนและกลุ่มบุคคล ผลกระทบที่เกิดขึ้นแก่ตัวองค์กรพรรคการเมืองประการหนึ่งก็คือ พรรคการเมืองส่วนใหญ่กลายเป็นพรรคการเมืองที่มีความยืดหยุ่นและลอยตัวสูง กล่าวคือมีความพร้อมที่จะแตกแยกเป็นฝักฝ่าย (faction) หรือเข้าร่วมพรรคกับพรรคอื่นเพื่อสนับสนุนพรรคอื่นๆ ในลักษณะเป็นพรรคมุ้งเล็กมุ้งใหญ่ แต่ไม่ว่าอย่างไรต่างก็เพื่อมุ่งหวังจะเอาชนะการเลือกตั้ง และเพื่อโอกาสในการจัดตั้งหรือร่วมรัฐบาลเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการจัดสรรผลประโยชน์ของตนเอง

⁷ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และคณะ, การทำให้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยให้ได้รับการปฏิบัติตามเจตนารมณ์ : กรณีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2542), หน้า 18.

⁸ กนก วงษ์ตระหง่าน, พรรคการเมืองไทย (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 42-43.

เมื่อกล่าวถึงการรวมพรรคการเมือง เรามักจะเห็นปรากฏการณ์ดังกล่าวได้ โดยเฉพาะในช่วงก่อนการเลือกตั้ง ที่มักมีพลวัตการเคลื่อนไหวของแต่ละพรรคการเมืองเพื่อเพิ่มศักยภาพทางการเมืองและโอกาสในการได้รับชัยชนะของแต่ละพรรค ก่อนหน้าการปฏิรูปการเมือง พ.ศ. 2540 ประเทศไทยเราได้เคยใช้ระบบเลือกตั้งแบบเขตเดียวผู้แทนคนเดียว (Single-Member Constituency) ในการเลือกตั้ง 3 ครั้ง คือในการเลือกตั้งทั่วไปปี พ.ศ. 2480, 2481 และ 2489 ภายหลังได้เปลี่ยนมาใช้ระบบรวมเขตเลือกตั้งในแต่ละจังหวัดเป็นเขตเดียว 5 ครั้ง (ระหว่าง 2491-2512) และเปลี่ยนมาใช้ระบบเขตเดียวมีผู้แทนหลายคน (Multi-Member Constituency) ตั้งแต่การเลือกตั้งปี พ.ศ. 2491 จนถึง 2540⁹ ซึ่งระบบเหล่านี้ ต่างอำนวยความสะดวกในการแข่งขันของพรรคใหญ่ซึ่งเป็นที่รู้จักมากกว่าพรรคการเมืองเล็ก อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าในช่วงเวลาดังกล่าวจะมีพรรคการเมืองเกิดขึ้นจำนวนมาก แต่พรรคต่างๆ ที่จัดตั้งขึ้นไม่ว่าจะเป็นพรรคใหญ่หรือพรรคเล็ก ส่วนใหญ่จะมีอุดมการณ์และนโยบายของพรรคที่คล้ายคลึงกันมาก เมื่อพรรคต่างๆ มีความคล้ายคลึงกันในนโยบายทำให้ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งหันมาตัดสินใจเลือกบุคคลมากกว่าเลือกพรรค ดังจะเห็นว่าในการเลือกตั้งบางครั้งผู้สมัครในพรรคเล็กหรือผู้สมัครอิสระก็สามารถเอาชนะผู้สมัครจากพรรคการเมืองใหญ่ในบางเขตได้ ทำให้ปัจจัยด้านขนาดของพรรคการเมืองกลับไม่ใช่อุปสรรคในการแข่งขันระหว่างพรรคการเมืองขนาดใหญ่กับพรรคการเมืองขนาดเล็ก

แต่กระนั้นไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งด้วยระบบใด การที่พรรคใดพรรคหนึ่งจะชนะการเลือกตั้งแบบเด็ดขาด คือได้ที่นั่งในสภาเกินกว่ากึ่งหนึ่งมีโอกาสน้อยมาก หากจะเป็นไปได้ก็น่าจะเป็นโอกาสของพรรคการเมืองขนาดใหญ่ๆ มากกว่า ในขณะที่พรรคขนาดเล็กจะได้คะแนนเสียงมากที่สุดก็กับพรรคใหญ่ๆ เป็นเรื่องยาก และสัดส่วนผู้สมัครที่ได้รับเลือกตั้งจากพรรคเล็กก็ดี หรืออิสระที่ดีก็ยังมีน้อยกว่าผู้สมัครที่ได้รับเลือกตั้งที่สังกัดพรรคการเมืองใหญ่ ดังนั้นพรรคการเมืองขนาดเล็ก ก็ยังเสียเปรียบพรรคการเมืองขนาดใหญ่ในสนามการเลือกตั้งนั่นเอง การรวมพรรคจึงดูเป็นวิธีหนึ่งในการเพิ่มขนาดของพรรค อำนาจการต่อรองของพรรค รวมไปถึงโอกาสในการได้รับคะแนนเสียงเลือกตั้งจากประชาชนก็เพิ่มมากขึ้น และโอกาสในการเป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาลบ้างไม่ต้องคอยเป็นตัวประกอบหรือเป็นตัวต่อรองทางการเมืองอย่างเดียว ในขณะที่พรรคการเมืองขนาดใหญ่ก็ดี หรือพรรคการเมืองขนาดกลางก็ดี การรวมพรรคการเมืองก็เป็นสิ่งสำคัญไม่น้อยไปกว่าพรรคการเมืองขนาดเล็ก

นอกจากการรวมพรรคในช่วงก่อนการเลือกตั้งแล้ว การรวมพรรคก็สามารถเกิดขึ้นในช่วงที่รัฐบาลจัดตั้งขึ้นแล้วด้วย กล่าวคือ เมื่อพรรคการเมืองได้รับเลือกตั้งเข้าไปในสภา แต่ก็ไม่มีพรรคใด

⁹ มนุชญ์ วัฒนโกเมร, ข้อมูลพื้นฐานพรรคการเมืองปัจจุบัน และพรรคการเมืองกับการเลือกตั้ง ปี 2522-2529, (กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2529), หน้า 105.

ที่ได้คะแนนเสียงพอหรือเกินกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกสภาทั้งหมด การจัดตั้งรัฐบาลจึงต้องเป็นรัฐบาลผสม ซึ่งประกอบด้วยเสียงสนับสนุนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคการเมืองต่างๆ หลายพรรคที่พอเพียงจะจัดตั้งรัฐบาล หากพรรคการเมืองหนึ่งๆ ที่เป็นพรรคร่วมรัฐบาลเป็นพรรคการเมืองที่มีขนาดเล็ก อำนาจหรืออิทธิพลในการต่อรองทางการเมือง ผลประโยชน์ ตำแหน่งทางการเมือง หรือการบริหารนโยบายการปกครองประเทศของพรรคก็ย่อมน้อยกว่าหรือตกเป็นรองพรรคการเมืองขนาดใหญ่ที่คุมเสียงข้างมากในกลุ่มพรรคร่วมรัฐบาล อย่างไรก็ตาม พรรคการเมืองขนาดเล็กเหล่านี้ ก็เป็นที่ต้องการของพรรคการเมืองขนาดใหญ่ในการคุมเสียงข้างมากในรัฐสภาหรือสนับสนุนทางการเมืองต่อพรรคเช่นเดียวกัน

ผลของการจัดตั้งรัฐบาลผสมหลายพรรคอย่างที่ผ่านมา แสดงให้เห็นถึงความไร้เสถียรภาพของรัฐบาล และได้สร้างความไม่ต่อเนื่องในการปกครองระบอบประชาธิปไตยด้วยการแทรกแซงโดยระบอบเผด็จการทางทหารทำให้อายุของพรรคการเมืองไทยมีเพียงแค่ 19 ปี จาก 61 ปีหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 นักวิชาการหลายท่านเชื่อว่า การแก้ไขปัญหาก็ไร้เสถียรภาพของรัฐบาลไทย ความอ่อนแอของสภาผู้แทนราษฎรและพรรคการเมือง จำต้องปรับระบบการเมืองการปกครองให้มีพรรคน้อยพรรค ซึ่งพรรคใดพรรคหนึ่งมีโอกาสที่จะได้เสียงข้างมากในสภา และสามารถที่จะจัดตั้งรัฐบาลที่มีเสียงข้างมากได้ลำพังพรรคเดียว หรือน้อยพรรคได้นั้น จะทำให้รัฐบาลมีความยั่งยืนกว่ารัฐบาลที่มีพรรคหลายพรรคผสมกัน เป็นเหตุให้นักวิชาการ นักรัฐศาสตร์ส่วนหนึ่งพยายามคิดสร้างระบบสองพรรคขึ้นมา หรือก็เสนอให้พรรคตั้งแนวร่วมให้เป็นกลุ่มของพรรคขึ้น หรือให้มีการรวมพรรคเกิดขึ้น เพื่อลดจำนวนที่หลากหลายของพรรคลดลง¹⁰ เมื่อมีแนวโน้มที่เป็นไปได้ของระบบพรรคการเมืองน้อยพรรค ระบบพรรคการเมืองพรรคการเมืองขนาดเล็กก็ดี หรือพรรคการเมืองที่ไม่ได้รับเลือกตั้งเข้าสภาหรือได้รับเลือกตั้งน้อย ซึ่งมักจะไม่มีความบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางการเมืองในสภาและนอกสภา ในที่สุดก็ต้องจบบทบาทและสลายตัวไปในที่สุด ส่วนพรรคการเมืองขนาดใหญ่ก็ดี หรือพรรคการเมืองขนาดกลางก็ดี การรวมพรรคก็เป็นเรื่องสำคัญที่จะทำให้องค์กรมีประสิทธิภาพในด้านสมาชิกขององค์กรมากขึ้น เพราะพรรคการเมืองหนึ่ง ย่อมมีสมาชิกที่เป็นที่รู้จักและนิยมของประชาชนหากได้สมาชิกเหล่านี้เข้ามาก็อาจทำให้จำนวนที่นั่งในสภาในช่วงเลือกตั้งมากขึ้น นอกจากนี้ก็ยังทำให้อำนาจในการต่อรองกับพรรคแกนนำในรัฐบาลมีมากขึ้น ดังนั้นการแก้ปัญหาของพรรคเหล่านี้ก็คือ การเข้าร่วมกับพรรคการเมืองอื่นๆ เพื่อพัฒนาตนเองให้มีความเข้มแข็งอย่างต่อเนื่องได้ทั้งในสภาและนอกสภา และทั้งในบทบาทฝ่ายบริหารหรือฝ่ายค้านนั่นเอง

¹⁰ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, รัฐบาลผสม (กรุงเทพฯ: สมาคมรัฐศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2544),

จากเหตุที่กล่าวมาตั้งแต่ต้น ทำให้การรวมพรรคคูจะมีความหมาย หรือมีนัยยะ รวมไปถึงสร้างผลกระทบต่อระบบการเมืองมากไปกว่าการเกิดองค์กรทางการเมืองใหม่อย่างเดียว เมื่อสภาพการณ์การรวมพรรคการเมืองสามารถสร้างผลกระทบในวงกว้างเช่นนี้ จึงเป็นเรื่องที่น่าศึกษาให้ละเอียดมากขึ้นว่า เพราะเหตุใดจึงมีการรวมพรรคการเมือง มีปัจจัยทั้งภายนอกพรรค (อันได้แก่บริบททางการเมืองที่อยู่ภายนอกพรรค) และปัจจัยภายใน (คือกลุ่มบุคคล) หรือมีกลไกอะไรที่นำไปสู่การรวมพรรคการเมืองตามสถานการณ์นั้นๆ หากพรรคใดมีนโยบายการรวมพรรคกับพรรคการเมืองหนึ่งๆ จะสามารถทำได้อย่างไรบ้าง เมื่อภายหลังการรวมพรรคแล้วภายในพรรคนั้นจะมีวิถีต่อรอง การจัดสรรกันอย่างไร และพรรคการเมืองนั้นๆ จะมีบทบาทหน้าที่อย่างไรต่อรัฐเหล่านี้เป็นสิ่งที่เราจะศึกษาต่อไป

แนวการศึกษาเรื่อง “พรรคการเมือง”

สำหรับแนวการศึกษาเรื่องของพรรคการเมืองมีนักวิชาการจำนวนมากศึกษาในเรื่องนี้ กนก วงษ์ตระหง่าน ได้สำรวจงานเขียนของนักวิชาการตะวันตกหลายท่าน และสรุปถึงลักษณะสำคัญของการศึกษาพรรคการเมืองของนักวิชาการตะวันตกดังกล่าว ออกมา 2 ประการ คือ หนึ่งเป็นการศึกษาพรรคการเมืองในมิติเชิงทฤษฎี (Theoretical Aspect) อย่างเช่น Robert Michels ศึกษาในมิติเชิงสังคมวิทยา , Maurice Duverger หรือ Giovanni Sartori ต่างก็ศึกษาพรรคการเมืองในมิติเชิงสถาบันเช่นกัน ในขณะที่ Marx และ Lenin มองพรรคการเมืองเป็นเรื่องของชนชั้นในสังคมในชีวิตทางการเมืองของแต่ละประเทศชาติ เป็นต้น กนก วงษ์ตระหง่าน กล่าวว่า “ลักษณะการศึกษาพรรคการเมืองโดยเน้นมิติหนึ่งๆ เป็นหลักจะให้ผลการศึกษาที่อธิบายพรรคการเมืองในมิติที่ชัดเจนขึ้น สอดคล้องและสมบูรณ์ ซึ่งอันจะนำไปสู่การสรุปเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับพรรคการเมืองเฉพาะในมิติที่ศึกษานั้น”¹¹ อย่างไรก็ตาม การศึกษาประเภทนี้ก็มักจะเป็นข้อสรุปในเชิงทฤษฎี และช่วยอธิบายลักษณะหรือการกระทำของพรรคการเมืองเฉพาะในมิติหนึ่งของพรรคการเมืองเท่านั้น มันจึงทำให้เราเห็นพรรคการเมืองเพียงบางมุมเท่านั้น

ความพยายามที่จะศึกษาพรรคการเมืองอย่างครบถ้วนนี้เอง ก็ทำให้มีนักวิชาการจำนวนมากที่ได้เสนอให้เห็นถึงบทบาทของพรรคในด้านต่างๆ จนกลายเป็นลักษณะการศึกษาพรรคการเมืองประการที่สอง ก็คือการศึกษาพรรคการเมืองที่พยายามจะครอบคลุมมิติต่างๆ ของพรรคการเมืองให้ครบถ้วน (Omni- Dimensional Aspect) กนก ได้สรุปแนวการศึกษาพรรคการเมืองประเภทนี้มักครอบคลุมอยู่ 3 ประเด็นหลัก คือ หนึ่งรูปแบบหรือโครงสร้างพรรค (Form) สอง

¹¹ กนก วงษ์ตระหง่าน, พรรคการเมืองไทย, หน้า 29.

หน้าที่หรือบทบาทพรรค (Function) และสามเป้าหมายของการกระทำของพรรค (Object of Action) กนก ได้ศึกษางานของ Epstein และ Kolbe ว่า ผลสะท้อนของการศึกษาของทั้งสองท่านนี้เห็นว่าการศึกษารื่องพรรคการเมืองในแนวนี้นี้ถึงแม้จะมีประเด็นการศึกษาที่อาจจะเหมือนกัน แต่รายละเอียดที่อยู่ในประเด็นศึกษาร่วมกันนั้นอาจแตกต่างกันได้ ดังนั้นจึงทำให้การศึกษาพรรคการเมืองในแนวนี้นี้จึงมีความหลากหลายในประเด็นมาก ในขณะที่เดียวกันก็ความหลากหลายกลับทำให้ไม่มีที่ท่าของการเกิดการยอมรับร่วมกันในประเด็นการศึกษาด้วย จึงอาจก่อให้เกิดจุดอ่อนในการอธิบายที่จบในตัวเอง หรือไม่อาจช่วยชี้ถึงประเด็นต่างๆ อย่างกว้างขวาง เพื่อให้ผู้ศึกษาสามารถใช้เป็นแนวทางไปศึกษาต่อไปได้¹²

สำหรับเรื่องการรวมพรรคการเมืองอาจจะไม่ใช่เป็นของใหม่ในการเมืองไทย เพราะการรวมพรรคดังกล่าวมีมาตั้งแต่สมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา แม้จะไม่บ่อยครั้งก็ตาม ส่วนงานซึ่งศึกษาประเด็นดังกล่าวนี้จะน้อยตามไปเช่นกัน ที่เราจะพบเห็นได้บ้างก็เป็นการศึกษาในมิติเชิงประวัติศาสตร์ซึ่งไม่ได้อธิบายในเชิงความสัมพันธ์หรือแง่มุมอย่างเพียงพอ ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะการศึกษา “การรวมพรรคการเมือง” ในเชิงมิติอื่นๆ ยังคงมีไม่เพียงพอกับสาระสำคัญของประเด็นเท่าใดนัก ดังนั้นสาระสำคัญและนัยสำคัญของการรวมพรรคการเมืองก็ยังคงเป็นเสน่ห์ชวนใจให้ทำการศึกษาลึกซึ้งมากกว่าเท่าที่มีอยู่

อย่างที่ได้อธิบายไว้ตอนต้นถึงกรอบทฤษฎีและมิติทางการศึกษา ในการศึกษาเรื่องนี้ก็ได้อาศัยกรอบทฤษฎีต่างๆ ที่นักรัฐศาสตร์ชาติตะวันตกได้ศึกษาค้นคว้าไว้เป็นแนวทาง แต่ด้วยสภาพการณ์ด้านโครงสร้างและระบบแผนทางวัฒนธรรม (Cultural Pattern and Structures) ของตะวันตกกับประเทศไทยก็มีความแตกต่างกันมาก โดยเฉพาะด้านระบบอุปถัมภ์ที่ถูกฝังอยู่ทุกสถาบันทางสังคม ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อพฤติกรรมทางการเมืองด้วย ดังนั้นในการศึกษาเราจึงต้องคำนึงถึงและผสมผสานกับองค์ความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับบริบททางการเมืองไทย โดยเฉพาะบริบทพรรคการเมืองไทยทั้งในฐานะตัวแปรอิสระและตัวแปรตามเพื่อหาข้อสรุปทั่วไปเชิงประจักษ์ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยสรุปแล้วประเด็นที่น่าสนใจศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ประเด็นหลักคือ ประการที่หนึ่ง การก่อตัวหรือสาเหตุที่ทำให้เกิดการรวมพรรคการเมือง ประการที่สอง กระบวนการในการรวมพรรคการเมืองทั้งพฤตินัย และในเชิงกฎหมาย ตลอดจนรูปแบบของการรวมพรรคการเมือง และ ประการสุดท้ายก็คือ ผลของการรวมพรรคการเมืองต่อเสถียรภาพของรัฐบาล

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 5-15.

การสร้างทฤษฎีการรวมพรรคการเมือง

การสร้างทฤษฎีที่แน่นอนซึ่งมีลักษณะคล้ายสูตรทางวิทยาศาสตร์หรือการคำนวณนั้น มีองค์ประกอบอยู่ 2 ประการคือ ประการแรก สามารถที่ค้นหาตัวแปร หรือปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบ (Components) ของสถานการณ์ชุดนั้นได้ถูกต้องและครบถ้วน และประการที่สองหรือความสัมพันธ์ระหว่างกันของตัวแปรเหล่านั้น (Variable relationships) ซึ่งเมื่อรวมกันแล้วเกิดเป็นสูตรที่มีค่าเป็นผลลัพธ์ที่ถูกต้องตามความเป็นจริง ในลักษณะดังกล่าวในทางสังคมศาสตร์อาจทำได้ยากกว่าในทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ แต่หากอาศัยความคิดระบบและใช้เทคนิคการวิเคราะห์บางอย่างที่เหมาะสมก็อาจสร้างทฤษฎีหรือสูตรได้¹³ สำหรับทฤษฎีการรวมพรรคการเมืองนั้นไม่มีให้เราเห็นนักหรือแทบจะไม่มีเลยก็ว่าได้ ทั้งนี้เนื่องจากการรวมพรรคการเมืองทางตะวันตกนั้นไม่ค่อยปรากฏ เนื่องจากพรรคแต่ละพรรคมีประวัติความเป็นมายาวนาน แต่ละพรรคจะรูปแบบนโยบายหรืออุดมคติทางการเมือง เศรษฐกิจ ศาสนาที่เป็นลักษณะเฉพาะทำให้แต่ละพรรคมีสมาชิกและผู้สนับสนุนพรรคเป็นกลุ่มคนประเภทใดประเภทที่ยึดมั่นในพรรคและอุดมการณ์อย่างเหนียวแน่นเหมือนกันทำให้การรวมพรรคกับอีกพรรคหนึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ค่อยเกิดขึ้น เมื่อบริบทดังกล่าวไม่ค่อยเกิดขึ้น การค้นหาตัวแปรหรือปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบของการรวมพรรคตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรจึงไม่ถูกหยิบยกมากล่าวกันมากนักทำให้ทฤษฎีแม่แบบที่มักเกิดขึ้นในตะวันตกอันเกี่ยวกับการรวมพรรคการเมืองจึงไม่ค่อยปรากฏ อย่างไรก็ตามก็ดีสำหรับประเทศที่กำลังพัฒนาหรือประเทศประชาธิปไตยเพิ่งเกิดขึ้นไม่นานอย่างเช่นประเทศในแถบเอเชียหรือในแอฟริกา บริบทการรวมพรรคจะพบบ่อยครั้งมากกว่า เนื่องจากพรรคส่วนใหญ่ไม่ได้เกิดจากอุดมการณ์ที่เหมือนกันทำให้พรรคที่เกิดขึ้นเป็นเพราะต้องการลงแข่งขันและชนะการเลือกตั้งเท่านั้น หากมีหนทางใดที่ทำแล้วตนสามารถเข้าสู่อำนาจทางการเมืองได้ก็จะทำ อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าบริบทการรวมพรรคในแถบเอเชียจะปรากฏบ่อยครั้งมากกว่าก็ตาม แต่ก็ไม่มีทฤษฎีที่มากพอจะอธิบายถึงปรากฏการณ์การรวมพรรคก็ไม่มีให้เราได้เห็นนัก เนื่องจากเรามักจะยึดติดในทฤษฎีแม่แบบตะวันตกเสียมาก ละเลยการสร้างทฤษฎีที่มีลักษณะเฉพาะหรือสอดคล้องกับบริบทของตนเอง การศึกษาส่วนใหญ่จึงใช้การดัดแปลงทฤษฎีที่ใกล้เคียงมาช่วยในการศึกษาซึ่งก็ยังคงเป็นประโยชน์อยู่ไม่ใช่น้อย

ตัวอย่างการศึกษาเรื่องการรวมพรรคการเมืองภายใต้กรอบการศึกษารูปแบบหนึ่งที่ผู้ศึกษาวิจัยเห็นว่า สามารถศึกษาได้และเสนอ ณ ที่นี้ก็คือ กรอบการศึกษาเรื่อง “กลุ่ม” กล่าวคือ หากเรามองพรรคการเมืองพรรคหนึ่งเป็นเสมือนตัวแสดงทางการเมืองตัวหนึ่ง ๆ (Actor) แล้ว การ

¹³ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, รัฐบาลผสม, หน้า 23.

รวมพรรคระหว่าง 2 พรรคขึ้นไปก็เปรียบเสมือนการรวมกลุ่มของตัวแสดงทางการเมืองหลายตัว เช่นกัน หากเป็นไปในมุมมองนี้พื้นฐานการรวมพรรคก็จะมีลักษณะของการรวมกลุ่มรวมอยู่ด้วย เป็นต้น

โดยทั่วไปแล้วแนวความคิดเรื่องกลุ่มเป็นเรื่องพิจารณาได้ง่ายเพราะกลุ่มมีลักษณะเชิงประจักษ์คือ สังเกตเห็นได้ง่ายทำให้สามารถนิยามและปฏิบัติการให้กระชับรัดกุมได้ง่าย อย่างที่อาเธอร์ เบนลีย์ (Arther F. Bentley) นักรัฐศาสตร์ชาวอเมริกัน กล่าวว่า การศึกษาเรื่องกลุ่มสามารถสร้างทฤษฎีทั่วไป (General Theory) ในทางการเมืองขึ้นมาได้ ทั้งนี้เพราะเขาเชื่อว่ากิจกรรมทางการเมืองทั้งหมดคือกิจกรรมของกลุ่ม หรืออีกนัยหนึ่ง “ปรากฏการณ์อื่นใดไม่มีนอกจากปรากฏการณ์ของกลุ่ม”¹⁴

ผู้ที่บุกเบิกการศึกษาเรื่อง“กลุ่มทางการเมือง” ได้แก่ Arther Bentley กับ David Truman แต่จริงๆ แล้วแนวความคิดเรื่องการรวมกลุ่มนั้นมีมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานเช่น ตั้งแต่ในสมัย โธมัส ฮอบส์ จวบจนมาถึงปัจจุบันก็มีนักวิชาการมากมายที่กล่าวถึงปัจจัยพื้นฐานที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มในมุมมองที่แตกต่างกันไป ยกตัวอย่างเช่น ทฤษฎีการรวมกันภายในเศรษฐกิจและสังคม (Socio-Economic Theories) ทฤษฎีการรวมกันภายใต้อุดมการณ์ (Ideological Theories) ทฤษฎีรัฐสภา (Parliamentary Theories) ของดูแวร์แยร์ หรือทฤษฎีที่ว่าด้วยการรวมกันภายใต้ประวัติศาสตร์และสถานการณ์ (Historical Situational Theories) เป็นต้น ซึ่งแนวความคิดของนักปรัชญาแต่ละท่านต่างก็พยายามอธิบายถึงรากฐานที่อยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ในการรวมกลุ่ม¹⁵ นอกจากนี้รัฐศาสตร์ก็สนใจแนวความคิดเรื่องกลุ่มให้ความสนใจต่อกลุ่มทางการเมืองมากไปกว่าเรื่องของแบบในการรวมกลุ่มหรือเรื่องของโครงสร้างที่ชัดเจน พวกเขาพยายามสร้างทฤษฎีของกลุ่มการเมือง (Group Theory of Politics) ที่สามารถอธิบายครอบคลุมตั้งแต่การสาเหตุรวมกลุ่ม โครงสร้างของกลุ่ม การเคลื่อนไหว และผลจากการเกิดกลุ่มต่อระบบการเมือง พวกเขาเห็นว่า “กลุ่มนั้นอยู่ในระบบการเมืองอันมีกระบวนการที่กิจกรรมต่างๆ เกิดขึ้นตามการตัดสินใจซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากค่านิยมทางสังคม กิจกรรมของมวลมนุษยชนนั้นๆ จะเป็นไปตามการตัดสินใจไปในแนวเดียวกัน และมวลมนุษยชนก็คือกลุ่มการต่อสู้การร่วมมือระหว่างกลุ่มต่างๆ ซึ่งมี

¹⁴ Bentley, Arther, The process of Government (Chicago: University of Chicago Press, 1948), p.222. อ้างใน สุนทร ลีชีทวน, “กระบวนการก่อเกิดกลุ่มผลประโยชน์ในประเทศไทย : ศึกษากรณีสหพันธ์ชาวจังหวัดร้อยเอ็ดแห่งประเทศไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 21.

¹⁵ สุนทร ลีชีทวน, กระบวนการก่อเกิดกลุ่มผลประโยชน์ในประเทศไทย : ศึกษากรณีสหพันธ์ชาวจังหวัดร้อยเอ็ดแห่งประเทศไทย, หน้า 32-41.

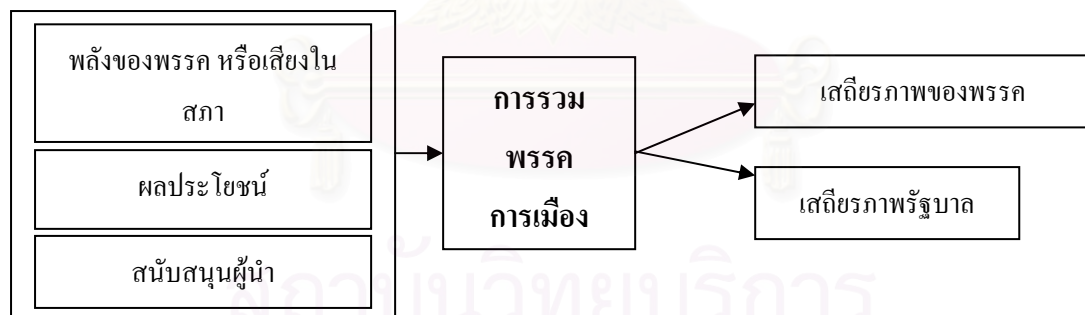

ผลประโยชน์แตกต่างกันขัดแย้งกัน หรือเหมือนกันร่วมมือกัน จะเป็นสิ่งที่กำหนดว่าการตัดสินใจจะเป็นไปในทางใด เพราะกลุ่มทุกกลุ่มต่างก็พยายามที่จะเข้าไปอำนาจทางการเมืองด้วยกันทั้งสิ้น”¹⁶ เช่นเดียวกับ การรวมพรรคการเมืองที่เปรียบเสมือนการร่วมมือเพื่อการต่อสู้ระหว่างกลุ่มหรือพรรคต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ทางการเมืองและอื่นๆ

การศึกษาตัวแปรที่สำคัญ

จากแนวความคิดเรื่องของการรวมกลุ่มทำให้เรานำเอามติดังกล่าวมาศึกษาเรื่องของการรวมพรรคการเมืองและสร้างในสมมติฐานเกี่ยวกับการรวมพรรคการเมือง (Hypothesis on workable coalition) โดยมีองค์ประกอบหรือตัวแปรอิสระที่จะมีผลต่อการรวมพรรคการเมือง ดังนี้

- พลังของพรรค
- เพื่อผลประโยชน์
- เพื่อเป็นแรงสนับสนุนผู้นำทางการเมือง
- เสถียรภาพของพรรค
- เสถียรภาพของรัฐบาล

แผนภาพที่ 2.1 แสดงการศึกษาสาเหตุในการรวมพรรคการเมือง และผลที่เกิดขึ้นต่อเสถียรภาพของพรรคและเสถียรภาพของรัฐบาล

จากแผนภาพ เราจะเห็นตัวแปรสมมติฐานที่สำคัญอย่าง พลังของพรรค การสนับสนุนผู้นำ ผลประโยชน์อันมีอิทธิพลต่อการรวมพรรคการเมือง อย่างไรก็ตามนอกจาก ทั้ง 3 ปัจจัยที่ดูเหมือนจะ

¹⁷ จรูญ สุภาพ, การเมือง (พระนคร: บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2514), หน้า 172.

มีอิทธิพลต่อการรวมพรรคมากที่สุดและสามารถศึกษาหรือเข้าถึงได้ง่ายกว่า ในขณะที่ปัจจัยอย่างอุดมการณ์ทางการเมืองและนโยบายทางการเมืองก็เป็นตัวแปรสำคัญ แต่ด้วยข้อจำกัดในลักษณะของพรรคการเมืองไทยบางประการที่ทำให้การรวมกลุ่มภายใต้อิทธิพลของอุดมการณ์หรือนโยบายพรรคนั้นเป็นสิ่งที่จับต้องหรือพิสูจน์ได้ยาก ส่วนผลของบริบทการรวมพรรคก็เป็นสิ่งสำคัญที่เราจะต้องศึกษา ทั้งในส่วนของเสถียรภาพของพรรคการเมืองเอง หรือเสียงสนับสนุนในรัฐสภาซึ่งอาจหมายถึงเสถียรภาพของรัฐบาลก็ได้ ซึ่งในส่วนต่อไปจะเป็นการศึกษาถึงแนวความคิดและทฤษฎีในแต่ละตัวแปรที่กล่าวมา

1. พลังของพรรค

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว กล่าวว่า “พลังของพรรคการเมืองไทย คิดได้จาก จำนวนสมาชิกในสภาผู้แทนราษฎร อย่างเดียวก่อน เพราะยังไม่ทราบบทบาทและการวางตัวของวุฒิสมาชิก ซึ่งอาจเป็นลูกพรรคของพรรคการเมืองก็ได้ นอกจากนี้ กรรมการของพรรค ผู้สนับสนุนพรรค ลูกพรรคในระดับชาติจนถึงระดับท้องถิ่นอาจจะยังไม่แน่ชัดนัก เพราะยังไม่มีสถาบันของพรรคแพร่หลายทั่วถึงทุกท้องถิ่น”¹⁷

บทเริ่มต้นเพื่อให้ได้มาซึ่งพลังของพรรคก็คือหนทางการเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองหรือการได้รับการเลือกตั้งเป็น ส.ส. นั่นเอง พรรคการเมืองต่างๆ จึงพยายามค้นหาตัวแทนที่ดีที่มีคุณภาพและโอกาสชนะเพื่อลงแข่งขันในสนามเลือกตั้ง ในประเทศที่มีพรรคการเมืองจำนวนมากอย่างประเทศไทย โอกาสที่พรรคใดพรรคหนึ่งจะเป็นฝ่ายได้คะแนนเสียงข้างมากเด็ดขาดจากการเลือกตั้งเป็นไปได้ยาก ยิ่งโอกาสที่สมาชิกของพรรคการเมืองขนาดเล็กจะได้รับการเลือกตั้งเข้าไปเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นก็ยิ่งน้อยทำให้พลังของพรรคก็น้อยลงไปเช่นกัน ในขณะที่พรรคการเมืองใหญ่ๆ ประชาชนจะให้ความไว้วางใจกับพรรคเหล่านี้จึงมีโอกาที่จะมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสภาจึงมากกว่าพรรคขนาดกลางหรือพรรคขนาดเล็ก

นอกจากนี้พลังของพรรคหรือจำนวนที่นั่งในสภาของพรรคขนาดกลางและพรรคขนาดเล็กยังถูกจำกัดด้วยระบบการเลือกตั้ง(Electoral Systems) ตั้งแต่รูปแบบที่ใช้ในอดีต เช่น แบบเขตเดียวเบอร์เดียวก็ดี หรือเขตละหลายคนก็ดี แต่พรรคการเมืองขนาดเล็กก็ยังเสียเปรียบพรรคการเมืองใหญ่ที่สามารถส่งสมาชิกพรรคเข้าลงรับเลือกตั้งได้ในเขตพื้นที่ส่วนใหญ่ทั่วประเทศ ในขณะที่พรรคขนาดเล็กไม่สามารถทำได้จึงทำให้ในการเลือกตั้งแต่ละสมัยที่ผ่านมาสมาชิกพรรคการเมืองขนาดใหญ่ได้รับการเลือกตั้งเป็นจำนวนมากกว่าพรรคการเมืองขนาดเล็กเสมอ

¹⁷ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, รัฐบาลผสม, หน้า 76.

ถึงแม้ว่าในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ. 2540 ฉบับปัจจุบันจะได้กำหนดรูปแบบการเลือกตั้งใหม่ นั่นคือแบบผสมระหว่าง แบบเขตเดียวเบอร์เดียวและแบบสัดส่วนก็ไม่ได้ช่วยให้สถานะความเสมอภาคในการแข่งขันของพรรคการเมืองขนาดต่างๆ เท่ากัน พรรคการเมืองขนาดใหญ่ยังคงได้เปรียบพรรคขนาดเล็ก เพราะปัจจัยด้านบุคลากรและงบประมาณในการหาเสียงที่พรรคใหญ่จะได้เปรียบพรรคขนาดเล็ก ในขณะที่การเลือกตั้งแบบสัดส่วนก็เน้นความสำคัญของพรรคการเมืองให้มากขึ้น พรรคจะจัดสมาชิกผู้มีความสามารถเป็นที่รู้จักและยอมรับของคนจำนวนมากลงสมัครเป็น ส.ส. ในนามของปาร์ตี้ลิสต์และได้รับการจัดสรรลำดับไว้ในช่วงต้นๆ ของบัญชีรายชื่อเพื่อคะแนนเสียงของพรรคให้เกินร้อยละ 5 ของจำนวนผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้ง แต่จากผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตั้งครั้งล่าสุดในปี พ.ศ. 2545 ที่ออกมามีพรรคการเมืองขนาดกลางและพรรคขนาดเล็กที่เดิมเคยมีบทบาทในรัฐสภาสมัยก่อนๆ ต่างได้รับคะแนนไม่ถึงร้อยละ 5 ของจำนวนผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้ง ทำให้พรรคการเมืองเหล่านี้อยู่ในสถานะที่ไม่มีบทบาททางการเมืองเท่าใดนักบางพรรคต้องไปดำเนินบทบาทนอกสภา ซึ่งก็จะไม่ได้รับความสนใจมากเท่าใดนัก บางพรรคก็ต้องยุบพรรคหรือหาทางรวมพรรคกับพรรคอื่นเพื่อให้ได้มาซึ่งบทบาทในสภาต่อไป เป็นต้น

2. สนับสนุนผู้นำทางการเมือง

นักรัฐศาสตร์ชาวตะวันตกหลายท่านศึกษาถึงทฤษฎีภาวะผู้นำ (Theory of Leadership) ซึ่งอธิบายในลักษณะของตัวบุคคล โดยเฉพาะผู้นำของกลุ่มไปจนถึงรัฐที่ประสบความสำเร็จนั้นย่อมมีลักษณะต่างๆ ซึ่งนักรัฐศาสตร์แต่ละท่านก็เสนอลักษณะแตกต่างกันไป ยกตัวอย่างเช่น แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) กล่าวว่า บุคลานุภาพหรืออำนาจทางใจเป็นรากฐานแห่งอำนาจทั้งปวงเพราะเป็นอำนาจครองใจคน ที่จะช่วยเสริมสร้างให้บุคคลมีอำนาจ เวเบอร์ได้แยกองค์ประกอบในการศึกษาผู้นำจากคุณสมบัติ 5 ประการ คือ ทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ อุบนิสัย และศีลธรรม โดยผู้นำที่ประสบความสำเร็จย่อมมีลักษณะทั้ง 5 สนับสนุนซึ่งผู้นำ

ในแง่มุมของ พัฒน์ บุญรัตพันธ์ ได้ให้ความหมายผู้นำไปในเรื่องของความสามารถว่า ผู้นำคือ ผู้ที่มีบุคลิกภาพเด่นประกอบด้วยความสามารถพิเศษในกลุ่มคน หรือในท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งในแต่ละกลุ่มประกอบด้วยบุคคลที่มีบุคลิกภาพความรู้ความสามารถหรือทักษะแตกต่างกันไป ในขณะที่ทุกคนมีความผูกพันซึ่งกันและกันในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มจะต้องยอมรับความคิดเห็นซึ่ง

กันและกันด้วยเหตุนี้เองสถานการณ์ที่บีบตัวขึ้น จึงผลักดันให้สมาชิกของกลุ่มบางคนกลายเป็นผู้นำ และบางคนกลายเป็นผู้ตาม¹⁸

ในขณะที่ จีรพรรณ กาญจนะจิตรา ได้มุ่งเน้นไปในเรื่องของบริบทแวดล้อม สถานการณ์ ในช่วงระยะเวลานั้นๆ โดยให้คำจำกัดความว่า “ผู้นำคือ ผู้ที่มีความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอันเป็นที่ต้องการในการดำเนินงานของกลุ่ม และสามารถใช้ความรู้ที่ช่วยให้อำนาจบรรลุวัตถุประสงค์ได้ใน สถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง และการเป็นผู้นำเป็นกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อกิจกรรมของกลุ่ม ที่รวมตัวกันขึ้นเพื่อนำกลุ่มให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้ และเป็นผู้ที่สามารถจูงใจ ประชาชนให้มีความคิดเห็นคล้อยตาม และลงมือทำอย่างใดอย่างหนึ่ง จนนำกลุ่มไปสู่จุดหมาย ทางบวกเป็นผลสำเร็จได้ในที่สุด¹⁹

มุมมองที่แตกต่างกันย่อมทำให้การศึกษาในเรื่องผู้นำมีมิติที่ครอบคลุม สตีอกดิลล์ (Stogdill) ได้เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำที่ครอบคลุมมุมมองทั้ง 3 ด้านที่กล่าวมา เขาเสนอทฤษฎี เกี่ยวกับภาวะผู้นำ (Theory of Leadership) อันประกอบด้วย²⁰

1. ทฤษฎีบุคคลสำคัญ (Great Man Theory) ซึ่งมุ่งเน้นการศึกษาที่ตัวบุคคล และลักษณะ ของผู้นำทั้งที่มีมาแต่กำเนิดอย่าง ร่างกาย สติปัญญา (Charismatic Power) หรือแรงขับที่จะทำ อะไรให้ดีเด่นให้สำเร็จอยู่เรื่อย ๆ เมื่อทำสิ่งหนึ่งสำเร็จก็ต้องการทำสิ่งอื่นต่อไป เมื่อประชาชนรับรู้ก็ มักจะเกิดความพึงพอใจ เกิดความสัมพันธ์อันยอมให้เขาเป็นผู้นำ ให้เขามีอำนาจ เป็นต้น การศึกษา ในทฤษฎีเกี่ยวกับบุคคลเป็นสำคัญนี้มีให้เห็นอย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะ เป็น เวเบอร์ที่กล่าวมาข้างต้น

ออร์ดเว ทีด (Ordway Tead) ก็ศึกษาความสำคัญของพลังกายและพลังประสาทของผู้นำ ซึ่งเขาให้พิจารณาจากอิทธิพลทางด้านกรรมพันธุ์ การอบรมเลี้ยงดูในวัยเด็ก และวิธีการใช้ ชีวิตประจำวัน

2. ทฤษฎีสถานการณ์เฉพาะบุคคล (Personal Situation Theory) ซึ่งมีความเชื่อใน ความสามารถเฉพาะตัว ความสามารถ ความเฉลียวฉลาด (Expert Power) ผู้นำที่มีคุณสมบัติ ประการนี้สามารถทำให้ประชาชนเชื่อใจในการตัดสินใจกระทำกรต่าง ๆ เช่นการวิเคราะห์ปัญหา การติดต่อกับบุคคลอื่นอย่างมีประสิทธิภาพ ความเข้าใจความรู้สึกและพฤติกรรมของคนอื่นที่ติดต่อกับ

¹⁸ พัฒน์ บุญยรัตพันธ์, การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน (กรุงเทพฯ: ไทย วัฒนาพานิช, 2517), หน้า 25.

¹⁹ จีรพรรณ กาญจนะจิตรา, การพัฒนาชุมชน (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย รามคำแหง, 2520), หน้า 39.

²⁰ ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์, ผู้นำการเมือง (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2523), หน้า 31.

กับเขา เป็นต้น ประชาชนก็จะให้อำนาจแก่ผู้นำเพราะเชื่อว่ามีความรู้ดีกว่าคนอื่น นอกจากนี้ความสามารถส่วนบุคคลแล้วยังรวมถึงคณะร่วมงานที่มีคุณภาพด้วย

3. ทฤษฎีสภาพการณ์ (Environment Theory) ซึ่งเชื่อว่าลักษณะผู้นำเกิดจากสภาพแวดล้อม เวลา สถานที่ โอกาสและบริบททางการเมืองในขณะนั้น

นักสังคมศาสตร์และนักรัฐศาสตร์หลายท่านศึกษาเรื่องของการแบบผู้นำที่เอื้อต่อการถูกยอมรับและสนับสนุน เช่น ออร์ดเว ทีด (Ordway Tead) หรือการแยกแบบของผู้นำโดย ยูจีน อี. เจนนิ่งส์ (Eugene E. Jenning) ซึ่งแบ่งผู้นำออกเป็น 3 แบบใหญ่คือ ผู้นำใฝ่อำนาจ ผู้นำแบบวีรบุรุษ และผู้นำแบบซูเปอร์แมน หรือการแบ่งประเภทของสโตกคิลล์ (Stogdill) ที่ละเอียดมากขึ้นคือ²¹

1. ผู้นำแบบอัตตานิยม (Authoritative หรือ Dominant) คือแบบที่ชอบใช้อำนาจเป็นใหญ่
2. ผู้นำแบบชักจูง (Persuasive หรือ Crowded arouser) เป็นผู้นำที่ชอบใช้ความสัมพันธ์ชักจูงใจผู้อื่นให้คล้อยตาม
3. ผู้นำแบบประชาธิปไตย (Democratic หรือ Group Developer) คือ ผู้นำที่ชอบความคิดเห็นจากบุคคลอื่นในกลุ่ม
4. ผู้นำแบบใช้ความสามารถ (Intellectual หรือ Eminent man) เป็นผู้นำที่มีความรู้ความสามารถ ฉลาดเป็นที่ยอมรับ
5. ผู้นำแบบนักบริหาร (Executive หรือ Administrator) คือผู้นำที่มีความสามารถในการบริหารงานจนเป็นที่ยอมรับ
6. ผู้นำแบบตัวแทน (Representation หรือ Spokesman) คือผู้นำที่สามารถขจัดปัดเป่าปัญหาต่างๆ ให้แก่กลุ่ม สามารถเรียกร้องสิทธิหรือออกมารับแทนกลุ่มได้

นอกจากผลงานการศึกษาของนักสังคมศาสตร์นักรัฐศาสตร์ชาวตะวันตกแล้ว ยังมีผลงานการศึกษาวิจัยในเชิงประยุกต์ของไทยอย่าง เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ เขาเขียนถึงแบบผู้นำอันเป็นที่ปรารถนาของสังคมไทยในผลงานของเขาที่ชื่อว่า “อนาคตผู้นำการเมืองไทยในสองทศวรรษหน้า” เขาได้สรุปปัญหาสภาพการเมืองไทยในอดีตว่า การเมืองไทยมีปัญหาที่ผู้นำทางการเมืองโดยเฉพาะการซื้อเสียง ปัญหาพรรคการเมืองที่ส่วนใหญ่เป็นพรรคเฉพาะกิจ พรรคการเมืองขาดเสถียรภาพมีการยุบพรรคบ่อยครั้ง รวมถึงการเป็นพรรคธุรกิจซึ่งสมาชิกพรรคอยู่บนผลประโยชน์ และพร้อมที่จะเปลี่ยนพรรคเมื่อถูกขัดผลประโยชน์นั้นทำให้พรรคการเมืองไทยไม่มีอุดมการณ์อย่างแท้จริง สำหรับผู้นำทางการเมืองก็เป็นอุปสรรคที่สำคัญที่เกิดจากระบบการเมืองที่ไม่สมบูรณ์อันขวางกั้นการพัฒนา

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 42.

การเมืองเช่นกัน ในหลายช่วงของประวัติศาสตร์การเมืองไทยที่ผ่านมาผู้นำทางการเมืองของไทยส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีเงินและอำนาจมาก ดำเนินการเพื่อผลประโยชน์ของตนเองและพวกพ้องจนขาดคุณธรรมและความซื่อสัตย์ ขาดอุดมการณ์ทางการเมืองและสำนึกในประชาธิปไตย ขาดวิสัยทัศน์ คุณลักษณะดังกล่าวค่อนข้างเป็นลักษณะผู้ที่มีปัญหา อันเกิดจากระบบการเลือกบุคคลเหล่านี้เข้าสู่การดำรงตำแหน่ง แต่คุณลักษณะดังกล่าวถูกนำไปเปรียบเทียบกับคุณสมบัติของผู้นำที่พึงปรารถนาในอนาคตซึ่งเกรียงศักดิ์ได้เสนอคุณลักษณะของผู้นำทางการเมืองที่ควรโดยอาศัยกรอบทฤษฎีผู้นำ 3 ประการที่กล่าวในข้างต้นคือ หนึ่งลักษณะชีวิตของผู้นำทั้งในด้านร่างกาย สติปัญญา ความฉลาด ความสามารถพิเศษรวมไปถึงคุณธรรม สองคือองค์ประกอบด้านสถานการณ์หรือบริบทสภาพสังคมในขณะนั้น และสามคือองค์ประกอบด้านระบบการเมืองที่ดี

นอกจากงานของเกรียงศักดิ์แล้ว ยังมีงานอีกหลายชิ้นที่ศึกษาการยอมรับผู้นำ เช่น การรวมกลุ่มระหว่างสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของ ของดาราวัฒน์ เมตตาริกานนท์ โดยศึกษาในประเด็นเรื่องการยอมรับผู้นำด้วย ผลการศึกษาปรากฏว่าการสังกัดพรรคการเมืองนั้นขึ้นอยู่กับผู้นำกลุ่มหรือมีหัวหน้าที่ดี การมีผู้นำของพรรคที่มีชื่อเสียงและภาพพจน์ที่ดี การได้อิทธิพลและบารมีทั้งทางบวกและลบของผู้สนับสนุนในพื้นที่ที่สามารถเป็นที่พึ่งพาได้ ผลจากบารมีอิทธิพลของคู่แข่งทางการเมืองในพื้นที่บางครั้งเป็นแรงผลักดันให้บุคคลต้องอยู่กับกลุ่มพรรคการเมืองที่เห็นว่ามีความน่าเชื่อถือและพลังเพียงพอที่จะต่อสู้กับคู่แข่งได้ และการมีผู้นำที่มีบารมีอำนาจและสามารถให้คำมั่นสัญญาหรือเงื่อนไขเรื่องผลตอบแทนแก่บุคคล²²

ในประเด็นการรวมพรรคการเมืองก็เช่นเดียวกันที่การรวมพรรคนั้นเกิดจากปัจจัยการสนับสนุนผู้นำทางการเมืองที่เห็นว่าเหมาะสมหรือบริบททางการเมืองในขณะนั้นเอื้ออำนวย ยกตัวอย่างเช่น การรวมพรรคประชาธิปไตยกับพรรคก้าวหน้าเพื่อสนับสนุน หม่อมราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมช หรือในปี พ.ศ. 2491 เมื่อรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ถูกบีบให้ลาออกเพื่อเปิดทางให้ จอมพล แปลก พิบูลสงคราม กลับคืนสู่อำนาจอีกครั้ง โดย จอมพล แปลกได้จัดตั้ง “สหพรรค” ขึ้นโดยรวบรวมพรรคการเมืองเล็กๆ และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสภาเพื่อสนับสนุนตน ผลคือ แม้ จอมพล แปลกจะไม่ได้รับเลือกตั้งก็ตาม แต่ก็สามารถรวบรวมเสียงในสภาได้มากพอที่จะจัดตั้งรัฐบาลได้ โดยจอมพล แปลก พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในวันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2497

อีกตัวอย่างหนึ่งก็คือ การรวมพรรคชาติสังคม โดยภายหลังจากรัฐประหาร วันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 โดย จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ แล้วกำหนดให้มีการเลือกตั้งขึ้นในวันที่ 15

²² ดาราวัฒน์ เมตตาริกานนท์, “การรวมกลุ่มทางการเมืองของ ส.ส. อีสาน พ.ศ. 2467-2494,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 67.

ธันวาคม พ.ศ. 2500 ไม่ปรากฏว่ามีพรรคการเมืองได้รับคะแนนเสียงมากพอที่จะจัดตั้งรัฐบาลโดยอิสระ จอมพล สฤษดิ์ จึงตั้ง “พรรคชาติสังคม” ขึ้น โดยรวมพรรคสหภูมิและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอิสระอีก 58 คน จัดตั้งรัฐบาลภายใต้พรรคชาติสังคม²³

จากกรณีการเกิดการรวมพรรคอย่างในกรณีพรรคประชาธิปัตย์ สหพรรค หรือ พรรคชาติสังคม จะเห็นว่าเกิดจากปัจจัยการสนับสนุนผู้นำทางการเมืองในขณะนั้น และการรวมพรรคก็เพื่อสนับสนุนผู้นำทางการเมืองรายนั้นด้วยการระดมเสียงสนับสนุนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสภาให้ได้จำนวนมากพอที่จะจัดตั้งรัฐบาลได้ หรืออาจกล่าวให้ชัดเจน คือ เป็นพรรคการเมืองที่เกิดขึ้นเพื่อสนับสนุนผู้นำให้สามารถจัดตั้งรัฐบาลได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ พรรคหรือกลุ่มบุคคลที่สนับสนุนก็จะได้รับผลประโยชน์ทางการเมืองจากรัฐบาลที่ตั้งขึ้นด้วย เช่น บรรดาผู้นำจะได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีในรัฐบาล เป็นต้น ซึ่งในประเด็นผลประโยชน์เราจะกล่าวต่อไป

3. ผลประโยชน์ที่ได้รับ

โรเบิร์ต ซอลส์เบอรี (Robert Salisbury) ได้อธิบายถึงสาเหตุของการรวมกลุ่มโดยเน้นถึงผลประโยชน์อันเป็นแรงผลักดันที่สำคัญ ซอลส์เบอรีอธิบายพลวัตดังกล่าวด้วยทฤษฎีการแลกเปลี่ยนซึ่งมีรากเดิมจากทฤษฎีเพิ่มขยายและทฤษฎีดุลยภาพ (Theory of proliferation and equilibrium) ซึ่งมีความคิดว่า กลุ่มเกิดจากความแตกต่างทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางสภาพแวดล้อมทั้งสังคม เศรษฐกิจหรือการเมือง เมื่อความแตกต่างเกิดขึ้นดุลยภาพก็เสียไปเพื่อให้ดุลยภาพกลับมาประชาชนมีลักษณะเฉพาะเจาะจงสอดคล้องกันทางผลประโยชน์และคุณค่าระหว่างผู้จัดตั้งกลุ่มกับผู้เป็นสมาชิกของกลุ่มและดำเนินการต่อรองหรือดำเนินการเพื่อสร้างดุลยภาพขึ้น ซอลส์เบอรีได้แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ ผลประโยชน์ทางวัตถุ ผลทางอารมณ์ และผลทางอุดมการณ์หรือจุดหมาย²⁴

อย่างไรก็ดีผลประโยชน์ของซอลส์เบอรีนั้นอาจทำการวัดหรือศึกษาได้ยากโดยเฉพาะผลประโยชน์ด้านอารมณ์หรืออุดมการณ์ที่จับต้องหรือวัดระดับได้ยาก ดังนั้นเพื่อให้เข้าใจในเรื่องผลประโยชน์เพื่อสามารถนำไปสนับสนุนหรือตอบสนองมติฐานได้ดีและสามารถวัดหรือจับต้องให้ง่ายกว่าอารมณ์หรืออุดมการณ์ ผู้ศึกษาพึงใคร่ทบทวนแนวความคิดเรื่องผลประโยชน์เพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าว

²³ กนก วงษ์ตระหง่าน, พรรคการเมืองไทย, หน้า 64-66.

²⁴ สุนทร ลิขิตทวน, กระบวนการก่อเกิดกลุ่มผลประโยชน์ในประเทศไทย : ศึกษากรณีสหพันธ์ชาวไร่อ้อยแห่งประเทศไทย, หน้า 40-41.

“กลุ่ม” กับ “ผลประโยชน์”

ในทางสังคมศาสตร์ “กลุ่ม” หมายถึง การรวมตัวขององค์กรที่มีอยู่ในความสัมพันธ์นั้นเพื่อการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของแต่ละบุคคล การรวมกลุ่มจึงเป็นเสมือนเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะให้ได้มาซึ่งอำนาจเพื่อความต้องการพื้นฐานของปัจเจกชนอาร์เธอร์ เอฟ. เบนทีลีย์ กล่าวว่า กลุ่มเกิดจากการรวมกันของมนุษย์ที่มีจุดมุ่งหมายร่วมกัน และปัจเจกชนแต่ละคนจะใช้กลุ่มเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม กลุ่มทุกกลุ่มจะมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย กลุ่มกับผลประโยชน์จึงเป็นของคู่กัน²⁵ พรรคการเมืองหรือกลุ่มที่เป็นสถาบันทางการเมือง ก็เป็นการรวมกันเพราะมีผลประโยชน์เช่นกัน ไมตรี อินทสุต ศึกษาเรื่องกลุ่มทางการเมืองและได้กล่าวถึงปัจจัยด้านผลประโยชน์ในผลงานของเขาชื่อว่า “กลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง: ความหมายและแนวทางการศึกษา” เขาเสนอให้เห็นถึงผลประโยชน์ตอบแทนที่เป็นรูปธรรม 3 ประเด็น คือ²⁶

1. ผลประโยชน์และการแบ่งสรรผลประโยชน์ทางอำนาจ ซึ่งอาจพอแยกให้เห็นชัดคือ เรื่องตำแหน่งสำคัญในพรรคการเมือง ผู้ควบคุมสมาชิกพรรคในแต่ละพื้นที่ ตำแหน่งทางการเมืองเมื่อเข้ามาจัดตั้งรัฐบาลหรือเข้าร่วมรัฐบาล และบารมีของพรรคการเมือง กลุ่มผู้สนับสนุนที่มีต่อเจ้าหน้าที่บ้านเมืองในพื้นที่ในฐานะพรรครัฐบาล เป็นต้น

2. ผลประโยชน์และการแบ่งสรรผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ซึ่งก่อให้เกิดการรวมกลุ่ม อาจพอชี้ให้เห็นได้คือ ผลประโยชน์ในเรื่องเงินและสิ่งของที่พรรคการเมืองหรือผู้สนับสนุนพรรคการเมืองจะจัดสรรให้ในการหาเสียงเลือกตั้ง การรับสมัครรับเลือกตั้ง ผลประโยชน์เฉพาะตัวของสมาชิกพรรคเช่น การใช้หนี้สินการซื้อตัวมาให้ลงสมัครในนามพรรค และผลประโยชน์ด้านการได้รับการช่วยเหลือและปกป้องธุรกิจเพื่อให้ดำเนินการไปโดยราบรื่นและเจริญก้าวหน้า

3. ผลประโยชน์และการแบ่งสรรผลประโยชน์ทางสถานะสังคม ซึ่งก่อให้เกิดการรวมกลุ่มซึ่งอาจพอชี้ให้เห็นได้คือ ภาพรวมหรือภาพจน์ที่ดีในสายตาของประชาชนทั้งในด้านความศรัทธา ความมีคุณภาพ ประชาชนให้การสนับสนุน ซึ่งส่งผลให้บุคคลที่เข้ามารวมกลุ่มหรือลงสมัครรับ

²⁵ มิศรา สตะเวทิน, “การก่อตั้งกลุ่มอิทธิพลในกระบวนการทางการเมือง,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาการปกครองบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 11.

²⁶ ไมตรี อินทสุต, การบริหารการปกครองยุคใหม่ (กรุงเทพฯ ฯ: ฝ่ายประชาสัมพันธ์สำนักงานเลขาธิการกรมการปกครอง, 2542) หน้า 78.

เลือกตั้งมีโอกาสสอบได้มากขึ้น และสุดท้ายคือผลประโยชน์ทางสถานะทางสังคมทางอ้อมคือการนับถือเกรงอกเกรงใจให้ความช่วยเหลือร่วมมือจากเจ้าหน้าที่บ้านเมือง เพราะเป็นบุคคลในกลุ่มหรือพรรคการเมืองใหญ่ที่มีชื่อเสียงและถูกคาดหวังว่าจะเป็นพรรคที่จัดตั้งรัฐบาลหรือร่วมจัดตั้งเป็นต้น

ทัศนะในเรื่อง การรวมกลุ่ม และผลประโยชน์ บางส่วนข้างต้นพอจะทำให้เราเห็นภาพของผลประโยชน์ร่วมกันเป็นปัจจัยสำคัญในการรวมกลุ่ม เพราะไม่ว่าจะเพื่อหลีกเลี่ยงสภาวะธรรมชาติอันโหดร้ายในความคิดของ ฮอบส์ (Hobbes) ในสภาวะธรรมชาติ หรือรวมเพื่อปกป้องในกรรมสิทธิ์ของตนในทัศนะของล็อก (Locke) หรือจะเป็นการเข้าร่วมสัญญาประชาคมตามแบบวิธีสัญญาประชาคมของรูสโซ (Rousseau) แต่ไม่ว่าการเข้าร่วมกลุ่มเป็นสังคมนั้นก็เพื่อผลประโยชน์ของตนเองหรือผลประโยชน์ของคนส่วนรวม ในความเป็นจริงผลประโยชน์ก็ไม่ได้ถูกแบ่งกันอย่างเท่าเทียมหรือเหมาะสมในสังคมการเมืองเสียทั้งหมด หากแต่มีกลุ่มหนึ่งๆ ในระบบการเมืองที่เกิดความพยายามจะสร้างกระบวนการเพื่อปกป้องผลประโยชน์ให้ได้มากที่สุด หากผลประโยชน์ใดที่ตนยังไม่มีก็พยายามหาช่องทางไม่ว่าจะเป็นแบบใดต่างก็เพื่อช่วยเกื้อกูลให้ได้ผลประโยชน์ใหม่ขึ้นมา นั่นคือ กระบวนการให้ได้มาซึ่ง “อำนาจ” เพราะในระบบการเมือง อำนาจและผลประโยชน์นี้เองที่ก่อให้เกิดชุดของความสัมพันธ์ชุดหนึ่งระหว่างผู้ที่มีอำนาจทางการเมือง กับผู้ไม่มีอำนาจทางการเมือง โดยต่างฝ่ายต่างก็รู้ว่าอำนาจทางการเมืองจะนำมาซึ่งผลประโยชน์ต่างๆ ได้อย่างมากมาย ความสัมพันธ์ของมนุษย์เรื่องอำนาจทางการเมืองนี้มีลักษณะเช่นเดียวกับความสัมพันธ์ในส่วนอื่นๆ คือทั้งเข้าร่วมมือและต่อสู้ขัดแย้งกัน เพราะรู้ว่าอำนาจทางการเมืองคือเครื่องมือสำคัญที่สุดในการเข้าครอบครองเครื่องมืออื่นๆ ตามมา หากเป็นเช่นนั้นการรวมกลุ่มในแง่การรวมพรรคการเมืองก็อาจเป็นกระบวนการหนึ่งที่สามารถนำไปสู่ “อำนาจ” หรือ “พลังพรรค” ตามระบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย ซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่การรณรงค์หาเสียงเพื่อเข้ามามีที่นั่งในสภาหรือโอกาสที่จะได้เป็นรัฐบาลในอนาคต ไปจนการเป็นวิธีในการรักษาตำแหน่งเสียงข้างมากในสภาหรือในฐานะรัฐบาลให้ราบรื่น

โดยสรุปแล้วถ้าเราตั้งคำถามว่าอะไรคือผลประโยชน์ของพรรคการเมือง หากจะตอบกว้างๆ ก็หมายถึง บรรดาทรัพยากรทางการเมืองต่างๆ ที่จะทำให้พรรคการเมืองหนึ่งๆ มีฐานะที่เหนือในระบบการเมือง หากกล่าวในนัยนี้ผลประโยชน์ของพรรคการเมืองจึงครอบคลุมตั้งแต่เงินทอง บุคคล อำนาจ ตำแหน่ง ไปจนถึงความนิยม หากจำกัดความหมายแคบลงก็อาจหมายถึงจำนวนสมาชิกพรรค จำนวนที่นั่งในสภา จำนวนที่นั่งในรัฐบาล ความนิยมจากประชาชน นโยบายที่มีผลในทางปฏิบัติและอื่นๆ เป็นต้น

ผลงานการศึกษาของ ดารารัตน์ ที่กล่าวถึงอิทธิพลของผลประโยชน์ต่อการรวมกลุ่ม ในกรณีเฉพาะการรวมกลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งผลการวิเคราะห์

จากการสัมภาษณ์สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในภาคดังกล่าวพบว่า ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการชักจูงให้เข้าร่วมพรรคการเมืองใดหรือกลุ่มใดได้แก่ ผลประโยชน์ทางการเมืองที่มีโอกาสจะได้รับมากที่สุดจากพรรคการเมืองนั้นหรือกลุ่มนั้นเป็นอิทธิพลที่ช่วยในการตัดสินใจเข้าร่วมพรรคหรือกลุ่ม เช่น ตำแหน่งในรัฐบาลหากพรรคได้เป็นพรรครัฐบาล นอกจากนี้พวกเขาเห็นว่าในการเลือกตั้งครั้งหนึ่งๆ นั้นจะต้องใช้เงินจำนวนมาก การสังกัดพรรคการเมืองที่ได้รับคะแนนนิยมดีจะได้รับการสนับสนุนทั้งก่อนและหลังการเลือกตั้งอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะก่อนการเลือกตั้งที่ต้องอาศัยเม็ดเงิน และเพื่อโอกาสชนะที่คุ้มกับการเสียเม็ดเงินเหล่านั้นไป สำหรับนักการเมืองที่มีธุรกิจหมุนอยู่ การสังกัดพรรคที่มีอิทธิพลและบารมีต่อเจ้าหน้าที่บ้านเมืองหรือในสังคมอันสามารถปกป้องผลประโยชน์ในธุรกิจของตนหรือของพรรคพวกตน หรืออำนวยความสะดวกได้ดี

จากงานวิจัยพบว่า มีคำถามถามว่า “ถ้ามีผู้นำ 3 ประเภท ให้เลือกที่จะเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองจะเลือกประเภทไหนระหว่าง

1. คนที่มีหลักการดีเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายแต่ไม่มีทุนทรัพย์สนับสนุนกิจกรรมทางการเมือง
2. คนที่มีทุนทรัพย์พร้อมที่จะช่วยเหลือพรรค แต่เล่นการเมืองเพื่อดูแลผลประโยชน์ของตนเองและกลุ่มอาชีพของตนเองมากกว่าส่วนรวม
3. คนที่มีสติปัญญาเฉียบแหลม เฉลียวฉลาด ตัดสินใจได้ดีกล้าได้กล้าเสีย²⁷

คำตอบที่ได้รับส่วนใหญ่จะเลือกผู้นำในแบบที่ 2 โดยให้เหตุผลประกอบว่า แม้ ส.ส. จะมีคะแนนนิยมและเป็นที่ศรัทธาในหมู่ประชาชนในเขตเลือกตั้ง หรือมีผลงานให้เห็นมากมายก็ตาม แต่ในการเลือกตั้งครั้งหนึ่ง ส.ส. ก็พยายามรักษาสถานภาพเดิม (Status qua) และให้ได้มาซึ่งคะแนนเสียงเลือกตั้ง ทำให้หลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะต้องจ่ายเงินจำนวนมาก รวมถึงค่าใช้จ่ายนอกระบบและความจำเป็นพื้นฐานในการใช้จ่ายในชีวิตประจำวันของ ส.ส. จึงจำเป็นที่จะต้องเลือกสังกัดหรือกลุ่มที่มีทุนทรัพย์ช่วยเหลือมาก นี่เป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจ ยิ่งไปกว่านั้นผลการสัมภาษณ์ในประเด็นดังกล่าวทำให้เราประจักษ์ถึงปัจจัยด้านผลประโยชน์เป็นแรงจูงใจให้เกิดความอยากเข้าร่วมพรรคหรือกลุ่มโดยไม่คำนึงว่าพรรคการเมืองนั้นจะมีนโยบายอย่างไร การลดความสำคัญของอุดมการณ์และนโยบายกลายเป็นประเด็นที่ย้อนไปในตอนต้นที่เราได้กล่าวถึง อุดมการณ์และนโยบายซึ่งเป็นนามธรรมที่ทำการวัดได้ยาก โดยเฉพาะอุดมการณ์ของพรรคการเมืองไทย

²⁷ ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์, การรวมกลุ่มทางการเมืองของ ส.ส. อีสาน พ.ศ. 2467-2494, หน้า 73.

กรณีตัวอย่างการรวมพรรคการเมืองในประเทศไทยก็มีให้เห็นบ้าง ซึ่งส่วนใหญ่ จะรวมกันเพื่ออาศัยผลประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มบุคคลโดยเฉพาะในระดับแกนนำของพรรค ยกตัวอย่างเช่น พรรคชาติไทยเป็นพรรคการเมืองที่ก่อตั้งขึ้นหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ที่บริบททางการเมืองในขณะนั้นเปิดกว้างและให้เสรีภาพแก่กลุ่มบุคคลต่างๆ ที่จะเข้ามามีบทบาททางการเมืองตามวิถีทางรัฐสภาโดยผ่านพรรคการเมือง ดังจะเห็นได้จากการมีพรรคการเมืองจำนวนมากเกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว และพรรคชาติไทยก็เป็นพรรคหนึ่งที่สำคัญบริบททางการเมืองในขณะนั้นถือกำเนิดขึ้นมา พรรคชาติไทยเกิดขึ้นโดยความร่วมมือของกลุ่มบุคคลที่สูญเสียอำนาจทางการเมือง ภายหลังจากการยึดอำนาจของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในปี พ.ศ. 2500 กลุ่มบุคคลเหล่านี้เคยสนับสนุน จอมพล แปลก พิบูลสงคราม และมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเครือญาติกับพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ ภายใต้อำนาจของ จอมพล ผิน ชุณหะวัณ ภายหลังจากสูญเสียอำนาจทางการเมืองแล้วบรรดาอดีตผู้สนับสนุนเหล่านี้หันหน้าไปสร้างสมอำนาจทางเศรษฐกิจ โดยลงทุนด้านอุตสาหกรรมกับนักลงทุนชาวญี่ปุ่น เช่น ลีงทอ เคมี เป็นต้น นอกจากนี้พร้อมทั้งอำนาจเศรษฐกิจแล้ว ยังประกอบฐานอำนาจทางการเมืองของกลุ่มนี้ยังคงอยู่ในกองทัพทำให้บวกกับความสัมพันธ์ในเชิงเครือญาติโดยเฉพาะกลุ่มผู้นำในชออยุธยาครุ จึงถูกขนานนามว่า “กลุ่มชออยุธยาครุ” ยิ่งทำให้ความสัมพันธ์ภายในพรรคชาติไทยยืนอยู่บนผลประโยชน์ร่วมอย่างเต็มที่ ดังนั้นการจัดตั้งพรรคไปจนถึงการรวมพรรคกับอดีตพรรคเสรีมนังคศิลาและพรรคสหภูมิ และในปี พ.ศ. 2526 ซึ่งมีการเลือกตั้ง ส.ส. ก็รวมพรรคกับพรรคสยามประชาธิปไตย (มี พ.อ. ผล เริงประเสริฐวิทย์ เป็นหัวหน้าพรรค) และพรรคประชาไทย (ซึ่งมีนาย ทวีไกรคุปต์ เป็นหัวหน้า) จึงอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์ในธุรกิจร่วมกัน ผลประโยชน์ในครอบครัวหรือเครือญาติ

การรวมพรรคการเมืองในลักษณะเดียวกับการรวมพรรคชาติไทยที่น่าสนใจอีกพรรคหนึ่งคือ พรรคกิจสังคมกล่าวคือพรรคกิจสังคมกำเนิดขึ้นโดยกลุ่มบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้ก่อตั้งพรรคคนสำคัญอย่าง หม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช และนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ และบรรดาผู้ก่อตั้งพรรคอย่าง ดร.เกษม ศิริสัมพันธ์ นายพงษ์ สารสิน นางศศิมา ศรีวิกรณ์ นายโกศล ไกรฤกษ์ ที่สนิทสนมกับหม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ มาเป็นเวลานาน นอกจากนี้กลุ่มแกนนำคนสำคัญอย่าง นายบุญชู โรจนเสถียร โดยมี นายพอล สิทธิอำนวย นายสุธี นพคุณ นายสังเวียน มีเผ่าพงษ์ ล้วนเป็นกลุ่มที่มีความสัมพันธ์กับนายบุญชู โรจนเสถียร กล่าวคือบุคคลเหล่านี้ล้วนเป็นนักธุรกิจเป็นกลุ่มธุรกิจที่อยู่ในเครือผลประโยชน์ร่วมกัน นอกจากนี้หลายคนในกลุ่มนี้ก็สนิทสนมกับหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ด้วย จึงใช้พรรคกิจสังคมเป็นเครื่องมือสำคัญในการต่อสู้เพื่อปกป้องและขยาย

ผลประโยชน์ทางธุรกิจการค้าและอุตสาหกรรมของตน²⁸ พรรคกิจสังคมได้ร่วมกับพรรคเกษตรสังคม ซึ่งมีนายสวัสดิ์ คำประกอบเป็นหัวหน้าพรรค และพรรคประชากรราษฎร์ ซึ่งมีนายไชยศิริ เรื่อง กาญจนเศรษฐ์ เป็นหัวหน้าพรรค ซึ่งทั้งสองก็มีความสนิสนมกับแกนนำพรรคกิจสังคมอย่างมาก

พรรคเอกภาพเป็นพรรคการเมืองที่เกิดจากการรวมพรรคการเมือง 4 พรรค ได้แก่ พรรคประชาชน โดยมีนายเฉลิมพันธุ์ ศรีวิกรม์ เป็นหัวหน้าพรรค พรรคกิจประชาคม ที่มีนายบุญชู โรจนเสถียรเป็นหัวหน้าพรรค พรรคก้าวหน้า โดยมีนายอุทัย พิมพ์ใจชน เป็นหัวหน้าพรรค และพรรครวมไทย โดยมีนายณรงค์ วงศ์วรรณ เป็นหัวหน้าพรรค พรรคเอกภาพเกิดขึ้นในบริบททางการเมืองที่กำหนดให้พรรคการเมืองที่มีขนาดใหญ่สามารถเป็นแกนนำการจัดตั้งรัฐบาล กล่าวคือ ภายหลังการยุบสภาของ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ในปี พ.ศ. 2521 แล้ว ได้เกิดกระแสทางการเมืองเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีจะต้องมาจากการเลือกตั้ง ซึ่งส่งผลให้ภายหลังการเลือกตั้งในปีดังกล่าว พรรคชาติไทยซึ่งได้จำนวนที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎรสูงสุดได้รับมอบหมายให้เป็นผู้จัดตั้งรัฐบาลผสมโดยพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ หัวหน้าพรรคชาติไทยเป็นนายกรัฐมนตรี ดังนั้นพรรคการเมืองที่ไม่ได้เข้าร่วมรัฐบาลจึงมองเห็นความจำเป็นที่จะต้องรวมตัวกันเพื่อการต่อรองทางการเมือง พรรคการเมืองทั้ง 4 จึงตกลงรวมพรรคเป็นพรรคเดียวกันโดยในตอนแรกได้รวมเข้ากับพรรครวมไทย เมื่อวันที่ 2 มกราคม พ.ศ. 2532 และได้เปลี่ยนชื่อพรรคมาเป็นพรรคเอกภาพ โดยมีนายณรงค์ วงศ์วรรณ เป็นหัวหน้าพรรค ในวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2532²⁹

พรรคเอกภาพนั้นเกิดจากจุดมุ่งหมายที่จะทำให้พรรคการเมืองมีขนาดใหญ่ที่จะสามารถต่อรองทางการเมืองในการจัดตั้งรัฐบาลได้หรืออย่างน้อยก็เพื่อผลประโยชน์ด้านอำนาจการต่อรองของผลประโยชน์ทางการเมืองของกลุ่มตนสูงขึ้น หรืออาจกล่าวได้ว่าเมื่อพรรคการเมืองใหญ่ขึ้น คือ มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสังกัดมากขึ้นย่อมจะช่วยให้พรรคสามารถมีบทบาทได้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทบาทในการต่อรองผลประโยชน์ร่วมทางการเมืองกับรัฐบาล เพราะพรรคการเมืองที่ไม่ได้รับเลือกตั้งเข้าสภาหรือได้รับเลือกตั้งเพียงสัดส่วนที่น้อยมักจะไม่มียุทธศาสตร์ทางการเมืองทั้งในและนอกสภา และในที่สุดก็มักจะถูกบดขยี้และหายไปในที่สุด กรณีการรวมพรรคอย่างพรรคเอกภาพก็ดี หรือชาติไทยก็ดีนี้จึงอยู่ที่ความต้องการให้พรรคสามารถมีบทบาทในสภา

²⁸ ทวีศักดิ์ พันธุ์สุระ, “การต่อสู้ทางการเมืองของพรรคการเมืองไทย : ศึกษากรณีพรรคกิจสังคม,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529), หน้า 57.

²⁹ จิตติ เกษมศิริวัฒน์, ปัญหากฎหมายในการควบพรรค: ศึกษากรณีเฉพาะพรรคเอกภาพ, หน้า 129.

ผู้แทนราษฎรสูง หรืออาจกล่าวได้ว่ามีสมาชิกสภาผู้แทนในสังกัดเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นของการดำรง
อยู่ ความมั่นคงของพรรค³⁰

แต่ก็มีข้อสังเกตต่อการเกิดพรรคการเมืองที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน เช่น พรรคเอกภาพนี้
ตราบไต่ที่ผลประโยชน์ทางการเมืองร่วมกัน โดยเฉพาะในการจัดตั้งรัฐบาลยังคงมีอยู่ พรรคก็น่าจะ
คงอยู่ร่วมกันได้ แต่ถ้าเงื่อนไขของการร่วมรัฐบาลหายไป คงสร้างปัญหาให้กับพรรคการเมือง
เช่นกัน เพราะจุดมุ่งหมายของการรวมพรรคไม่เกิดผลดังที่คาดหมายไว้ ดังนั้นพรรคการเมืองที่เกิด
จากการรวมพรรคภายใต้พื้นฐานผลประโยชน์จึงต้องพยายามที่จะรักษาภาพพจน์ของทุกคนใน
พรรค และระดับพรรคของพรรคอย่างน้อยก็หมดสมัยหนึ่งๆ บริบทภายใต้การเลือกตั้งแต่ละครั้ง
ของไทย เราจะเห็นแต่ละคนสามารถที่จะย้ายพรรคการเมืองโดยไม่เสียหายอะไรนัก มากกว่าที่จะ
ยุบพรรคกลางสมัยวาระ เพราะที่ผ่านมาก็มีการย้ายพรรคเช่นนี้จนถือเป็นปรากฏการณ์
ปกติไปแล้ว

โดยสรุปแล้วการรวมกลุ่มจึงเน้นไปที่ปัจจัยด้านผลประโยชน์และการสนับสนุนผู้นำ
มากกว่าในเรื่องของอุดมการณ์อย่างที่กล่าวในช่วงต้น ซึ่งผลที่ตามมาคือการขาดเสถียรภาพของ
รัฐบาลรวมไปถึงเสถียรภาพของพรรคการเมือง เนื่องจากเรื่องของผลประโยชน์เป็นสายสัมพันธ์
เส้นบางๆ ที่พร้อมจะขาดอยู่เสมอ นั่นคือโอกาสที่เกิดความขัดแย้งมีอยู่มากอันทำให้หาความไม่
แน่นอนหรือความสับสนวุ่นวายของคะแนนเสียงสนับสนุนในสภาจากพรรคไม่ค่อยได้ การแยกตัวเกิด
ขึ้นอยู่บ่อยครั้งเมื่อเห็นว่าตนได้รับประโยชน์น้อยลง หรือเสียผลประโยชน์ไปจากการร่วมพรรคหรือ
ร่วมรัฐบาล ในทางตรงกันข้ามการรวมกลุ่มใหม่ๆ แม้กระทั่งการรวมพรรคก็เกิดขึ้นได้เช่นเดียวกัน
หากการรวมนั้นจะได้ผลประโยชน์มากขึ้น

4. ความเหนียวแน่น หรือ เสถียรภาพของพรรค

เสถียรภาพของพรรคการเมืองในการศึกษาเรื่องของการรวมพรรคการเมืองครั้งนี้เป็นทั้งตัวแปร
สำคัญที่พรรคจะต้องคำนึงถึงก่อนที่จะมีการรวมพรรค และผลของการรวมพรรคซึ่งเป็นสิ่งที่พรรค
ต้องดูแลหลังจากที่มีการรวมพรรคการเมืองเพื่อให้พรรคสามารถดำเนินกิจกรรมทางการเมืองได้
ราบรื่น และดำรงอยู่ในสังคมการเมืองเป็นระยะเวลานาน

พรรคศักดิ์ ผ่องแผ้ว ได้กล่าวถึง“เสถียรภาพของพรรคการเมือง” หมายถึงความเป็นปึกแผ่น
และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในพรรค ซึ่งจะปรากฏให้เห็นในรูปของการมีระเบียบวินัยของ
สมาชิกอยู่เสมอ ความขัดแย้งกันภายในอาจมีขึ้นได้เช่นกัน แต่เมื่อผ่านออกมาเป็นมติพรรคแล้ว

³⁰ กนก วงษ์ตระหง่าน, พรรคการเมืองไทย, หน้า 81-83.

สมาชิกต้องเคารพและปฏิบัติตาม³¹ นอกจากนี้ยังสามารถดูจากปัจจัยที่สำคัญอื่นหลายประการ เช่น ความเป็นมาของพรรค จำนวนสมาชิกทั่วประเทศและความผูกพันของสมาชิกที่มีต่อพรรค ผู้นำคนสำคัญ พื้นฐานแห่งอำนาจของพรรคอย่างกลุ่มคนหรือภูมิภาค เป็นต้น

ในทางตรงกันข้าม “ความไร้เสถียรภาพของพรรค” จึงหมายถึงพรรคการเมืองที่ขาดความเหนียวแน่นภายในพรรค กล่าวคือสมาชิกมักขาดระเบียบวินัย ไม่เคารพเชื่อฟังมติพรรคและมักต่อต้าน โดยเฉพาะความขัดแย้งของผลประโยชน์ภายในพรรคอันเป็นจุดอ่อนของพรรคการเมืองไทยเป็นปัจจัยประการหนึ่งที่สร้างภาวะความไร้เสถียรภาพของพรรคการเมือง การรวมกันที่ไม่ได้เกิดจากอุดมการณ์ แต่เกิดจากความฉวยโอกาสเพื่อการเลือกตั้ง ทำให้พรรคการเมืองเป็นเพียงบ้านที่นักการเมืองขอใส่ชื่อลงในสำมะโนครัวเพื่อให้ถูกต้องตามกฎหมายเท่านั้น

ปัจจัยที่เอื้อต่อภาวะไร้เสถียรภาพประการต่อมาคือ การรวมกลุ่มเล็กกลุ่มย่อยภายในพรรคการเมือง ซึ่งพบได้ในพรรคการเมืองขนาดใหญ่ได้มากกว่าพรรคการเมืองขนาดเล็ก สาเหตุส่วนหนึ่งเป็นเพราะโครงสร้างสังคมไทยที่นิยมรวมกลุ่มซึ่งสมาชิกมีความผูกพันกันใกล้ชิดกัน เช่น เป็นญาติกัน อยู่ในพื้นที่เดียวกัน มีประโยชน์ร่วมกันอย่างเหนียวแน่น เป็นต้น จึงกลายเป็นการรวมกันเป็นก๊ก ภาวะการขัดแย้งและการแบ่งเป็นก๊กเป็นฝ่ายในระดับรุนแรงภายในพรรค ทำให้พรรคการเมืองไม่ใช่พรรคการเมืองที่แท้จริง แต่เป็นพรรคการเมืองแต่เพียงชื่อเท่านั้น ผลของความไร้เสถียรภาพของพรรคยังส่งผลกระทบต่อที่กว้างไปกว่ากลุ่มเท่านั้นแต่รัฐบาลที่ประกอบไปด้วยพรรคการเมืองอ่อนแอเช่นนี้ก็ย่อมพลอยอ่อนแอและสร้างปัญหาและความยุ่งยากเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย

เมื่อเข้าใจในนิยามความหมายของเสถียรภาพพรรคการเมืองแล้ว สิ่งที่ศึกษาต่อไปคือ แนวความคิดในการวัดหรือชี้ให้เห็นถึงเสถียรภาพ ในการสร้างแนวคิดในการวัดครั้งนี้ศึกษาได้ประยุกต์เอาแนวความคิดของนักรัฐศาสตร์หลายท่านเข้าไว้ด้วยกันซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

4.1. โครงสร้างของพรรคการเมือง เนื่องจากพรรคการเมืองไทยมักจะมีโครงสร้างองค์กรแบบหลวมๆ และรวมศูนย์อำนาจอยู่ที่ส่วนกลาง ไม่ได้มีการหยั่งรากหรือถ่ายทอดอุดมการณ์ของพรรคสู่ประชาชนในพื้นที่ต่างๆ ส่วนหนึ่งนั้นเป็นเพราะพรรคการเมืองไทยไม่ได้เกิดจากอุดมการณ์อย่างแท้จริง ทำให้ไม่สามารถใช้อุดมการณ์ยึดโยงความเชื่อของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างแท้จริง รูปแบบขององค์กรจึงเป็นแนวตั้งจากผู้นำในเมืองหลวงสู่ผู้นำในท้องถิ่นเท่านั้น ทำให้พรรคไม่สามารถมีสาขาของพรรคได้อย่างแท้จริง ดังนั้นพรรคการเมืองที่มีเสถียรภาพนั้นส่วนหนึ่งนั้นต้องได้รับการสนับสนุนจากประชาชนอย่างมากมาย เต็มที่ และแท้จริง จะต้องมียุทธศาสตร์ของพรรคมวลชน ในขณะที่พรรคที่มีโครงสร้างแบบหลวมๆ นั้นนอกจากจะได้รับผลกระทบด้านคะแนนเสียง

³¹ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, รัฐบาลผสม, หน้า 89.

สนับสนุนที่ไม่แน่นอน แต่แปรผันตามผู้ที่สามารถให้ประโยชน์และความสนิทสนมเชิงอุปถัมภ์ และความไร้ระเบียบวินัยในพรรคจนกลายเป็นประเด็นด้านสมาชิกของพรรคซึ่งจะต้องพิจารณาตามมา

4.2 ความสัมพันธ์ของสมาชิกพรรคกับพรรคการเมือง โดยมีกฎเกณฑ์ 3 ประการในการศึกษาความสัมพันธ์ดังกล่าว ดังนี้

1. ความถี่ของความขัดแย้งกันเองระหว่างสมาชิกในเรื่องต่างๆ และการแบ่งแยกออกเป็นกลุ่มภายในพรรค เป็นภาวะที่เสี่ยงต่อการได้รับเสียงสนับสนุนในสภา โดยเฉพาะกับรัฐบาลที่ประกอบด้วยพรรคการเมืองหลายพรรคที่ไม่อาจคาดหวังความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือแม้แต่กับพรรคแกนนำรัฐบาลที่อาจมี ส.ส. ของพรรคในสภาเกินกว่าครึ่ง แต่ไม่สามารถควบคุม ส.ส. ผู้เป็นสมาชิกของพรรคให้มีระเบียบวินัยจนเกิดความขัดแย้งกันเอง ในขณะที่มุ่งเลิกกักใหญ่อยากหาคะแนนนิยมแก่ตนเองหรือเอาแต่ผลประโยชน์ของตนอย่างเดียวโดยเฉพาะเรื่องของตำแหน่งในรัฐบาลจนเป็นเหตุความแตกแยก บ้างก็ออกไปตั้งพรรคการเมืองใหม่ หรือไปสังกัดพรรคอื่น แต่นักการเมืองส่วนใหญ่ก็มักจะให้สัมภาษณ์ว่าเนื่องจากอุดมการณ์ไม่ตรงกัน อย่างไรก็ตามเชื่อกันทั่วไปว่าเป็นเพียงข้ออ้างเท่านั้น จุดมุ่งหมายหรือเหตุผลที่แท้จริงน่าจะเป็นเรื่องความขัดกันของผลประโยชน์และการต่อรอง

2. ระดับของการที่สมาชิกพรรคมีพฤติกรรมที่ต่อต้าน และทำทลายต่อมติความเห็นของพรรค เป็นจุดอ่อนที่สำคัญประการหนึ่งของพรรคการเมืองที่ขาดเสถียรภาพหรือระเบียบวินัยพรรคที่หย่อนยานภายในพรรค จนบางครั้งก็เป็นเหตุการณ์ที่สมาชิกออกมาแสดงความคิดเห็นและมีพฤติกรรมที่ทำทลายต่อความเห็นของพรรคอยู่เสมอ สมาชิกประเภทนี้มักคำนึงถึงความคิดเห็นและผลประโยชน์ของตนเป็นสำคัญโดยไม่ตระหนักถึงมติของพรรค บางครั้งกลายเป็นการต่อต้านชนิดให้ร้ายพรรคเพื่อผลประโยชน์หรือเพื่อสร้างชื่อให้กับตนเอง พฤติกรรมดังกล่าวทำให้เกิดช่องโหว่ซึ่งทำให้พรรคฝ่ายค้านนำมาเป็นช่องในการซักฟอกรัฐบาล แน่แน่นอนที่รัฐบาลที่มีพรรคเช่นนี้ร่วมอยู่ย่อมหาความมั่นคงได้ยาก การรวมพรรคการเมืองหากรวมไปเพื่อผลประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งโดยไม่ได้คำนึงถึงคุณลักษณะของสมาชิกรายบุคคลหรือระเบียบวินัยของพรรคในการจัดการประเด็นปัญหาดังกล่าวย่อมจะกลายเป็นบริบทที่ไม่ได้สร้างหรือพัฒนาระบบการเมืองเลย

3. การแยกตัวออกจากพรรคของสมาชิกบางคนหรือบางกลุ่ม เป็นสภาพการณ์ที่แสดงถึงการขาดความเหนียวแน่นหรือเสถียรภาพภายในพรรค การที่สมาชิกพรรคการเมืองมีการสับเปลี่ยนโยกย้ายพรรคอยู่เสมอเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าการรวมตัวกันอยู่ในพรรคหนึ่งๆ ของสมาชิกไม่ได้มาจากเหตุผลด้านการมีอุดมการณ์หรือมีนโยบายร่วมกันเพื่อปฏิบัติให้สำเร็จ แต่รวมกันได้เพราะมีผลประโยชน์ผิวเผินบางอย่างร่วมกัน หรือยึดมั่นด้วยความสัมพันธ์ทางด้านตัวบุคคลอย่างฉาบฉวยมากกว่า การร่วมมือบนพื้นฐานความสัมพันธ์ด้านผลประโยชน์ก็ดีหรือตัวบุคคลก็ดี

กลายเป็นเส้นบางๆ ที่ยึดกันอยู่แต่พร้อมจะขาดได้หากเกิดความขัดแย้งที่กระทบต่อผลประโยชน์เพียงนิดเดียว การแยกตัวหรือการให้ร้ายพรรคจะกลายเป็นผลร้ายที่ติดตามมา

อย่างไรก็ตาม ปัญหาความแตกแยกภายในพรรคจนกลายเป็นสาเหตุของการแยกตัวออกจากพรรคบ่อยครั้ง ก็มีการแก้ไขหรือป้องกันเหตุการณ์ดังกล่าวไม่ให้เกิดขึ้นโดยง่าย รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มีบทบัญญัติเกี่ยวกับพรรคการเมืองที่ทำให้สมาชิกพรรคการเมืองต่างๆ ไม่อาจเปลี่ยนหรือย้ายพรรคได้ตามชอบใจ และกำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งในนามพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งนั้นเป็นการแสดงเจตนาอย่างแน่ชัดที่จะสร้างระบบพรรคการเมืองขึ้นมา ประการหนึ่งเพื่อมุ่งหมายสร้างระเบียบวินัยให้แก่พรรคการเมืองโดยจัดระเบียบให้สมาชิกที่จะสมัครรับเลือกตั้งต้องเข้าไปผูกพันอยู่กับพรรคการเมืองตั้งแต่แรก และอีกประการหนึ่งก็เพื่อให้พรรคเป็นผู้ควบคุมดูแลระเบียบวินัยของสมาชิก

กฎหมายพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง มาตรา 22 ได้บัญญัติถึงการขาดสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรว่านอกจากจะเนื่องมาจากสาเหตุอื่น เช่น ตาย ลาออก และอื่นๆ แล้ว ยังบัญญัติให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลงเมื่อศาลมีคำสั่งให้ยุบเลิกพรรคการเมืองที่สมาชิกสภาผู้แทนผู้นั้นเป็นสมาชิกอยู่ หรือเมื่อพรรคการเมืองนั้นๆ มีมติให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นพ้นจากการเป็นสมาชิก³² นั้นหมายความว่าสมาชิกพรรคการเมืองหนึ่งจะออกจากพรรคไปตามความพอใจของตนเมื่อไรก็ตามไม่ได้ ซึ่งกฎหมายดังกล่าวเป็นที่เข้าใจได้ไม่ยากว่าเจตนาของบทนั้นเพื่อให้พรรคการเมืองสามารถมีเครื่องมือที่จะใช้ควบคุมสมาชิกให้อยู่ในระเบียบวินัย โดยมีสิทธิที่จะลงโทษโดยไล่สมาชิกออกจากพรรค ซึ่งจะทำให้สมาชิกผู้นั้นต้องพ้นจากสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วย

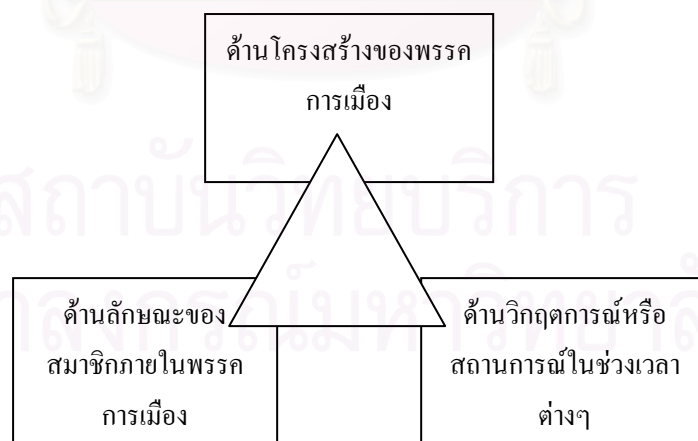
อย่างไรก็ดีจากบทบัญญัติในมาตรา 22 (5) อ้างตามมาตรา 47 วรรคสาม รัฐธรรมนูญของมีเงื่อนไขซึ่งระบุตามมาว่าการสิ้นสุดของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่จะถูกขับออกจากพรรคหรือพรรคที่สังกัดถูกยุบโดยคำสั่งตัดสินของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ และไม่อาจเข้าเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองอื่นใดได้ภายใน 60 วัน³³ นั้นหมายความว่าสมาชิกที่ถูกขับออกจากพรรคหรือพรรคการเมืองถูกยุบลงนั้นไม่ได้สิ้นสุดสถานะความเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโดยทันที แต่ยังคงมีเวลาร่วม 2 เดือนเพื่อเข้าสังกัดในพรรคอื่นหรือจัดตั้งพรรคขึ้นมาใหม่ เพราะรัฐธรรมนูญไม่ได้ห้ามพรรคการเมืองหนึ่งรับสมาชิกที่ถูกขับออกจากพรรคการเมืองหนึ่ง หรือห้ามจัดตั้งพรรคขึ้นมาแต่

³² พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541, เข้าถึงจาก www.thairakthai.or.th/infolaw/law_policy121.htm.

³³ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541, เข้าถึงจาก www.thairakthai.or.th/infolaw/law_policy121.htm.

อย่างไรก็ดี การเปิดช่องว่างเอาไว้เช่นนี้จึงทำให้เจตนาของรัฐธรรมนูญที่หวังจะให้พรรคการเมืองมีเครื่องมือในการควบคุมระเบียบวินัยของสมาชิกนั้น เป็นหมันไป สมาชิกเหล่านั้นกลับไม่สนใจถึงสถานการณ์และผลของการถูกขับออกจากพรรค ในบางครั้งก็ทำทนายให้ขับหรือยินยอมโดนขับออกจากพรรคเสียด้วยซ้ำ เนื่องจากตนมีเวลาหาพรรคการเมืองใหม่สังกัดหรือได้เจรจากับพรรคการเมืองอื่นๆ ว่าเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ในขณะที่เดียวกันกลับกลายเป็นพรรคไม่กล้าขับสมาชิกนั้นออก เพราะนอกจากพรรคจะง่ายต่อการเป็นข่าวในเชิงลบซึ่งเกิดจากการให้ข่าวของสมาชิกผู้นั้นซึ่งจะไม่เป็นประโยชน์อันดีต่อพรรคเลยแล้ว ตัวสมาชิกผู้นั้นจะได้รับประโยชน์จากพรรคอื่นๆ ที่หยิบยื่นให้มากกว่า ความไม่กล้าขับสมาชิกผู้นั้นออกกลายเป็นบริบทที่ทำให้ระเบียบของพรรคถูกละเมิดหรือไม่ศักดิ์สิทธิ์ และง่ายต่อการถูกละเมิดจากสมาชิกอื่นๆ ที่อาจเกิดขัดกันซึ่งผลประโยชน์และต้องการการต่อรอง และหากไม่ได้รับการสนองหรือประนีประนอมก็พร้อมที่จะทำทนายต่อมติพรรคตลอดเวลา

4.3 ด้านวิกฤตการณ์และสถานการณ์ทางการเมืองในขณะนั้น ในอดีตประเทศไทยมักมีการทำรัฐประหารอยู่บ่อยครั้งจนกลายเป็นสาเหตุให้พรรคการเมืองไทยไม่สามารถพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ในบางช่วงพรรคการเมืองต้องล้มเลิกไป แต่ในปัจจุบันบริบทดังกล่าวจะเลือนหายไปและมีโอกาสเกิดขึ้นได้ยากขึ้น แต่ก็มีเหตุการณ์ต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น โดยเฉพาะเมื่อกระทบต่อผลประโยชน์ของพรรคการเมืองหรือสมาชิกพรรคการเมืองจนเป็นสาเหตุให้พรรคเกิดความสั่นคลอนและการยุบพรรคเป็นต้น

แผนภาพที่ 2.2 แสดงแนวความคิดอันเป็นเกณฑ์ในการศึกษาเสถียรภาพของพรรคการเมือง

หากพรรคการเมืองสามารถจัดปัจจัยอันเป็นปัญหาต่อเสถียรภาพอย่างที่ได้กล่าวมา พรรคการเมืองก็จะมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวสูง มีความกลมเกลียว และหากมีมากเท่าใดก็จะสะท้อนให้เห็นถึงพรรคการเมืองนั้นสามารถพัฒนาพรรค ตรงกันข้ามหากเกิดรอยร้าวภายในพรรคมากเพียงใด พรรคการเมืองนั้นก็ไม่สามารถพัฒนาได้จนต้องล้มเลิกไปในที่สุด

5 เสถียรภาพของรัฐบาลและเสถียรภาพของรัฐบาล

เสถียรภาพของรัฐบาล (Stability of Government) หมายถึง การที่รัฐบาลใด รัฐบาลหนึ่งสามารถที่จะดำรงอยู่ในตำแหน่งทางการเมือง และปกครองบริหารประเทศได้อย่างราบรื่นตามระยะเวลาของการดำรงตำแหน่งนั้น หากรัฐบาลใดไม่สามารถอยู่จนครบวาระการดำรงตำแหน่งย่อมแสดงว่ารัฐบาลชุดนั้นขาดเสถียรภาพนั่นเอง

ในระบบประชาธิปไตยแบบรัฐสภานั้น จะมีพรรคการเมืองเป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดการเมืองการปกครอง ในขณะที่เดียวกันพรรคการเมืองก็เป็นตัวที่ทำให้การปกครองในระบบดังกล่าวไม่มีประสิทธิภาพเช่นเดียวกัน ระบบพรรคการเมืองที่ใช้กันอยู่ในหมู่ประเทศประชาธิปไตยนั้นมีสามระบบกล่าวคือ ระบบพรรคการเมืองสองพรรค ระบบพรรคการเมืองน้อยพรรค และระบบพรรคการเมืองหลายพรรค ซึ่งแต่ละพรรคก็มีผลต่อระบบการเมืองที่แตกต่างกันไป

สำหรับประเทศไทยแล้ว จากเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาหลายคนเริ่มตั้งข้อสงสัยต่อความอ่อนแอและไร้เสถียรภาพของรัฐบาลที่ผ่านมาว่าเป็นเพราะการปกครองแบบใช้อำนาจเด็ดขาดและความผิดจากระบบประชาธิปไตยแบบรัฐบาลผสมหลายพรรค ข้อสันนิษฐานดังกล่าว เมื่อคูมิวเินโดยแรกเริ่มแล้วก็มีส่วนถูกอยู่ส่วนมาก แต่การลงความเห็นอย่างรวดเร็วเช่นนี้ ย่อมทำให้เกิดข้อสงสัยตามมาว่า แท้จริงแล้วระบบหลายพรรคไม่อาจก่อให้เกิดเสถียรภาพของรัฐบาลได้เลยหรือ เพราะมีหลายประเทศที่เป็นระบบหลายพรรคแต่ก็สามารถมีเสถียรภาพได้พอสมควร

ในการศึกษาเรื่องของการรวมพรรคการเมือง ซึ่งศึกษากรณีเฉพาะการรวมพรรคระหว่างพรรคไทยรักไทยกับพรรคความหวังใหม่ครั้งนี้มีบริบทแวดล้อมทางการเมืองที่เปลี่ยนไปจากอดีตอย่างมาก โดยเฉพาะกรอบการเมืองที่กำหนดโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรฉบับใหม่ พ.ศ. 2540 นี้ ทำให้เสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมืองและก่เกิดพรรคการเมืองขึ้นเป็นจำนวนมากถึง 46 พรรคก่อนการเลือกตั้งจนทำให้ประเทศไทยมีระบบพรรคการเมืองหลายพรรค แต่หลังจากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในปีในพ.ศ. 2544 เป็นต้นมา ปัจจุบันมีพรรคการเมืองที่มีที่นั่งในรัฐสภาเพียง 7 พรรค และมีพรรคร่วมรัฐบาลจำนวน 3 พรรค การที่ระบบพรรคการเมืองโอนเอียงไปสู่ระบบน้อยพรรค และพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลจำนวนน้อย บวกกับการรวมพรรคไทยรัก

ไทยกับพรรคความหวังใหม่ซึ่งทำให้มีเสียงเกินครึ่งในสภาอยู่แล้ว ทำให้เกิดประเด็นข้อสงสัยว่า รัฐบาลน้อยพรรคเช่นนี้จะสามารถก่อให้เกิดเสถียรภาพของรัฐบาลได้หรือไม่ และการรวมพรรคที่ทำให้พรรคไทยรักไทยมีเสียงเกินครึ่งในสภาจะสามารถทำให้รัฐบาลไทยรักไทยจะสามารถอยู่ครบวาระตำแหน่งหรือไม่ ข้อสงสัยอันเป็นวัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ทำให้เราจำเป็นต้องทำความเข้าใจกับแนวความคิดข้อเท็จจริงเกี่ยวกับระบบพรรคการเมืองเสียก่อน โดยเฉพาะในแง่ต่อเสถียรภาพของมัน ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงทางทฤษฎีที่แน่ชัดที่สุดว่า เสถียรภาพของรัฐบาลมีเหตุผลมาจากอะไร และสามารถนำไปอธิบายปรากฏการณ์ความล้มเหลวของเสถียรภาพรัฐบาลอันมาจากระบบหลายพรรคของไทยหรือไม่อย่างไร

ความขัดแย้งทางทฤษฎี

สำหรับการปกครองในระบบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา ที่กำหนดให้รัฐสภาเป็นผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหารนั้น มีนักคิดหลายคนมีความเชื่อว่าระบบพรรคการเมืองน้อยพรรค ไปจนถึงระบบสองพรรคที่เปิดโอกาสให้พรรคการเมืองหนึ่งๆ มีเสียงข้างมากในสภา เป็นระบบที่เอื้ออำนวยให้สามารถมีฝ่ายบริหารที่มีเสถียรภาพได้ดีที่สุด และนักทฤษฎีเหล่านี้ไม่เชื่อในความยั่งยืนของรัฐบาลผสมในระบบหลายพรรค ยกตัวอย่างเช่น ประเทศไทยที่มีระบบพรรคการเมืองหลายพรรค และแต่ละพรรคไม่มีเสถียรภาพ (เป็นการรวมตัวเพื่อผลประโยชน์ส่วนตน) และมีความแตกต่างภายในพรรคมาก (สังเกตจากการแบ่งเป็นกลุ่มภายในพรรค) แต่ละพรรคการเมืองจึงมีแนวนโยบายที่ไม่แตกต่างกันมาก รัฐบาลผสมจึงเกิดขึ้นในรูปแบบของการมีกรรวมกันหลายพรรคเพื่อให้ได้คะแนนเกินกึ่งหนึ่ง หรือท่วมทัน (Oversized Cabinet) ในสภาอย่างเดียว พรรคศักดิ์ ผ่องแผ้วกล่าวว่า “รัฐบาลประเภทนี้มักอายุสั้น เพราะหลายพรรคที่ดีมาร่วมทีมจะไม่ได้รับประโยชน์มากเพียงพอ และอาจกลัวเสียคะแนนในคราวต่อไป จะค่อยๆ ถอนตัวออก”³⁴ ซึ่งเราสามารถเห็นได้จากอายุของชุดรัฐบาลในยุคที่ผ่านมาที่สั้นหรืออยู่ไม่ครบวาระ ด้วยเหตุนี้เองนักคิดและนักปฏิบัติหลายคนจึงพยายามที่จะกระตุ้นให้เกิดระบอบประชาธิปไตยแบบระบบรัฐสภาที่จะสามารถตอบสนองให้ประเทศมีรัฐบาลที่เข้มแข็ง มีประสิทธิภาพและมีความยั่งยืนด้วยการลดจำนวนที่หลากหลายของพรรคลง อย่างระบบจำนวนพรรคน้อยพรรคที่สุดที่จะมีเสียงข้างมากได้ (Minimum Winning Coalition) และโดยเฉพาะในระบบสองพรรคการเมือง (Two Party System) เนื่องจากในระบบน้อยพรรคนั้นจะทำให้คะแนนเสียงสนับสนุนแน่นอนสม่าเสมอและโดยเฉพาะ

³⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 17.

สามารถแจกจ่ายผลประโยชน์ได้ทั่วถึง และสำหรับระบบสองพรรคการเมืองนั้นพรรคการเมืองพรรคหนึ่งจะมีเสียงสนับสนุนข้างมากในสภาและสามารถผนวกอำนาจนิติบัญญัติของรัฐสภากับอำนาจบริหารของรัฐบาลเข้าด้วยกันเป็นพันเฟืองที่ขับเคลื่อนได้อย่างราบรื่น โดยอีกพรรคหนึ่งเป็นฝ่ายค้าน และจะผลัดเข้ามาเปลี่ยนกันทำหน้าที่เมื่อหมดวาระหรือยุบสภาให้มีการเลือกตั้งใหม่ เช่นระบบสองพรรคของประเทศอังกฤษ เป็นต้น

ผลงานของ เอ. ลอเรนซ์ โลเวลล์ (A. Lawrence Lowell) ที่ชื่อว่า Governments and Parties in Continental Europe ได้กล่าวยืนยันถึงเสถียรภาพของรัฐบาลหรือฝ่ายบริหารที่สามารถก่อให้เกิดผลดีเป็นการถาวรได้ก็ต่อเมื่อรัฐบาลประกอบด้วยพรรคที่มีเสียงข้างมากพรรคเดียว เนื่องจากรัฐบาลจะมีความมั่นคงหรือไม่ขึ้นอยู่กับการลงคะแนนเสียงในสภา เพราะจะสามารถนำนโยบายนั้นมาปฏิบัติได้ก็เมื่อรัฐบาลได้รับความไว้วางใจจากสภาและมีเสียงสนับสนุนข้างมาก ดังนั้นระบบรัฐสภาจะสามารถตอบสนองให้รัฐบาลเข้มแข็งก็เมื่อมีเสียงข้างมากประกอบอยู่ในพรรคเดียวกัน หรือน้อยพรรคเท่านั้น³⁵ ส่วนเสถียรภาพของรัฐบาลผสมที่เกิดขึ้นจากการรวมพรรคหลายพรรคเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยากและจะมีอายุสั้น และผลงานของเขาก็ถูกนำมาอ้างอิงและยืนยันโดยนักคิดรุ่นหลังๆ ต่อมาที่มีความเห็นสอดคล้องกับโลเวลล์ อย่างคูแควร์ เบร์ , มิเชล เทย์เลอร์ และ เอ.เอ็ม. เฮอร์แมน, จัง บลองเดล

งานของ จัง บลองเดล (Jean Blondel) ยืนยันความคิดของนักคิดรุ่นพี่อย่างโลเวลล์ให้ไกลออกไปมากขึ้นด้วยการตรวจสอบอายุความยืนยาวระหว่างรัฐบาลในระบบสองพรรคและระบบหลายพรรคซึ่งครอบคลุมถึงประเทศประชาธิปไตยแบบตะวันตกถึง 17 ประเทศ บลองเดลได้สรุปให้เห็นถึงเงื่อนไขสำคัญที่จะก่อให้เกิดรัฐบาลที่มีเสถียรภาพว่ามีปัจจัยอยู่สองประการที่จะสนับสนุนนั้นคือความจริงที่ว่าระบบนั้นจะต้องเป็นการแข่งขันกันระหว่างสองพรรคประการหนึ่ง กับความจริงที่ว่าไม่มีเพียงพรรครัฐบาลเท่านั้นที่เห็น่อว่อีกประการหนึ่ง³⁶

³⁵ A. Lawrence Lowell, Governments and Parties in Continental Europe (Boston, 1896), pp.1-73, quoted in Lawrence C. Dodd, "Party Coalitions in Multiparty Parliaments: A Game Theoretic Analysis" The American Political Science Review 6,8 (September, 1974): 1093,อ้างถึงใน พรศักดิ์ ฝ่องแผ้ว, รัฐบาลผสม, หน้า 18.

³⁶ Jean Blondel , "Party Systems and Pattern of Government in Western Democracies", Canadian Journal of Political Science (June, 1968) : 198-199 cited in

อย่างไรก็ดี นักคิดหลายท่านก็ได้แย้งในเรื่องของระบบหลายพรรคเป็นตัวการทำให้รัฐบาลอ่อนแอและขาดเสถียรภาพ และพยายามชี้ให้เห็นว่าระบบหลายพรรคก็สามารถมีรัฐบาลที่มีเสถียรภาพได้ เช่นใน เนเธอร์แลนด์ เป็นต้น ซึ่งปรากฏว่ารัฐบาลผสมในสมัยนั้นมีความมั่นคงมากตั้งแต่ปี ค.ศ. 1880 ถึง ค.ศ. 1958 (ไม่คิดช่วงระยะเวลาสงครามโลกครั้งที่สอง)

เค.ซี. แวร์ (K.C. Wheare) เชื่อว่ารัฐบาลที่มีเสถียรภาพนั้นไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นฝ่ายบริหารที่มีอำนาจมากเสมอไปเพราะการบริหารงานอาจเป็นไปโดยการผ่อนปรนและการประนีประนอมกันในการทำงานร่วมกัน ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นก็คือระบบหลายพรรคนั้นอธิบายได้เพียงในแง่ของความเข้มข้นในอำนาจของฝ่ายบริหารเท่านั้น นั่นคือในระบบมากพรรคที่ไม่มีพรรคที่มีคะแนนเสียงเด็ดขาดยอมทำให้รัฐบาลไม่มีอำนาจมากเหมือนในระบบสองพรรคหรือน้อยพรรค แต่รัฐบาลก็อาจมีเสถียรภาพได้ถึงแม้จะไม่ได้นำหรือควบคุมฝ่ายนิติบัญญัติ แต่รัฐบาลสามารถผ่อนปรนและประนีประนอมกันในการทำงานร่วมกัน มีฐานะเสมอกัน มีอำนาจที่แยกส่วนกัน

แวร์อธิบายว่าทำไมในบางประเทศระบบหลายพรรคจึงสามารถก่อให้เกิดรัฐบาลที่มีเสถียรภาพได้ ในขณะที่บางประเทศกลับประสบความล้มเหลวในการสร้างความมั่นคงให้กับรัฐบาลนั้นว่า ลักษณะประจำชาติของแต่ละประเทศนั่นเองที่ก่อให้เกิดผลที่แตกต่างดังกล่าว แวร์ได้ยกตัวอย่างระบบหลายพรรคของประเทศเนเธอร์แลนด์ และกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวีย ที่สามารถก่อให้เกิดรัฐบาลที่มีเสถียรภาพได้ นั่นก็เพราะนิสัยทางด้านจิตใจและลักษณะประจำชาติดังกล่าวของชนชาตินั้นๆ ในขณะที่ในอิตาลี เบลเยียม หรือฝรั่งเศสมีลักษณะประจำที่ไม่เคยรวมตัวอย่างเหนียวแน่นเพื่อทำหน้าที่บริหาร แต่ละคนต่างพูดภาษาของตนเอง หลายคนอาจจะเชื่อในบางสิ่งวันนี้แต่จะเสียใจในวันรุ่งขึ้น การรวมกลุ่มจึงเป็นการรวมกลุ่มของคนที่มีทฤษฎีประหลาดและเต็มไปด้วยปรัชญาที่เหลวไหล นี่เองที่ทำให้การปกครองของฝรั่งเศสไม่ประสบความสำเร็จ³⁷

ความพยายามที่จะอธิบายที่จะอธิบายถึงความแตกต่างในเสถียรภาพของระบบหลายพรรคขึ้นอยู่กับลักษณะประจำชาติ ดูเหมือนจะเป็นการอธิบายที่ก่อให้เกิดความสงสัยยิ่งขึ้นไปเป็นคำตอบที่ต้องการคำอธิบายเพิ่มเติมมากกว่าจะเป็นคำตอบที่มีความสมบูรณ์ในตัวเอง³⁸

Dodd, "Party Coalitions in Multiparty Parliament : A Game Theoretic Analysis", P.1093, อ้างถึงใน พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, รัฐบาลผสม, หน้า 19.

³⁷ ปราโมทย์ นาครทรรพ, ผู้แทน / เค.ซี. แวร์ (กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2517), หน้า 69-70.

³⁸ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, รัฐบาลผสม, หน้า 20.

ซามูเอล พี. ฮันติงตัน (Samuel P. Huntington) ก็เห็นว่าระบบหลายพรรคไม่ใช่สาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความไม่มีเสถียรภาพ รัฐบาลหรือการเมือง ฮันติงตันให้คำอธิบายในเรื่องของระบบพรรคกับเสถียรภาพของระบบพรรคการเมืองด้วย “ระดับการเปลี่ยนแปลงให้เป็นสมัยใหม่ของประเทศ” (Modernization) ซึ่งสำคัญสำหรับการที่จะชี้ถึงความมีเสถียรภาพของระบบพรรคการเมือง เพราะไม่ว่าประเทศใดที่มีการเปลี่ยนแปลงให้เป็นสมัยใหม่สูง ทุกระบบพรรคก็ทำให้พรรคเข้มแข็งได้ทั้งสิ้น ตรงกันข้ามกับประเทศที่มีระดับการเปลี่ยนแปลงให้เป็นสมัยใหม่ต่ำนั้นแม้ระบบพรรคเดียวก็อาจเข้มแข็งหรืออ่อนแอได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นระบบหลายพรรคก็ยิ่งอ่อนแอไปอีก ฮันติงตันได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนพรรคกับความมีเสถียรภาพถึง 69 ประเทศ เขาสรุปให้เห็นว่า 10 ประเทศในยุโรป และประเทศอิสราเอลเป็นระบบหลายพรรคที่มีความมั่นคงสูง และ 13 ประเทศในเอเชีย แอฟริกา และลาตินอเมริกาไม่มีเสถียรภาพ ซึ่งปรากฏว่ามีระดับการเปลี่ยนแปลงให้เป็นสมัยใหม่ต่ำ³⁹

หนึ่งในการเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัยทางการเมืองของฮันติงตัน นั่นคือการที่กลุ่มต่างๆ ทางสังคม ได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างกว้างขวาง (Expansion of Political Participation) ซึ่งอาจอยู่ในรูปของผู้ควบคุมรัฐบาล หรือ การรวมกลุ่มเป็นพรรคการเมืองก็ได้ และดำเนินการอย่างมีเหตุผลนั่นเอง ดังนั้นหากเป็นระบบพรรคการเมืองหลายพรรค แต่ในขณะเดียวกันระบบการเมืองก็มีความเป็นสมัยใหม่ ระบบพรรคการเมืองหลายพรรคนี้ก็สามารถดูซึมกลมกลืนพลังทางสังคมต่างๆ เข้ามาสู่ระบบได้อย่างมีประสิทธิภาพราบรื่นพอๆกัน

แนวความคิดของ **ลีออน ดี. เอปสไตน์ (Leon D. Epstein)** เป็นอีกแนวความคิดหนึ่งที่พยายามคัดค้านความคิดที่ว่าระบบหลายพรรคเป็นต้นเหตุของความล้มเหลวของระบบการเมือง เขายืนยันผ่านการตรวจสอบระบบพรรคการเมืองในหลายๆ ประเทศ โดยเฉพาะประเทศต่างๆ ทางตะวันตก หรือกลุ่มประเทศแถบภาคพื้นอื่นๆ ที่มีระบบการเมืองคล้ายกับประเทศตะวันตกด้วย ไม่ว่าจะเป็น เยอรมัน อิตาลี เบลเยียม เนเธอร์แลนด์ หรือ อิสราเอล เป็นต้น

แนวความคิดของเอปสไตน์สอดคล้องไปกับแนวความคิดของฮันติงตันในเรื่องของพรรคการเมืองที่มีความเหนียวแน่น (Cohesion) โดยเฉพาะพรรคที่ร่วมจัดตั้งรัฐบาล ซึ่งทำให้ระบบดังกล่าวสามารถสร้างเสถียรภาพให้กับฝ่ายบริหารได้ไม่แพ้ระบบน้อยพรรค หรือสองพรรค เขาแสดงความเห็นเอาไว้ว่า “ระบบรัฐสภาที่จะประสบความสำเร็จในการสร้างเสถียรภาพให้กับฝ่ายบริหาร

³⁹ Samuel P. Huntington, Political Order in Changing Societies (New Haven : Yale University Press, 1968), pp. 420-422.

และสามารถอยู่ยืนยงในโลกสมัยใหม่ได้ จะต้องสร้างพรรคการเมืองที่มีความเหนียวแน่น โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงจำนวนพรรคที่จะแข่งขัน” และความเหนียวแน่นในพรรคที่ว่าก็เกิดจากหลักการที่สำคัญของระบบรัฐสภาที่ให้ฝ่ายบริหารรับผิดชอบต่อฝ่ายนิติบัญญัตินั่นเอง หลักการที่ให้นายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีต้องขึ้นอยู่กับเสียงส่วนใหญ่ในสภาจะทำให้เกิดแรงจูงใจให้จำเป็นต้องมีความเหนียวแน่นภายในพรรคที่เป็นรัฐบาล

ถึงแม้ว่าคำตอบของเอปสไตน์ยังเป็นคำตอบที่ให้ความกระจ่างไม่มากนัก เพราะดูเหมือนว่าในหลายต่อหลายประเทศที่มีระบบรัฐสภาดังกล่าวก็มีแรงจูงใจที่ไม่เพียงพอต่อสภาวะความเหนียวแน่นภายในพรรค ยกตัวอย่างเช่น ประเทศไทย เป็นต้น แต่กระนั้นความคิดของเขาก็จุดแรงสร้างสรรค์ที่สำคัญที่จะสามารถนำไปพัฒนาระบบพรรคการเมือง หรือรัฐบาลที่มีเสถียรภาพได้ด้วยการสร้างความเหนียวแน่นภายในพรรค ในขณะเดียวกัน ลอเรนซ์ ซี. ดอดด์ (Lawrence C. Dodd) เสริมว่านอกจากความเหนียวแน่นภายในพรรคแล้ว ยังต้องประกอบด้วยเรื่องของนโยบายของแต่ละพรรค เขากล่าวว่า “ในขณะเดียวกันนโยบายก็เป็นสิ่งสำคัญและเป็นปัจจัยอีกตัวหนึ่งที่มีความสำคัญมากต่อการที่จะก่อให้เกิดฝ่ายบริหารที่มีเสถียรภาพ ดอดด์ได้แยกทฤษฎีการจัดตั้งและข้อสังเกตเกี่ยวกับเสถียรภาพของรัฐบาลผสมออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้⁴⁰

1. ในกรณีที่พรรคการเมืองส่วนใหญ่ในสภาผู้แทนราษฎรมีเสถียรภาพภายในพรรค และมีนโยบายที่ไม่แตกต่างกันมากนัก รัฐบาลผสมที่เกิดขึ้นจะมีน้อยพรรคที่สุด โดยให้มีคะแนนเสียงในสภาเกินครึ่งมาเพียงเล็กน้อยเท่านั้น และจะเป็นรัฐบาลที่มีเสถียรภาพ ทั้งนี้เพราะการที่แต่ละพรรคที่มารวมจัดตั้งรัฐบาลมีความเหนียวแน่นในพรรคยอมทำให้รัฐบาลมีคะแนนเสียงสนับสนุนที่แน่นอนและสม่ำเสมอ เมื่อประกอบกับลักษณะการรวมกันน้อยพรรคที่สุดเพียงเท่าที่จำเป็นต่อการจัดตั้งรัฐบาลก็ทำให้การแจกจ่ายผลประโยชน์เป็นไปอย่างทั่วถึง จึงก่อให้เกิดไม่มีแรงจูงใจใดๆ ให้พรรคร่วมเกิดความแตกแยก

2. ในกรณีที่พรรคการเมืองส่วนใหญ่ในสภามีเสถียรภาพภายในพรรค แต่ปรากฏว่าพรรคส่วนใหญ่กลับมีนโยบายที่แตกต่างกันมาก ในกรณีนี้จะได้เพียงรัฐบาลผสมเสียงข้างน้อยในสภา (Minority cabinet) เท่านั้น ทั้งนี้เป็นเพราะพรรคการเมืองใหญ่ไม่ยอมร่วมมือกัน ทำให้พรรคเล็กพอที่จะรวมกันได้กลายเป็นกลุ่มที่มีเสียงมากที่สุด แต่รัฐบาลชนิดนี้ยอมไม่มีเสถียรภาพเพราะอาจแพ้คะแนนเสียงในสภาเมื่อใดก็ได้ และเมื่อปรากฏว่าไม่มีพรรคการเมืองหรือกลุ่มอื่นใดสามารถ

⁴⁰ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, รัฐบาลผสม, หน้า 31-39.

จัดตั้งรัฐบาลได้อีก รัฐบาลก็จำเป็นต้องยุบสภา หรือเมื่อใดที่กลุ่มเสียงข้างน้อยที่เป็นรัฐบาลมองเห็นโอกาสที่จะได้รับคะแนนนิยมเพิ่มขึ้นก็จะทำการยุบสภาเสียเองด้วย

3. ในกรณีที่พรรคการเมืองส่วนใหญ่ในสภาไม่มีเสถียรภาพแต่มีนโยบายที่ไม่แตกต่างกันมากนัก รัฐบาลผสมที่เกิดขึ้นจะเป็นแบบที่มีการรวมกันมากพรรคที่สุดเพื่อให้มีคะแนนเสียงท่วมท้นในสภา (Oversized cabinet) แต่รัฐบาลชนิดนี้ก็จะไม่มีความมั่นคงแต่อย่างใดทั้งนี้เนื่องจากแต่ละพรรคที่มาร่วมกันต่างขาดเสถียรภาพในพรรคของตน ดังนั้น คะแนนเสียงสนับสนุนรัฐบาลจึงไม่มีความแน่นอนแต่อย่างใด อีกทั้งจากการที่มีการรวมกันมากพรรคเกินไปนั้น ทำให้แต่ละพรรคที่มาร่วมรัฐบาลไม่สามารถได้รับผลประโยชน์เต็มที่ จึงมักแย่งชิงผลประโยชน์กัน พรรคใดที่รู้สึกว่าตนเสียประโยชน์หรือได้รับประโยชน์น้อยเกินไปก็จะแยกตัวออก ในทางตรงกันข้าม ในสภาที่พรรคการเมืองในสภาส่วนใหญ่มีนโยบายคล้ายกันนั้น การรวมกลุ่มใหม่ที่พรรคต่างๆ ได้รับผลประโยชน์ดีขึ้นจะมีโอกาสเกิดขึ้นได้เสมอ เพราะฉะนั้น แรงจูงใจที่ทำให้เกิดการแยกตัวในคณะรัฐบาลจึงมีอยู่ตลอดเวลา

4. ในกรณีที่พรรคการเมืองส่วนใหญ่ในสภาไม่มีเสถียรภาพและนโยบายของแต่ละพรรคก็มีความแตกต่างกันมากอีกด้วย รัฐบาลที่เกิดขึ้น ก็จะเป็นรัฐบาลเสียงข้างน้อยและจะไม่มีเสถียรภาพเลย ทั้งนี้เพราะรัฐบาลดังกล่าว นอกจากจะต้องเสี่ยงต่อการงดการสนับสนุนจากพรรคพันธมิตรในสภาเพราะมีนโยบายขัดกันแล้ว ยังเสี่ยงต่อการงดการสนับสนุนจากภายในคณะรัฐบาลเองด้วยเนื่องจากแต่ละพรรคที่มาร่วมขาดระเบียบวินัย รัฐบาลผสมประเภทนี้จึงเป็นประเภทที่ขาดเสถียรภาพมากกว่าประเภทอื่นๆ

แนวความคิดของดอดด์เห็นว่า รัฐบาลผสมมากพรรคก็อาจมีเสถียรภาพได้เช่นกัน แต่ที่สำคัญที่สุดต่อความสำเร็จก็คือการมีความเหนียวแน่นภายในพรรคการเมืองในขณะเดียวกัน นโยบายของพรรคในสภาก็จะต้องไม่แตกต่างกันมากจนไม่สามารถก่อให้เกิดกลุ่มที่สามารถประนีประนอมได้อีกประการหนึ่งด้วย

สำหรับประเทศไทยแล้วรูปแบบของรัฐบาลผสมจะอยู่ในประเภทที่ 3 เนื่องจากบริบทของการเมืองการปกครองและพรรคการเมืองที่ผ่านมายืนยันให้เห็นในความไม่มีความเหนียวแน่นภายในพรรคการเมือง โดยเรามักจะพบเห็นการออกมากล่าวโจมตีต่อว่าพรรคการเมืองที่ตนสังกัด มีการขัดแย้งกันในผลประโยชน์ ไปจนถึงการย้ายพรรคอยู่บ่อยครั้ง ลักษณะของพรรคการเมืองหลายพรรคซึ่งแต่ละพรรคไม่มีเสถียรภาพที่มั่นคงนัก ทำให้การจัดตั้งรัฐบาลผสมหลายต่อหลายชุด ประกอบด้วยพรรคจำนวนมากและก็ประสบปัญหาการบริหารงานที่ไม่ต่อเนื่องขาดเสถียรภาพและประสิทธิภาพซึ่งผลของมันก็คือการยุบสภาและการทำรัฐประหารของฝ่ายทหาร ซึ่งนอกจากจะเป็นบริบทที่ไม่เอื้ออำนวยต่อเสถียรภาพของรัฐบาลแล้วยังทำให้การเมืองของไทยไม่มีเสถียรภาพด้วย

อย่างไรก็ดีในการศึกษาการรวมพรรคการเมืองครั้งนี้มีนัยที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะของรัฐบาลผสมที่แตกต่างจากรูปแบบทั้ง 4 ของคอดด์ รัฐบาลผสมชุดทักษิณ ชินวัตรนี้มีลักษณะของการรวมพรรคน้อยพรรคที่ไม่มีความแตกต่างด้านนโยบายมากนัก โดยที่คะแนนเสียงนั้นท่วมทับในสภา (Oversized cabinet) โดยเฉพาะเมื่อพรรคไทยรักไทยรวมพรรคความหวังใหม่เข้าเป็นพรรคเดียวกันทำให้พรรคไทยรักไทยมีเสียงเกินครึ่งหนึ่งของที่นั่งในสภาอยู่แล้ว แต่ทว่าเงื่อนไขด้านเสถียรภาพของพรรคการเมืองจะมีหรือไม่นั้นเป็นสิ่งที่เราจำเป็นต้องติดตามดูในวาระสมัยการทำงาน of รัฐบาลชุดนี้ต่อไป และการที่ยุบพรรคความหวังใหม่จะเป็นลักษณะของการไม่มีเสถียรภาพหรือไม่ หรือการยุบพรรคดังกล่าวกลายเป็นมติของพรรคเช่นนี้จะเรียกว่าเป็นการยุบบนพื้นฐานของเสถียรภาพหรืออย่างไร และพรรคไทยรักไทยและพรรคร่วมรัฐบาลจะมีความเหนียวแน่นภายในพรรคอย่างไร นี่เองเป็นสิ่งที่เราต้องศึกษาต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

กระบวนการรวมพรรคการเมือง การรวมพรรคการเมืองในอดีต และเหตุการณ์รวมพรรคไทยรักไทยกับพรรคความหวังใหม่

รูปแบบการรวมพรรคการเมือง

โดยปกติการรวมพรรคการเมืองอาจทำได้ 2 ประการใหญ่ๆ คือ การรวมพรรคการเมืองเป็นพรรคแนวร่วม และการรวมพรรคการเมืองเป็นพรรคเดียวกัน

1. รวมกลุ่มพรรคการเมืองเป็นพรรคแนวร่วม หรือพรรคพันธมิตร

วิธีการรวมกลุ่มในแบบนี้เกิดขึ้นบ่อยครั้งในอดีต โดยเฉพาะเพื่อรวบรวมเสียงในสภาให้เพียงพอแก่การก้าวขึ้นดำรงตำแหน่งผู้นำทางการเมือง โดยหลักแล้ว การรวมกลุ่มแนวพรรคพันธมิตรนี้เป็นการรวมพรรคหลายๆ พรรคซึ่งอาจมีนโยบายอุดมการณ์ หรือมีเป้าหมายบางประการที่คล้ายกันมาประสานการทำงานร่วมกันทางการเมือง โดยการรวมดังกล่าวมีลักษณะพิเศษบางประการ เช่น ประการแรก พรรคการเมืองที่เข้าร่วมนั้นแต่ละพรรคยังคงมีสถานะความเป็นพรรคการเมืองอยู่ตามกฎหมาย ไม่ได้สลายหรือยุบไป ประการที่สอง อาจมีการจัดตั้งองค์กรกลางร่วมกัน หรือกำหนดให้พรรคใดพรรคหนึ่งเป็นผู้นำก็ได้ ซึ่งไม่มีกฎเกณฑ์แน่นอน และประการสุดท้ายการรวมในแบบนี้สามารถรวมกันในระยะเวลาดังกล่าวหนึ่งตามที่จะตกลงกัน โดยในระหว่างที่รวมกันนั้นก็จะมีการประสานและร่วมมือกันในเรื่องต่างๆ เช่น การจัดสรรบุคลากรลงสมัครรับเลือกตั้ง การกำหนดพื้นที่เขตหาเสียงหนึ่งๆ โดยพรรคที่หลักทางให้ไม่ส่งคนของตัวเองสมัครแข่งขันด้วย และพร้อมที่จะช่วยเหลือสนับสนุนด้วยประการต่างๆ เช่น การรณรงค์หาเสียง ที่ขอให้สมาชิกภายในพรรคและผู้นิยมพรรคของตน ร่วมมือกันออกเสียงให้พรรคหนึ่งที่อยู่ในแนวร่วม ซึ่งการร่วมมือในแบบนี้ก็เป็นเรื่องของการตกลงแบ่งเขต การพิจารณาเห็นว่าเขตไหนควรเป็นของพรรคใดจึงเหมาะสมที่สุด และจะสามารถชนะพรรคฝ่ายตรงข้ามได้หรือไม่ นอกจากการร่วมมือในช่วงเลือกตั้งแล้วการประสานงานดังกล่าวยังส่งผลไปถึงการจัดสรรผลประโยชน์ การแบ่งสรรตำแหน่งทางการเมือง ตำแหน่งรัฐมนตรีในการจัดตั้งรัฐบาล

2. รวมตัวเข้าเป็นพรรคการเมืองเดียวกัน

การรวมพรรคในรูปแบบนี้จะเป็นกรณีที่เราศึกษาในงานศึกษาค้นคว้านี้ ในขณะที่เดียวกันการรวมพรรคในรูปแบบนี้ก็อยู่ในกรอบของกฎหมาย กล่าวคือ มีพระราชบัญญัติพรรคการเมืองกำหนดวิธีการรวมพรรคการเมืองไว้อย่างชัดเจน โปร่งใส และตรวจสอบได้ ในขณะที่การรวมเป็นแนวพรรค

ในแบบแรกนั้นไม่มีบัญญัติไว้เป็นกฎหมาย ในขณะที่เดียวกันก็เป็นวิธีทางที่ไม่เป็นธรรมเนียมในการเลือกตั้ง

การรวมพรรคการเมืองเป็นพรรคเดียวกันในรูปแบบนี้ จึงเป็นการรวมของพรรคการเมือง ตั้งแต่สองพรรคขึ้นไป ตกลงที่จะรวมตัวหรือควบเข้าเป็นพรรคเดียวกัน โดยสลายพรรคเดิม และจัดตั้งขึ้นในพรรคใหม่ที่รวมกัน ทั้งนี้พรรคการเมืองเดิมต้องสิ้นสุดลงตามกฎหมาย กลายเป็นพรรคการเมืองใหม่ อาจจะใช้ชื่อเดิมหรือชื่อใหม่ก็ได้แล้วแต่

นอกจากนี้การรวมพรรคการเมืองเป็นพรรคเดียวกันนี้ก็แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบด้วยกัน คือ การรวมกันเพื่อจัดตั้งพรรคการเมืองใหม่ และการเข้าเป็นพรรคการเมืองเดียวกันกับพรรคการเมืองหลัก

กรณีการรวมกันเพื่อจัดตั้งพรรคการเมืองใหม่

- ให้พรรคการเมืองที่จะรวมกันขอความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ของแต่ละพรรคการเมือง เมื่อที่ประชุมของแต่ละพรรคการเมืองเห็นชอบแล้ว ให้หัวหน้าพรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรค พรรคละ 10 คน ประชุมร่วมกันเพื่อทำการกำหนดนโยบาย ข้อบังคับ และคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง

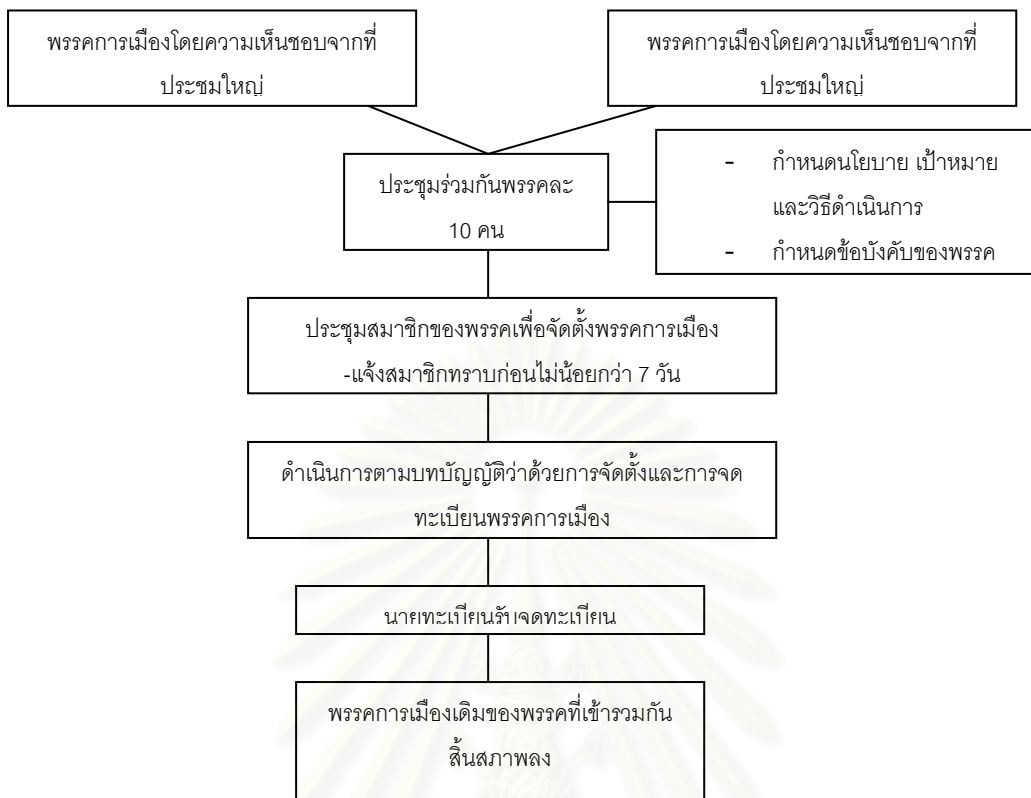
- ให้พรรคการเมืองที่จะรวมกันจัดให้มีการประชุมร่วมกันระหว่างสมาชิกของพรรคการเมืองที่จะรวมกันเพื่อประชุมจัดตั้งพรรคการเมือง ซึ่งการเรียกการประชุมดังกล่าวต้องแจ้งให้สมาชิกพรรคการเมืองที่จะรวมกันทราบก่อนวันประชุมไม่น้อยกว่า 7 วัน

- ให้ผู้ที่ได้รับเลือกตั้งเป็นหัวหน้าพรรคการเมือง ยื่นคำขอจัดตั้งพรรคการเมืองต่อนายทะเบียนพรรคการเมือง เมื่อนายทะเบียนตรวจสอบแล้วเห็นว่าการขอจัดตั้งพรรคการเมืองนั้นเป็นไปอย่างถูกต้อง นายทะเบียนจะรับจดทะเบียนการจัดตั้งพรรคการเมืองและแจ้งให้ผู้ยื่นขอทราบภายใน 30 วัน

- เมื่อนายทะเบียนรับจดทะเบียนการจัดตั้งพรรคการเมืองแล้ว ให้นายทะเบียนยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญภายใน 15 วัน เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งให้ยุบพรรคการเมืองเดิม และนายทะเบียนประกาศคำสั่งยุบพรรคการเมืองในราชกิจจานุเบกษา

- ให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดพรรคการเมืองเดิม เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดพรรคการเมืองใหม่ที่จัดตั้งขึ้น หรือเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสังกัดพรรคการเมืองอื่นในกรณีที่อาจเข้าเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองอื่นได้ภายใน 60 วัน นับแต่วันที่นายทะเบียนรับจดทะเบียนการจัดตั้งพรรคการเมือง และสมาชิกพรรคการเมืองเดิมเป็นสมาชิกพรรคใหม่ที่จัดตั้งขึ้น

- ให้บรรดาทรัพย์สิน หนี้สิน สิทธิและความรับผิดชอบของพรรคการเมืองเดิมโอนไปเป็นของพรรคการเมืองใหม่

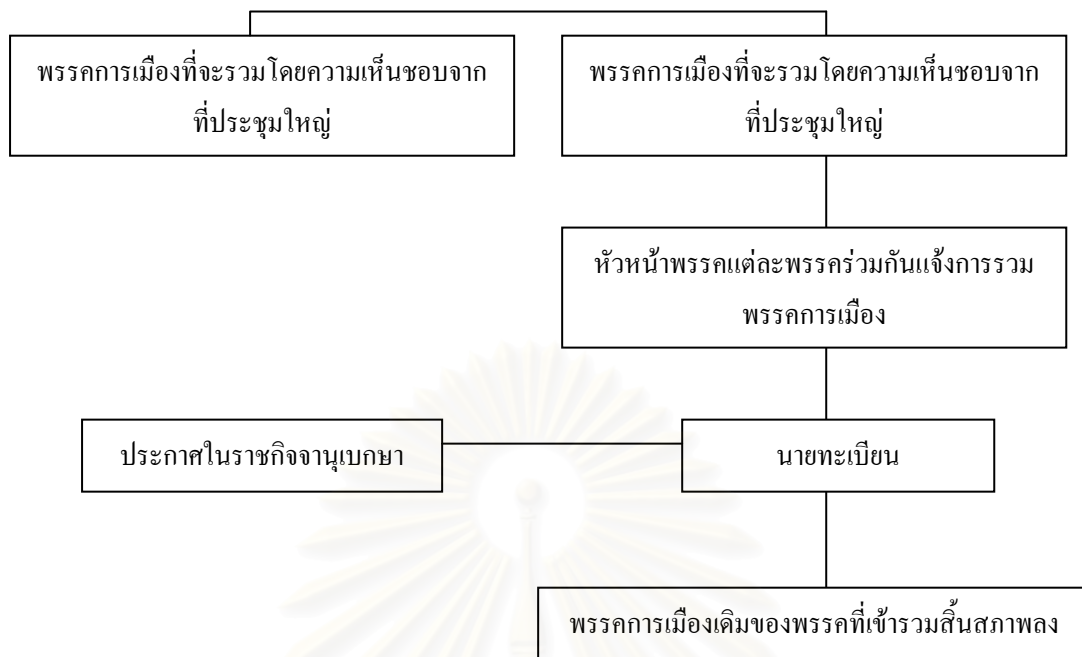

แผนภาพที่ 3.1 แสดงขั้นตอนการรวมพรรคเพื่อจัดตั้งพรอการเมืองใหม่

กรณีการรวมเข้าเป็นพรอการเมืองเดียวกับพรอการเมืองหลัก

- ให้พรอการเมืองที่จะรวมกัน ขอความเห็นจากที่ประชุมใหญ่ของแต่ละพรรคการเมือง
- ให้หัวหน้าพรอการเมืองทุกพรรคที่จะรวมกัน แจ้งรวมพรรคต่อนายทะเบียน
- ให้นายทะเบียนยื่นคำร้องขอต่อศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งให้พรอการเมืองที่รวมเข้ากับอีกพรรคการเมืองที่เป็นหลักนั้นยุบไป และนายทะเบียนประกาศคำสั่งยุบพรรคการเมืองในราชกิจจานุเบกษา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 3.2 แสดงขั้นตอนการรวมพรรค
แบบรวมเข้าเป็นพรรคการเมืองเดียวกับพรรคการเมืองหลัก

อย่างไรก็ดี หากมองปรากฏการณ์การรวมพรรคการเมืองให้ดีแล้ว จะพบว่า การยุบพรรคการเมืองเพื่อรวมเข้าด้วยกันเป็นพรรคการเมืองใหม่เพียงพรรคเดียวก็ดี หรือจะยุบเพื่อรวมกับพรรคการเมืองหลักก็ดี กลับกลายเป็นบริบทที่ขัดต่อเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติพรรคการเมือง ด้วยเหตุผลที่ว่า ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และได้ใช้สิทธิเลือกตั้งก็เพื่อให้สมาชิกของพรรคการเมืองที่ตนต้องการเข้ามาทำหน้าที่ในสภา กลับไม่รู้ไม่เห็นหรือให้คำยินยอมให้ยุบพรรคการเมือง หรือรวมพรรคแต่อย่างใด ประชาชนเหล่านั้นต้องการพรรคนั้นๆ ที่เขาเลือกทำงานให้ประชาชนเท่านั้น ดังนั้นจึงไม่มีสิ่งใดที่เป็นหลักประกันว่าประชาชนให้ความเห็นชอบด้วยเนื่องจากการยอมให้ ส.ส. เปลี่ยนย้ายพรรคกันตามชอบใจนั้น ย่อมจะทำให้เกิดผลเสียต่อระบอบประชาธิปไตย การเมืองไทย และพรรคการเมืองไทย อาจทำให้เกิดการซื้อขายเสียงกัน หรือการขายตัว ส.ส. ทำได้ง่าย

การรวมพรรคการเมืองเป็นพรรคเดียวกันที่เกิดขึ้นในอดีต

จากการศึกษาเหตุการณ์รวมพรรคการเมืองในอดีตตั้งแต่ พ.ศ.2489 เป็นต้นมา การรวมพรรคการเมืองเพื่อการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ มีมาเป็นระยะๆ ตั้งแต่ในยุครัฐบาลเผด็จการ/คณาธิปไตย ซึ่งผู้นำฝ่ายทหารมักจะเลือกดำเนินยุทธวิธีการควบพรรค เช่น พรรคเสรีมนังคศิลา (จอมพล ป. พิบูลสงคราม) พรรคชาติสังคมและพรรคสหภูมิ (จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์) พรรคสหประชาไทย (จอมพล ถนอม กิตติขจร) และพรรคสามัคคีธรรม (พลเอก สุจินดา คราประยูร) หรือในยุคกึ่งประชาธิปไตย อย่างการควบพรรคความหวังใหม่ (พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ) เป็นต้น ทั้งนี้ผู้ศึกษาได้ศึกษากรณีการรวมพรรคการเมืองโดยศึกษาประเด็นที่น่าสนใจ ได้แก่ สาเหตุ วิธีการ และผลจากการรวมพรรคการเมือง เช่นในกรณีการรวมพรรคดังต่อไปนี้

1.กรณีพรรคก้าวหน้าและพรรคประชาธิปัตย์

พรรคก้าวหน้าเป็นพรรคการเมืองพรรคแรกของไทย ผู้ก่อตั้งคือ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นายสุวิทย์ พันธุเศรษฐี นายสอ เศรษฐสุนทร พระยาสุรพันธเสนี ดร.โชติ คุ่มพันธ์ และหม่อมราชวงศ์นิมิตรมงคล นวรัตน์ วัตถุประสงค์ของพรรคนี้คือ สนับสนุนนายควง อภัยวงศ์ และส่งเสริมสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งที่จะมีขึ้นในเดือนสิงหาคม พ.ศ.2489¹

พรรคประชาธิปัตย์ กำเนิดของพรรคนี้สืบเนื่องมาจากพรรคก้าวหน้าเนื่องจากรัฐบาลของนายควง อภัยวงศ์ แพ้คะแนนเสียงในสภาเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองค่าใช้จ่ายของประชากรในภาวะคับขัน จึงต้องกราบถวายบังคมลาออก อีกทั้งพรรคก้าวหน้าก็ยังไม่มีความมั่นคง จึงได้มีการประชุมนักการเมืองพวกที่สนับสนุนนายควง อภัยวงศ์ ทั้งที่เป็นสมาชิกพรรคก้าวหน้าและไม่ได้เป็น ที่ประชุมได้ลงมติให้จัดตั้งพรรคประชาธิปัตย์ ขึ้นในวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ.2489 โดยการยุบพรรคก้าวหน้ามารวมด้วยและให้นายควง อภัยวงศ์ เป็นหัวหน้าพรรค

สาเหตุของการรวมพรรคในครั้งนี้ คือการสนับสนุนตัวบุคคลเป็นสำคัญ กล่าวคือเป็นการรวมพรรคเพื่อสนับสนุนนายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งในระยะแรกเสียงสนับสนุนในสภาของกลุ่มประชาธิปัตย์ยังน้อยกว่าพรรคสหชีพ ซึ่งมี ดร.เด็อน บุนนาค เป็นหัวหน้าพรรค เป็นพรรคที่ตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ โดยบรรดาลูกศิษย์ของนายปรีดี พนมยงค์ พร้อมกับกลุ่มเสรีไทยในสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยยึดเค้าโครงเศรษฐกิจของนายปรีดีที่วางไว้สมัยเปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่ๆ นอกจากนี้การยุบพรรคก้าวหน้าเข้าร่วมกับพรรคประชาธิปัตย์ยังกระทำเพื่อ

¹ ขจัดภัย บุรุษพัฒน์, กำเนิดพรรคการเมืองไทย: การเมือง และพรรคการเมืองนับแต่ยุคแรกถึงปัจจุบัน (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2511), หน้า 155.

รองรับการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ.2489 ซึ่งเป็นการเลือกตั้งทั่วไปเพื่อเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพิ่มขึ้นตามบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2489

ผลของการรวมพรรคครั้งนี้พรรคก้าวหน้ากับพรรคประชาธิปัตย์ทำให้พรรคประชาธิปัตย์มีความเข้มแข็งขึ้น และสามารถประสพกับชัยชนะในการเลือกตั้งทั่วไป ในวันที่ 5 สิงหาคม 2489 แต่อย่างไรก็ตามการเลือกตั้งครั้งนี้พรรคสหชีพและพรรคแนวรัฐธรรมนูญ ประสบความสำเร็จในการเลือกตั้งมากกว่าพรรคประชาธิปัตย์ โดยเฉพาะการเลือกตั้งในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่นายปรีดี พนมยงค์ และพลเรือถวัลย์ อ่างนาวาสวัสดิ์ ต่างก็ได้รับเลือกเป็น ส.ส.ทั้ง 2 คน แม้แต่ในพื้นที่พระนคร นายดิเรก ชัยนาม ซึ่งสนับสนุนนายปรีดี ก็ได้รับเลือกในเขตพระนครเขต 6

หม่อมเจ้านนทียาวดี สวัสดิวัตน์ ก็ได้รับเลือกเป็น ส.ส.จังหวัดชลบุรี แสดงให้เห็นว่า ส.ส.กลุ่มสนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ ได้รับการตอบรับจากประชาชนเป็นอย่างสูง แม่นายปรีดี พนมยงค์ จะกราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ.2489 พลเรือตรีหลวงอ่างนาวาสวัสดิ์ หัวหน้าพรรคแนวรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นฐานเสียงของนายปรีดี พนมยงค์ ก็ได้รับเลือกจากสภาให้เป็นนายกรัฐมนตรี ต่อมาแม้ว่าพรรคประชาธิปัตย์จะขอเปิดอภิปรายทั่วไปไม่ไว้วางใจ รัฐบาลถึง 8 วัน 7 คืน(วันที่ 19-26 พฤษภาคม พ.ศ.2490) แต่ไม่สามารถโค่นล้มรัฐบาลลงได้ ซึ่งรัฐบาลชนะด้วยคะแนนเสียง 86 ต่อ 55 จะเห็นได้ว่าการรวมพรรคดังกล่าวไม่สามารถทำให้พรรคประชาธิปัตย์พลิกกลับมาเป็นรัฐบาลได้ แต่พรรคประชาธิปัตย์ก็ได้ชื่อว่าเป็นพรรคฝ่ายค้านที่เข้มแข็ง ซึ่งเกิดจากผลของการอภิปรายในครั้งนั้น แต่เมื่อพลโทผิน ชุณหะวัณ ได้กระทำการรัฐประหารรัฐบาล หลวงอ่างนาวาสวัสดิ์ เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ.2490 บทบาทของพรรคประชาธิปัตย์ในสภาก็ต้องสิ้นสุดลง แม้ว่านายควง อภัยวงศ์ จะได้รับเชิญจากคณะรัฐประหารให้เป็นนายกรัฐมนตรีในช่วงสั้น ๆ ก็ตาม ในส่วนของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ต่อมาก็ได้ลาออกจากสมาชิกภาพและสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ เนื่องจากไม่พอใจที่สภาลงมติอนุมัติให้เพิ่มเงินเดือนตัวเองเมื่อวันที่ 23 กันยายน พ.ศ.2491

โดยสรุปแล้ว การรวมพรรคก้าวหน้ากับพรรคประชาธิปัตย์ สาเหตุของการรวมพรรคในกรณีนี้คือ การสนับสนุนตัวบุคคลเป็นสำคัญ กล่าวคือเป็นการยุบรวมพรรคก้าวหน้าเข้ากับพรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเป็นพรรคหลัก เพื่อสนับสนุน นาย ควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี และรองรับการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2489 ซึ่งเป็นการเลือกตั้งทั่วไปเลือกผู้แทนราษฎรเพิ่มขึ้นตามบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2489

2. กรณีการรวมพรรคแนวร่วมสังคมนิยม ระหว่างพรรคเศรษฐกิจ พรรคขบวนการไฮปาร์ค พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย และพรรคเสรีประชาธิปไตย

เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2499 ได้มีการก่อตั้งกลุ่มแนวร่วมสังคมนิยม อันเป็นการรวมตัวกันของพรรค 4 พรรค ประกอบด้วย²

1. พรรคเศรษฐกิจ มีนายเทพ โชติณัฐิต เป็นหัวหน้าพรรค นายทิม ภูริพัฒน์ เป็นรองหัวหน้าพรรค นายแคล้ว นรปิติ เป็นเลขาธิการพรรค(ก่อตั้งเมื่อวันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ.2498)

2. พรรคขบวนการไฮปาร์ค มีนายทวีศักดิ์ ศรีพล เป็นหัวหน้าพรรค นายชวน รัตนวราหะ เป็นเลขาธิการพรรค(ก่อตั้งเมื่อวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ.2499)

3. พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย มีนายสุเทพ สัจจากุล เป็นหัวหน้าพรรค นายประคอง มินประพาฬ เป็นเลขาธิการพรรค(ก่อตั้งเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ.2498)

4. พรรคเสรีประชาธิปไตย มีนายเมธ รัตนประสิทธิ์ เป็นหัวหน้าพรรค นายบุญคุ้ม จันทศรีสุริยวงศ์ เป็นเลขาธิการพรรค นายจากรุบุตร เรืองสุวรรณ เป็นรองเลขาธิการพรรค(ก่อตั้งเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2498)

หลังจากที่ทั้งสี่พรรคมีเจตจำนงในการเป็นพรรคแนวร่วมแล้ว ในการเลือกตั้งวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2500 กลุ่มแนวร่วมสังคมนิยมส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง และได้รับเลือกตั้งดังนี้

1. พรรคเศรษฐกิจ ส่งผู้สมัคร 41 คน ได้รับเลือกตั้ง 9 คน
2. พรรคขบวนการไฮปาร์ค ส่งผู้สมัคร 6 คน ได้รับเลือกตั้ง 2คน
3. พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย ส่งผู้สมัคร 2 คนไม่ได้รับเลือกตั้ง
4. พรรคเสรีประชาธิปไตย ส่งผู้สมัคร 38 คน ได้รับเลือกตั้ง 11 คน

รวมแล้วกลุ่มแนวร่วมสังคมนิยมได้รับเลือกตั้ง 22 คน จากที่นั่งในสภาทั้งหมด 160 ที่นั่ง ทำหน้าที่ฝ่ายค้านของรัฐบาล จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ในระยะสั้น ๆ โดยสมาชิกที่มีบทบาทในการคัดค้าน จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ประกอบด้วย นายแคล้ว นรปิติ ส.ส.ขอนแก่น(พรรคเศรษฐกิจ) นายเทพ โชติณัฐิต ส.ส.ศรีสะเกษ(พรรคเศรษฐกิจ)

ต่อมาเมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ปฏิวัติโค่นล้ม จอมพลแปลก พิบูลสงคราม และจัดให้มีการเลือกตั้งในวันที่ 15 ธันวาคม 2500 กลุ่มแนวร่วมสังคมนิยมได้ส่งผู้สมัครและได้รับเลือกตั้งน้อยลงกว่าเดิมโดย

1. พรรคเศรษฐกิจ ส่งผู้สมัคร 59 คน ได้รับเลือกตั้ง 6 คน

² ไสภณ เพชรสว่าง,พรรคการเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีความอ่อนแอของระบบพรรคการเมืองไทยในช่วงปี พ.ศ. 2545 – 2539 (เอกสารวิจัยส่วนบุคคล: สถาบันพระปกเกล้า), หน้า 28 -

2. พรรคขบวนการไฮปาร์ค ส่งผู้สมัคร 2 คน ได้รับเลือกตั้ง 1 คน
3. พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย ส่งผู้สมัคร 1 คน ไม่ได้รับเลือกตั้ง
4. พรรคเสรีประชาธิปไตย ส่งผู้สมัคร 22 คน ได้รับเลือกตั้ง 5 คน

จะเห็นได้ว่ากลุ่มพรรคแนวร่วมสังคมนิยมเหลือจำนวน ส.ส.เพียง 12 คน จาก 160 ที่นั่ง ทั้งสภาลดลงถึง 10 คน ซึ่งเป็นผลมาจากการตั้งตัว ส.ส.ไปสังกัดพรรคที่สนับสนุนจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ แต่นายเทพ โชตินุชิต นายแคล้ว นรปิติ นายทวีศักดิ์ ศรีพล ยังคงได้รับเลือกตั้งกลับมาเป็น สีสันของสภาในแนวนโยบายความคิดแบบสังคมนิยม ซึ่งมีประชาชนให้ความสนใจน้อยลงตามผลการเลือกตั้งที่กล่าวมาข้างต้น

3. กรณีการรวมพรรคสหภูมิกับพรรคชาติสังคม

เมื่อปี พ.ศ.2498 ฐานะทางการเมืองของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ครองอำนาจในฐานะนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่ปี พ.ศ.2491 เริ่มไม่มั่นคงเพราะฐานสนับสนุนในกองทัพเริ่มจะมีการแตกแยกรัฐบาล จอมพลแปลก พิบูลสงคราม เห็นความจำเป็นที่จะต้องรักษาอำนาจไว้ตามครรลองประชาธิปไตย โดยคิดจะอาศัยฐานะการเมืองเป็นอำนาจทางรัฐสภาจึงประกาศให้มีพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2498 เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2498 ซึ่งถือว่าเป็นพระราชบัญญัติทางการเมืองฉบับแรกของประเทศไทย ทั้งนี้พรรคการเมืองและกลุ่มการเมืองที่เคยจัดตั้ง และดำเนินกิจกรรมทางการเมืองตั้งแต่ พ.ศ. 2489 ก็จดทะเบียนตั้งเป็นพรรคการเมืองอย่างถูกต้องตามกฎหมายมีจำนวนถึง 30 พรรค เมื่อมีการเลือกตั้งในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2500 เป็นการแข่งขันระหว่างพรรคเสรีมนังคศิลา ซึ่งมีจอมพลแปลก พิบูลสงคราม เป็นหัวหน้าพรรคกับพรรคฝ่ายค้านคือ พรรคประชาธิปไตย การเลือกตั้งในครั้งนี้นี้พรรคเสรีมนังคศิลาได้รับเลือกตั้งมากที่สุดคือ 86 ที่นั่ง จากที่นั่งทั้งหมด 160 ที่นั่ง ในขณะที่พรรคประชาธิปไตยได้รับเลือกตั้งทั่วประเทศเพียง 30 ที่นั่ง การเลือกตั้งในครั้งนี้มีปัญหาในการคดโกงการเลือกตั้งมาก เป็นการเลือกตั้งที่สกปรกที่สุด มีเหตุจลาจลในกรุงเทพฯ จนเป็นสาเหตุให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใช้อำนาจในการปฏิวัติ เมื่อวันที่ 16 กันยายน 2500 จอมพลแปลก พิบูลสงคราม และพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ต้องลี้ภัยการเมืองไปอยู่ต่างประเทศ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตั้งให้นายพจน์ สารสิน เป็นนายกรัฐมนตรี และให้มีการเลือกตั้งทั่วไปอีกครั้งเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ.2500

ในช่วงระยะเวลา 90 วัน เตรียมการเลือกตั้งได้มีการจัดตั้งพรรคสหภูมิขึ้น โดยมีนายสุกิจ นิมมานเหมินท์ ส.ส.เชียงใหม่ ในขณะนั้นเป็นหัวหน้าพรรค และนายสงวน จันทรสชาน น้อยชาย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นเลขาธิการพรรค มีจุดมุ่งหมายสนับสนุนจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดยรวบรวมสมาชิกส่วนใหญ่จากพรรคเสรีมนังคศิลา ซึ่งเคยสนับสนุนจอมพลแปลก พิบูลสงครามมาก่อน การเลือกตั้งในวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ.2500 พรรคสหภูมิ ได้รับเลือกตั้ง 44 ที่นั่ง ประชาธิปัตย์

ได้ 39 ที่นั่ง และมีสมาชิกไม่สังกัดพรรคการเมืองจำนวน 59 ที่นั่ง จากที่นั่งทั้งหมด 160 ที่นั่ง จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงได้จดทะเบียนพรรคชาติสังคม โดยมีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นหัวหน้าพรรค พลโทถนอม กิตติขจร เป็นรองหัวหน้าพรรค พลโทประภาส จารุเสถียร เป็นเลขาธิการพรรค พรรคนี้ได้รวมพรรคเล็กๆ และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอิสระเข้ามาอยู่ภายใต้พรรคชาติสังคมจนมีเสียงในสภา 80 กว่าเสียง ในการนี้พรรคสหภูมิ ได้ยุบพรรคไปรวมกับพรรคชาติสังคมด้วย เนื่องจากเป็นพรรคที่สนับสนุนจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เช่นกัน

ผลของการรวมพรรคการเมืองผู้นำของพรรคสหภูมิที่มารวมกับพรรคชาติสังคมต่างได้รับตำแหน่งตอบแทนทางการเมืองโดยนายสุกิจ นิมมานเหมินท์ รับตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีในรัฐบาลพลโท ถนอม กิตติขจร และนายสงวน จันทรสชานา ได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม แต่พรรคชาติสังคม ก็สิ้นสุดลงในเวลาอันสั้น เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำการปฏิวัติเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ.2501 ซึ่งได้มีการประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 8 ประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญ ห้ามชุมนุมทางการเมืองละยกเลิกพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2498

4. กรณีพรรคเอกภาพ

พรรคเอกภาพเกิดจากการรวมตัวกันของ 4 พรรคการเมืองฝ่ายค้าน โดยรวมภายหลังจากเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2531 ซึ่งในขณะนั้นพรรคการเมืองฝ่ายค้านมีมากถึง 9 พรรค โดยพรรครวมไทย (35 เสียง) โดยมีนาย ณรงค์ วงศ์วรรณ เป็นหัวหน้าพรรค พรรคประชาชน (19เสียง)มีนายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ เป็นหัวหน้าพรรค พรรคกิจประชาคม (9 เสียง)มีนาย บุญชู ใจจนเสถียร เป็นหัวหน้าพรรค และพรรคก้าวหน้า (8 เสียง)มีนายอุทัย พิมพ์ใจชน เป็นหัวหน้าพรรค จะเห็นว่าแต่ละพรรคมีคะแนนเสียงไม่ถึง 1 ใน 5 ของ ส.ส.ทั้งหมด ทำให้ไม่สามารถดำเนินกิจการทางการเมืองในสภาได้อย่างเต็มที่ เช่น การเสนอพระราชบัญญัติที่กำหนดให้มีจำนวนตั้งแต่ 20 คน ขึ้นไป จึงจะมีสิทธิทำได้ เป็นต้น และทำให้ไม่มีอำนาจในการต่อรองเพียงพอ การรวมพรรคระหว่างพรรคฝ่ายค้านเป็นพรรคเดียวกันจะทำให้พรรคมีขนาดใหญ่ขึ้นสามารถดำเนินงานกดดันรัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ รวมทั้งเตรียมความพร้อมเป็นแกนจัดตั้งรัฐบาล หากรัฐบาลพลเอกชาติชาย เกิดอุบัติเหตุทางการเมือง จึงได้ร่วมลงนามในสัตยาบันรวมพรรคการเมือง 4 พรรคเข้าด้วยกัน โดยพรรคเอกภาพมีนายณรงค์ วงศ์วรรณ เป็นหัวหน้าพรรค และนายเฉลิมพันธ์ เป็นเลขาธิการพรรค³

³ จิตติ เกษมศิริวัฒน์, "ปัญหากฎหมายในการควบพรรคการเมือง : ศึกษากรณีเฉพาะพรรคเอกภาพ," (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), หน้า 89.

ผลจากการรวมพรรค 4 พรรค เป็นพรรคเอกภาพ ทำให้พรรคเอกภาพกลายเป็นพรรคฝ่ายค้านที่เข้มแข็งและดำเนินการกดดันทางการเมืองต่อรัฐบาล ซึ่งประกอบด้วย พรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม พรรคประชาธิปัตย์ และพรรคราษฎร จนในที่สุดความขัดแย้งในรัฐบาลรุนแรงมากขึ้น ทำให้พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี พรรคกิจสังคมและพรรคประชาธิปัตย์ถอนตัวจากการร่วมรัฐบาล พรรคเอกภาพจึงได้เข้าร่วมรัฐบาลแทนที่ในรัฐบาลผสมของพรรคชาติไทย อันประกอบด้วย พรรคเอกภาพ พรรคประชากรไทย พรรคราษฎร และพรรคปวงชนชาวไทย โดยพรรคเอกภาพได้รับโควตารัฐมนตรีจำนวน 12 ตำแหน่ง 4 กระทรวงสำคัญ⁴ โดยสมาชิกพรรคคนสำคัญต่างอย่าง นายอาทิตย์ อุไรรัตน์ นายณรงค์ วงศ์วรรณ นายเด่น โต๊ะมีนา หรือ นายอุทัย พิมพ์ใจชน ก็ได้รับตำแหน่งอย่างถ้วนหน้า นายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ แต่การเข้าร่วมเป็นรัฐบาลของพรรคเอกภาพต้องจบลงในช่วงเวลาอันสั้น เป็นผลมาจากการรัฐประหารรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 แม้ว่าเสียงสนับสนุนในรัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ชูที่สุดท้ายจะมีเสียงสนับสนุนถึง 291 เสียง⁵

5.กรณีการรวมพรรคกิจสังคม

ในวันที่ 10 กันยายน พ.ศ.2536 พลตรีหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช อดีตนายกรัฐมนตรี และหัวหน้าพรรคกิจสังคมแถลงว่า หัวหน้าพรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม พรรคประชากรไทย พรรคมวลชน และพรรคราษฎร ได้ลงนามบันทึกตกลงรวม 5 พรรคการเมืองเป็นพรรคเดียวใช้ชื่อว่า พรรคกิจสังคม โดยมีพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ หัวหน้าพรรคชาติพัฒนาเป็นหัวหน้าพรรค และนายมนตรี พงษ์พานิช หัวหน้าพรรคกิจสังคม เป็นเลขาธิการพรรค

หลังจากรัฐบาลผสมซึ่งมีนายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรีบริหารประเทศได้ 1 ปี นายมนตรี พงษ์พานิช ได้ไปตกลงกับหัวหน้าพรรคฝ่ายค้านคือ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ หัวหน้าพรรคชาติพัฒนา ร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง หัวหน้าพรรคมวลชน นายสมักร สุนทรเวช หัวหน้าพรรคประชากรไทย และนายชัยภักดิ์ ศิริวัฒน์ หัวหน้าพรรคราษฎร โดยตกลงที่จะรวมพรรคเหล่านี้เข้าเป็นพรรคเดียวกัน การรวมครั้งนี้เป็นการรวมที่แปลก ไม่ได้ตั้งชื่อพรรคใหม่ แต่ทุกพรรคก็ทำการประชุมกันจะยุบพรรคของตนเองเข้ามารวมกับพรรคกิจสังคมซึ่งเป็นพรรครัฐบาลอยู่แล้ว มองในด้านการเมืองแล้วถ้าพรรคกิจสังคมยังไม่ออกจากการร่วมรัฐบาลก็จะเป็นพรรคที่มีส.ส.มาก

⁴ ไสภณ เพชรสว่าง, พรรคการเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีความอ่อนแอของระบบพรรคการเมืองไทยในช่วงปี พ.ศ. 2545 – 2539, หน้า 51-52.

⁵ จิตติ เกษมศิริวัฒน์, ปัญหากฎหมายในการควบพรรคการเมือง : ศึกษากรณีเฉพาะพรรคเอกภาพ, หน้า 91.

ที่สุด ในขณะที่เดียวกันยังแสดงให้เห็นว่าพรรคกิจสังคมก็พร้อมที่จะออกจากการเป็นรัฐบาลผสม 5 พรรค ในที่สุดเมื่อวันที่ 14 กันยายน พ.ศ.2536 นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี ได้เชิญนายมนตรี พงษ์พานิช หัวหน้าพรรคกิจสังคมเข้าพบ และแจ้งให้พรรคกิจสังคมลาออกจากการเป็นพรรคร่วมรัฐบาลและในวันที่ 15 กันยายน พ.ศ.2536 หลังจากพรรคกิจสังคมลาออกจากร่วมรัฐบาลแล้วพรรคกิจสังคมนั้นมีเพียงพรรคมวลชนเพียงพรรคเดียวที่ยุบพรรคมารวมกับพรรคกิจสังคมโดยเมื่อวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ.2536 ร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง หัวหน้าพรรคมวลชน ได้เปิดเผยว่าที่ประชุมพรรคมวลชนมีมติให้พรรคมวลชนไปรวมกับพรรคกิจสังคมโดยใช้ชื่อ พรรคกิจสังคม

ผลของการรวมพรรคพรรคมวลชนได้รวมพรรคเข้ากับพรรคกิจสังคมและมีบทบาททางการเมืองร่วมกับพรรคกิจสังคมในการอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลผสมของพรรคประชาธิปัตย์ จนกระทั่งมีบทบาทในการเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลของนายชวน หลีกภัย ทั้งคณะ ระหว่างวันที่ 17-18 พฤษภาคม พ.ศ.2538 ในกรณีปัญหาการออกเอกสิทธิ์ สปก.4-01 ตามพระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม โดยเฉพาะการออกรายการโทรทัศน์ในกรณีอัยยศ สปก.4-01 ทางช่อง 9 อสมท.พร้อมกับนายสุเทพ เทือกสุบรรณ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งเป็นการกดดันให้รัฐบาลเข้าสู่จุดอับ จนกระทั่งพรรคพลังธรรมได้ประกาศถอนตัวจากร่วมรัฐบาลก่อนที่จะมีการลงมติในตอนปลายวันที่ 19 พฤษภาคม โดยให้เหตุผลว่าพรรคร่วมฝ่ายค้านสามารถอภิปรายนำข้อมูลมาตีแผ่ได้อย่างชัดเจน ในขณะที่พรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเป็นแกนนำรัฐบาลและเป็นผู้ดำเนินการแจกเอกสิทธิ์ สปก.4-01 ไม่สามารถชี้แจงให้กระจ่างได้ นายชวน หลีกภัย จึงได้ตัดสินใจยุบสภา

ภายหลังการยุบสภา พรรคมวลชนได้ถอนตัวออกจากพรรคกิจสังคม โดยร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง นายอารยะ ชุมดวง นายสมมาศ เฮงสวัสดิ์ ได้สมัครในการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ.2538 ในนามพรรคมวลชน ส่วนนายปณวัตร เลี้ยงผ่องพันธุ์ ได้ย้ายพรรคไปอยู่กับพรรคชาติไทย ผลการเลือกตั้งปรากฏว่า ร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง ชนะการเลือกตั้งในพื้นที่เขต 11 พร้อมกับนำพลตำรวจตรีสินสมุทร มุกดาหาร เข้ามาเป็นส.ส.ในพื้นที่กรุงเทพฯ ได้อีก 1 คน รวมทั้งนายเจี๋ย ก๊กผล ที่ได้รับเลือกตั้งจากจังหวัดสมุทรสาคร ในขณะที่นายสมมาศ เฮงสวัสดิ์ และนายอารยะ ชุมดวง สอบตก พรรคมวลชนจึงได้รับเลือกตั้งรวม 3 ที่นั่ง ทั่วประเทศ ส่วนพรรคกิจสังคมได้รับเลือกตั้งในครั้งนี้อย่างเทียบเท่ากับการเลือกตั้งในปี พ.ศ.2535 คือ 22 ที่นั่ง จึงเห็นได้ว่าการรวมพรรคในครั้งนี้ ซึ่งมีระยะเวลาเพียง 1 ปีเศษ เป็นเพียงการรวมตัวเฉพาะกิจเพื่อหวังผลทางการเมืองในระยะสั้นเท่านั้น เมื่อร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง เห็นว่า การรวมกับพรรคกิจสังคมอาจทำให้ไม่ได้รับคะแนนนิยมในพื้นที่กรุงเทพมหานครเท่าที่ควร ประกอบกับตนเองก็มีบทบาทจากการอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลนายชวน หลีกภัย จึงน่าจะได้รับการสนับสนุนในส่วนนี้อย่างเต็มที่ ซึ่งก็เป็นความจริงเพราะพรรคมวลชนสามารถเพิ่ม ส.ส.ในกรุงเทพฯเป็น 2 ที่นั่ง จากการเลือกตั้งที่ผ่านมา

มาพรรคมวลชนได้เพียง 1 ที่นั่ง ในเขตกรุงเทพฯเท่านั้น คือ ตัวร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง เอง (ปี พ.ศ.2529 ได้ 1 ที่นั่ง ปี พ.ศ.2531 ได้ 1 ที่นั่ง ปี พ.ศ.2535/1 ไม่ได้รับเลือกตั้ง ปี พ.ศ.2535/2 ได้ 1 ที่นั่ง ปี พ.ศ.2538 ได้ 2 ที่นั่ง)

6.กรณีการรวมพรรคหลักสยามเข้ากับพรรคพลังธรรม

ในช่วงปลายของรัฐบาลนายชวน หลีกภัย นายพีระพงศ์ ถนอมพงษ์พันธ์ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคพลังธรรม ได้ตั้งพรรคหลักสยามโดยได้ยื่นขอจดทะเบียนพรรคหลักสยามต่อกระทรวงมหาดไทย ซึ่งมีสมาชิกประกอบด้วย ประชาชน ข้าราชการ และนักการเมือง แต่ต่อมาในวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ.2537 ได้ยื่นหนังสือขอจดทะเบียนพรรคการเมือง กระทรวงมหาดไทย ต่อมาเมื่อนายชวน หลีกภัย ประกาศยุบสภาเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ.2538 พรรคหลักสยามโดยนายพีระพงศ์ ถนอมพงษ์พันธ์ หัวหน้าพรรคหลักสยาม เปิดเผยเมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ.2538 ว่าคณะกรรมการบริหารพรรคหลักสยามได้นำพรรคเข้าร่วมกับพรรคพลังธรรมอย่างเป็นทางการ⁶

ในส่วนของพรรคพลังธรรมเอง ภายหลังจากการยุบสภา ส.ส.กลุ่ม 23 ของพรรคพลังธรรม (เกิดจากความไม่พอใจที่มีการเปลี่ยนตัวรัฐมนตรีของพรรคเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ.2537 ที่พรรคพลังธรรมโดยพลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้ให้ ส.ส.ของพรรคพ้นจากการเป็นรัฐมนตรี อาทิ นายบุญชู โรจนเสถียร รองนายกรัฐมนตรี นาวาอากาศตรีประสงค์ สุ่นศิริ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และพันเอกวินัย สมพงษ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม โดยพลตรีจำลอง ศรีเมือง เข้าดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีเอง และพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร มาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ และนายวิชิต สุรพงษ์ชัย มาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม ซึ่ง 2 คนหลังไม่ได้เป็น ส.ส.และสมาชิกพรรค ทำให้ ส.ส.ของพรรคจำนวนหนึ่งเรียกตัวเองว่ากลุ่ม 23 คัดค้านมติของพรรคและบางคนก็โหมตี พลตรีจำลอง ศรีเมือง หัวหน้าพรรคด้วย) ได้ลาออกจากพรรค โดยนาวาอากาศตรีประสงค์ สุ่นศิริ พันเอกวินัย สมพงษ์ ย้ายไปอยู่พรรคหน้าไทย นายบุญชู โรจนเสถียร นายธานี ศักดิ์เศรษฐ์ ย้ายไปอยู่พรรคประชาธิปัตย์ เป็นต้น ซึ่งพลตรีจำลอง ศรีเมืองได้ลาออกจากตำแหน่งหัวหน้าพรรค พรรคพลังธรรมได้ประชุมใหญ่สามัญประจำปีเพื่อเลือกหัวหน้าพรรค และกรรมการบริหารพรรคเพิ่มเติมในวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ.2538 ซึ่งที่ประชุมได้มีมติเลือก พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร เป็นหัวหน้าพรรคคนใหม่

⁶ ไสภณ เพชรสว่าง, พรรคการเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีความอ่อนแอของระบบพรรคการเมืองไทยในช่วงปี พ.ศ. 2545 – 2539, หน้า64-68.

พรรคพลังธรรมได้รับเลือกตั้งในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ.2538 จำนวน 23 ที่นั่ง น้อยกว่าการเลือกตั้งครั้งก่อนซึ่งได้ 47 ที่นั่ง ถึงครั้งต่อครั้ง และผลการเลือกตั้งในกรุงเทพฯก็ได้ที่นั่งลดลงเหลือเพียง 16 ที่นั่ง จากเดิม 23 ที่นั่ง โดยพรรคที่พินตัวจากการเลือกตั้งคือ พรรคประชากรไทยที่ได้รับเลือกตั้ง 12 ที่นั่ง จากเดิม 2 ที่นั่ง ผู้สมัครของพรรคพลังธรรมที่เป็นอดีต ส.ส. ต้องสอบตกในหลายเขต แต่นายพีระพงษ์ ถนอมพงษ์พันธ์ อดีตหัวหน้าพรรคหลักสยาม ซึ่งลงสมัครในนามพรรคพลังธรรมในพื้นที่กรุงเทพฯ เขต 8 ประสบชัยชนะเข้ามาเป็นที่ 1 ของเขต โดยเฉือนชนะนายปราโมทย์ สุขุม จากพรรคประชาธิปัตย์ ด้วยคะแนน 37,253 ต่อ 36,854 แต่ก็ได้รับเลือกเป็น ส.ส.ด้วยกันทั้งคู่ เมื่อพรรคพลังธรรมเข้าร่วมรัฐบาลของนายบรรหาร ศิลปอาชา โดยพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคพลังธรรม รั้งตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี นายพีระพงษ์ ถนอมพงษ์พันธ์ ก็ได้รับตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม จึงนับว่าการตัดสินใจเข้าร่วมกับพรรคพลังธรรมของนายพีระพงษ์ ถนอมพงษ์พันธ์ หัวหน้าพรรคหลักสยามเป็นการตัดสินใจที่ถูกต้องทางการเมือง หากนับว่าการบรรลุเป้าหมายสุดท้าย คือการนำนโยบายเปลี่ยนแปลงเปลี่ยนเป็นการปฏิบัติในฐานะฝ่ายบริหาร(คณะรัฐมนตรี)

7. กรณียุบพรรคมวลชนกับพรรคความหวังใหม่

ภายหลังการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ.2539 พรรคมวลชนซึ่งมีร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง เป็นหัวหน้าพรรค กลายเป็นพรรคขนาดเล็ก มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพียง 2 คน คือ ร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกรุงเทพมหานครเขต 11 และนายอารยะ ชุมดวง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสุโขทัย เขต 2 ในขณะที่พรรคความหวังใหม่ กลายเป็นพรรคที่ได้รับเลือกเป็นอันดับหนึ่งคือ 125 ที่นั่ง⁷ และพรรคความหวังใหม่ได้เป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล โดยมีพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เป็นนายกรัฐมนตรี ภายใต้รัฐบาลผสมจาก 6 พรรคการเมืองคือ พรรคความหวังใหม่ พรรคชาติพัฒนา พรรคกิจสังคม พรรคประชากรไทย พรรคเสรีธรรม และพรรคมวลชน โดยร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง เข้าร่วมรัฐบาลในฐานะรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

ต่อมารัฐบาลของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้สิ้นสุดลงด้วยการลาออกจากรองนายกรัฐมนตรี เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ.2540 และพ่ายแพ้เกมทางการเมืองต่อพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งสามารถผลักดันนายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรี ทำให้พรรคความหวังใหม่ และพรรคมวลชนต้องกลายมาเป็นพรรคฝ่ายค้านตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2540 โดยที่พรรคมวลชนเป็นพรรค

⁷ ชาวนะ ไตรมาศ, “การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญปัจจุบัน,” วารสารศาลรัฐธรรมนูญ 2524(ม.ค.-เม.ย. 2543), หน้า 98-99.

ขนาดเล็ก มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับเลือกตั้งตั้งแต่ปี พ.ศ.2529 จนถึงปี 2539 เฉลี่ยแล้ว 3 คนเท่านั้น⁸ เมื่อทั้ง 2 พรรคมาเป็นพรรคฝ่ายค้าน พรรคมวลชนได้พิจารณาแล้วเห็นว่าภารกิจที่ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในขณะที่เป็นพรรคเล็กและมีโอกาสเติบโตน้อย การเข้าร่วมกับพรรคความหวังใหม่ ซึ่งเป็นพรรคขนาดใหญ่จะมีโอกาสดำเนินกิจกรรมทางการเมืองได้มีประสิทธิภาพมากกว่า รวมทั้งผลของการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 จะมีผลให้พรรคขนาดเล็กค่อนข้างเสียเปรียบทางการเมือง อาทิ โอกาสที่จะได้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระบบบัญชีรายชื่อเป็นไปได้ยากและโอกาสเข้าร่วมรัฐบาลก็จะมีน้อย พรรคมวลชนซึ่งเป็นพรรคที่ซบเซาของหัวหน้าพรรคเป็นหลัก จึงมีมติเป็นเอกฉันท์ให้รวมพรรคมวลชนเข้ากับพรรคความหวังใหม่เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ.2541 จากเหตุผลปัจจัยตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

ภายหลังจากที่ศาลรัฐธรรมนูญให้ยุบพรรคมวลชน ร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง และนายอารยะ ชุมดวง ก็ได้เข้ามาเป็นสมาชิกพรรคความหวังใหม่ ส่งผลให้พรรคความหวังใหม่มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรถึง 125 ที่นั่ง และร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง ได้ดำรงตำแหน่งรองหัวหน้าพรรคความหวังใหม่ และได้เป็นหัวหน้ากองการเมืองในการเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลของนายชวน หลีกภัย เมื่อมีการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 6 มกราคม พ.ศ.2544 ก็เป็นอย่างไร พรรคมวลชนคาดไว้ กล่าวคือ มีพรรคขนาดใหญ่และขนาดกลางได้รับเลือก ส.ส.ในระบบบัญชีรายชื่อเพียง 5 พรรคเท่านั้น และร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง ก็ได้กลายเป็น ส.ส.ในระบบบัญชีรายชื่อของพรรคความหวังใหม่ ขณะที่บุตรชายทั้ง 2 คน ของร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง แพ้การเลือกตั้งให้กับพรรคไทยรักไทยในเขตฐานคะแนนเดิมของพรรคมวลชน

8. กรณีพรรคเสรีธรรมกับพรรคไทยรักไทย

กรณีการรวมพรรคกรณีนี้ อยู่ในช่วงของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงระบบพรรคการเมืองไปสู่การเมืองที่มีพรรคการเมืองขนาดใหญ่ไม่กี่พรรค กล่าวคือ การกำหนดให้มีการเลือกตั้งในระบบบัญชีรายชื่อ (party List) ทำให้พรรคการเมืองขนาดเล็กอย่างเสรีธรรม เสี่ยงต่อการไม่มีบทบาทในสภาเลย ในขณะที่เดียวกัน พรรคไทยรักไทยที่เป็นพรรคขนาดใหญ่ที่ต้องการขยายฐานพลังมวลชน และการเป็นแกนนำรัฐบาลที่ต้องการเสถียรภาพและความต่อเนื่องในการบริหาร จึงเกิดความต้องการตรงกัน นั่นก็คือ “การรวมพรรค” นอกจากเหตุผลดังกล่าวแล้วยังประกอบด้วยเหตุผล ด้านค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้งครั้งต่อไป

⁸ ไสภณ เพชรสว่าง, พรรคการเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีความอ่อนแอของระบบพรรคการเมืองไทยในช่วงปี พ.ศ. 2545 – 2539, หน้า 73-75.

การสนับสนุนตัวบุคคลโดยเฉพาะหัวหน้าพรรคไทยรักไทยให้มีความมั่นคงในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง ในขณะที่เดียวกันก็สนับสนุนหัวหน้าพรรคเสรีธรรมและประธานที่ปรึกษาพรรคที่ไม่ได้รับเลือกตั้งจากระบบบัญชีรายชื่อให้มีตำแหน่งทางการเมือง หรือตำแหน่งในฝ่ายบริหาร โดยในวันที่ 4 ตุลาคม 2544 ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำสั่งให้ยุบพรรคเสรีธรรมเพื่อรวมเข้ากับพรรคไทยรักไทยให้เป็นไปตามกฎหมาย รวมทั้ง พรรคไทยรักไทยได้รับใบสมัครจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดพรรคเสรีธรรม จำนวน 14 คน และรับเข้าเป็นสมาชิกสามัญและดำเนินกิจการในฐานะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคไทยรักไทยแล้ว สำหรับพรรคการเมืองที่ถูกยุบจะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง เช่น ในกรณีของพรรคเสรีธรรมนั้นจะต้องคืนเงินกองทุนเพื่อการพัฒนาพรรคการเมือง นอกจากนี้สมาชิกภาพของสมาชิกพรรค ทรรศน์สิน หนีสิน สิทธิและความรับผิดชอบต่างๆ ของพรรคเสรีธรรมจะต้องโอนไปเป็นของพรรคไทยรักไทยทั้งหมด

เหตุการณ์การรวมพรรคความหวังใหม่และพรรคไทยรักไทย

ปรากฏการณ์การรวมพรรคความหวังใหม่และพรรคไทยรักไทยครั้งนี้ ถือเป็นครั้งที่ 9 ของการรวมพรรคการเมือง โดยปณิธานในการรวมพรรคความหวังใหม่และพรรคไทยรักไทยนั้นเกิดขึ้นมาเป็นระยะเวลาพอสมควรแล้ว แต่ก็ถูกเลื่อนออกมาเพราะติดขัดกับบริบททางการเมืองในขณะนั้น โดยเฉพาะการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในช่วงเดือนมกราคม พ.ศ.2544 อย่างไรก็ตาม กระแสของการรวมพรรคทั้งสองก็เป็นประเด็นที่กล่าวกันมาโดยตลอด โดยเฉพาะในช่วงขณะก่อนการประชุมวิสามัญของพรรคความหวังใหม่เพื่อหาข้อสรุปว่าจะรวมกับพรรคไทยรักไทยหรือไม่นั้น เป็นไปอย่างเข้มข้นน่าติดตามของทุกฝ่าย ทำให้เกิดความคึกคักทางการเมืองอย่างสูงในขณะนั้น มีการเคลื่อนไหวจากสมาชิกของทั้งสองพรรคการเมืองทั้งการสนับสนุนและคัดค้าน

พลเอก ชวลิต กล่าวว่า “การเป็นขั้วที่ 3 เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การเมืองของประเทศไทยไม่มีการพัฒนาและทำให้การแก้ไขปัญหาของชาติย่ำแย่ ดังนั้นการรวมพรรคเพื่อทำให้ขั้วทางการเมืองชัดเจนก็จะสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้ง่ายขึ้น” ในขณะที่ภายในพรรคความหวังใหม่ที่มีการคัดค้านการรวมพรรคกันอย่างดุเดือด เช่น นายปรีดา บุญเพลิง ตัวแทนสมัชชาความหวังใหม่ภาคอีสาน กล่าวว่า “ขณะนี้สมาชิกพรรคมากกว่า 60 สาขาในภาคอีสานไม่เห็นด้วยกับการ

รวมพรรคความหวังใหม่และพรรคไทยรักไทย เพราะพรรคความหวังใหม่มีอุดมการณ์และแนวทางคนละอย่างกับพรรคไทยรักไทย”⁹

ตรงกันข้ามกับความเห็นของสมาชิกพรรคความหวังใหม่กลุ่มหนึ่งอย่างเช่น นายชิงชัย มงคลธรรม และ นพ.เปรมศักดิ์ เพียยุระ ซึ่งต่างก็เห็นว่า เป็นที่น่าเสียดายที่พรรคความหวังใหม่ซึ่งมีฐานสมาชิกกว่า 3 ล้านคนต้องมาถึงขั้นสุด อีกทั้งนโยบายของทั้งสองพรรคนั้นไม่สอดคล้องกันแล้วจะรวมกันเพื่อเหตุผลอะไร เท่าที่เป็นพันธมิตรกันอยู่เช่นนี้ก็เป็นที่ดีที่สุดแล้ว นายชิงชัยได้พยายามขอมูลประกอบหลายๆ ด้าน เพื่อยับยั้งการยุบพรรคความหวังใหม่ เช่น เรียกร้องให้กรรมการเร่งตรวจสอบกรณีนายพิเชษ สติธราวัล ที่ถูกระบุว่าใช้เงินซื้อตัวประธานสาขาพรรคเพื่อให้สนับสนุนมติการรวมพรรค และยังเห็นว่าการยุบพรรคเพื่อนำไปสู่การรวมพรรคครั้งนี้ขัดต่อรัฐธรรมนูญ โดยเขากล่าวว่า “แม้ว่าที่ผ่านมาจะมีการยุบพรรคในลักษณะนี้มาแล้ว แต่ไม่เคยมีใครยื่นร้องคัดค้านใน เรื่องของกฎหมาย เพราะในรัฐธรรมนูญไม่มีบทบัญญัติในเรื่องของการยุบพรรคเพื่อไปรวมกับอีกพรรคการเมืองหนึ่ง มีแต่ให้ยุบพรรคในกรณีที่ทำผิดกฎหมายหรือมีข้อบังคับของพรรคที่เขียนไว้ให้มีการยุบพรรค ผิด พ.ร.บ.มาตรา 238(2) แต่กลับมีเรื่องของการยุบพรรคใน พ.ร.บ.การเมือง ซึ่งเขาหวังว่ารัฐธรรมนูญจะต้องสร้างบรรทัดฐานตรงนี้ขึ้นมา การรวมพรรคขัดกับรัฐธรรมนูญเพราะเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญได้ให้ความสำคัญกับการสังกัดพรรคการเมือง เช่น จะต้องสังกัดพรรคการเมืองภายในระยะเวลา 90 วัน ก่อนที่จะรับสมัครเลือกตั้ง และเมื่อเป็นสมาชิกพรรคก็ห้ามย้ายพรรค เพราะจะทำให้ขาดสมาชิกภาพทันที แต่การย้ายในครั้งนี้ไม่ใช่การย้ายเพียง 1 หรือ 2 คน แต่เป็นการย้ายกันยกโขยง ทำให้เกิดปัญหาทางการเมืองและทำให้พรรคความหวังใหม่เสียความมั่นคง และเสียสิทธิปาดีลิสต์ของพรรคด้วย ในขณะที่ นพ. เปรมศักดิ์ เพียยุระ รองเลขาธิการพรรคความหวังใหม่ เสริมว่า มี รัฐมนตรีบางคนรับแผนมาจากนายยกยเพื่อใหัรวมพรรคและจะไม่ถูกปรับออก เพื่อให้ ส.ส. ความหวังใหม่ไปถ่วงดุลกับกลุ่มในพรรคไทยรักไทย เท่า นั้นเอง

ทางด้านพรรคไทยรักไทย บรรดาแกนนำและกรรมการบริหารพรรคคนสำคัญก็ได้ออกมา กล่าวถึงผลดีจากการรวมพรรคความหวังใหม่เข้าด้วยกัน เช่น พ.ต.ท. ทักษิณ กล่าวว่่า “การรวมพรรคถือเป็นมิติใหม่ทางการเมืองที่ควรเลิกทำงานการเมืองแบบจัดจ้าน หันมาดำเนินนโยบายหลัก เป็นการเมืองแบบน้อยพรรคเหมือนกับประเทศที่เจริญแล้ว นี่คืือทฤษฎีที่บริหารบ้านเมือง

⁹เว็บไซต์ สถานีโทรทัศน์ช่อง 3 แหล่งที่มา: <http://www.chartthai.or.th/news/login.html>
[วันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2544]

ด้วยการเมืองอย่างเดียวนั้น มันใช้ไม่ได้แล้วในโลกยุคใหม่ ผมเชื่อว่าตอนนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญของประเทศที่จะก้าวเข้าไปสู่ระบบการเมืองน้อยพรรคนะครับ ไม่ใช่เป็นเรื่องของการปิดทางเลือกคือเลือกมากไม่ใช่จะดีที่สุด และนี่จึงเป็นการส่งสัญญาณให้ทั่วโลกทราบว่าประเทศไทยจะมีความมั่นคงทางการเมืองไปกว่า 10 ปี”¹⁰

ด้าน ร.ต.อ.ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ รองหัวหน้าพรรคไทยรักไทยได้กล่าวถึงบางฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับการรวมพรรคการเมืองว่า “การที่ประชาชนมองว่าการรวมพรรคมีทั้งข้อดีและข้อเสียมันขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของแต่ละคน และการแสดงความคิดเห็นก็คงมีได้ตลอด และทราบได้ก็ตามที่การเมืองมีตั้งแต่ 2 พรรคขึ้นไปแล้วอยู่ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยก็ไม่น่ามีปัญหา สิ่งที่สำคัญวันนี้ย่อมมองเพียงแค่ การรวมพรรคหรือการแยกพรรคแต่ต้องมองไปไกลว่า พรรคเหล่านั้นได้ทำอะไรให้เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ กับประชาชนหรือไม่ ถ้ารวมแล้วทำประโยชน์ให้มากขึ้นก็เป็นเรื่องที่ดี แต่ถ้ารวมกันแล้วไม่ทำประโยชน์ไม่รับฟังพี่น้องประชาชนเอาแต่ใจตัวเองมันก็ไม่ดี”¹¹

นายสุรนนท์ เวชชาชีวะ โฆษกพรรคไทยรักไทย กล่าวว่า “ การรวมพรรคเป็นเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่จะทำให้การเมืองไทยเกิดความมั่นคงเข้มแข็งให้กับประเทศชาติ ซึ่งจะมีผลต่อเนื่องไปถึงบรรยากาศการลงทุน และจากการได้พูดคุยกับนักลงทุนต่างชาติ หลายคนต่างก็เห็นว่า ความเสี่ยงทางการเมืองของไทยเป็นศูนย์ คือไม่มีความเสี่ยงแล้ว และเชื่อว่าจะทำให้บรรยากาศการลงทุนดีขึ้น อีกทั้งรัฐบาลสามารถใช้เสียงที่มีอยู่ในการผลักดันเรื่องต่างๆ เข้าสู่สภาได้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์กับประชาชนโดยเฉพาะ เราสามารถหลีกเลี่ยงเหตุการณ์ทางการเมืองแบบเดิมๆ คือ บ้านเมืองมีกฎกติกา พอไม่พอใจก็เคลื่อนไหวถั่งออกมา”¹²

นอกจากทำที่ความเคลื่อนไหวภายในพรรคความหวังใหม่และพรรคไทยรักไทยแล้ว ตัวแสดงอื่นทางการเมืองไทย อย่างเช่น พรรคฝ่ายค้าน วุฒิสภา ต่างก็ออกมาแสดงความคิดเห็นต่อการรวมพรรคการเมืองครั้งนี้ด้วย ทางด้านฝ่ายค้านอ้างว่าการรวมพรรคการเมืองครั้งนี้เป็นการทำลายระบบการเมือง เพราะรัฐธรรมนูญไม่ต้องการให้เป็นเผด็จการรัฐสภา และขาดการ

¹⁰เว็บไซต์ สถานีโทรทัศน์ช่อง 5 แหล่งที่มา: <http://www.chartthai.or.th/news/login.html>
[วันที่ 28 มกราคม 2545]

¹¹เว็บไซต์ สถานีโทรทัศน์ช่อง 5 แหล่งที่มา : <http://www.chartthai.or.th/news/login.html>
[วันที่ 28 มกราคม 2545]

¹² สัมภาษณ์ สุรนนท์ เวชชาชีวะ,สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ,สมาชิกพรรคไทยรักไทยบัญชีรายชื่อลำดับที่ 55 และกรรมการบริหารพรรค, 9 กรกฎาคม 2546.

ตรวจสอบ โดยเฉพาะการใช้เงินเล่นการเมืองถือว่าการทำลายระบบการเมืองไทย แต่ว่าการรวมพรรคให้พรรคใหญ่ขึ้นในลักษณะเทคโนโลยี เหมือนเทคโนโลยีบริษัทธุรกิจเพื่อทำให้ใหญ่ขึ้น

นายธานี ศักดิ์เศรษฐี รองเลขาธิการพรรคประชาธิปัตย์ เห็นว่าการรวมพรรคครั้งนี้เป็นการจัดโครงสร้างการเมืองใหม่ในระบบทุนผูกขาด เพราะพรรคไทยรักไทยเป็นรัฐบาลที่เข้มแข็งอยู่แล้ว ซึ่งอาจเป็นการทำลายระบบการตรวจสอบในสภาที่ฝ่ายค้านไม่สามารถขอเปิดอภิปรายรัฐบาลได้ อย่างไรก็ตามมองว่าเรื่องนี้ไม่มีผลกระทบต่อฝ่ายค้าน เพราะพรรคความหวังใหม่เป็นพรรคร่วมรัฐบาลอยู่แล้ว แต่สิ่งที่กระทบมากที่สุดก็คือระบบการเมืองไทย

ในขณะที่สมาชิกวุฒิสภา นายเจิมศักดิ์ก็แสดงความเห็นเรื่องรวมพรรคด้วยว่า ในฐานะประชาชนถือว่าการรวมพรรคครั้งนี้เป็นการตบหน้าประชาชนเพราะการอ้างเจตนารมณ์ให้พรรคการเมืองเหลือน้อยนั้น เหตุใดจึงไม่รวมกันตั้งแต่แรกก่อนที่ประชาชนจะลงคะแนนเลือกตั้ง ทั้งยังเห็นว่าการปิดทางเลือกของประชาชน เป็นการกระทำของเผด็จการเท่านั้น¹³

พล.ต.มัญญกฤต รูปขจร ประธานวุฒิสภา บอกว่า “คนที่มีอำนาจกำลังบริหารประเทศ ผิดรัฐธรรมนูญ เพราะนอกจากจะมีการซื้อเสียงเลือกตั้งแล้ว ยังมีการซื้อพรรคการเมืองด้วย ซึ่งเขาเชื่อว่าการยุบรวมพรรคความหวังใหม่เป็นสัญลักษณ์ของการสิ้นชาติ หรือเหมือนประเทศราชในสมัยก่อนที่เสียประเทศให้คนอื่น ถ้าหากว่ารบแพ้ สุดท้ายก็จะเกิดความแตกแยกตามมา พล.ต.มัญญกฤต ไม่ต้องการให้คนเรียกร้องหาอศวินชี้ควายดำ เพราะว่าธรรมชาติของควายคือความโง่ ขณะที่สังคมไทยทุกวันนี้มีสภาพเหมือนกับคนชี้ควายแบกเต่า เพราะนอกจากคนชี้ควายจะโง่แล้วยังมีกิเลสสูงและบ้าอำนาจเหมือนกับเต่าด้วย ส่วน พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกฯ ก็ยังคงย่ำเหมือนเดิมว่าถึงเวลาแล้วที่นักการเมืองไทยจะต้องเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม “ถ้าการบริหารมันต้องจัดโครงสร้างเพื่อให้บริหารประเทศได้มีประสิทธิภาพและทิศทาง มีความชัดเจน ไม่ใช่ส่งเสียงทั้งวัน และก็เป็นประเทศที่งู่นวายเป็นต้น ไม่ใช่ กรณีอย่างนั้นการเมืองเก่าๆ เขาไปคิด คือเขาต้องปรับตัว ทุกคนต้องปรับตัว อย่าไปคิดว่าเป็นบริหารประเทศเหมือนบริษัท”¹⁴ การออกมาแสดงความคิดเห็นของ พล.ต. มัญญกฤต ครั้งนี้กลายเป็นประเด็นความขัดแย้งระหว่าง สมาชิกพรรคไทยรักไทย หรือสมาชิกพรรคความหวังใหม่บางคนซึ่งเห็นว่า เป็นการแสดงท่าทีที่ไม่เป็นกลางของตำแหน่งวุฒิสภา ในขณะที่ฝ่ายไม่เห็นด้วยกับการรวมพรรคอยู่แล้ว เช่น สมาชิกของพรรค

¹³ เว็บไซต์ สถานีโทรทัศน์ช่อง 11 แหล่งที่มา: <http://www.chartthai.or.th/news/login.html> [วันที่ 30 มกราคม 2545]

¹⁴ เว็บไซต์ สถานีโทรทัศน์ช่อง 9 แหล่งที่มา: <http://www.chartthai.or.th/news/login.html> [วันที่ 8 มกราคม 2545]

ประชาธิปไตยบางคนก็เข้าใจและเห็นว่าเป็นสิทธิการแสดงความคิดเห็นตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญไทย

นอกจากความเห็นที่ขัดแย้งกันแล้ว ก็มีผู้ที่มองการรวมพรรคในมุมมองของกระบวนการรวมพรรค นายทองใบ ทองเปา ส.ว.มหาสารคามและอดีต สสร. กล่าวว่า โดยหลักการแล้ว ส.ส.แบบแบ่งเขตของพรรคความหวังใหม่จะกลายเป็น ส.ส.ของพรรคไทยรักไทย แต่ในส่วนของ ส.ส.บัญชีรายชื่อที่กฎหมายไม่ได้เขียนไว้ว่าสมาชิกภาพของ ส.ส.แบบนี้จะคงอยู่ต่อไปหรือไม่ ส่วนกรณีที่ ส.ส.บางคนไม่ต้องการไปสังกัดพรรคไทยรักไทยนั้น โดยหลักประชาธิปไตย ส.ส.เหล่านี้ น่าที่จะมีอิสระในการสังกัดพรรคที่ต้องการ สำหรับปัญหาเรื่องลำดับ ส.ส.บัญชีรายชื่อที่เหลืออยู่ของพรรคความหวังใหม่ที่กฎหมายกำหนดให้พรรคการเมืองจะมีบัญชี 100 รายชื่อนั้นหากพรรคความหวังใหม่ยุบรวมกับพรรคไทยรักไทย บัญชีรายชื่อที่เหลือก็ควรยุติไป ไม่สามารถนำไปรวมกับบัญชีรายชื่อของพรรคไทยรักไทยได้ เพราะจะทำให้บัญชีของพรรคไทยรักไทยมีมากกว่า 100 รายชื่อ¹⁵

เช่นเดียวกับทางด้าน พล.ต.ท.วาสนา เพิ่มลาภ กกต.ฝ่ายกิจการพรรคการเมือง ได้กล่าวถึงการรวมพรรคความหวังใหม่กับพรรคไทยรักไทย ว่า ปัญหาที่จะตามมาคือเรื่องของความซ้ำซ้อนในส่วนของ ส.ส.ระบบบัญชีรายชื่อ เพราะรัฐธรรมนูญมาตรา 99 นั้นระบุว่าพรรคการเมืองต้องจัดรายชื่อ ส.ส.ระบบบัญชีรายชื่อให้แล้วเสร็จก่อนสมัครรับเลือกตั้ง ดังนั้นเมื่อรวมพรรคหลังการเลือกตั้งก็ไม่สามารถจัดทำรายชื่อได้ใหม่ เพราะจะขัดรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ส่วนตัวแล้วเห็นว่าพรรคการเมืองเป็นนิติบุคคล เมื่อยุบรวมแล้วสมาชิกพรรคก็ควรที่จะสิ้นสภาพไปด้วย แต่ผู้ที่เป็น ส.ส.ก็คงจะเป็นไปตามเดิม พร้อมทั้งเสนอว่าหลังการใช้รัฐธรรมนูญครบ 5 ปีแล้วน่าจะมีการแก้ไขในมาตรา 99 ของรัฐธรรมนูญ เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวนี้ด้วย¹⁶

ขั้นตอนการรวมพรรค

ถึงแม้ว่าจะมีกระแสหลากหลายมุมมองกัน แต่การเตรียมการเพื่อรวมพรรคก็ดำเนินต่อไป พรรคการเมืองทั้งสองพรรคได้ประชุมปรึกษากันในการรวมพรรคในระดับผู้นำและบุคคลสำคัญภายในพรรค เมื่อเห็นพ้องต้องกันในระดับหนึ่งจึงดำเนินการตามขั้นตอนให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น

¹⁵เว็บไซต์ สถานีโทรทัศน์ช่อง 11 แหล่งที่มา: <http://www.chartthai.or.th/news/login.html>
[24 มกราคม 2545]

¹⁶เว็บไซต์ สถานีโทรทัศน์ช่อง 11 แหล่งที่มา: <http://www.chartthai.or.th/news/login.html>
[24 มกราคม 2545]

ในวันที่ 24 มกราคม 2545 พรรคความหวังใหม่ได้จัดการประชุมวิสามัญเพื่อลงมติ โดยก่อนการประชุมจะเริ่มขึ้นมีกลุ่มสนับสนุนและกลุ่มคัดค้านการรวมพรรค กลุ่มสนับสนุนมีนายไพจิตร ศิริวรรณ ร.ท. กุเทพ ไสกระจ่าง และส.ส.กลุ่มวาดะเป็นแกนนำ มีตัวแทนประธานสาขาพรรคภาคใต้ 45 สาขา ภาคเหนือ 2 สาขาและภาคอีสาน 26 สาขา รวม 73 สาขา พร้อมออกแถลงการณ์เหตุผลในการสนับสนุน ขณะที่กลุ่มต่อต้านการรวมพรรคก็มีการรวมตัวเช่นกัน นำโดยนายปรีชา บุญเพลิง ประธานชมรมสาขาพรรคทั่วประเทศและได้ออกแถลงการณ์คัดค้านเช่นกัน โดยอ้างว่าอุดมการณ์ของ 2 พรรคการเมืองแตกต่างกัน อีกทั้งการระบุว่าประเทศควรมี 2 พรรคการเมืองก็เป็นเรื่องที่ขัดต่อเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้กลุ่มคัดค้านได้อ้างว่า มีสาขาสันับสนุนถึง 139 สาขา แต่เมื่อตรวจสอบกลายเป็นมีเพียง 10 กว่าสาขาเท่านั้นที่ร่วมเซ็นชื่อ¹⁷

ในการประชุมเพื่อลงมตินั้นจะมีเสียงทั้ง 266 เสียงประกอบด้วย กรรมการบริหารพรรค ส.ส.และสาขาพรรค ซึ่งมติการรวมพรรคจะต้องใช้เสียงเกินกึ่งหนึ่งคือ 133 เสียง การประชุมพรรคใช้เวลาไม่นานนัก โดยการลงมติจะเป็นแบบลับ โดยให้สมาชิกที่ประกอบด้วย รัฐมนตรี .ส.ส. กรรมการบริหารพรรค รวมทั้งประธานสาขาพรรคจำนวน 264 คน ยกเว้นหัวหน้าพรรคและนายมงคล บุญศิริ อดีต ส.ส.นครพนมที่ได้รับใบแดงหมดสิทธิ์ลงคะแนน การลงคะแนนจะใช้วิธีหย่อนบัตรโดยแบ่งบัตรลงคะแนนเป็น 4 ส่วนคือ บัตร รัฐมนตรี ส.ส. กรรมการบริหารพรรคและประธานสาขาพรรค มี 3 คูหาเพื่อใช้ในการกากบาทลงคะแนนและใช้หีบบัตรเพียงกล่องเดียว เหมือนกับการเลือกตั้ง ส.ส.¹⁸ แต่ก่อนการลงคะแนนจะให้หัวหน้าพรรคชี้แจงข้อดีข้อเสียของการรวมพรรคกับสมาชิก หลังจากนั้นที่ประชุมใหญ่วิสามัญของพรรคความหวังใหม่มีมติด้วยเสียงข้างมาก 149 ต่อ 84 เสียงให้ยุบรวมพรรค หลังจากการเข้าคูหากาบัตรลงคะแนนของสมาชิกพรรคที่มีสิทธิ์ลงคะแนน 236 คน ติดภารกิจไม่มาประชุม 3 คน คือ ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง นายสุชาติ ตันเจริญ และนายลิขิต ธีระเวคิน หลังจากนั้นจึงนำมติการรวมพรรคไปแจ้งให้ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยเพื่อนำเข้าเป็นวาระเพื่อทราบให้ที่ประชุมพรรคไทยรักไทยในวันที่ 27 ม.ค. อย่างไรก็ตามกลุ่มคัดค้านไม่พอใจกับมติดังกล่าว พร้อมกล่าวโจมตีนายพิเชษฐ สถิตชวาล โดยอ้างว่า มีหนังสือพิมพ์ระบุว่านายพิเชษฐใช้เงินซื้อสาขาพรรคให้เปลี่ยนใจมาสนับสนุนการรวมพรรค แต่นายพิเชษฐได้ปฏิเสธว่าดังกล่าว

¹⁷เว็บไซต์ สถานีโทรทัศน์ช่อง 3 แหล่งที่มา: <http://www.chartthai.or.th/news/login.html>
[วันที่ 23 มกราคม 2545]

¹⁸เว็บไซต์ สถานีโทรทัศน์ช่อง 9 แหล่งที่มา: <http://www.chartthai.or.th/news/login.html>
[วันที่ 22 มกราคม 2545]

หลังจากน้อมตีพรคความหวังใหม่ในเรื่องเห็นด้วยกับการรวมพรรคการเมือง ให้กับพรรครักไทย เพื่อนำเข้าสู่ที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปี 2545 ทางไทยรักไทยจึงมีมติรับรองการรวมพรรคความหวังใหม่เข้ากับไทยรักไทย และแจ้งเรื่องไปยังนายทะเบียนพรรคการเมือง เพื่อส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคต่อไป

พล.อ.ศิริพันธ์ ฐูปกล้า ประธานคณะกรรมการการเลือกตั้งในฐานะนายทะเบียนพรรคการเมือง ได้ยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคความหวังใหม่รวมเข้ากับพรรคไทยรักไทย หลังจากที่ประชุมใหญ่ของทั้ง 2 พรรค มีมติให้รวมพรรคความหวังใหม่เข้ากับพรรคไทยรักไทย โดยให้พรรคไทยรักไทยเป็นหลักในการดำเนินกิจการทางการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญพรรคการเมือง มาตรา 65 วรรค 2 ประกอบมาตรา 73 ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญได้พิจารณาข้อเท็จจริงตามคำร้อง เอกสารประกอบคำร้อง พร้อมทั้งหนังสือชี้แจงของหัวหน้าพรรคความหวังใหม่และหัวหน้าพรรคไทยรักไทยแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญได้ลงมติเมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2545 วินิจฉัยด้วยคะแนนเสียงเอกฉันท์ให้ยุบพรรคความหวังใหม่และตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 72 ส.ส.ของพรรคความหวังใหม่ ที่ประกอบด้วย ส.ส.ทั้งแบบเขตเลือกตั้งและแบบบัญชีรายชื่อที่ถูก ยุบรวมสามารถไปเข้าสังกัดพรรคไทยรักไทย หรือพรรคการเมืองอื่นได้ภายใน 60 วัน จากการยุบรวมในครั้งนี้จะทำให้พรรคไทยรักไทยมีสมาชิกเพิ่มจาก 260 คนเป็น 295 คน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

การศึกษาปัจจัยที่นำไปสู่การรวมพรรคการเมือง และผลกระทบต่อเสถียรภาพของพรรคและเสถียรภาพของรัฐบาล

อุดมการณ์และการทำตามนโยบายและเพื่อประเทศชาติเป็นเหตุอ้างในการทำกิจกรรมใดๆ ทางการเมืองอยู่บ่อยครั้ง แต่เมื่อพิจารณาจากผลลัพธ์และเหตุการณ์ทางการเมืองไทยที่ผ่านมาจะพบว่า พลวัตที่เกิดขึ้นในกิจกรรมของพรรคการเมืองไทยที่เกิดจากปัจจัยด้านอุดมการณ์นั้นน้อยครั้งมาก หรืออาจกล่าวได้ว่าอุดมการณ์หรือนโยบายของพรรคการเมืองในประเทศไทยนั้นไม่ใช่เป็นตัวแบ่งความแตกต่างของพรรคการเมืองแต่ละพรรคออกจากกันอย่างเช่นพรรคเดโมแครต และ พรรครีพับลิกัน ของอเมริกา นโยบายของพรรคการเมืองไทยที่ผ่านมาเป็นสิ่งที่จับต้องได้ยาก เพราะพรรคการเมืองไทยเป็นพรรคของบุคคล และเน้นตัวสมาชิกรายบุคคลในพรรคมากกว่า อย่างไรก็ตาม การจะวัดว่าพลวัตที่เกิดขึ้นนั้นมีนโยบายเป็นตัวขับเคลื่อนจริงหรือไม่อาจสังเกตได้จากบริบททางการเมืองที่เกิดขึ้นตามมา

เช่นเดียวกับเหตุการณ์รวมพรรค ที่มีการพูดถึงอุดมการณ์เป็นสิ่งที่สามารถผลักดันให้การรวมพรรคนั้นลุล่วงไปด้วยดี ผู้ศึกษาได้มีโอกาสสัมภาษณ์ นายแพทย์ เปรมศักดิ์ เพียยุระ ถึงเรื่องของอุดมการณ์กับการรวมพรรคการเมือง ในช่วงก่อนเหตุการณ์รวมพรรคความหวังใหม่กับพรรคไทยรักไทย โดยนายแพทย์เปรมศักดิ์เป็นหนึ่งในแกนนำต่อต้านการรวมพรรคความหวังใหม่เข้ากับพรรคไทยรักไทย ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “เป็นการเสียดายที่พรรคความหวังใหม่ซึ่งมีฐานสมาชิกกว่า 3 ล้านคนต้องมาถึงขั้นสุด อีกทั้งอุดมการณ์หรือนโยบายของทั้งสองพรรคนั้นไม่สอดคล้องกัน แล้วจะรวมกันเพื่อเหตุผลอะไร เท่าที่เป็นพันธมิตรกันอยู่เช่นนี้ก็เป็นที่ดีที่สุดแล้ว”

จากการศึกษาด้วยการสัมภาษณ์บุคคลๆ คนเดียวกันแต่ช่วงเวลาต่างกันคือในขณะก่อนการรวมพรรคและหลังการรวมพรรค พบว่า นายแพทย์เปรมศักดิ์ ได้กล่าวแสดงความคิดเห็นในมุมที่แตกต่างกัน ในขณะเดียวกันก็ได้ให้หลักเกณฑ์ในการศึกษาประเด็นอุดมการณ์ได้ดีด้วย “การจะดูว่าการกระทำนั้นเป็นอุดมการณ์หรือนโยบายหรือไม่ อย่างเช่น การรวมของกลุ่มผู้นำของแต่ละพรรคนั้น หวังผลในการต่อรองทางการเมืองก็ได้หรืออาจจะมีความประสงค์ที่จะทำงานทางการเมืองให้มีพลังมากขึ้นก็ได้ ขึ้นอยู่กับว่าสถานการณ์ขณะนั้นเมื่อรวมพรรคการเมืองแล้วการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นมันตอบคำถามนี้หรือไม่ ถ้าตอบคำถามนี้เช่นบอกว่าการกระทำนั้นๆ หรือการรวมพรรคเพื่อที่จะต่อรองทางการเมือง ภายหลังรวมไปแล้วก็มีการเปลี่ยนแปลงทาง

---

¹ สัมภาษณ์ เปรมศักดิ์ เพียยุระ, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดขอนแก่น เขต 11 และสมาชิกพรรคความหวังใหม่, 15 มกราคม 2545.

การเมืองเกิดขึ้น ก็เป็นคำตอบว่ากลุ่มผู้นำได้ผลประโยชน์จากการรวมพรรคจริง แต่ถ้าหากว่ารวมพรรคไปแล้วก็ยังไม่มียอะไรเปลี่ยนแปลงทางการเมือง มีแต่เพียงว่าพรรคการเมืองได้เข้าไปรวมพลังกันทำงาน มีการกำหนดทิศทางของพรรคการเมืองซึ่งอาจจะเคยอยู่กันคนละพรรคขึ้นมาเป็นแนวทางเดียวกัน แล้วก็ทำประโยชน์ร่วมกัน แก้ไขปัญหาร่วมกัน อย่างนี้ก็ถือว่าเขารวมกันเพื่ออุดมการณ์” สำหรับการรวมพรรคในครั้งนี้เป็นการรวมที่แตกต่างจากในอดีตที่ผ่านมา ในอดีตมักจะเป็นการเลือกตั้งก่อนการเลือกตั้ง เพื่อให้พรรคใหญ่ขึ้นและมีตัวแทนผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งที่โดดเด่นในแต่ละภาคมากขึ้น แต่ในคราวนี้นั้นเป็นการรวมพรรคการเมืองภายหลังการเลือกตั้งแล้ว ไม่ได้เป็นการรวมพรรคเพื่อจะนำไปสู่เก้าอี้ในการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยวัตถุประสงค์แล้วหัวหน้าพรรคการเมืองที่รวมพรรคกันก็มีอุดมการณ์ของพรรคใกล้เคียงกันมาก โดยเฉพาะพรรคความหวังใหม่กับพรรคไทยรักไทยก็มุ่งสู่ระดับรากหญ้า คนยากคนจน และพี่น้องที่ด้อยโอกาสไม่ได้รับความเป็นธรรม และในการรวมพรรคกันนี้ก็เกิดขึ้นภายหลังจากการเป็นรัฐบาลร่วมกันแล้ว ดังนั้นก็ไม่ได้หวังผลว่าจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายหลังการรวมพรรค คือ รวมพรรคกับไม่รวมพรรคคะแนนในรัฐบาลก็เท่าเดิม ไม่ได้ทำให้คะแนนในรัฐบาลเพิ่มขึ้นหรือลดลงโดยวัตถุประสงค์แล้วหัวหน้าพรรคการเมืองที่รวมพรรคกันก็มีอุดมการณ์ของพรรคใกล้เคียงกันมาก โดยเฉพาะพรรคความหวังใหม่กับพรรคไทยรักไทยก็มุ่งสู่ระดับรากหญ้า คนยากคนจน และพี่น้องที่ด้อยโอกาสไม่ได้รับความเป็นธรรม และในการรวมพรรคกันนี้ก็เกิดขึ้นภายหลังจากการเป็นรัฐบาลร่วมกันแล้ว ดังนั้นก็ไม่ได้หวังผลว่าจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายหลังการรวมพรรค คือ รวมพรรคกับไม่รวมพรรคคะแนนในรัฐบาลก็เท่าเดิม ไม่ได้ทำให้คะแนนในรัฐบาลเพิ่มขึ้นหรือลดลง”²

คำตอบตอบที่ได้มาแสดงให้เห็นถึงการกระทำที่ต่างกรรมต่างวาระ และสะท้อนให้เห็นถึงเรื่องของอุดมการณ์เป็นสิ่งที่จับต้องหรือพิสูจน์ได้ยากในขณะเดียวกัน แต่หากยึดเอากฎเกณฑ์อย่างที่เป็นบุคคลสัมภาษณ์ตัวอย่างกล่าวแล้ว ผลจากการรวมพรรคความหวังใหม่กับพรรคไทยรักไทยก็ส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงในการบริหารในรัฐบาลและการคุมเสียงในรัฐสภาที่สามารถพึงกระทำได้ง่ายขึ้น เนื่องจากสมาชิกพรรคการเมืองก็ต้องทำตามมติของพรรคเป็นสูงสุด และเป็นผลให้การคานอำนาจตามหลักการถ่วงดุลอำนาจไม่เกิดขึ้นได้จริง หรือหากจะสังเกตการดำเนินการภายหลังพลวัตทางกิจกรรมนั้นแล้วพบว่าเกิดปัญหาความขัดแย้งอยู่บ่อยครั้ง เมื่อผลของการรวมพรรคส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง จึงสามารถสรุปได้ในเบื้องต้นด้วยอาศัยหลักเกณฑ์ดังกล่าวว่า การรวมพรรคครั้งนี้ไม่ได้เกิดจากอุดมการณ์

² สัมภาษณ์ เปรมศักดิ์ เพ็ญยะ, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดขอนแก่น เขต 11 และสมาชิกพรรคไทยรักไทย, 17 กรกฎาคม 2546.

อย่างไรก็ดีอุดมการณ์ก็ยังคงเป็นสิ่งที่ยากต่อการพิสูจน์ให้เห็นโดยชัดเจน ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้จึงศึกษาปัจจัยที่อยู่บนพื้นฐานสิ่งที่สามารถจับต้องได้ด้วยข้อมูลต่างๆ ประกอบด้วยแนวความคิดทฤษฎีต่างๆ ที่ได้ยกมากล่าว เช่น แนวความคิดด้านการรวมกลุ่มทางสังคม ซึ่งสามารถปรับเข้ากับการรวมพรรคการเมือง โดยมีสาเหตุที่คล้ายการก่อให้เกิดการรวมกลุ่มในลักษณะของกลุ่มสังคมหลายประการ เช่น รวมกลุ่มเพื่อผลประโยชน์ รวมกลุ่มเพื่อสนับสนุนการใช้อำนาจขององค์กรอภิปัตย์ เป็นต้น แนวความคิดดังกล่าวเหล่านี้ถูกพัฒนามาเปรียบเทียบเป็นสมมติฐานในการศึกษาปัจจัยในการนำไปสู่การรวมกลุ่มแบบการรวมพรรคการเมือง ซึ่งได้แก่

1. การสนับสนุนผู้นำทางการเมือง
2. เพื่อเสียงสนับสนุนในรัฐสภา (พลังของพรรค)
3. เพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน

ปัจจัยด้านการสนับสนุนผู้นำทางการเมือง

ในเบื้องต้นหากมองถึงการรวมพรรคการเมืองในอดีต หลายต่อหลายครั้งเราจะพบว่าการรวมพรรคนั้นเกิดจากความต้องการในการสนับสนุนหรือส่งผู้นำของฝ่ายหนึ่ง (ฝ่ายทหาร) เข้าสู่อำนาจทางการเมือง โดยในการรวมพรรคในครั้งเหล่านั้น บางครั้งก็เป็นการรวมพรรคแบบควบพรรค บางครั้งก็เป็นแบบการรวมพรรคแนวร่วมพันธมิตร เช่น การแสวงหาการสนับสนุนของจอมพล ป. พิบูลสงคราม จากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งที่สังกัดพรรคการเมืองทั้ง พรรคธรรมาธิปไตย พรรคประชาชน พรรคอิสระ สมาชิกพรรคบางส่วนของพรรคประชาธิปัตย์ และสมาชิกที่ไม่สังกัดพรรคการเมืองใด ขึ้นมา เป็น “สหพรรค” ถึงแม้ว่าการรวมพรรคครั้งนี้จะไม่ได้เป็นพรรคการเมืองที่เป็นทางการ แต่ก็ยังเป็นแนวร่วมพรรคพันธมิตรที่สนับสนุนผู้นำทางการเมืองให้เข้าสู่อำนาจทางการเมืองในขณะนั้น หรือในช่วงสมัยของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็มีการรวมพรรคเกิดขึ้น คือพรรคเสรีมนังคศิลา ซึ่งมีพรรคสหภูมิ พรรคขบวนการสหพันธ์รัฐสภาสากลนิยม พรรคอีสาน พรรคชาติสังคม พรรคปิฎกภูมิ พรรคประชากรราษฎร์ พรรคสหพันธ์ประชาธิปไตย ซึ่งทั้งหมดต่างรวมกันภายใต้เงื่อนไขปัจจัยในการสนับสนุนจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

ประเด็นการสนับสนุนผู้นำในกรณีศึกษาครั้งนี้แตกต่างไปจากการสนับสนุนผู้นำทางการเมืองในอดีต โดยเฉพาะการสนับสนุนผู้นำทหารให้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และมักจะเป็นการรวมพรรคกันก่อนการเลือกตั้งเพื่อรวบรวมเอาผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนสำคัญเข้ามาอยู่ในพรรค แต่การสนับสนุนผู้นำในกรณีศึกษานี้เป็นการสนับสนุนผู้นำทางการเมืองที่มาจาก

เลือกตั้งตามแนวระบอบประชาธิปไตยก็คือ พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีอยู่ก่อนแล้ว และเป็นกรรวมพรรคการเมืองหลังการเลือกตั้ง

หากจะศึกษาการสนับสนุน พ.ต.ท. ทักษิณ ด้วยกรอบการศึกษา (Approach) “ผู้นำ” (Leadership) เช่น แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำของ (Theory of Leadership) สตีอกดิลล์ (Stogdill) จะพบว่าปัจจัยสภาพการณ์เฉพาะบุคคล (Personal Situation Theory) หรือความสามารถเฉพาะบุคคลนั้นเป็นสิ่งที่หัวหน้าพรรคไทยรักไทยได้เปรียบและกลายเป็นบุคลิกภาพเด่นกว่าหัวหน้าพรรคการเมืองอื่นๆ ก็คือ ความสำเร็จทางธุรกิจ ความเป็นนักบริหารที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลและนักบริหารนักแก้ปัญหาการเงินเศรษฐกิจอันเป็นที่ยอมรับได้ (Executive หรือ Administrator) พ.ต.ท. ทักษิณ ก้าวเข้ามาเป็นที่รู้จักของประชาชนในฐานะของนักธุรกิจ นายทุนผู้มั่งคั่งในธุรกิจสื่อสารโทรคมนาคม “ชินวัตรกรุ๊ป” และเป็นผู้ที่มีกลยุทธ์เชิงธุรกิจที่นำไปหา เนื่องจาก การเริ่มต้นจากการสร้างตัวจากร้านขายกาแฟสองคูหาของบิดามาเป็นร้านขายผ้าไหม จนเข้ามาสู่ ธุรกิจเดินสายภาพยนตร์ ธุรกิจคอมพิวเตอร์ ธุรกิจผู้ให้บริการเคเบิลทีวี และธุรกิจการสื่อสาร คมนาคมอย่างระบบโทรศัพท์มือถือ และระบบแท็กซี่ไลท์ จนเป็นธุรกิจหมื่นล้านทำให้ชื่อเสียงใน ในฐานะผู้นำในสังคมธุรกิจ³

เมื่อเข้ามาสู่การเมือง พ.ต.ท. ทักษิณ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีในชุดรัฐบาลในรัฐบาล บรรหาร ศิลปอาชา รับผิดชอบงานจราจรและระบบขนส่งมวลชน โดยสร้างผลงานการประสาน โครงการระบบมวลชนให้เชื่อมโยง เป็นเครือข่ายเดียวกันอย่างสมบูรณ์มากขึ้น และยังสร้าง วัฒนธรรมใหม่ทางการเมือง โดยการให้ ส.ส. ทุกคนของพรรคเปิดเผยรายได้และทรัพย์สินของตน ต่อสาธารณะ เพื่อให้สามารถมีการตรวจสอบได้ว่า สมาชิกทุกคนเข้ามาทำงาน เพื่อประเทศชาติ และประชาชน ไม่ใช่เข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว⁴ และมีส่วนพัฒนาประสิทธิภาพการทำงาน โดยการลดทอนหรือขั้นตอนซับซ้อนต่างๆลง ยกเครื่องความคิดและมุมมองให้กับข้าราชการ และการกำหนดนโยบายอย่างมีกลยุทธ์ โดยกลยุทธ์ “เศรษฐกิจนำการเมือง” เพื่อให้สอดคล้องกับ กระแสโลก

³ อธิวัฒน์ ทรัพย์ไพฑูรย์, พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นักธุรกิจโทรคมนาคมหมื่นล้านและ นักการเมืองผู้เกรียงไกร การเมืองยุคไร้พรมแดน สไตส์ “ทักษิณ”, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ปฐมกาล, 2543), หน้า 9-10.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 20.

คุณสมบัติดังกล่าวได้ทำให้นักการเมืองหลายคนก็ยอมรับในตัวของ พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะ พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร มีศิลปะในการสื่อสารการสร้างความสัมพันธ์ และการจูงใจเพื่อเป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่งได้เป็นอย่างดี ปัจจุบันเองมีส่วนทำให้ในอดีตมีพรรคหลายต่อหลายพรรคต่างชักชวน พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ เป็นสมาชิกของพรรค จากการสัมภาษณ์ นักการเมืองทั้งที่เป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทยและพรรคอื่นๆ รวมถึงบุคคลต่างๆที่เป็นตัวอย่างทางการศึกษาพบว่า โดยส่วนใหญ่แล้วก็เชื่อถึงศักยภาพ และวิสัยทัศน์ของ พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร ว่าเป็นผู้มีวิสัยทัศน์และความเป็นนักบริหารที่มีฝีมือ และพร้อมที่จะสนับสนุน ยกตัวอย่างเช่น

นายอุดม ไกรวัฒนานุสรณ์ กล่าวถึง พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตรว่า “พ.ต.ท.ทักษิณ เป็นคนเก่ง แต่ก่อนนั้นรู้จักแค่ว่าเป็นนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จแล้วหันมาสนใจงานทางการเมือง แต่ยังไม่ทราบว่ามีความคิดความอ่านอย่างไร ณ วันนั้นความคิดอ่านทางธุรกิจก็เก่งกันได้หลายคน มีคนรวยหลายคนทางธุรกิจ แต่ไม่เคยเห็นนักธุรกิจที่มาทำการเมืองแล้วคิดอ่านได้ขนาดนี้ พอไทยรักไทยมาเป็นรัฐบาลก็เริ่มแปลกใจ และรวมพรรคอยู่ในพรรคเดียวกันแล้ว ก็เห็นว่า พ.ต.ท. ทักษิณ เป็นคนที่รอบรู้มาก เป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล พ.ต.ท. ทักษิณ มีการแนะนำหนังสือให้คนอื่นอ่านซึ่งแสดงให้เห็นถึงความใจกว้าง ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น ไม่ใช่คนอยากจะเก่งคนเดียวอยากให้คนอื่นตามท่านทัน พ.ต.ท. ทักษิณ เป็นคนมีการแบ่งเวลาท่านมีการกระจายงาน แบ่งงานได้อย่างมีระบบ และเอาเวลาอ่านหนังสือเพิ่มเติม นี่เป็นลักษณะที่หาได้ยาก และทุกอย่างก็ประกอบให้ท่านทำเช่นนั้นได้⁵

นายสุรนนท์ เวชชาชีวะ กล่าวถึง พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตรว่า “ปัจจัยการสนับสนุนผู้นำนั้นก็น่าเป็นเหตุผลหนึ่ง แต่ไม่ชัดเจนเท่าไร และไม่ยากให้ยึดถือเป็นปัจจัยหลัก สำหรับผู้นำนั้นเป็นสิ่งสำคัญจริงๆแล้วด้วยตัวของพรรคเองตั้งแต่เริ่มก่อตั้งพรรค หรือแม้จะไม่มีประเด็นการรวมพรรค เราก็ชูหัวหน้าอยู่เสมอ ท่านนายกเปรียบเสมือนสมองหลักของพรรคตั้งแต่ก่อตั้งพรรค ท่านเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ในเรื่องของการบริหารการจัดการบ้านเมืองที่ดีมากและเราก็เห็นว่าสิ่งที่ท่านพูดเหล่านั้นมันสามารถปฏิบัติได้จริง และต้องยอมรับว่าในระยะแรกของการก่อตั้งพรรคนั้นท่านเปรียบเสมือน Logo หรือ Image ของพรรค และความสำเร็จของพรรคในเวลาต่อมาก็มาจากตัวของท่าน”⁶

⁵ สัมภาษณ์ อุดม ไกรวัฒนานุสรณ์, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสมุทรสาครเขต 3 และสมาชิกพรรคไทยรักไทย, 10 กันยายน 2546.

⁶ สัมภาษณ์ สุรนนท์ เวชชาชีวะ, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ, สมาชิกพรรคไทยรักไทยบัญชีรายชื่อลำดับที่ 55 และกรรมการบริหารพรรค, 24 กรกฎาคม 2546.

นายแพทย์เปรมศักดิ์ เพียยุระ กล่าวถึงมุมมองการสนับสนุน พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร ว่า “พ.ต.ท. ทักษิณเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลอย่างมาก สิ่งที่เป็นความสำเร็จในอดีต ทำให้เป็นที่ยอมรับถึงศักยภาพการบริหารของท่าน และเมื่อท่านมาบริหารรัฐบาลแล้วท่านก็สามารถที่จะบริหารราชการได้ด้วยความเร็ว การลดขั้นตอนต่างๆที่ทำให้เกิดการปฏิบัติตามนโยบายที่รวดเร็วขึ้น จะเห็นว่าไม่กี่เดือนที่ท่านเข้ามาหลังจากท่านเป็นนายกรัฐมนตรี นโยบายพรรคต่างๆถูกนำมาปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง สำหรับการรวมพรรคนอกจากจะทำให้รัฐบาลมีความมั่นคง มีเสถียรภาพมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันผู้นำรัฐบาลก็ยังมีเสียงสนับสนุนในสภา เวลาที่มีการตัดสินใจทางการเมืองในสภา ก็ยังมีความมั่นใจมากขึ้น”⁷

พล.ท. ปิัญญา อยู่ประเสริฐ สมาชิกวุฒิสภา กล่าวถึงตัวของ พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตรว่า “ในแง่ดี พ.ต.ท. ทักษิณเป็นคนเก่ง มีความคิดอ่านเฉลียวฉลาด มีความขยันเป็นเลิศและสามารถมองเห็นการทำตลาดทางการเมืองได้ดีสมเป็นนักบริหารด้วยรายการนายกทักษิณพบประชาชนท่านทำตลอดมาตลอดระยะเวลาสองปีกว่าจะสามปี นอกจากนี้ พ.ต.ท. ดร. ทักษิณเป็นคนมีความคิดสร้างสรรค์ มีความคิดอะไรใหม่ใหม่มากมาย แต่ทว่าคุณสมบัติพิเศษที่รวมอยู่ในตัวของนายกทักษิณเพียงคนเดียว จะทำให้พรรคไทยรักไทยกลับเป็นพรรคบุคคลเช่นเดิม และหาก พ.ต.ท. ทักษิณ เป็นอะไรไปจะเกิดขึ้นกับพรรคไทยรักไทย เพราะความโดดเด่นในตัวของ พ.ต.ท. ทักษิณ กลับไม่ได้สร้างคนอื่นเลย แม้กระทั่งรองนายกประชัย ตอนหลังไม่มีบทบาทอะไรทั้งสิ้น มองแล้วนายกทักษิณมีอำนาจโดดเด่นขึ้นมา พร้อมกับนั้นท่านอื่นๆ ก็ลดบทบาทลง หรือเป็นคำกล่าวอ้างที่ถูกต้องแล้ว ดังนั้นโดยเหตุผลการรวมพรรคเพื่อการสนับสนุนผู้นำก็อาจมองได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำรัฐบาลจะมีเสียงสนับสนุนในสภา มีอำนาจการตัดสินใจทางการเมืองในสภา และมีความมั่นใจมากขึ้น ดังนั้นการรวมพรรคนั้นก็เพื่อที่จะสนับสนุนการทำงานการใช้อำนาจของผู้นำ มันไม่ได้แตกต่างจากสมัชชาทหาร มันคล้ายกัน หรือว่าก่อนที่จะรวมพรรคไม่มีการคาดเดาถึงผลแบบนี้ก็ไม่อาจรู้ได้ และลึกๆ ของการรวมพรรคแล้วน่าจะขึ้นอยู่กับการคำนึงถึงตัวเองเป็นสำคัญมากกว่า”⁸

นอกจากปัจจัยด้านลักษณะเฉพาะตัวของผู้นำมีผลต่อการยอมรับและการสนับสนุน สตีอกดิลล์ (Stogdill) ยังพูดถึงปัจจัยด้านสถานการณ์ (Environment Theory) ในช่วงระยะเวลา

⁷ สัมภาษณ์ เปรมศักดิ์ เพียยุระ, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดขอนแก่น เขต 11 และสมาชิกพรรคไทยรักไทย, 17 กรกฎาคม 2546.

⁸ สัมภาษณ์ ปิัญญา อยู่ประเสริฐ, สมาชิกวุฒิสภาจังหวัดอุดรธานี, 10 กรกฎาคม 2546.

ขณะนั้นๆ ส่งเสริมตัวผู้นำและถือเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมอย่างรุนแรงต่อความต้องการผู้นำในขณะนั้น การที่ประเทศไทยตกอยู่สภาวะคับขันและตกต่ำทางด้านเศรษฐกิจอย่างรุนแรง ประชาชนจึงต้องการผู้นำที่มีลักษณะของผู้บริหารที่เปี่ยมหมาย การมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ความน่าเชื่อถือ ความกล้าตัดสินใจแก้ปัญหาอย่างมืออาชีพ ซึ่งเป็นช่วงเวลาและจังหวะที่พรรคไทยรักไทยได้เกิดขึ้นในสังคมการเมือง จะสังเกตเห็นว่า ถึงแม้ว่าในระยะต่อมา พ.ต.ท. ทักษิณต้องพบกับปัญหาการโอนหุ้น บริษัท เอสซี แอสเสท บริษัท เอ็นช.ซี.ซี แมนเนจเม้นท์ แอนด์ ดิวิลอปเม้นท์ และบริษัท ชิน แซทเทลไลท์ ซึ่งเป็นบริษัทในเครือของชินวัตรมูลค่ากว่า 220 ล้านบาท แก่บุตร และยังไปถึงแม่บ้าน ยาม และคนรับใช้ และหัวหน้าพรรคว่าเป็นผู้ยื่นบัญชีและหนี้สินเท็จในสมัยรัฐบาล พล.อ. ชวลิต และจงใจหลีกเลี่ยงภาษีต่อกรมสรรพากร แต่ถึงกระนั้นพรรคไทยรักไทยก็ได้รับเลือกตั้งเข้ามาเป็นอันดับหนึ่ง และมีกระแสสนับสนุนความต้องการ พ.ต.ท. ทักษิณ ให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอย่างต่อเนื่อง ยิ่งไปกว่านั้นปัจจุบันมีความจริงที่ว่าทุกพรรคการเมืองต้องมีนายทุนที่เข้าร่วมในพรรคเกือบทุกพรรค เช่น พรรคชาติไทย หรือพรรคชาติพัฒนา ต่างมีหัวหน้าพรรคที่เป็นอดีตนักธุรกิจที่มีเงินทุนมหาศาลเช่นเดียวกัน ในขณะที่พรรคประชาธิปัตย์ พรรคความหวังใหม่ และอีกหลายพรรคก็มีแกนนำพรรคที่ล้วนมากด้วยทรัพย์สิน เงินทอง ดังนั้นปัจจัยด้านความเป็นเจ้าของธุรกิจมีเงินทุนมหาศาลนั้นไม่ได้เป็นอุปสรรคกันขวางต่อภาพลักษณ์ของการเป็นหัวหน้าพรรคการเมืองเลย⁹

ถึงแม้ว่าหลายๆ ฝ่ายจะยอมรับในความสามารถตลอดจนบุคลิกลักษณะและความเป็นผู้นำของ พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร แต่ทั้งนี้ก็ไม่อาจสรุปได้ว่า ความต้องการสนับสนุนตัวบุคคลหรือความสามารถของตัวบุคคลอย่าง พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร นั้นจะเป็นสาเหตุหลักในการรวมพรรคความหวังใหม่กับพรรคไทยรักไทย หลายๆ ฝ่ายออกมาแสดงความคิดเห็นที่ค่อนข้างสอดคล้องกันว่า การรวมพรรคนั้นไม่ได้มาจากปัจจัยความต้องการในการสนับสนุนผู้นำเป็นหลัก แต่นั่นเป็นผลพวงให้รัฐบาลดำเนินการได้ง่ายขึ้นสะดวกขึ้นมากกว่า และกลับกลายเป็นช่องทางในการใช้อำนาจของผู้นำที่มากขึ้นและง่ายขึ้นเท่านั้น

อุดม ไกรวัฒนานุสรณ์ ให้ความเห็นว่า “แต่ ณ วันนั้นยังไม่ใช่ปัจจัยสำคัญในการรวมพรรค ณ วันนั้นความหวังใหม่ก็โดนข่าวว่าจะยุบหรือไม่ และส.ส.ทางอีสานก็ตอบกับชาวบ้านยากว่าจะยุบหรือไม่ ก็เกิดความล้าละล้งว่าจริงๆ เขาก็อยากได้ความชัดเจน ว่าไม่ยุบก็ไม่ยุบเลย หรือยุบก็ยุบเลย เขาก็ชี้แจงตอบคำถามนี้ และมันก็ไม่ได้ทำให้มีผลงานในพื้นที่มากขึ้น หรือไม่ได้ทำให้เขา

⁹ อธิวัฒน์ ทรัพย์ไพฑูรย์, พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นักธุรกิจโทรคมนาคมหมื่นล้านและนักการเมืองผู้เกรียงไกร การเมืองยุคไร้พรมแดน สไตล์ “ทักษิณ”, หน้า 9-10.

เกิดประโยชน์มากขึ้น ในตอนนั้นต้องการความชัดเจนว่าจะอยู่ต่อหรือเปล่า ถ้าอยู่ต่อจะได้ทำงานกันในนามพรรคความหวังใหม่ แต่ถ้าไม่อยู่ต่อก็ให้มันรู้เรื่องไปเลยจะได้มาทำงานกันในนามพรรคไทยรักไทย ซึ่งในวันนั้นยังไม่มีใครมาสัมผัสกับท่านนายกจึงยังไม่อาจกล่าวได้ว่าจะเป็นการรวมเพื่อสนับสนุน แต่น่าจะเป็นการรวมกันเพื่อการทำงานที่ง่ายขึ้นมากกว่า”¹⁰

นายสุวิทย์ เสงี่ยมกุล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสังกัดพรรคประชาธิปัตย์และเป็นฝ่ายค้านให้ความเห็นว่า “สำหรับประเด็นนี้ผมเห็นว่าไม่เป็นสาเหตุหลักของพรรคความหวังใหม่และสมาชิกของพรรคความหวังใหม่ที่ตัดสินใจรวมพรรคการเมือง ผลว่าพรรคความหวังใหม่มีสาเหตุหรือมุ่งเน้นผลด้านอื่นมากกว่า แต่ทั้งนี้แล้วพรรคไทยรักไทยและหัวหน้าพรรคไทยรักไทยมากกว่าที่เล็งเห็นถึงผลของการรวมพรรคและสามารถสนับสนุนการใช้อำนาจของตนได้มากกว่า นี่เองเป็นช่องทางที่รวมศูนย์อำนาจ หากเป็นอดีตของรวมอำนาจด้านการทหารแต่ในปัจจุบันเป็นการรวมอำนาจด้านการบริหาร ด้านการเงินเข้ามา ผลของมันทุกวันนี้ก็เห็นอยู่แล้ว พรรคความหวังใหม่เองก็เห็นดีแน่ๆ หากตนเองเป็นส่วนหนึ่งของการใช้อำนาจเบ็ดเสร็จนั้น ดีกว่าจะเป็นผู้รอคำสั่งปฏิบัติจากพรรคแกนนำ” แต่ผลของการรวมพรรคและการเพิ่มอำนาจเหล่านี้ก็เหมือนดาบสองคม โดยเฉพาะเมื่อสมาชิกพรรคหรือฝ่ายบริหารรัฐบาลกระทรวงต่างๆมีอำนาจแบบไม่แท้จริงและโดนแทรกแซงจากนายกรัฐมนตรีตลอดเวลา ผมคิดว่ามันต้องมีจุดแตกของความอดทนเหล่า ซึ่งสุดท้ายมันจะเป็นผลเสียของพรรคเอง”¹¹

จากการสัมภาษณ์ทำให้เราได้เห็นมุมมองใหม่ และเป้าหมายที่มีอยู่ในการรวมพรรคการเมืองครั้งนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำรงอยู่ของนักการเมืองต่อไป กล่าวคือ เงื่อนไขหลายๆด้านต่างเป็นตัวบีบให้การดำรงอยู่ของพรรคการเมืองขนาดกลางและขนาดเล็กในอนาคตนั้นเป็นไปได้ยาก เช่น เงื่อนไขด้านระบบการเลือกตั้ง ผลของการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในปี พ.ศ. 2544 ในสัดส่วนของพรรคเสรีธรรมเป็นเครื่องพิสูจน์ให้เห็นถึงอนาคตของพรรคที่ดูจะสิ้นสุดเนื่องจากหัวหน้าพรรคผู้ซึ่งลงสมัครในระบบบัญชีรายชื่อไม่ได้รับการเลือกตั้งเพราะได้รับคะแนนในระบบดังกล่าวไม่ถึงห้าเปอร์เซ็นต์ของผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งทั้งหมด การขาดหัวเรือใหญ่ของพรรค อีกทั้งส.ส. ในนามของพรรคจำนวนเพียง 14 คนนั้นไม่สามารถที่จะยื่นเสนอร่างกฎหมายใดๆ ได้เลย

¹⁰ สัมภาษณ์ อุดม ไกรวัฒนานุสรณ์, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสมุทรสาครเขต 3 และสมาชิกพรรคไทยรักไทย, 10 กันยายน 2546.

¹¹ สัมภาษณ์ สุวิทย์ เสงี่ยมกุล, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดภูเก็ตเขต 1 และสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์, 24 กันยายน 2546.

การรวมพรรคเสรีธรรมเข้ากับพรรคไทยรักไทยในครั้งนั้น จึงมีส่วนที่ช่วยผลักดันหรือสนับสนุนให้หัวหน้าพรรคเสรีธรรมได้มีบทบาทมากขึ้นในพรรคการเมืองใหม่ รวมถึงบทบาทที่จะเสนอกฎหมายใดก็ตามที่มากเต็มที่ด้วย เช่นเดียวกับการรวมพรรคความหวังใหม่เข้ากับพรรคไทยรักไทย ที่อาจมองได้ว่าเป็นการสนับสนุนผู้นำพรรคความหวังใหม่ให้ยังมีบทบาททางการเมืองต่อไปได้อีกสมัยรัฐบาล

หลังจากการเลือกตั้งครั้งต่อไป เพราะแนวโน้มที่พรรคความหวังใหม่จะประสบความสำเร็จในการเลือกตั้งและมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสังกัดพรรคครั้งต่อไปนั้นลดลง และหากพรรคไทยรักไทยยังสามารถรักษาระดับความนิยมและผลงานเช่นนี้แล้ว อนาคตของพรรคก็คงจะลดบทบาทลงไปเช่นกัน ดังนั้นข้อเสนอการรวมพรรคครั้งนี้ จึงเป็นเสมือนโอกาสที่สำคัญที่พรรคความหวังใหม่จะสามารถสนับสนุนหัวหน้าพรรคของตนให้มีบทบาทและตำแหน่งทางการเมืองที่สูง รวมถึงเป็นการรักษาสถานะของนักการเมืองและแกนนำบางคนให้คงอยู่ในอำนาจรัฐบาลต่อไปเช่นกัน

ปัจจัยด้านผลประโยชน์

ในตอนต้นเราได้หากล่าวถึงเรื่องของอุดมการณ์ของพรรคการเมืองไทยในระดับหนึ่ง บวกกับผลลัพธ์จากภาวะทางการเมืองไทยแล้วนั้น สะท้อนให้เราเห็นถึงความคลาดแคลนอุดมการณ์ในตัวนักการเมือง หากแต่บริโศภผลประโยชน์ส่วนตัวหรือของกลุ่มของพรรคอยู่เป็นนิจ จนบางครั้งอาจเกิดการกล่าวหาโดยรวมว่ากิจกรรมทางการเมืองที่เกิดขึ้นหนึ่งๆนั้นมีเรื่องของผลประโยชน์เป็นปัจจัยหลักที่แฝงอยู่ภายใต้เสื้อคลุมของอุดมการณ์

นายอดิศร เพียงเกษ ได้ให้มุมมองเรื่องการรวมพรรคการเมืองกับอุดมการณ์อย่างน่าฟังว่า “หากจะกล่าวถึงกิจกรรมของพรรคการเมืองอย่างการรวมพรรคแล้ว หลักการใหญ่ของการรวมพรรค หลักการแรกคือ อุดมการณ์ต้องตรงกันหรือใกล้เคียงกันมาถึงจะรวมกันเป็นพรรคการเมืองได้นัยเช่นนี้ ในสังคมที่พัฒนาทางการเมืองแล้ว ทำได้จากการเปลี่ยนแปลงจุดยืนในทางการเมือง ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องเสียหายต่อบุคคลมาก ผู้ใดย้ายพรรคก็แทบจะอธิบายสังคมไม่ได้ แต่ในสังคมไทยกลับเป็นเรื่องง่ายมากไม่ว่าจะเป็นการย้ายพรรคหรือการยุบพรรครวมกัน ซึ่งตรงนี้ให้คำตอบได้ว่าสังคมไทยยังไม่ได้หล่อหลอมเชิงอุดมการณ์เพื่อเป็นพรรคการเมือง เพราะฉะนั้น คำว่าพรรคเฉพาะกิจจึงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและเป็นสัจจะของพรรคการเมืองไทยไปเสียแล้ว หรือเปรียบเสมือนเป็น “กุศโลบายทางการเมือง” ที่เรียกเช่นนี้ก็เพราะเป็นสิ่งที่ เป็นลูกล่อลูกชน หรือวิธีการที่ไม่ได้ยึดหลัก

ของจริยธรรม หลายพรรคการเมืองตั้งขึ้นมาเพื่อหวังมีอำนาจรัฐเท่านั้น อำนาจจริงๆ ที่ไม่ได้ก่อและหล่อหลอมมาจากนโยบายและเชิงอุดมการณ์ แนวคิดเพื่อเป็นประโยชน์ส่วนตนเท่านั้นเอง”¹²

มุมมองดังกล่าวอาจทำให้เห็นภาพผลประโยชน์เป็นสิ่งที่อยู่คู่กับพรรคการเมืองไปก็อาจจะเป็นการมองในแง่ลบอย่างสุดขีด โดยผลประโยชน์นั้นมีหลากหลายรูปแบบแต่ล้วนแล้วเป็นเรื่องของการต่อรองเพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่งหรือสถานะที่สูงขึ้น เช่นตำแหน่งในพรรคการเมือง ตำแหน่งทางการเมือง ตำแหน่งทางราชการ ยังรวมไปถึงผลประโยชน์ที่เป็นตัวทรัพย์สินที่จะได้มาจากการดำรงตำแหน่งนั้น และผลประโยชน์ด้านทรัพย์สินที่มาจากการยอมรับยอมรับพรรคโดยตรง นอกจากนี้ นักวิชาการบางท่านได้รวมเอาเรื่องของชื่อเสียงทางสังคมเข้ามาอยู่ในเรื่องของผลประโยชน์ด้วย แต่กระนั้นเรื่องของชื่อเสียงและการยอมรับจากสังคมเป็นเรื่องที่ทำการพิสูจน์และวัดได้ยาก ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้จึงศึกษาถึงผลประโยชน์ในรูปของอำนาจทางการเมืองที่ได้มาจากการดำรงตำแหน่งต่างๆทางการเมือง และเรื่องของผลประโยชน์ด้านการเงินต่างๆ

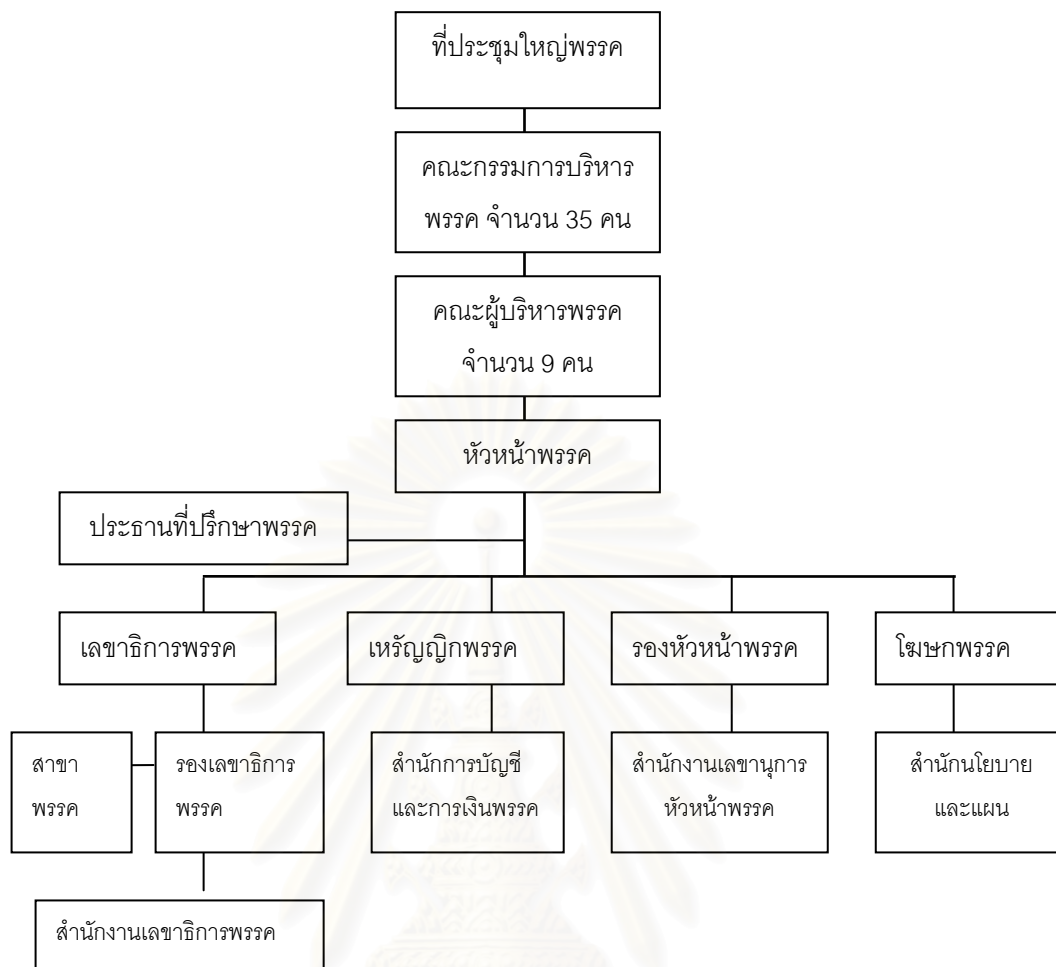
ผลประโยชน์ด้านตำแหน่งภายในพรรคและตำแหน่งทางการเมือง

เงื่อนไขที่สำคัญของการรวมพรรคประการหนึ่งก็คือ เรื่องของตำแหน่งภายในพรรคและตำแหน่งทางการเมือง เจกเช่นการย้ายที่ทำงานจากที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่งนั้นหากสถานะบทบาทตำแหน่งหน้าที่ถูกลดความสำคัญลง ผู้นั้นก็คงไม่ต้องการย้ายที่ทำงานเดิมไปในขณะที่ที่ที่ตนเองมีสถานะบทบาทหน้าที่สูงอยู่แล้ว การรวมพรรคความหวังใหม่เข้ากับพรรคไทยรักไทยก็เหมือนกับสมาชิกพรรคกำลังจะเปลี่ยนที่ทำงานไป เมื่อย้ายไปเรื่องของตำแหน่งภายในพรรคจึงเป็นประเด็นที่หัวหน้าและแกนนำพรรคทั้งสองต้องตกลงกันก่อนที่จะตัดสินใจรวมพรรคการเมือง

ในช่วงของการก่อตั้งพรรคไทยรักไทยและการดำเนินกิจการทางการเมืองของพรรคในช่วงสามปีแรกนั้น พรรคไทยรักไทยจัดโครงสร้างของพรรคให้สอดคล้องกับสมาชิกพรรคและการทำงานของพรรค รวมถึงการจัดตำแหน่งให้กับแกนนำพรรค โดยมีโครงสร้างดังนี้¹³

¹² สัมภาษณ์ นายอดิสร เพียงเกษ, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบัญชีรายชื่อพรรคไทยรักไทย, 15 กุมภาพันธ์ 2545.

¹³ เสนีย์ คำสุข, “ข้อมูลพื้นฐานพรรคการเมืองไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475-2544”, รัฐสภาสาร 49,11 (พ.ย. 2544): 57.

แผนภาพที่ 4.1 โครงสร้างพรรคไทยรักไทยก่อนหน้าการรวมพรรค

พรรคไทยรักไทยมีการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งต่างๆ ตามโครงสร้างพรรคอยู่บ่อยครั้ง เพื่อรองรับกับสถานการณ์ทางการเมืองในระยะต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตำแหน่งเลขาธิการพรรคก็มีการเปลี่ยนแปลงอยู่บ่อยครั้ง เช่น เปลี่ยนจาก ร.ต.อ.ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ เป็นนายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ หรือในตำแหน่งกรรมการบริหารพรรคก็มีการเพิ่มอัตราให้สอดคล้องกับขนาดของพรรคที่ใหญ่ขึ้น เช่นจากเดิม 35 คน เป็น 95 คน หลังจากที่พรรคมีขนาดใหญ่ขึ้น โดยเฉพาะหลังจากที่พรรคความหวังใหม่เข้าร่วมพรรคแล้วก็มีการขยายคณะกรรมการบริหารพรรคให้มีกรรมการบริหารพรรคได้ไม่เกิน 95 คน เป็น 120 คน ในขณะเดียวกันก็มีการเพิ่มตำแหน่งผู้อำนวยการพรรคและสำนักผู้อำนวยการพรรคเพื่อรองรับ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ และมีตำแหน่งที่คณะปรึกษาหัวหน้าพรรคจำนวน 35 ตำแหน่ง เพิ่มเติมขึ้นมาเพื่อรองรับสมาชิกแกนนำรายใหม่รวมถึงของพรรคความหวังใหม่ และพรรคไทยรักไทยเดิมที่ถูกย้ายตำแหน่งภายในพรรคออกมาอยู่ในตำแหน่งที่ถือว่ามีความบทบาทภายในพรรคเช่นกัน นอกจากนี้ยังแบ่งโครงสร้างพรรคออกเป็น 4 กลุ่มงานหลักประกอบด้วย กลุ่มงานบริหาร งานวิชาการ งานรัฐสภา และงานการเมือง เพื่อแบ่งเบาภาระหัวหน้า

พรรคและรองรับการเติบโตของพรรค โดยให้รองหัวหน้าพรรคและกรรมการบริหารพรรคเป็นประธานและรองประธานในกลุ่มต่าง ๆ และให้บรรดาสมาชิกจากพรรคความหวังใหม่ที่เข้าร่วมกับพรรคไทยรักไทย มีบทบาทและเป็นผู้ช่วยบริหารพรรค ซึ่งจะเห็นได้จากโครงสร้างดังต่อไปนี้¹⁴

แผนภาพที่ 4.2 โครงสร้างพรรคไทยรักไทยหลังการรวมพรรคความหวังใหม่

นอกจากการเสนอตำแหน่งภายในพรรคไทยรักไทยแล้ว ในการตัดสินใจรวมพรรคนั้นการต่อรองกันในเรื่องของตำแหน่งทางการเมืองเป็นสิ่งที่สำคัญมาก สถานการณ์การต่อรองตำแหน่งทางการเมืองระหว่างพรรคการเมืองที่เป็นแกนรัฐบาล เป็นกลิ่นไอความเข้มข้นหลังจากการเลือกตั้งพรรคการเมืองที่ได้รับเลือกตั้งต่างใช้สัดส่วนจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่พรรคของตนได้ต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรี รัฐมนตรีช่วยในกระทรวงที่สำคัญๆ ระดับต่างๆ ซึ่งหากพรรคที่เป็นแกนนำกับพรรคร่วมรัฐบาลมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสังกัดพรรคไม่แตกต่างกันมาก การเจรจา

¹⁴เว็บไซต์ พรรคไทยรักไทย แหล่งที่มา:

ต่อรองตำแหน่งในกระทรวงต่างๆ ยิ่งเข้มข้นมากขึ้น แต่ถ้าหากพรรคแกนนำรัฐบาลมีจำนวนที่นั่งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสูงกว่าพรรคร่วมรัฐบาลมาก อำนาจในการต่อรองก็น้อยลงและต้องยอมรับตำแหน่งต่างๆที่ถูกจัดสรรให้มาแม้ว่าจะเป็นกระทรวงที่อยู่ระดับล่างก็ตาม เพราะพรรคแกนนำก็ต้องการดูแลกระทรวงที่มีความสำคัญเพื่อสร้างคะแนนความนิยมในพรรคหากดำเนินการได้เป็นผลดี ในขณะที่กระทรวงสำคัญ จะนำมาซึ่งผลประโยชน์ต่างๆ มากมาย

สถานะก่อนการรวมพรรคนั้น พรรคความหวังใหม่อาจมีอำนาจในการต่อรองเพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่งทางการเมืองอยู่ในระดับหนึ่ง เนื่องจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดที่มีอยู่นั้นก็สามารถดำเนินการในรัฐสภาได้ดี เช่น ความสามารถในการยื่นเสนอร่างกฎหมาย หรือจำนวนเสียงที่มีความสำคัญต่อการลงมติในเรื่องต่างๆ รวมถึงความสามารถในการต่อรองประนีประนอม ในขณะเดียวกันทางพรรคไทยรักไทยก็ต้องการเสียงสนับสนุนที่มากเพื่อให้การทำงานได้สะดวกมากที่สุด และเป็นการป้องกันไม่ให้ฝ่ายค้านยื่นอภิปรายไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีที่ต้องอาศัยเสียงสองในสามของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในขณะนั้น หรือไม่น้อยกว่า 200 คน ซึ่งถือว่าในขณะนั้นพรรคไทยรักไทยยังเสี่ยงต่อความไม่แน่นอนทางการเมืองหากพรรคร่วมรัฐบาลใดพรรคหนึ่งถอนตัวไปเป็นฝ่ายค้านและร่วมเสนออภิปรายไม่ไว้วางใจ ปัจจัยเหล่านี้ทำให้พรรคไทยรักไทยต้องประนีประนอมและยอมต่อรองในสิ่งที่พรรคร่วมรัฐบาลต้องการ พรรคไทยรักไทยจึงต้องการมีเสียงในสภาที่พรรคสามารถควบคุมได้เองเกินสามร้อยคน

แต่เมื่อพรรคไทยรักไทยรวมพรรคเสรีธรรมเข้าด้วยทำให้พรรคไทยรักไทยมีเสียงเกินกว่าครึ่งหนึ่ง ทำให้พรรคความหวังใหม่ต้องคำนึงบทบาทของพรรคอีกครั้ง ตำแหน่งในกระทรวงต่างๆ ที่สามารถต่อรองได้ก็ต้องน้อยลง และอาจได้กระทรวงที่มีระดับรองลงมาดูแล โดยเฉพาะอย่างยิ่งอนาคตสำหรับพรรคการเมืองขนาดกลางในการเลือกตั้งครั้งต่อไปที่มีแนวโน้มจะได้รับการเลือกตั้งน้อยลงและอาจหมดโอกาสในการเป็นพรรคร่วมรัฐบาลต่อไป ทำให้ข้อเสนอการรวมพรรคอาจนำมาซึ่งผลดีต่อพรรคโดยเฉพาะบทบาททางการเมืองด้วยตำแหน่งทางการเมืองต่างๆ ที่ดีขึ้น และการเป็นรัฐบาลในระยะยาว

เอกภาพ พลซื่อ กล่าวไว้ว่า “การยุบพรรคความหวังใหม่กับพรรคไทยรักไทยนั้นเป็นการตัดสินใจภายหลังการเลือกตั้งแล้ว เหตุผลสำคัญที่ตัดสินใจรวมพรรคก็เพราะผู้นำของพรรคที่เป็นเสมือนหัวใจของพรรคความหวังใหม่เชื่อในแนวทางที่พรรคจะสามารถดำเนินต่อไปได้แต่เปลี่ยนรุ่มที่ทางพอดีกับขณะที่พรรคการเมืองอีกพรรคหนึ่งต้องการเสียงข้างมาก ทางพรรคความหวังใหม่ก็มีการประชุมกันและเห็นว่าเมื่อประชาชนต้องการอย่างนี้ จึงอยากจะทำให้โอกาสพรรคที่มีเสียงข้างมากได้บริหารประเทศด้วยความสบายใจและอยากจะสนองนโยบายประชาชนในเรื่องการปฏิรูปการเมือง อยากได้พรรคการเมืองที่มีเสียงข้างมากพรรคเดียว เพราะเวลาที่ผ่านมานั้นมีพรรคการเมืองหลายพรรคร่วมเป็นรัฐบาล ทำให้มีการต่อรองกัน กฎหมายสำคัญๆ ก็ไม่ผ่านสภา โครงการดีๆ ก็ไม่

ออกไปสู่ประชาชน เพราะมองว่าเป็นผลงานของพรรคใดพรรคหนึ่ง จึงทำให้ไม่ได้ทำ ไม่ได้สร้างอะไรเลย จึงได้ตัดสินใจยุบพรรคดีกว่าแล้วรวมพรรคกับพรรคใหญ่ เดิมที่จะแค่ร่วมรัฐบาลแต่กลับกลายเป็นการรวมพรรคกันนั้นก็เพราะ ดูแล้วว่าพรรคใหญ่ที่เป็นแกนหลักในการจัดตั้งรัฐบาลเอง เสี่ยงก็เกินครึ่งหนึ่งเพียงเล็กน้อย ปัญหาที่จะเกิดเหมือนที่ผ่านมา คือมีการต่อรองกันในรัฐบาล จึงมาคุยมาตกลงกันในพรรคว่าเอาอย่างนี้ดีกว่า ถึงอย่างไรพรรคขนาดกลาง (พรรคความหวังใหม่) ก็อาจลำบากแล้วถ้าผู้สมัครก็จะเป็นแบบพรรคการเมืองขนาดเล็กอย่างพรรคเสรีธรรม และกระแสความนิยมของพรรคไทยรักไทยก็มีมากเหลือเกิน อีกทั้งการเมืองปัจจุบันมีระบบบัญชีรายชื่อพรรคด้วย เอาผู้ใหญ่ของพรรคไปลงบัญชีรายชื่อพรรคกันหมด เมื่อคะแนนของผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระบบเขตเลือกตั้งไม่ได้จะตกกันหมด หรือถ้าเอาผู้ใหญ่ไปลงในระบบเขตเลือกตั้งก็เป็นรัฐบาลไม่ได้เป็นรัฐมนตรีไม่ได้จะมีปัญหา ดังนั้นเมื่อแนวทางของพรรคความหวังใหม่และพรรคไทยรักไทยคล้ายๆกันไม่แตกต่างกันโดยเฉพาะในประเด็นแก้ปัญหาค่าเงินบาท การแก้ปัญหาให้เกษตรกร นอกจากนี้พรรครัฐบาลยังเป็นพรรคที่เข้มแข็ง พรรคความหวังใหม่จึงอาจตัดสินใจยุบพรรคซึ่งไม่ได้เกี่ยวกับตำแหน่งในรัฐบาล เพราะพรรคได้ตำแหน่งรัฐมนตรีก่อนยุบพรรคในโควตาของพรรคความหวังใหม่ไปรับตำแหน่งก่อนแล้ว”¹⁵

ปองพล อติเรกสาร กล่าวว่า “กรณีพรรคความหวังใหม่กับพรรคไทยรักไทยที่เป็นหลักในการจัดตั้งรัฐบาล พรรคความหวังใหม่มีความจำเป็นและเป็นโอกาสอันดี มีจังหวะที่เหมาะสมในการรวมกับพรรคการเมืองที่เป็นพรรคหลักในการจัดตั้งรัฐบาล เพราะถ้าไม่รวมในสถานการณ์การเมืองและกระแสการปฏิรูปการเมืองทุกวันนี้ พรรคการเมืองขนาดกลางและขนาดเล็กก็อยู่ลำบาก และหากมีการเลือกตั้งครั้งต่อไป โอกาสจะได้รับเลือกตั้งก็จะได้จำนวนลดน้อยลง เพราะโอกาสจะผลักดันนโยบายของพรรคตนไปสู่การปฏิบัติหรือไปสู่ประชาชนแทบไม่มีเลย ยิ่งถ้าพรรคเกิดไปเป็นฝ่ายค้านก็จะยิ่งไม่มีโอกาสในการผลักดันนโยบาย ฉะนั้นที่พรรคเล็กยุบรวมกับพรรคใหญ่ก็น่าจะเหมาะสมกว่าจะอยู่อย่างโดดเดี่ยว หรือไม่ร่วมกับพรรคใด หรือร่วมรัฐบาลเฉยๆ เพราะจะทำให้พรรคการเมืองแกร่งขึ้น มีพรรคการเมืองน้อยลง ในประเด็นด้านอำนาจรัฐที่อาจได้ด้วยการดำรงตำแหน่งทางฝ่ายบริหารก็ดี หรือตำแหน่งทางการเมืองก็ดีนั้น เราอาจมองในแง่ของความสัมพันธ์ของตัวบุคคลหรือระดับแกนนำของพรรคทั้งสอง อันเป็นส่วนหนึ่งของการรวมพรรค มีข้อสังเกตว่าอดีตหัวหน้าพรรคความหวังใหม่หรือประธานที่ปรึกษาพรรคเป็นคนประนีประนอม และที่ผ่านมามีความสามารถนำพรรคที่สังกัดได้รับเลือกตั้งจำนวนมากและเป็นรัฐบาลได้ตลอด ดังนั้นเรื่องความสัมพันธ์ส่วนตัวจะต้องมีอย่างแน่นอน ซึ่งคงจะมีการตกลงพูดคุยกันหลายครั้ง ไม่ว่าจะ

¹⁵ สัมภาษณ์ เอกภาพ พลซื่อ, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดร้อยเอ็ด เขต 4 และสมาชิกพรรคไทยรักไทย, 23 สิงหาคม 2546.

เรื่องของตัวบุคคล ตำแหน่งรัฐมนตรี ที่ปรึกษารัฐมนตรี หรือกรรมการบริหารพรรคที่จะมีการแต่งตั้งเพิ่มเติม เชื่อว่ามีการตกลงกันล่วงหน้าแล้วอย่างลงตัว มิฉะนั้นจะเป็นปัญหา”¹⁶

พล.ท. ปัญญา อยู่ประเสริฐ แสดงความเห็นในเชิงตัวของสมาชิกพรรคความหวังใหม่ว่า “คุณต้องคิดถึงธรรมชาติของคน คนเรานั้นเดิมเคยมีอำนาจทุกสิ่งทุกอย่าง และอยู่ดีดีจากที่มีอยู่แล้วหมดไป กับที่เคยมีอยู่แล้วลดน้อยลง เขาก็คงเลือกที่มีอยู่แล้วลดน้อยลงก็คงดีกว่า อาจจะมองว่าในอนาคตเขาค่อย ๆ สร้างอำนาจขึ้นมา ในอนาคตก็อาจจะกลับมาก็ได้ ทุกคนนั้นอยู่ด้วยความหวัง ผมเชื่อว่าอย่างนั้น แทนที่จะสูญไป ถ้าสูญไปเมื่อไรคุณจะได้ ถ้าไม่เข้ามาทั้งหมดทุกสิ่งทุกอย่าง จริงอยู่ที่เมื่อรวมแล้วผู้ที่มีอำนาจจริงๆกลับอยู่ที่ท่านนายก เพื่อให้ท่านนายกมีอำนาจเต็มที่ แต่ในขณะที่เดียวกันอย่าลืมนึกว่าจุดประสงค์หลักของเขาก็คือ การที่ตัวเขาก็มีบทบาทขึ้นมาด้วย ก็อย่างที่ผมบอกว่า ทุกคนต้องปกป้องตัวเอง การหมดสภาพจากการเป็นนักการเมืองโดยที่ไม่มีอำนาจ หรือการเป็นเพียงสมาชิกพรรคร่วมรัฐบาลที่มีเสียงในสภาน้อยมาก อีกทั้งพรรคแกนนำรัฐบาลก็มีเสียงเกินครึ่ง ทำให้อนาคตทางการเมืองของเขาก็มองไม่เห็นชัดเจน จะรออยู่พรรคเดิมนั้นก็ต้องรอการแบ่งส่วนตำแหน่งจากพรรคแกนนำอย่างหลีกเลี่ยงและต่อรองได้ยาก หากวันไหนพรรคแกนนำเกิดไม่พอใจปรับออกจากคณะ ก็ต้องกลายเป็นฝ่ายค้านก็แย่กว่าเดิมอีก เพราะฉะนั้นการรวมพรรคนั้นผมว่า เป็นความต้องการที่จะให้ตัวเองเข้ามามีบทบาทใหม่ภายในพรรคและสามารถรักษาอำนาจที่มีอยู่ได้นานขึ้น”¹⁷

การศึกษาข้อมูลเรื่องตำแหน่งคณะรัฐมนตรีอาจสามารถแสดงให้เห็นถึงผลประโยชน์ด้านอำนาจหรือตำแหน่งทางการเมืองที่พรรคความหวังใหม่ได้เพิ่มเติมนอกเหนือจากตำแหน่งภายในพรรคได้เช่น จากการศึกษาค้นคว้า หลังจากการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในปี 2544 แล้ว พรรคไทยรักไทยในฐานะแกนนำรัฐบาลได้จัดตั้งรัฐบาลผสมสี่พรรค โดยมีพรรคไทยรักไทย พรรคความหวังใหม่ พรรคชาติไทย และพรรคเสรีธรรม โดยมีตำแหน่งคณะรัฐมนตรีดังนี้¹⁸

¹⁶ สัมภาษณ์ ปองพล อติเรกสาร, กรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย และสมาชิกพรรคไทยรักไทยระบบบัญชีรายชื่อลำดับที่ 9, 15 กุมภาพันธ์ 2545.

¹⁷ สัมภาษณ์ ปัญญา อยู่ประเสริฐ, สมาชิกวุฒิสภาจังหวัดอุดรธานี, 10 กรกฎาคม 2546.

¹⁸ เว็บไซต์ สำนักนายกรัฐมนตรี แหล่งที่มา:

ตำแหน่ง	รายนาม	พรรค
นายกรัฐมนตรี	พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร	ไทยรักไทย
รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม	พลเอก ขวลิต ยงใจยุทธ	ความหวังใหม่
รองนายกรัฐมนตรี	นายสุวิทย์ คุณกิตติ	ไทยรักไทย
รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม	นายเดช บุญ-หลง	ชาติไทย
รองนายกรัฐมนตรี	นายปองพล อดิเรกสาร	ไทยรักไทย
รองนายกรัฐมนตรี	นายพิทักษ์ อินทรวินัยนันท์	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี	นายจาตุรนต์ ฉายแสง	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี	พลเอก ธรรมรักษ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี	นายสมศักดิ์ เทพสุทิน	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี	นายกระแส ชนวงส์	ความหวังใหม่
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม	พลเอก ขวลิต ยงใจยุทธ	ความหวังใหม่
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม	พลเอก ยุทธศักดิ์ ศศิประภา	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง	นายสมคิด จาตุศรีพิทักษ์	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง	นายวราเทพ รัตนากร	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง	ร้อยเอก สุชาติ เชาววิศิษฐ	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ	นายสุรเกียรติ์ เสถียรไทย	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	นายชูชีพ หาญสวัสดิ์	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	นายประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	นายเนที ขลิบทอง	ชาติไทย
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม	นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา	ความหวังใหม่
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม	นายประชา มาลีนนท์	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม	นายพงศกร เลหาะวีเชียร	ชาติไทย
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์	นายอดิศักดิ์ โพธารามิก	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์	นายสุวรรณ วลัยเสถียร	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย	ร้อยตำรวจเอก ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย	นายสรอรรถ กลิ่นประทุม	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย	นายสมบัติ อุทัยสง	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม	นายพงศ์เทพ เทพกาญจนา	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม	นายเดช บุญ-หลง	ชาติไทย
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม	นางลดาวัลดี วงศ์ศรีวงศ์	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม	นายสนธยา คุณปลื้ม	ชาติไทย
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ	นายเกษม วัฒนชัย	ชาติไทย
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ	นายจำลอง ครุฑขุนทด	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข	นางสุดารัตน์ เกยุราพันธุ์	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข	นายสุรพงษ์ สืบวงศ์ดี	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม	นายสุริยะ จิ้งรุ่งเรืองกิจ	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม	นายพิเชษฐ์ สถิกรชวาล	ความหวังใหม่
รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย	นายสุธรรม แสงประทุม	ไทยรักไทย

ตารางที่ 4.1 แสดงตำแหน่งต่างๆ ในคณะรัฐมนตรีชุดที่ 52 ปีที่ 1

จากตารางจะเห็นสัดส่วนของตำแหน่งรัฐมนตรีของพรรคร่วมรัฐบาลทั้งสามพรรคโดยพรรคไทยรักไทยผู้เป็นพรรคแกนนำรัฐบาลได้ 27 ตำแหน่ง พรรคชาติไทยได้รับตำแหน่งในกระทรวงต่าง จำนวน 6 ตำแหน่ง และพรรคความหวังใหม่ได้โควต้าตำแหน่งจำนวน 5 ตำแหน่ง รวม 38 ตำแหน่ง หลังจากการประกาศคณะรัฐมนตรีครั้งแรก ก็มีการปรับคณะรัฐมนตรีมาเป็นระยะ เช่น การปรับคณะรัฐมนตรีครั้งแรกเนื่องจาก นายเกษม วัฒนชัย ได้ลาออกจากตำแหน่ง โดยมี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ดำรงอีกหนึ่งตำแหน่งและมี นางสิริกร มณีรินทร์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

การปรับคณะรัฐมนตรีครั้งที่สองได้นำเอา นายสุวิทย์ คุณกิตติ จากพรรคไทยรักไทย ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข และ นายสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีอีกหนึ่งตำแหน่ง

การปรับคณะรัฐมนตรีครั้งที่สามพรรคไทยรักไทยได้นำเอาพรรคชาติพัฒนาเข้าร่วมรัฐบาล โดยได้นำเอารัฐมนตรีในสัดส่วนของพรรคไทยรักไทยซึ่งได้แก่ นายพงศ์เทพ เทพกาญจนา นายจำลอง ครุฑขุนทด และนายสุธรรม แสงประทุม ออกจากคณะรัฐมนตรี และให้นายจาตุรนต์ ฉายแสง ออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีไปดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม และได้นำเอา นายกร ทวีศักดิ์ และนายสุวัจน์ ลิปตพัลลภ จากพรรคชาติพัฒนา ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย ตามลำดับ พร้อมกันนั้นก็เพิ่มสัดส่วนให้แก่พรรคชาติไทยโดยการนำเอา นายนิกร จำนง ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม และนายเนวิน ชิดชอบ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการ กระทรวงพาณิชย์

ในช่วงระยะเวลาการปรับคณะรัฐมนตรีทั้งสามครั้งนั้นทางพรรคความหวังใหม่ยังไม่ได้เข้าร่วมพรรคกับทางพรรคไทยรักไทย และไม่ได้ตำแหน่งใดๆเพิ่มเติมจากการปรับคณะรัฐมนตรีทั้งสามครั้ง แต่ก่อนหน้าที่จะมีการปรับคณะรัฐมนตรีครั้งที่สามนั้นทางพรรคความหวังใหม่ก็มีการเคลื่อนไหวเรื่องการรวมพรรคการเมืองมาตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2544 จนเรื่อยมาถึงในช่วงเดือนมกราคม พ.ศ. 2545 พรรคความหวังใหม่ก็มีประชุมเพื่อลงคะแนนเสียงมติการรวมกับพรรคไทยรักไทยกันในภายในพรรคความหวังใหม่ และศาลรัฐธรรมนูญได้ประกาศรองรับการยุบพรรคและการรวมกับพรรคไทยรักไทยในวันที่ 28 มีนาคม 2545 ซึ่งพ้นจากช่วงของการปรับคณะรัฐมนตรีครั้งที่สามมาแล้ว ซึ่งการไม่เคลื่อนไหวออกมาเรียกร้องในตำแหน่งต่างๆในช่วงการปรับคณะรัฐมนตรีนั้น อาจเป็นเพราะไม่ต้องการสร้างประเด็นกระแสและอาจสร้างความขัดแย้งให้เกิดขึ้นกับพรรคไทยรักไทย แต่หลังจากที่มีการรวมพรรคแล้ว ก็มีการปรับคณะรัฐมนตรีครั้งที่สี่ โดยในครั้งนี้มีมีการปรับหลายตำแหน่งอย่างมาก โดยเฉพาะการจัดตั้งกระทรวงเพิ่มเติมเพื่อดูแลงานด้านต่างๆไม่ให้ซับซ้อนกัน จาก 14

กระทรวงมาเป็น 20 กระทรวง โดยมีการอ้างถึงความเหมาะสมและประสิทธิภาพในการทำงาน
สูงสุดโดย และยังมีนัยยะของการขยายตำแหน่งเพื่อรองรับแรงต่อรองจากพรรคต่างๆด้วย ได้แก่¹⁹

ตำแหน่ง	รายนาม	พรรค
นายกรัฐมนตรี	พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร	ไทยรักไทย
รองนายกรัฐมนตรี	พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ	ไทยรักไทย
รองนายกรัฐมนตรี	นายสุวิทย์ คุณกิตติ	ไทยรักไทย
รองนายกรัฐมนตรี	นายจาตุรนต์ ฉายแสง	ไทยรักไทย
รองนายกรัฐมนตรี	นายกร ทักษะรังสี	ชาติพัฒนา
รองนายกรัฐมนตรี	นายพรหมินทร์ เลิศสุริย์เดช	ไทยรักไทย
รองนายกรัฐมนตรี	นายวิษณุ เครืองาม	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม	พลเอก ธรรมรักษ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง	นายสมคิด จาตุศรีพิทักษ์	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง	นายวราเทพ รัตนากร	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง	ร้อยเอก สุชาติ เชาววิจิตรฐ	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ	นายสุรเกียรติ์ เสถียรไทย	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการท่องเที่ยว และกีฬา	นายสนธยา คุณปลื้ม	ชาติไทย
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	นายอนุรักษ์ จูริมาศ	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	นายสรอรรถ กลิ่นประทุม	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	นายเนวิน ชิดชอบ	ชาติไทย
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม	นายสุริยะะ จึงรุ่งเรืองกิจ	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม	นายพิเชษฐ สถิรชวาล	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม	นายนิกร จำนง	ชาติไทย
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	นายประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	นายสุรพงษ์ สืบวงศ์ลี	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน	นายพงศ์เทพ เทพกาญจนา	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์	นายอดิศักดิ์ โพธารามิก	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์	นายวัฒนา เมืองสุข	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย	นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย	นายประชา มาลินินท์	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย	นายประมวล รุจนเสรี	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม	ร้อยตำรวจเอก ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงาน	นายสุวัจน์ ลิปตพัลลภ	ชาติพัฒนา
เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม	นางอุไรวรรณ เทียนทอง	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	นายพินิจ จารุสมบัติ	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ	นายปลอด อดิเรกสาร	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ	นางสิริกิติ์ มณีรินทร์	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข	นางสุดารัตน์ เกยุราพันธุ์	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข	พลตำรวจเอก ประชา พรหมนอก	ไทยรักไทย
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม	นายสมศักดิ์ เทพสุทิน	ไทยรักไทย

ตารางที่ 4.2 แสดงตำแหน่งต่างๆในคณะรัฐมนตรีชุดที่ 52 ปีที่ 2 ปรึบคณะรัฐมนตรีครั้งที่ 4

¹⁹เว็บไซต์ สำนักนายกรัฐมนตรี แหล่งที่มา :

จากตารางคณะรัฐมนตรีซึ่งเป็นการปรับภายหลังที่พรรคความหวังใหม่เข้าร่วมพรรคไทยรักไทยแล้ว ตำแหน่งที่อดีตรัฐมนตรีความหวังใหม่ได้รับนั้นลดลงจากเดิมที่ดำรงตำแหน่งถึง 6 ตำแหน่ง แต่ก็ถูกปรับลดมาเหลือเพียง 3 ตำแหน่งในคณะรัฐมนตรีชุดนี้ นอกจากนี้นายแพทย์กระแสนะ วงษ์ ก็ไม่ได้อยู่ในชุดของคณะรัฐมนตรีชุดนี้เช่นกัน แต่กระนั้นอดีตสมาชิกพรรคความหวังใหม่ที่มาเป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทยก็มีตำแหน่งทางการเมืองอื่นๆ นอกเหนือจากคณะรัฐมนตรีเช่น ตำแหน่งในคณะกรรมการสามัญประจำสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 31 คณะ เช่น²⁰

รายนาม	ตำแหน่งทางการเมืองที่อดีตสมาชิกพรรคความหวังใหม่ที่มาสังกัดพรรคไทยรักไทยได้รับ
นายแก้วบัวสุวรรณ	คณะกรรมการการคมนาคม
นายเวียง วรเชษฐ	รองประธานคณะกรรมการตรวจรายงานการประชุม
นาย मुख สุธิดมาน	กรรมการการต่างประเทศ
นายอารีเพ็ญ อุตริสินธุ์	รองประธานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด
นายไพศาล ยิ่งสมาน	รองประธานคณะกรรมการติดตามผลการปฏิบัติตามมติของสภาผู้แทนราษฎร
นายบุรุษานุนิณ อุซัง	ที่ปรึกษาคณะกรรมการการปกครอง
นายวิสันต์ เดชเสน	ผู้ช่วยเลขานุการคณะกรรมการการพาณิชย์
นายคมกฤษ หงษ์วิไล	คณะกรรมการการยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน
นายเปรมศักดิ์ เพียยุระ	ประธานคณะกรรมการ
นายคมกฤษ หงษ์วิไล	กรรมการการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
นายจำมุดีน อูมา	รองประธานคณะกรรมการการศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม
ร้อยโท กุเทพ ไสกระจำง	ที่ปรึกษาคณะกรรมการการศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม
นายพิทยา บุญเฉลียว	ผู้ช่วยเลขาธิการคณะกรรมการการสวัสดิการสังคม
นายวิสันต์ เดชเสน	กรรมการการอุตสาหกรรม

ตารางที่ 4.3 แสดงตำแหน่งคณะกรรมการสามัญประจำสภาผู้แทนราษฎรที่สมาชิกอดีตสมาชิกพรรคความหวังใหม่ได้รับหลังการรวมพรรคกับพรรคไทยรักไทย

อย่างไรก็ดีการลดตำแหน่งที่อดีตสมาชิกพรรคความหวังใหม่ควรจะได้เพิ่มหลังจากการยอมรับรวมพรรคแล้วนั้น อาจแสดงในนัยยะได้ในหลายๆทาง เช่น การถือว่าเมื่อย้ายพรรคมาสู่พรรคใหม่แล้ว ก็สามารถสลายความเป็นพรรคเก่าลงไปได้และไม่ยึดติดกับความเป็นกลุ่มทางการเมืองในพรรคไทยรักไทย และยอมที่จะปฏิบัติตามมติของพรรคไทยรักไทย เช่นเดียวกับที่พลโท ปัญญา อยู่ประเสริฐ เป็นผู้หนึ่งที่เห็นปัจจัยด้านผลประโยชน์อย่างอื่นที่นอกเหนือจากอำนาจรัฐเป็นแรงขับให้เกิดการ

²⁰ เว็บไซต์ รัฐสภา แหล่งที่มา: <http://www.parliament.go.th/h-commit/hon-commit.htm>

รวมพรรค ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “การที่พรรคความหวังใหม่นั้นหากไม่รวมพรรคและคงอยู่สถานะเดิมนั้นจะมีอำนาจในการต่อรองได้มากกว่าในปัจจุบัน เนื่องจาก 30 เสียงก็ถือว่ามากในระดับหนึ่ง หากเกิดการขัดแย้งกันไม่ว่าจะเป็นเรื่องการขอตำแหน่งในรัฐบาล การปฏิบัติงานในกระทรวงต่างๆ การออกกฎหมายเหล่านี้ พรรคความหวังใหม่อาจใช้จำนวนที่นั่งนี้ต่อรอง พรรคแกนนำอย่างพรรคไทยรักไทยก็ต้องชะลอเหตุการณและประนีประนอม นี่คือนอำนาจต่อรอง และน่าจะได้ผลประโยชน์ด้านอำนาจมากกว่าเสียด้วย เพราะเราจะเห็นว่าหลังจากรวมพรรคแล้ว จะสังเกตเห็นได้จากพฤติกรรมต่างๆ ที่แสดงออกมาทุกพรรคไม่กล้าแสดงออก ทุกวันนี้ก็ตกเป็นเบี้ยล่างของหัวหน้าพรรคแกนนำหมดทุกพรรค และการขอตำแหน่งต่างๆ ก็ไม่สามารถขอได้ หรือได้แต่งตั้งตามที่ตนปรารถนา ผมเชื่อว่าประเด็นที่เขาเข้ามาแล้ว นั่นก็คือธุรกิจอื่นๆ มากกว่า ที่อาจมีการตกลงกันได้ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง แต่การที่เขาเข้ามาอำนาจต่างๆ ภายในพรรคผมเชื่อว่าไม่มี ไม่มีอำนาจต่อรองใดใดทั้งสิ้น”²¹

เมื่อตำแหน่งทางการเมือง ตำแหน่งในฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ ไม่สามารถยืนยันได้อย่างแน่ชัดว่า ผลประโยชน์ด้านตำแหน่งทางการเมืองจะนำไปสู่การรวมพรรค ในขณะที่เดียวกันก็มีหลายๆ ฝ่ายให้ข้อสังเกตว่า การรวมพรรคดังกล่าวนั้นพรรคความหวังใหม่ไม่ได้มุ่งหวังตำแหน่งทางการเมืองที่มากขึ้น แต่เพราะในปัจจุบันพรรคความหวังใหม่หมดทางเดินแล้ว โดยเฉพาะทางเดินในอนาคต บวกกับการไม่มีเงินทุนที่เพียงพอ รวมถึงความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ที่ผู้นำพรรคทั้งสองพรรคมีกันมาก่อน ทำให้ต้นเหตุของการรวมพรรคนั้น อยู่ที่ผลประโยชน์ในรูปการเงินมากกว่าเรื่องของตำแหน่งทางการเมือง

ปัจจัยด้านผลประโยชน์ด้านการเงินและทรัพย์สิน

สาเหตุการไม่ออกมาแสดงความเคลื่อนไหวเพื่อตำแหน่งทางการเมืองสามารถมองได้อีกหนึ่งนัยยะก็คือ การมองว่าการยอมนิ่งเฉยนั้นเป็นเพราะไม่ต้องการสร้างประเด็นความขัดแย้งในช่วงที่ดำเนินการรวมพรรคการเมือง หรือไม่ต้องการให้ประเด็นแฝงอย่างเช่นเรื่องของการต่อรองซึ่งผลประโยชน์ด้านอื่นๆ เช่น การเงิน เกิดเป็นประเด็นที่กล่าวถึงในสังคม และจะกลายเป็นการชักฟอกพรรคไป

²¹ สัมภาษณ์ ปัญญา อยู่ประเสริฐ, สมาชิกวุฒิสภาจังหวัดอุดรธานี, 10 กรกฎาคม 2546.

จากการศึกษาการเงินของพรรคความหวังใหม่ พบว่า การเงินของพรรคความหวังใหม่ และเงินทุนในการดำเนินการทางการเมืองของพรรคและสมาชิกพรรคแต่ละคน ซึ่งการบริหารการเงินของพรรคความหวังใหม่ยังถือว่าขาดความเป็นระบบมีการกล่าวโทษกันตลอดเวลาว่ามีบุคคลเพียงบางคนเท่านั้นที่มีอำนาจในการหาทุนทรัพย์อุดหนุนพรรคและเป็นผู้มีอำนาจในการสั่งจ่ายเงินทุนของพรรคอย่างแท้จริง จากหลักฐานที่ปรากฏในงบดุลประจำปี ที่นำเสนอต่อกระทรวงมหาดไทยยังขาดความเป็นระบบตามวิธีการงบประมาณที่มาตราฐานขององค์การทั่วไป เงินอุดหนุนพรรคที่ได้จากแหล่งทุนอื่นๆ เช่น จากสมาชิกพรรค จากการบริจาค และจากการจัดหารายได้ของพรรค ยังไม่สามารถกระทำได้อย่างเป็นรูปธรรม เป็นต้น อีกทั้งในระยะหลัง หลังจากที่พรรคตกอยู่ในสถานะจำเลยความผิดที่นำประเทศไปสู่สภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทำให้ภายในพรรคความหวังใหม่มีความขัดแย้งเกิดขึ้นมา และเป็นผลให้บรรดาแกนนำพรรคคนสำคัญต่างพากันออกจากพรรค เช่นความขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างกลุ่มของนายเสนาะ เทียนทอง และกลุ่มของนายจตุรนต์ ฉายแสง จนกลายเป็นเหตุให้มีการแยกตัวออกจากพรรคมาแล้ว พร้อมกับนายทุนที่เคยสนับสนุนด้านการเงินของพรรคก็ทำให้เงินสนับสนุนเช่นกัน พรรคไทยรักไทยจึงประสบปัญหาด้านการเงินเป็นต้นมา ในขณะที่การเงินของพรรคไทยรักไทยนั้นมีฐานสนับสนุนทั้งจากประชาชนและโดยเฉพาะนายทุน ทำให้การเงินของพรรคนั้นอยู่ในสถานะที่ได้เปรียบพรรคอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็พรรคขนาดกลางหรือพรรคขนาดเล็ก ยกตัวอย่างเช่น นับตั้งแต่ปีแรกของการก่อตั้งพรรคไทยรักไทย รายได้หลักของพรรคมาจาก รายรับจากการบริจาคซึ่งสูงถึง 32,264,498 บาท ในปี พ.ศ. 2542 มีรายรับจากการบริจาคสูงถึง 15,985,223 บาท²² ทั้งนี้ยังไม่รวมกับที่มาของเงินอีกหลายๆด้าน ด้วยฐานสนับสนุนด้านการเงินที่มีมากทำให้การดำเนินกิจการทางการเมืองของพรรคไทยรักไทยนั้นเป็นไปด้วยความราบรื่น ยกตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนคือ ทุนในการใช้จ่ายช่วงเวลาของการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง แต่สำหรับพรรคการเมืองขนาดเล็กหรือพรรคการเมืองขนาดกลางจะประสบปัญหาด้านทุนในการสนับสนุนกิจกรรมทางการเมือง เช่นเดียวกับพรรคความหวังใหม่ที่ในการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านก็ประสบปัญหาด้านทุนในการรณรงค์หาเสียงจนต้องลดจำนวนผู้สมัครรับเลือกตั้งลงมา ซึ่งน้อยกว่าการเลือกตั้งครั้งก่อนๆมา ผลจากการไม่มีเงินทุนสนับสนุนกลายเป็นแรงสะท้อนที่กลับมาสู่สมาชิกพรรคการเมืองที่ต้องหันมามุ่งถึงการได้รับการสนับสนุนจากพรรค หรือสถานะภาพของตนเองและของพรรคในการเลือกตั้งในอนาคต

²² สำนักงานกิจการพรรคการเมืองและการออกเสียงประชามติ ด้านกิจการพรรคการเมืองและการออกเสียงประชามติ คณะกรรมการการเลือกตั้ง, รายงานการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองในรอบปี พ.ศ. 2541 (กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการพรรคการเมืองและการออกเสียงประชามติ, 2542), หน้า 249-252.

ในช่วงของการรวมพรรคมีบางกระแสที่กล่าวถึงการเงินของพรรคความหวังใหม่กับไทยรักไทยว่าใช้กระเปาะเดียวกันมาตั้งแต่สมัยพรรคความหวังใหม่เป็นแกนนำรัฐบาล โครงการหลายๆ โครงการที่เกิดขึ้นในช่วงรัฐบาลชวลิตนั้น เอื้ออำนวยต่อธุรกิจในกลุ่มชินคอร์ปอเรชั่น เช่น การสัมปทานเคเบิลทีวี ระบบโทรศัพท์เคลื่อนที่ 1800 หรือดาวเทียมชินเซทเทลไลท์ เป็นต้น ซึ่งในขณะนั้นเป็นผลประโยชน์ที่เอื้ออำนวยต่อกันระหว่างกลุ่มธุรกิจและการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของพรรคการเมือง ระบบอุปถัมภ์ในอดีตดังกล่าวส่งผลให้การเจรจาเพื่อการรวมพรรคสามารถทำได้ง่ายขึ้น โดยเฉพาะผลประโยชน์จำนวนมากที่ทางพรรคไทยรักไทยจะมอบให้แก่บรรดาแกนนำพรรคความหวังใหม่ แลกกับที่นั่งในสภาให้กับพรรคไทยรักไทยเพิ่มจำนวนมาก รัฐบาลจะปฏิบัติหน้าที่หรือจะทำการใดๆ ก็สามารทำได้สะดวก

ในประเด็นดังกล่าว พล.ท. ปัญญา อยู่ประเสริฐ เห็นพ้องว่า “อย่างน้อยก็มองถึงตัวเองก่อนเพื่อความอยู่รอด เพราะที่ผ่านมาโดยเฉพาะนักการเมืองเก่าๆ เขาบอกว่า การลงเลือกตั้งแต่ละครั้ง เขาใช้เงินอย่างน้อย 30-50 ล้าน .... พรรคเมื่อต้องใช้เงินมากขนาดนั้น การติดต่อกับนายทุนของพรรคก็ไม่สามารถหลบพ้นเรื่องของผลประโยชน์ที่ตอบแทนกลับได้ หากได้รับฟังข่าวสารไม่ว่าทางทีวีหรือวิทยุแล้ว ชาวที่เกี่ยวกับการลดค่าเงิน เขาก็ว่ามีเบื้องหน้าเบื้องหลังตรงนี้อยู่ ซึ่งเราก็ไม่รู้ว่ข้อเท็จจริงตรงนี้คืออะไร เราก็ไม่สามารถไปบอกว่าตรงนั้นเขามีผลประโยชน์ร่วมกันอย่างไร ผมตอบตรงนี้ไม่ได้ ผมเชื่อว่านักการเมืองก็พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันอยู่ แต่ก่อนท่านนายกทักษิณก็เข้ามาโดยที่บักจิวชวนเข้ามา ความที่จะต้องเอื้อเพื่อเจ็องจางซึ่งกันและกันมันก็ยังคงต้องมีอยู่ สมมติว่าแต่ก่อนคุณไม่มีอะไรเลย ถ้าเข้ามาตรงนี้มันก็มีช่องทางอะไรต่างๆ แล้วตัวเองก็มีความเฉลียวฉลาด เมื่อเข้ามาแล้วมันก็ต้องนึกถึงเบื้องหน้าเบื้องหลัง การเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ระบบอุปถัมภ์ก็ยังคงอยู่ โดยเฉพาะเป็นธรรมชาติของคนไทย มันไม่มีทางหมดไปจากสังคมไทย ในความรู้สึกผม นะ”²³

นายปองพล อติเรกสาร กล่าวว่า “หากกล่าวอย่างตรงไปตรงมาพรรคการเมืองขนาดกลางและขนาดเล็ก นับวันจะอยู่ลำบาก ประการแรก ลำบากในแง่การบริหารพรรคที่จะผลักดันนโยบายไปสู่ในทางปฏิบัติ ประการที่สอง พรรคการเมืองไม่ว่าเล็กหรือใหญ่จะต้องมีค่าใช้จ่ายพอสมควร แม้ว่ามีบางส่วนจะได้เงินอุดหนุนจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง พรรคเล็กก็ได้น้อย เมื่อมีเงินน้อยจะบริหารพรรคให้เติบโตใหญ่ต่อไป จึงจำเป็นที่จะต้องรวมกับพรรคการเมืองที่เห็นว่ามันคง ประการที่สาม พรรคเล็กคงจะมองแล้วว่า ถ้าอยู่ต่อไปการจะดำเนินงานทางการเมืองให้สำเร็จต่อไปเป็นเรื่องที่ลำบาก ซึ่งน่าจะนำมาสู่เหตุผลยุบรวมพรรค ส่วนที่มีการกล่าวว่า ในการรวมพรรคมีผลประโยชน์

²³ สัมภาษณ์ ปัญญา อยู่ประเสริฐ, สมาชิกวุฒิสภาจังหวัดอุดรธานี, 10 กรกฎาคม 2546.

อย่างพรรคความหวังใหม่ ที่บรรดานายทุนและสมาชิกแกนนำพรรค และสมาชิกพรรคที่เป็นเจ้าของพื้นที่ในเขตต่างๆบางคนออกจากพรรคไปสังกัดพรรคใหม่ ทำให้การระดมเงินทุนก็ดีหรือโอกาสในชัยชนะการเลือกตั้งน้อยลงไปทันที ดังนั้นทางเลือกหนึ่งที่ดูเหมาะสมที่สุดในขณะนั้นก็คือการรวมพรรคเข้ากับพรรคไทยรักไทย ซึ่งจะช่วยลดภาระหนี้สิน และการใช้จ่ายด้านต่างๆ ลงได้ เพราะตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองนั้นกำหนดให้ภาระหนี้สินและการใช้เงินนั้นตกไปอยู่กับพรรคหลักที่จะเข้าร่วมด้วยนั่นเอง

ปัจจัยด้านพลังของพรรคหรือคะแนนเสียงในสภาผู้แทนราษฎร

พรรคการเมือง	6 ม.ค. 44	29 ม.ค. 44	1 ก.พ. 44	รวม ระบบเขต	ระบบ Party List	รวมทั้งหมด
พรรคไทยรักไทย	176	24	-	200	48	248
พรรคประชาธิปัตย์	90	7	-	97	31	128
พรรคชาติไทย	36	4	1	35	6	41
พรรคความหวังใหม่	19	9	-	28	8	36
พรรคชาติพัฒนา	12	10	-	22	7	29
พรรคเสรีธรรม	10	4	-	14	-	14
พรรคราษฎร	-	2	-	2	-	2
พรรคกิจสังคม	1	-	-	1	-	1
พรรคถิ่นไทย	-	1	-	1	-	1
รวม	398	61	1	400	100	500

ตารางที่ 4.4 แสดงจำนวนผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2544

จากตาราง²⁶ สามารถแสดงให้เห็นถึงพลังของพรรค ซึ่งในที่นี้ได้แก่ จำนวนของที่นั่งหรือจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสภา เป็นประเด็นที่มีอาชญาสิทธิ์ได้ว่าการรวมพรรคนั้นนำมาซึ่งตัวเลขที่นั่งในสภาที่สังกัดพรรคไทยรักไทยก่อนการรวมพรรคก็สูงเกือบครึ่งหนึ่งของจำนวนที่นั่งทั้งหมด และภายหลังจากการรวมพรรคเสรีธรรมทำให้พรรคไทยรักไทยมีคะแนนเกินหนึ่งหนึ่งคือ 262 เสียง ซึ่งจำนวนดังกล่าวทำให้พรรคไทยรักไทยมีเสียงสนับสนุนในการดำเนินการในสภาอย่างราบรื่น ไม่ว่าจะเป็นการลงมติร่างกฎหมายใดๆ แต่จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคดังกล่าวก็ยังไม่เพียงพอต่อเสถียรภาพความมั่นคงในการดำเนินงานของรัฐบาล เพราะการควบคุมพรรคร่วมรัฐบาลให้เป็นหนึ่งเดียวกันนั้นเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนมาก และยังทำให้พรรคต้องคอย

²⁶ สยามจดหมาย 26,6 : 154.

คำนึงถึงการต่อรองการประนีประนอมซึ่งผลประโยชน์ต่างๆ ที่พรรคร่วมรัฐบาลต้องการ และเป็นผลให้รัฐบาลขาดความมั่นคงอย่างในรัฐบาลชุดก่อนที่ประสบมาเนื่องจากการถอนตัวออกจากการเป็นพรรคร่วมรัฐบาล ดังนั้นพรรคไทยรักไทยจึงมีเป้าหมายในการสร้างพลังของพรรคให้ได้มากที่สุดที่จะทำให้พรรคเกิดเสถียรภาพในการดำเนินการและรัฐบาลก็เกิดความมั่นคงมีเสถียรภาพ การรวมพรรคความหวังใหม่เป็นผลให้พรรคไทยรักไทยมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพรรคมากถึง 295 เสียง ซึ่งเป็นจำนวนที่มากพอที่จะรัฐบาลพรรคเดียวได้อย่างสบาย และไม่ต้องคำนึงถึงการเคลื่อนไหวของพรรคร่วมรัฐบาล การคอยระวังเรื่องการต่อรองการประนีประนอมกับพรรคร่วมรัฐบาลจนกลายเป็นเหตุให้เสียความเป็นตัวของตัวเอง ในปัจจุบันพรรคไทยรักไทยมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสังกัดพรรคถึง 320 คน จากจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด 500 คน ทำให้พรรคไทยรักไทยมีความเป็นเอกภาพในการทำงานของรัฐบาลอย่างสูงสุด และยังรวมจำนวนของที่นั่งจากพรรคร่วมรัฐบาลด้วยแล้ว ทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างมากกว่าจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขนาดนั้นจะทำให้เกิดความไม่สมดุลทางอำนาจ (Balance of Power) การบริหารประเทศ อีกทั้งการทำงานจะไม่มีกลไกการตรวจสอบและการควบคุมที่มีประสิทธิภาพจากพรรคฝ่ายค้าน ในขณะที่เดียวกันก็ส่งเสริมให้การบริหารประเทศหรือการดำเนินการใดๆ ของฝ่ายบริหารและประมุขฝ่ายบริหารเป็นไปในรูปแบบของ Absolute Power หรือเป็นเผด็จการทางรัฐสภาจะทำการใดๆ ก็สามารผ่านมติความเห็นชอบได้โดยง่าย ในบางกรณีก็ไม่ต้องเข้าที่ประชุมสภา (Bypass) ก็ว่าได้

สุรนันทน์ เวชชาชีวะ “จริงๆ แล้วเราต้องการคะแนนเสียงสนับสนุนในสภาอย่างมาก ถึงแม้ว่าจะมีใครต่อใครออกมากล่าวว่าด้วยพรรคเองก็มีคะแนนเสียงที่เกินครึ่งอยู่แล้วไม่จำเป็นต้องรวมก็สามารถบริหารประเทศได้อย่างสบาย แต่ทั้งนี้เราเห็นถึงความอ่อนแอของรัฐบาลผสมในชุดก่อนๆ เราเรียนรู้ว่าการเมืองบ้านเราอ่อนไหวตามผลประโยชน์มาก เป็นสาเหตุให้รัฐบาลที่ผ่านมามีต้องล้มรัฐบาลบ้าง ยุบสภาบ้าง เป็นผลเสียแก่ประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจ ที่การเลือกตั้งใหม่แต่ละครั้งต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก เสียทั้งการเมืองที่ไม่มีประสิทธิภาพ ไม่มีเสถียรภาพที่ดีเลย หากเป็นอย่างนี้ใครจะกล้าลงทุนในประเทศไทย นี่เองที่เราเห็นว่าการมีเสียงเกินครึ่งก็จริงอยู่ แต่มันไม่พอ การควบคุมพรรคร่วมรัฐบาลนั้นเป็นเรื่องยากกว่าการควบคุมพรรคเดียวกัน เพราะเรื่องการต่อรองผลประโยชน์ระหว่างพรรคนั้นเอง แตกมาหลายต่อหลายรัฐบาลแล้ว เมื่อไม่ได้สมหวังในตำแหน่งในรัฐบาล แต่การตกลงภายในพรรคมันมีกฎเกณฑ์ของพรรคต่างๆ ที่ถูกรออยู่ หรือหากแตกออกไป

ก็ไม่กระทบต่อเงินงบประมาณของประเทศ ดังนั้นการมีเสียงในสภาที่มากขึ้นจึงเป็นเรื่องดี และเราก็หวังที่จะเป็นอย่างนั้น อีกทั้งยังทำให้เราสามารถบริหารประเทศได้อย่างมั่นคง รวดเร็ว²⁷

สมศักดิ์ คุณเงิน ให้ความเห็นว่า “สำหรับมุมมองของผมในเรื่องนี้นั้น อาจต้องย้อนกลับไปพูดถึงแต่ก่อนพรรคความหวังใหม่เคยครองเสียงในภาคอีสานจำนวนมาก และนโยบายของพรรคความหวังใหม่ก็ตรงใจของคนอีสานและคนทางใต้ด้วย โครงการหลายต่อหลายโครงการของท่านชวลิต อย่างอีสานเขียว ก็เป็นตัวอย่างหนึ่ง แต่เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไป และคะแนนจากการเลือกตั้งก็เป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นแล้วว่า คนภาคอีสานต้องการให้พรรคไทยรักไทยเป็นหลักในการจัดตั้งรัฐบาลได้เข้ามาบริหารประเทศ และก็ขอชื่นชมว่าพรรคไทยรักไทยที่เป็นหลักในการจัดตั้งรัฐบาล คะแนนเสียงที่โดยรวมที่พรรคไทยรักไทยได้มากกว่าและมากกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนที่นั่งทั้งหมดในสภานั้นเองก็อาจบ่งบอกถึงนัยยะว่าคนในภาคอีสานก็ดี หรือคนทั่วประเทศก็ดีกำลังต้องการพรรคไทยรักไทย ทำให้พรรคความหวังใหม่คิดว่าการจะผนวกเข้าหรือไม่เข้านั้นก็ไม่ได้มีผลส่งต่อเสียงข้างมากในรัฐสภา เพราะมันมีเกินครึ่งอยู่แล้ว แต่ในกรณีนี้พรรคเห็นว่าในฐานะที่พรรคขนาดกลางที่อำนาจในการผลักดันกฎหมายหรือนโยบายหนึ่งของทางพรรคเองนั้นอาจไม่สามารถทำได้สะดวกนัก หากแยกพรรคอยู่อย่างนี้ และเราก็เห็นว่าถึงแม้พรรคจะมีนโยบายที่แตกต่างกันในเชิงรายละเอียด แต่ด้วยวิธีการปฏิบัติและผลของนโยบายต่างมุ่งที่การมองปัญหาและแก้ไขปัญหจากระดับรากหญ้า หรือคนจนของประเทศ ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่เป็นหลัก เช่น นโยบายการพักชำระหนี้ นโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค หรือเงินกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท เป็นต้น เราก็เห็นว่าอาจจะมีโอกาสมากกว่าในการผลักดันนโยบายหากเราจะทำการรวมเป็นพรรคเดียว และเสนอนโยบายไปกับพรรคไทยรักไทย และตรงนี้หากสามารถสร้างความมั่นคงในการนำนโยบายไปปฏิบัติได้อย่างจริงจังด้วยคะแนนเสียงของพรรคแกนนำในสภา ก็ถือว่าเป็นเรื่องที่ดีต่อพรรคความหวังใหม่ และเรื่องที่ดีของพรรคไทยรักไทยที่มีกำลังสนับสนุนที่มั่นคง ซึ่งในขณะนั้นก็มีกระแสระหว่างแกนนำของพรรคทั้งสอง โดยมีการเปรียบเทียบพรรคใหญ่อย่างพรรคไทยรักไทยที่กำลังสร้างบ้านเกือบที่จะสมบูรณ์แล้ว ขาดแต่เพียงกระเบื้องอีกจำนวนหนึ่งสามสิบกว่าแผ่นก็จะทำให้บ้านหลังนี้สามารถกันแดดกันฝน ได้โดยปราศจากรอยรั่ว หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า มาช่วยต่อยอดให้พรรคพรรคเป็นหลักในการจัดตั้งรัฐบาลมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มั่นคง และจะทำให้รัฐบาลหรือบ้านมีเสถียรภาพมั่นคงตามกัน”²⁸

²⁷ สัมภาษณ์ สุรนนท์ เวชชาชีวะ, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ, สมาชิกพรรคไทยรักไทยบัญชีรายชื่อลำดับที่ 55 และกรรมการบริหารพรรค, 24 กรกฎาคม 2546.

²⁸ สัมภาษณ์ สมศักดิ์ คุณเงิน, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดขอนแก่น เขต 8 และสมาชิกพรรคไทยรักไทย, 9 กุมภาพันธ์ 2545.

เอกภาพ พลซื่อ กล่าวถึงเงื่อนไขในการรวมพรรคว่า “พรรคความหวังใหม่ก็คงเป็น เช่นเดียวกับพรรคเสรีธรรมที่ฐานเสียงน้อยลง ในขณะที่พรรคความหวังใหม่มีฐานเสียงถึง 30 เสียง แต่ก็คงจะไปเจรจากับพรรคไทยรักไทยที่เป็นแกนหลักในการจัดตั้งรัฐบาลไม่ได้มาก ทั้งเสรีธรรมที่ เดิมอยู่หรือพรรคความหวังใหม่นั้นตนเห็นว่าพรรคไม่ได้มองถึงรัฐมนตรีเลย มองแต่ความเข้มแข็งของ พรรคการเมือง และมองอนาคตในอีก 8 ปีหรือ 12 ปีข้างหน้า พรรคจะอยู่ไหวหรือ การที่จะไป รักษาพรรคหรือทำให้พรรคโตขึ้นอีกนั้นคงลำบาก ที่สำคัญพรรคขนาดกลางและพรรคขนาดเล็กจะ เป็นรัฐบาลก็ไม่ได้เป็นแล้วใครจะมาช่วยเรื่องค่าใช้จ่าย เงินทุนไม่เพียงพอ นอกจากนี้ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคจะอยู่กับเราหรือ ถ้ากระแสประชาชนต้องการอย่างนี้ก็หรือว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะอยู่ และคงจะหนีไปหมดเหลือแต่หัวหน้าพรรคและเลขาธิการพรรค สมาชิกจะอยู่กับอย่างไร อีกทั้งชาวบ้านก็เรียกร้องทุกวันว่าทำไมไม่รวมพรรค ทำไมไม่ย้ายไปพรรค โฉนั้พรรคนี้”²⁹

จากการสัมภาษณ์บุคคลกรณีตัวอย่างพบว่า ทั้งหมดเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่า การรวม พรรคความหวังใหม่เข้ากับพรรคไทยรักไทยนั้น เป็นผลมาจากการเล็งเห็นจำนวนเสียงสนับสนุนใน สภาที่จะทำให้พรรคไทยรักไทยมีคะแนนเสียงเกินครึ่งอยู่มากจนส่งผลให้เกิดเสียงที่มากพอใน สนับสนุนร่างกฎหมายหรือประเด็นต่างๆ ที่ผ่านสภา

เสถียรภาพของพรรคการเมืองและเสถียรภาพของรัฐบาล

เสถียรภาพของพรรคการเมือง

จากปัจจัยที่กล่าวในข้างต้น แสดงให้ทราบถึงสาเหตุในการรวมพรรค แต่อย่างไรก็ดีปัจจัย ดังกล่าวก็ไม่ได้ประกันการมีเสถียรภาพของพรรคและของรัฐบาลเสมอไป โดยเฉพาะปัจจัยด้าน ความสัมพันธ์ของผลประโยชน์ ซึ่งมีผลต่อความเหนียวแน่นของเสถียรภาพภายในพรรคการเมือง หรือสามารถส่งผลไปถึงเสถียรภาพของรัฐบาลเลยก็ได้ ดังนั้นการรวมพรรคจึงต้องพิจารณาถึงผล หลังการรวมพรรคแล้วจะสามารถควบคุมให้อยู่ในกฎระเบียบและสามารถสร้างความเหนียวแน่น ในเกิดภายในกลุ่มต่างๆ ภายในพรรคได้ เช่นเดียวกับที่ เอปสไตน์ (Epstein) เห็นว่าระบบรัฐสภาที่ จะประสบความสำเร็จในการสร้างเสถียรภาพให้กับฝ่ายบริหารได้ จะต้องสร้างพรรคการเมืองให้มี

²⁹ สัมภาษณ์ เอกภาพ พลซื่อ, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดร้อยเอ็ด เขต 4 และสมาชิก พรรคไทยรักไทย, 23 สิงหาคม 2546.

ความเหนียวแน่นก่อน โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงจำนวนพรรคที่จะแข่งขัน” อันจะส่งผลให้เกิดขึ้นต่อกับเสถียรภาพของรัฐบาลต่อไปด้วย

ในปัจจุบันพรรคไทยรักไทยมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสังกัดพรรคจำนวน 320 คน ซึ่งเป็นคะแนนเสียงที่ได้ขาดในสภา แต่ก็ปฏิเสธไปไม่ได้ว่าการรวมพรรคความหวังใหม่ที่มีสมาชิกจำนวนมากเข้ามา รวมถึงจำนวนสมาชิกที่ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกจำนวน 33 คน เข้ามาอยู่ร่วมกับบ้านหลังใหม่ที่ชื่อว่าไทยรักไทยซึ่งมีสมาชิกจำนวนมากอยู่แล้ว การรวมดังกล่าวจึงไม่อาจรวมกันเป็นเนื้อเดียวได้อย่างแท้จริงหรือเป็นหน่วยเดียวกันใน “ลักษณะชีวภาพ”³⁰ เพราะความสัมพันธ์ในลักษณะของกลุ่มในพรรคการเมือง และรูปแบบของความสัมพันธ์อุปถัมภ์ การช่วยเหลือทางการเงิน ยังเป็นสภาพที่ไม่สามารถหลอมหลอมเป็นเนื้อเดียวกันได้อย่างแท้จริง ผลกระทบที่สำคัญก็คือพรรคย่อยที่โอกาสที่จะเกิดปัญหาด้านเสถียรภาพของพรรคการเมือง จากความขัดแย้งกันเองระหว่างกลุ่มภายในพรรค การที่สมาชิกของกลุ่มต่างๆ ในพรรคมีพฤติกรรมที่ต่อต้าน และทำลายต่อมติความเห็นของพรรค การแยกตัวออกจากพรรคของสมาชิกบางคนหรือบางกลุ่ม

1. ปัญหาที่เกิดจากความขัดแย้งระหว่างกลุ่มภายในพรรค

ก่อนหน้าการรวมพรรคนั้นพรรคความหวังใหม่ก็มีกลุ่มในพรรคอยู่หลายกลุ่ม โดยในช่วงระยะเวลาที่พรรคความหวังใหม่ดำรงอยู่นั้นก็เกิดประเด็นความขัดแย้งระหว่างกลุ่มขึ้นบ่อยครั้ง และบางครั้งก็เป็นผลทำให้แกนนำคนสำคัญต้องลาออกจากพรรคไป จนส่งผลให้ฐานเสียงและเสียงสนับสนุนในพื้นที่จังหวัดต่างๆ ลดลง และจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสังกัดพรรคลดน้อยลงไปตามกัน

กลุ่ม	สมาชิก
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสังกัดกลุ่มของนายพิศาล มูลศาสตร์สาทร	นายสวัสดิ์ สืบสายพรหม นายสุรศักดิ์ เทียมประเสริฐ นายเทิดภูมิ ใจดี นายเฉลิมยศ แสงวิเศษ นายพูนสวัสดิ์ มูลศาสตร์สาทร นายวิทยา ชันอาสา นายภูมินทร์ สีธีระประเสริฐ

³⁰ ลิขิต ธีรเวคิน, “ส่วนที่ 3 การรวมพรรคเสรีธรรม พรรคความหวังใหม่เข้ากับพรรคไทยรักไทย”, วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย, พิมพ์ครั้งที่ 9 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546), หน้า 308.

<p>สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดหัวหน้าพรรค ความหวังใหม่โดยตรง และผ่านทางผู้สนับสนุนที่มี อิทธิพลในพื้นที่คือ นายเจริญ ดำรงพัฒนกิจ</p>	<p>นายบวร ภูจรีต นายสังข์ทอง ศรีธเรศ นายขุนทอง ภูผิวเดือน นายพา อัครเสื่อ นายสมศักดิ์ เกียรติสุรนนท์ นายสุรวิทย์ คนสมบูรณ์ นายระวี กิ่งคำวงศ์ นายสุรพร ดนัยตั้งตระกูล นายวิชัย ชัยจิตวณิชกุล นายเฉลิมพล สนิทวงศ์ชัย นายเกษม รุ่งธนเกียรติ นายบุญชง วิสมหมาย นายเฉลิมชัย อุฬารกุล นายฉัตรชัย เอียสกุล นายเฉลิมชัย เอียสกุล นายพิทักษ์ ศรีตะบุตร</p>
<p>สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดกรรมการบริหาร พรรค (นายทวี ไกรคุปต์) ดังนี้</p>	<p>นายไพจิต ศรีวรขาน นายอรรถสิทธิ์ ทรัพย์สิทธิ์ นายกรีช กงเพชร นายเกียรติ ศรีสุรินทร์ นายสนิท จันทรวงศ์</p>
<p>พระพาย</p>	<p>ทวี ไกรคุปต์ กรีช กงเพชร เฉลิมยศ แสนวิเศษ พิทักษ์ ศรีตะบุตร ไพจิตร ศรีวรขาน สนิท จันทรวงศ์ อรรถสิทธิ์ ทรัพย์สิทธิ์ บุญทรง วงศ์กวี เทอดภูมิ ใจดี</p>
<p>อีสานใต้</p>	<p>พิศาล มูลศาสตร์สาทร เกียรติ ศรีสุรินทร์ เฉลิมพล สนิทวงศ์ชัย มานพ จรัสดำรงนิทย์ ระวี กิ่งคำวงศ์ วิทยา ชันอาสา สวัสดิ์ สืบสายพรหม</p>
<p>ภาคเหนือ</p>	<p>บุญชู ตรีทอง วิสิต พัยคัมบุตร สุรวิทย์ คนสมบูรณ์ ปัญญา จีนาคำ ธวัชวงศ์ ณ เชียงใหม่ ประเทือง ปานลักษณณ์ มนตรี ด่านไพบูลย์</p>
<p>เอกภาพ - วายดะห์</p>	<p>เด่น ไต้มีนา ไพศาล ยิ่งสมาน มุข สุไลมาน วันมูหะมัดนอร์ มะทา สุติน ภูยกุธานนท์ อารีเพ็ญ อุดรสินธุ์</p>
<p>ภาคตะวันออกเฉียง</p>	<p>เสริมศักดิ์ การุณ นุกูล ธนิกุล มณฑล ไกรวัตนุสรณ์</p>
<p>อีสานเหนือ</p>	<p>ฉัตรชัย เอียสกุล สุรพล ดนัยตั้งตระกูล</p>
<p>อิสระ</p>	<p>เกษม รุ่งธนเกียรติ เกียรติชัย ชัยเชาวรัตน์</p>

	แก้ว บัวสุวรรณ ชุนทอง ภูผิวเดือน เฉลิมชัย อุฬารกุล บวร ภูจรีต บุญซง วิสมหมาย ประสงค์ บุรณ์พงศ์ พา อักษรเสื่อ ไพฑูรย์ แก้วทอง ภูมินทร์ ลีธีระ ประเสริฐ วิชัย ชัยจิตวณิชกุล สมศักดิ์ เกียรติสุนนท์ สรศักดิ์ เทียมประเสริฐ
--	--

ตารางที่ 4.5 แสดงกลุ่มภายในพรรคความหวังใหม่³¹

พรรคความหวังใหม่ได้ประสบปัญหาความแตกแยกในพรรคการเมืองเหมือนกับพรรคการเมืองอื่นๆ จากการวิจัยของกริรินทร์ อินทร์แก้ว พบว่า พรรคความหวังใหม่นั้นก็ประสบปัญหาการเป็นกลุ่ม ซึ่งเป็นกลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคความหวังใหม่นี้ก็ไม่ได้ส่งผลดีต่อพรรคในทางตรงกันข้ามการแตกแยกภายในพรรคความหวังใหม่นี้ได้ส่งผลให้พรรคความหวังใหม่อ่อนแอลง เช่น ปัญหาความขัดแย้งระหว่างแกนนำของพรรค อย่าง นายพิศาล มูลศาสตรสาทร กับ น.ต.ประสงค์ สุ่นศิริ โดยมีสาเหตุของปัญหาจากความพยายามในการช่วงชิงการนำพรรค ซึ่งผลปรากฏว่า คณะกรรมการบริหารพรรคได้ลงมติ เมื่อ 22 ธันวาคม 2534 ให้นายพิศาล มูลศาสตรสาทร ดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรคคนใหม่ โดยให้ น.ต.ประสงค์ สุ่นศิริ รับผิดชอบเพียงการดูแลเลือกสรรผู้สมัครรับเลือกตั้ง อันเป็นผลให้ น.ต.ประสงค์ สุ่นศิริ ได้ถอนตัวจากการเป็นสมาชิกของพรรคความหวังใหม่ในเวลาต่อมา นอกจากนี้ในขั้นตอนของการระดมผู้สมัครรับเลือกตั้งแต่ละครั้งกลุ่มต่างๆ ในพรรคก็ได้แย่งชิงผลประโยชน์ในการระดมสมาชิกกลุ่มของตนเข้าลงสมัครรับเลือกตั้งให้ได้มากที่สุด จนทำให้เกิดการแตกแยกระหว่างกลุ่มต่างๆ ที่สูญเสียผลประโยชน์และต้องถอนตัวออกไปจากการดำเนินงานของพรรค ตัวอย่างเช่น กลุ่มผู้นำทางการทหารที่เป็นเพื่อนสนิทหรือคณะทำงานของพลเอกชวลิต เมื่อสมัยดำรงตำแหน่งในกองทัพ ได้ถอนตัวออกไปเป็นต้น ซึ่งปัญหาดังกล่าวก็ได้ทำให้สิ้นกลิ่นอายของพรรคความหวังใหม่ในระดับหนึ่ง³²

สำหรับพรรคไทยรักไทยในระยะก่อตั้งพรรค ถูกมองว่าเป็นพรรคที่เน้นความใหม่ โปร่งใส มีสมาชิกที่มีแนวคิดทันสมัย เป็นนักบริหารที่มีประสิทธิภาพ และมีกลุ่มคนที่มีอุดมการณ์ในระดับ

³¹ ชาญชัย บุญเสนอ, “การรวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 117-118.

³² กริรินทร์ อินทร์แก้ว, “การก่อกำเนิดของพรรคความหวังใหม่ในกระบวนการทางการเมืองไทย”, (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 162.

หนึ่งและไม่ได้แปลเป็นความสกปรกของการเมืองมากนัก เช่น คนหนุ่มสาวผู้ที่มีบทบาทขับเคลื่อนสิทธิเสรีภาพในยุคตุลา 2516 และในเข้าร่วมกับพรรคพลังธรรมลูกเสือในยุคของพฤษภา 2535

ชื่อ - สกุล	ตำแหน่ง
พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร	หัวหน้าพรรค / กรรมการบริหารพรรค
ศ. ดร.คณิต ณ นคร	รองหัวหน้าพรรค / กรรมการบริหารพรรค
นาย สุธรรม แสงประทุม	รองหัวหน้าพรรค / กรรมการบริหารพรรค
ศ. ดร.ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์	เลขาธิการ / กรรมการบริหารพรรค
นาย พันธุ์เลิศ ไบหยก	รองเลขาธิการ / กรรมการบริหารพรรค
นาย พงศ์เทพ เทพกาญจนา	รองเลขาธิการ / กรรมการบริหารพรรค
ดร.สิริกร (สินุตพงษ์) มณีรินทร์	กรรมการบริหารพรรค
พล.อ.ธรรมรักษ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา	กรรมการบริหารพรรค
ดร.ประชา คุณะเกษม	กรรมการบริหารพรรค
พล.ต.อ. ชูมพล อัดถศาสตร์	กรรมการบริหารพรรค
ดร. การุญ จันทรางศุ	กรรมการบริหารพรรค
ดร. วีระชัย วีระเมธีกุล	กรรมการบริหารพรรค
นาย ชานนท์ สุวสิน	กรรมการบริหารพรรค
นาง สุนี ไชยรส	กรรมการบริหารพรรค
นาย ประสิทธิ์ มะหะหมัด	กรรมการบริหารพรรค
ดร.กันตธีร์ ศุภมงคล	โฆษกพรรค / กรรมการบริหารพรรค
นางสาว ปภัสรา ตังคินีนาถ	รองโฆษกพรรค / กรรมการบริหารพรรค
นาย สุรนนท์ เวชชาชีวะ	รองโฆษกพรรค
นาย พันศักดิ์ วิญญรัตน์	ผู้ก่อตั้งพรรค

ตารางที่ 4.6 แสดงกลุ่มผู้ก่อตั้งพรรคไทยรักไทย

สโลแกนประจำพรรคคือ การคิดใหม่ทำใหม่ ทำให้พรรคไทยรักไทยจึงเป็นที่คาดหวังของประชาชนชาวไทยในการปฏิรูปการเมือง เศรษฐกิจ ภายใต้การนำของคนรุ่นใหม่ ทำให้ พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ต้องสกัดนักการเมืองรุ่นเก่าที่มี “ชื่อเสียง” ในรัฐบาลชุดก่อนๆ เข้าร่วมพรรคหรือรัฐบาล แต่เมื่อเวลาผ่านไป ปัจจัยที่สำคัญอย่างด้านเงินทุนสนับสนุน ระบบการเลือกตั้ง ทำให้แนวคิดในการทำพรรคไทยรักไทยค่อยเป็นค่อยไปเปลี่ยนแปลงไป กลายเป็นการสร้างพรรคให้ใหญ่ขึ้นอย่างรวดเร็ว กลับกลายเป็นนักการเมืองรุ่นเดิมและรุ่นใหม่เข้ามาอยู่ในพรรคอย่างมากมาย และกลุ่มหรือมุ้งต่างๆภายในพรรคก็ยังคงมีอยู่เช่นเดิม (Fraction Politics) ส่งผลให้พรรคไทยรักไทยถูกขนาบ

นามว่าเป็น “จอมคูคแห่งยุค” ซึ่งศาสตราจารย์ ดร. ชัยอนันต์ สมุทวณิช ได้กล่าวถึงพรรคไทยรักไทยว่า แม้ว่าพรรคไทยรักไทยจะเป็นพรรคการเมืองใหญ่ แต่ขนาดของพรรคการเมืองเป็นผลจากการควบรวมการเมืองจากพรรคอื่น (Merger) และการครอบพรรคการเมืองขนาดเล็ก (Take over) ความเป็นเอกภาพจึงมีไม่มากเท่าที่ควร

กลุ่ม	แกนนำกลุ่ม
กลุ่มชินวัตร	ประกอบด้วยกลุ่มเล็กจำนวนมาก เช่น ส.ส.ภาคเหนือ, กลุ่มนักวิชาการและอดีตข้าราชการ, กลุ่มนักธุรกิจ
กลุ่มวังน้ำเย็น	นายเสนาะ เทียนทอง
กลุ่มวังบัวบาน	นางเยาวภา วงศ์สวัสดิ์
กลุ่มกิจสังคมสาขา 1	สมศักดิ์ เทพสุทิน, นายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ
กลุ่มกิจสังคมสาขา 2	นาย สุวิทย์ คุณกิตติ
กลุ่มส.ส. กรุงเทพฯ	นางสุดารัตน์ เกตุราพันธ์
กลุ่มเสรีธรรม	นายไชยยศ สะสมทรัพย์
กลุ่มกำแพงเพชร	
กลุ่มนครปฐม	

ตารางที่ 4.7 แสดงกลุ่มต่างๆภายในพรรคไทยรักไทย

จากตาราง³³ จะเห็นว่าพรรคไทยรักไทยก่อนหน้าที่จะรวมพรรคนั้น พรรคไทยรักไทยเป็นพรรคที่มีขนาดใหญ่และนักการเมืองกลุ่มต่างๆมากมาย ในสภาพนี้การกระทบกระทั่งกันระหว่างสมาชิกภายในพรรคจึงเกิดขึ้นได้ตลอดช่วงระยะเวลาดังกล่าว เมื่อพรรคความหวังใหม่รวมพรรคกับพรรคไทยรักไทยแล้วกลุ่มในพรรคความหวังใหม่หลายกลุ่มก็เข้ามาอยู่ในพรรคด้วย เช่น กลุ่มวาทะห์ ซึ่งนำโดยนายวันมูฮะหมัดนอร์ มะทา เป็นต้น ซึ่งอาจถือได้ว่าไม่ได้ช่วยให้ลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มลงไปเท่าใดนัก อีกทั้งกลุ่มวังน้ำเย็นของ นายเสนาะ เทียนทอง สมาชิกของพรรคไทยรักไทยซึ่งก็เคยอยู่ในพรรคความหวังใหม่มาก่อน และออกจากพรรคความหวังใหม่มาด้วยเหตุความขัดแย้งภายในพรรค เมื่อพรรคความหวังใหม่เข้าร่วมกับพรรคไทยรักไทย ก็เป็นโอกาสที่ทำให้กลุ่มดังกล่าวที่เคยมีความขัดแย้งในครั้งก่อนต้องกลับมาร่วมเป็นพรรคเดียวกันอีกครั้ง จึงกลายเป็นคำถามที่ว่าจะสามารถอยู่ร่วมกันอีกครั้งได้หรือไม่ ในขณะที่เดียวกันก็อาจจะสนับสนุนคำกล่าวที่ว่า “การเมือง ไม่มีมิตรแท้ หรือศัตรูถาวร” ได้เป็นอย่างดี

³³ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, คู่มือการเมืองไทย (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คบไฟ, 2544), หน้า 116.

นายแพทย์ เปรมศักดิ์ เพ็ญยะ แสดงความคิดเห็นในประเด็นของกลุ่มในพรรคการเมืองและความขัดแย้งภายในพรรคอันเกิดจากกลุ่มว่า “เป็นธรรมชาติของคนหมู่มาก พรรคการเมืองถ้ามี 2 คน ก็ขัดแย้งแค่ 2 คน ถ้ามี 200 คนก็เป็นเรื่องของ 200 คน เพราะฉะนั้น อาจไม่เรียกว่าความขัดแย้งที่จะเป็นปัญหา และความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมันมีเป็นปกติอยู่แล้ว แต่ว่ามันต้องมีข้อยุติในความขัดแย้งนั้นๆ อย่างเช่นกรณี คุณพิเชษฐถูกศาลรัฐธรรมนูญพิพากษาให้พ้นจากตำแหน่งและต้องหยุดตำแหน่งทางการเมืองไป 5 ปี ก็เป็นเหตุให้ ครม.ว่างลง 1 ตำแหน่ง เมื่อรัฐมนตรีว่างลง 1 ตำแหน่งแต่ละกลุ่มที่อยู่ในพรรคไทยรักไทยก็ต้องอยากเป็นทั้งนั้น ต่างอยากเอาคนของตนเองเข้าไปเป็นรัฐมนตรีทดแทนทั้งนั้น ปัญหามันมีอยู่ที่ว่าวันนี้ท่านนายกรัฐมนตรีท่านบอกว่า ยังไม่ปรับให้รัฐมนตรีเดิมทำงานไปก่อน กระทรวงคมนาคมที่ท่านพิเชษฐเป็นรัฐมนตรีช่วย ก็มีรัฐมนตรีว่าการสองคนคือ คุณสุริยะ รัฐมนตรีช่วยจากพรรคชาติไทยคือ คุณนิกร จำนง ก็ทำงานไปก่อนไม่ต้องไปห่วงตรงนี้แล้วจะปรับใหญ่อีกครั้งเมื่อพ้นจาก APEC เดือนตุลาคมไปแล้ว ซึ่งก็ทำให้แต่ละกลุ่มต้องยุติการเคลื่อนไหวอย่างเปิดเผย ตรงนี้ก็เป็นที่ธรรมชาติที่ทุกคนก็ต้องพยายามต่อสู้ แต่ว่าภายใต้กติกาที่บอกว่าตอนนี้ยังไม่ปรับทุกกลุ่มจะเคลื่อนไหวเปิดเผยก็ไม่กล้า เพราะถ้าเคลื่อนไหวก็จะถูกมองว่า คุณแสวงหาอำนาจแทนที่จะฟังเสียงรัฐบาลหรือฟังเสียงประชาชนว่าให้ทำงานเพื่อประเทศชาติ”³⁴

นายอดิศร เพียงเกษ ให้ความเห็นว่า “การเจรจาพรรคระหว่างพรรคทั้งสองไม่ใช่เรื่องยาก จะสังเกตเห็นว่าพรรคร่วมรัฐบาลของไทยในสภาที่ผ่านมา “พีดกัน” แต่ก็ร่วมรัฐบาลกันได้ ซึ่งดูเป็นเรื่องตลก สมาชิกพรรคหลายคนย้ายไปอยู่พรรคไทยรักไทยซึ่งเป็นหลักในการจัดตั้งรัฐบาล ปัจจุบันเป็นจำนวนมาก ที่ไม่สามารถอธิบายเหตุผลกับประชาชนได้ว่าย้ายพรรคเพราะอะไร เมื่ออยู่พรรคเดิมรักใคร่กันมากไม่มีวันจากพรากกัน แต่เมื่อถึงเวลาก็ย้ายไปได้ ซึ่งเป็นคำตอบชัดเจนว่าไม่ได้รวมกันด้วยอุดมการณ์ ขณะเดียวกันเป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทยแล้วยังมีโอกาสที่จะแยกย้ายพรรคได้ เพราะทะเลาะกัน “พีดกัน”อีก”³⁵

ปัญหาที่เกิดจากการกลุ่มหรือมุ่งภายในพรรคก็คือ โอกาสการเกิดความขัดแย้งกันเองระหว่างกลุ่มภายในพรรค โดยเฉพาะความขัดแย้งที่เกิดจากความต้องการผลประโยชน์ทาง

³⁴ สัมภาษณ์ เปรมศักดิ์ เพ็ญยะ, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดขอนแก่น เขต 11 และสมาชิกพรรคไทยรักไทย, 17 กรกฎาคม 2546.

³⁵ สัมภาษณ์ อดิศร เพียงเกษ, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบัญชีรายชื่อพรรคไทยรักไทย, 15 กุมภาพันธ์ 2545.

การเมืองอย่างที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น พรรคไทยรักไทยได้จัดสรรตำแหน่งทางการเมืองให้กับสมาชิกพรรคที่ได้รับเลือกตั้งเป็น ส.ส. ซึ่งพิจารณาจัดสรรตามพลังหรือข้อเสนอของกลุ่มต่างๆ ยกตัวอย่างเช่น กลุ่มของนายเสนาะ เทียนทอง ก็ได้รับการจัดสรรตำแหน่งทางการเมืองทั้งในฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ จำนวน 13 คน เช่น นายพิทักษ์ อินทรวินัยนันท์ ส.ส. บัญชีรายชื่อ ได้รับตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี นายชูชีพ หาญสวัสดิ์ ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อ ได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ นายสรอรรถ กลิ่นประทุม ส.ส. บัญชีรายชื่อ ได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย นายถาวร ตีร์รัตน์ณรงค์ ส.ส.เขต 3 เชียงราย ได้รับตำแหน่งรองเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ฝ่ายการเมือง วิทยา เทียนทอง ส.ส.เขต 3 สระแก้ว ได้รับตำแหน่งเลขาธิการรวม.เกษตรฯ เป็นต้น³⁶

ตำแหน่งในฝ่ายนิติบัญญัติ กลุ่มของนายเสนาะ เทียนทอง ได้รับจัดสรรตำแหน่ง 8 คน เช่น พิมพา จันทร์ประสงศ์ ส.ส.เขต 3 นนทบุรี ประธานคณะกรรมการกิจการเด็ก เยาวชน สตรีและผู้สูงอายุ บุรินทร์ หิรัญบุรณะ ส.ส. บัญชีรายชื่อ ได้รับตำแหน่งประธานคณะกรรมการการเงิน การคลัง การธนาคาร จ.ส.อ.อนันต์ สุขสันต์ ส.ส.บัญชีรายชื่อ ประธานคณะกรรมการการปกครอง นายนิรันดร์ นามเมืองรักษ์ ส.ส.เขต 5 ร้อยเอ็ด ได้รับตำแหน่งประธานคณะกรรมการสื่อสารโทรคมนาคม เป็นต้น

กลุ่มของนายสมศักดิ์ เทพสุทิน และนายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ ได้รับตำแหน่งการเมืองฝ่ายบริหารเช่นเดียวกัน เช่น นายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ ส.ส.บัญชีรายชื่อ ได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม นายสมศักดิ์ เทพสุทิน ส.ส.บัญชีรายชื่อ ได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี นางลดาวลดี วงศ์ศรีวงศ์ ส.ส.บัญชีรายชื่อได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงแรงงาน นายชูชัย มุ่งเจริญพร ส.ส.เขต 1 สุรินทร์ เลขาธิการ รวม.อุตสาหกรรม นายทนต์ศักดิ์ เล็กอุทัย ส.ส. เขต3 อุดรดิตถ์ ได้รับตำแหน่งผู้ช่วยเลขาธิการ รวมข.แรงงาน นายสุชน ชามพูนท ส.ส.เขต 4 พิษณุโลก ได้รับตำแหน่งที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีด้านกิจการรัฐสภา และตำแหน่งในฝ่ายนิติบัญญัติ ก็ได้นายพินิจ จัทรสุรินทร์ ส.ส.เขต 4 ลำปาง สมาชิกอีกคนในกลุ่มได้รับตำแหน่งประธานคณะกรรมการติดตามการบริหารงบประมาณ เป็นต้น³⁷

ในขณะที่กลุ่มเล็กๆ อย่างกลุ่มอดีตเสรีธรรมก็ได้รับจัดสรรตำแหน่งเพียงไม่กี่ตำแหน่ง เช่น นายสมบัติ อุทัยสง ได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย เป็นต้น นี่คือตำแหน่ง

³⁶ ตีร์พล เจาะจิตต์, 1 ปีรัฐบาลทักษิณ คิดใหม่ ทำใหม่: คำมั่นสัญญา 15 ประการกับประชาชน, (กรุงเทพฯ: พี.เอ.ดีฟวิง, 2545), หน้า 29.

³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 35.

ทางการเมืองของสองกลุ่มใหญ่ที่ทางพรรคจัดสรรให้และสามารถถ่วงดุลอำนาจภายในพรรค เพื่อให้ไม่ให้เกิดการต่อรอง เขาเปรียบกับเกิดขึ้นภายในพรรค ในขณะที่กลุ่มของ พ.ต.ท.ทักษิณ ก็สามารถครอบครองอำนาจในส่วนบริหารได้รับการจัดสรรตำแหน่งมากถึง 16 ตำแหน่ง³⁸

เมื่อกลุ่มพรรคความหวังใหม่เข้ามาเป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทยจึงมีการคาดเดาถึงการต่อรองตำแหน่งทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นฝ่ายบริการหรือฝ่ายนิติบัญญัติ แต่จากตารางที่ 4.1 และ 4.2 จะเห็นว่าตำแหน่งฝ่ายบริหารที่พรรคความหวังใหม่ได้ก่อนการรวมพรรคและหลังการรวมพรรคแล้วนั้นไม่ได้เพิ่มมากขึ้น แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการควบคุมสมาชิกใหม่จากพรรคความหวังใหม่ได้ดี ในขณะที่บางตำแหน่งในฝ่ายรัฐบาลที่กลุ่มต่างๆในพรรคไทยรักไทยเคยได้ก็ถูกถอดถอนออกเพื่อรองรับตำแหน่งแก่พรรคชาติพัฒนาที่เข้ามา และก็ได้เพิ่มเติมในบางกระทรวง เช่น กระทรวงวัฒนธรรมที่นำเอานางอุไรวรรณ เทียนทอง ภรรยาของนายเสนาะเทียนทองดำรงตำแหน่ง ทดแทนตำแหน่งที่ทางกลุ่มวังน้ำเย็นเสียไป

จากการสัมภาษณ์บุคคลที่เป็นกรณีศึกษา พบว่าส่วนใหญ่เห็นพ้องกันในเรื่องของตำแหน่งทางการเมืองเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง แต่ในขณะเดียวกันกฎระเบียบและกลไกการควบคุมของพรรคการเมืองและผู้นำทางการเมืองเป็นสิ่งสำคัญ นายปองพล อติเรกสาร กล่าวไว้ว่า “พรรคความหวังใหม่ก็ต้องการตำแหน่งในพรรคไทยรักไทยให้มีความสำคัญ เช่น รองนายกรัฐมนตรี เลขาธิการพรรค กรรมการบริหารพรรค ถ้าไม่มีตำแหน่งที่ว่่านั้นจะไม่มีการรวมพรรค ในขณะที่พรรคไทยรักไทยเดิมมีความมั่นคงและมีตำแหน่งทางการเมืองค่อนข้างจะลงตัวแล้ว จึงอาจเป็นเงื่อนไขที่ไม่ลงตัวกันระหว่างสองพรรค แต่กระนั้นการพิจารณาตำแหน่งทางการเมืองไม่ใช่เป็นการพิจารณาแบบตายตัว เมื่อถึงห้วงเวลาหนึ่งก็ปรับเปลี่ยนได้ การปรับเปลี่ยนก็อยู่ที่สมาชิกทั้งหมดว่า ยอมรับหรือไม่ ถ้ายอมรับมันก็เป็นไปได้ทุกเงื่อนไข แต่ว่าขอให้เกิดเงื่อนไขการรวมพรรคให้เป็นทิศทางเดียวกันก่อน แล้วการจัดการในการบริหารขั้นต่อไปก็เป็นขั้นที่ติดตามมา”³⁹

นอกจากความขัดแย้งที่เกิดจากการต่อรองตำแหน่งทางการเมืองแล้ว ความขัดแย้งด้านนโยบายการทำงานก็อาจเกิดขึ้นได้ แต่มักไม่พบเห็นปัญหาดังกล่าวมากนัก จากการสัมภาษณ์นักการเมืองส่วนหนึ่งเห็นว่า พรรคการเมืองในประเทศไทยมีลักษณะที่เป็นกลาง ไม่ค่อยมีนโยบายที่มีหลักความคิดที่เป็นเอกเทศและคนละขั้วเช่นสังคมนิยม และขั้วอนุรักษอย่างในบางประเทศ พรรคความหวังใหม่และพรรคไทยรักไทยมีแนวนโยบายใกล้เคียงกัน หรือคล้ายกัน คือแลเห็น

³⁸ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, คู่มือการเมืองไทย, หน้า 116.

³⁹ สัมภาษณ์ นายปองพล อติเรกสาร, กรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย และสมาชิกพรรคไทยรักไทยระบบบัญชีรายชื่อลำดับที่ 9, 15 กุมภาพันธ์ 2545.

ปัญหาหลักของประเทศปัญหาเดียวกัน ถึงแม้ว่าจะมีความแตกต่างด้านรายละเอียดและวิถีปฏิบัติ อยู่ก็ตาม การยกเอาความเหมือนกันในนโยบายหรืออุดมการณ์มากล่าวอ้างจึงไม่ได้เป็นเรื่องแปลก แต่อย่างใด และสามารถผนวกพรรคการเมืองใดๆ ก็ได้ในทางปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นพรรคชาติไทย และ พรรคชาติพัฒนา เมื่อนโยบายไม่เป็นผลขัดระหว่างพรรคการเมืองกับพรรคการเมืองแล้ว ในระดับ ของสมาชิกพรรคกับสมาชิกพรรคเองจึงไม่พบปัญหาความขัดแย้งดังกล่าว

2. พฤติกรรมที่ต่อต้านและทำลายต่อมดีพรรคของสมาชิกพรรค

พฤติกรรมที่ต่อต้านและทำลายต่อมดีพรรคของสมาชิกพรรคเป็นจุดอ่อนที่สำคัญประการ หนึ่งของพรรคการเมืองที่ขาดเสถียรภาพหรือระเบียบวินัยพรรคที่หย่อนยานภายในพรรค จน บางครั้งก็เป็นเหตุการณ์ที่สมาชิกออกมาแสดงความคิดเห็นและมีพฤติกรรมที่ทำลายต่อความเห็น ของพรรคอยู่เสมอ สมาชิกประเภทนี้มักคำนึงถึงความคิดเห็นและผลประโยชน์ของตนเป็นสำคัญ โดยไม่ตระหนักถึงมดีของพรรค บางครั้งกลายเป็นการต่อต้านชนิดให้ร้ายพรรคเพื่อผลประโยชน์ หรือเพื่อสร้างชื่อให้กับตนเอง พฤติกรรมดังกล่าวทำให้เกิดช่องโหว่ซึ่งทำให้พรรคฝ่ายค้านนำมาเป็น ช่องในการซักฟอกรัฐบาล ยกตัวอย่างเช่น กรณีของ นายสุพล ฟองงาม ส.ส. อุบลราชธานี ซึ่งอยู่ใน กลุ่มวังน้ำเย็น ไม่พอใจที่ตนไม่ได้ตำแหน่ง ผู้ช่วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังอย่างที่คาดหวัง ไว้ จึงออกมาซักฟอก ร.ม.ต. สมศักดิ์ เทพสุทิน ซึ่งเป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทยเช่นกัน ในประเด็น เรื่องการใช้งบประมาณด้านการท่องเที่ยว 6,200 ล้านบาท อย่างไม่เหมาะสม

3. การแยกตัวออกจากพรรคของสมาชิกบางคนหรือบางกลุ่ม

เป็นสภาพการณ์ที่แสดงถึงการขาดความเหนียวแน่นหรือเสถียรภาพภายในพรรค การที่ สมาชิกพรรคการเมืองมีการสับเปลี่ยนโยกย้ายพรรคอยู่เสมอเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าการรวมตัวกันอยู่ ในพรรคหนึ่งของสมาชิกไม่ได้มาจากเหตุผลด้านการมีอุดมการณ์หรือมีนโยบายร่วมกันเพื่อปฏิบัติ ให้สำเร็จ แต่รวมกันได้เพราะมีผลประโยชน์ผิวเผินบางอย่างร่วมกัน หรือยึดมั่นด้วยความสัมพันธ์ ทางด้านตัวบุคคลอย่างฉาบฉวยมากกว่า

การย้ายพรรคในช่วงก่อนการเลือกตั้ง เนื่องจากตนเองไม่ได้เป็นตัวแทนของพรรคในพื้นที่ นั้นๆ เพื่อโอกาสในการลงแข่งเลือกตั้งเป็นเหตุผลหนึ่งที่น่าจะก่อให้เกิดการชี้แจงประเด็นต่อพรรคใน ด้านลบ ในกรณีของพรรคไทยรักไทยหลังจากที่ผนวกพรรคความหวังใหม่เข้าด้วยแล้ว อาจประสบ ปัญหาการสมัครเป็นตัวแทนในการลงแข่งขันเลือกตั้งในพื้นที่ต่างๆ เช่นกัน

นายแพทย์เปรมศักดิ์ เพียยุระ กล่าวว่า “ผู้ที่ป็นนักการเมืองแต่ละคนต่างก็ต้องการที่จะเป็น candidate สำหรับการลงสมัครรับเลือกตั้งอันนี้เป็นหลักธรรมชาติ แต่จะต้องมีข้อยุติโดยการนำเอาเสียงประชาชนมาเป็นตัวตัดสินด้วย ซึ่งพรรคอาจจะทำการสำรวจความเห็นจากประชาชนในพื้นที่นั้นๆ คือถ้าพรรคการเมืองไม่ยึดเอาเสียงประชาชนเป็นหลักพรรคการเมืองนั้นก็อยู่ไม่ได้ จะยึดเพียงแค่ว่า ณ ตรงนั้นใครเคยเป็น candidate ก็จะเป็น candidate อยู่ตลอดเวลา นักการเมืองก็จะไม่ active และก็จะไม่ทำงานเพื่อประชาชนก็ได้ เพราะว่าถึงยังไงก็ได้รับพิจารณาให้เป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง แต่ถ้าเอาประชาชนเป็นหลัก เอาประชาชนเป็นศูนย์กลาง คนที่เป็น candidate เดิม คนที่เป็นนักการเมืองเดิมก็ต้องทำงานแข่งกับเวลา เพื่อพิสูจน์ผลงาน ตรงนี้พรรคก็ได้ประโยชน์ ประชาชนก็ได้ประโยชน์ นักการเมืองคนใดที่ทำแล้วไม่เข้าตาประชาชน ทำแล้วสวนทางกับความรู้สึกประชาชน พรรคสำรวจความเห็นแล้วประชาชนไม่เลือกก็เปลี่ยนเป็นคนใหม่ที่ประชาชนศรัทธาและยอมรับ อย่างนี้พรรคก็ยิ่งได้รับความนิยม เพราะไม่ติดยึดกับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือกับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ตรงนี้ผมว่าพรรคไทยรักไทยเดินแนวนี้ แม้ว่าผลของมันจะเป็นเรื่องของความขัดแย้ง การโต้แย้ง การออกมาโจมตี และทำยที่สุดก็แยกออกจากพรรค แต่มันก็เป็นเรื่องธรรมดา การตอบโต้ระหว่างกันเป็นเรื่องปกติ ในทำยที่สุดเมื่อเหลือเพียงคนเดียว คนที่เหลือถ้าจะลงรับเลือกตั้งก็ต้องไปลงพรรคใหม่ หรือถ้าหากระบบของพรรคสามารถรองรับบุคลากรทางการเมืองของพรรคได้ คนที่ไม่ได้ลงเลือกตั้งก็สามารถช่วยงานพรรคได้โดยไม่จำเป็นต้องเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งซึ่งก็มีตำแหน่งหลายตำแหน่งที่ทางพรรคจะต้องเตรียมบุคลากรของพรรคไว้รองรับเวลาได้รับโอกาสเป็นรัฐบาล อย่างกรณีของพรรคในอเมริกา เมื่อพรรคการเมืองอย่างเดโมแครตได้รับเลือกตั้ง เวลาเข้ารับตำแหน่งแล้วบุคลากรทางการเมืองของเขาก็ต้องเข้าไปแทนบุคลากรทางการเมืองเดิมซึ่งอาจจะป็นพรรคการเมืองรีพับลิกัน บุคลากรทางการเมืองเขาเปลี่ยนครั้งหนึ่งไม่ใช่เปลี่ยนแค่ ส.ส. เขาเปลี่ยนบุคลากรทางการเมืองที่เป็นฝ่ายปฏิบัติการถึง 3,000 ตำแหน่ง”⁴⁰

เอกภาพ พลซื่อ เห็นว่า “ปัญหาการซ้ำซ้อนกันของเขตพื้นที่ของผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรืออดีตผู้สมัครรับเลือกตั้งทั้งสองพรรค การเลือกตั้งไม่ว่าครั้งไหนเมื่อการเลือกตั้งจบแล้ว ผู้ที่ได้ป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคือคนที่สำคัญ เหมือนกับนักกีฬาที่รู้จักแพ้รู้จักชนะ ฉะนั้นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วยกันทั้ง 500 คน ขณะนี้ไม่มีการซ้ำซ้อนเขตกันเลย อย่างไรก็ตามที่การแก้กฎหมายใหม่ ๆ ที่จัดเขตละ 3 คนมาเหลือ 1 คน ปัญหามันเกิดเพราะป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเก่าด้วยกันทั้ง 3 คน แต่ขณะนี้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขตละ 1 คน คนที่ได้ป็น

⁴⁰ สัมภาษณ์ เปรมศักดิ์ เพียยุระ, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดขอนแก่น เขต 11 และสมาชิกพรรคไทยรักไทย, 17 กรกฎาคม 2546.

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็คือคนที่สอบได้ และเวลาคุยกันไม่ได้เอาผู้สมัครรับเลือกตั้งที่สอบตกมาคุย แต่เอาผู้สมัครรับเลือกตั้งที่สอบได้มาคุย ฉะนั้นปัญหาจึงไม่มี”⁴¹

อุดม ไกรวัฒนานุสรณ์ ให้ความเห็นในประเด็นการแยกตัวออกจากพรรคว่า “ถึงตรงนี้ผมมองว่า การวิเคราะห์การเมืองในระบบใหม่นี้มันต้องเชื่อมโยงกับรัฐธรรมนูญด้วย เพราะรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เชื่อมโยงต่อเสถียรภาพของพรรคการเมืองขนาดใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าใครจะย้ายพรรคก็ต้องลาออกจากพรรคเดิมก่อนเลือกตั้ง 90 วัน ซึ่งในจุดนี้มันไม่มีใครทราบว่าวันเลือกตั้งจะมีเมื่อไหร่ วันยุบสภาเมื่อไหร่ เพราะฉะนั้นนายกรัฐมนตรีก็สามารถคุมสภาพทรงนี้ได้ นายกรัฐมนตรีก็เป็นหัวหน้าพรรคใหญ่ ซึ่งเป็นคำตอบในตัวว่าคนที่จะเป็นเปลี่ยนแปลงเรื่องพรรคการเมืองคงต้องเสี่ยงกับความไม่แน่นอน เพราะไม่มีใครทายใจผู้นำได้ถูกว่า จะเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเมื่อไหร่ ถ้าคุณจะไปด่วนลาออกเพื่อรองรับการย้ายพรรคก็ยิ่งทำให้ตนเองประสบความสำเร็จหาย อย่างในกรณีล่าสุดที่สมาชิกวุฒิสภาท่านหนึ่งบอกว่าผมศรัทธาพรรคไทยรักไทย ผมไม่อยากอยู่เป็น ส.ว.แล้ว เพราะว่าไม่เป็นกลาง เลื่อมใสพรรคไทยรักไทยเต็มที่แล้วก็ขอลาออก เพื่อจะไปสังกัดพรรคไทยรักไทยและเพื่อจะเตรียมตัวลงเลือกตั้งคราวหน้าที่จังหวัดของตัวเอง แต่ปรากฏว่าแทนที่จะได้รับความชื่นชมก็กลับได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ในเชิงลบว่า เป็นการปฏิบัติหน้าที่ที่ไม่ถูกต้อง เพราะว่าชาวบ้านเลือกให้มาเป็น ส.ว.และต้องทำหน้าที่แทนประชาชน เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว ส.ว.คนนั้นได้ส่งคนไปสมัครแทนก็แพ้เลือกตั้ง ตรงนี้ก็เป็นเรื่องที่เราควรจะตรวจสอบร่วมกันว่ารัฐธรรมนูญได้เอื้ออำนวยให้กับความเป็นพรรคใหญ่ความมีเสถียรภาพ และความมีศักยภาพในการบริหารของหัวหน้าพรรคเป็นอย่างมาก”⁴²

สุรพันธ์ เวชชาชีวะ ให้ความเห็นว่า “ผมคิดว่าในการเลือกตั้งครั้งนี้ ส.ส.ความหวังใหม่ที่คุมพื้นที่อยู่เดิมซึ่งคือ ส.ส.ที่ได้รับเลือกตั้ง กับ ส.ส.ไทยรักไทยคนใหม่ ผมว่าช่วงที่เปลี่ยนผ่านตอนนี้ เขามีการตรวจสอบอยู่ว่า ความสามารถของคนเก่าเป็นอย่างไรแค่ไหน และคนใหม่มีความสามารถแค่ไหน นอกจากความสามารถแล้ว ยังมีปัจจัยอื่นๆ อีกมากมายในการที่จะดึงใครเข้าไปเป็นตัวแทน ถ้าเป็นผมผมก็ต้องเลือกคนที่มีความจงรักภักดีกับพรรคมากกว่า เพราะเราไม่รู้ว่าจะ ส.ส.เก่าเก่าที่เป็นอยู่แค่ไหน トラบไตที่นโยบายพรรคยังได้รับความนิยมอยู่ การเลือกตั้งคราวหน้าผมเชื่อมั่นว่า ไทยรักไทยยังเข้ามาเป็นจำนวนมากอยู่ ภาพของไทยรักไทยเองก็ยังขายได้อยู่ ส่วนกรณีที่สมาชิกที่ต้องการเป็นตัวแทนพรรค แต่ไม่ได้รับเลือกนั้น จะเกิดความไม่พอใจและลาออก มันก็

⁴¹ สัมภาษณ์ เอกภาพ พลซื่อ, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดร้อยเอ็ด เขต 4 และสมาชิกพรรคไทยรักไทย, 23 สิงหาคม 2546.

⁴² สัมภาษณ์ อุดม ไกรวัฒนานุสรณ์, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสมุทรสาครเขต 3 และสมาชิกพรรคไทยรักไทย, 10 กันยายน 2546.

เป็นเรื่องธรรมดาที่ต้องมีอยู่ทุกครั้งที่ในการเลือกตั้ง ถ้าหากไม่พอใจและต้องการลาออกก็แสดงว่าสมาชิกรายนั้นไม่ได้มีความต้องการทำงานร่วมกับเราอย่างแท้จริง จริงๆแล้วสมาชิกรายนั้นก็ยังสามารถทำงานบริหารได้ พรรคมีหลายตำแหน่งที่ต้องการให้ร่วมมือ แต่หากเป็นแบบนี้ก็ต้องปล่อยให้ไป ส่วนที่จะเอาประเด็นต่างๆภายในพรรคไปพูดหรืออะไรนั้นก็คงมีพรรคก็อาจจะได้รับผลเล็กน้อย แต่ทั้งนี้ถ้าผลงานของพรรคที่ประชาชนเขาก็ไม่สนใจ⁴³

โดยสรุปแล้ว สำหรับประเด็นของเสถียรภาพของพรรคการเมืองอย่างไทยรักไทย ผลจากการรวมพรรคความหวังใหม่เข้านั้นไม่ได้ส่งผลต่อความเสียหายจนอยู่ในสภาวะไร้เสถียรภาพ ถึงแม้ว่าเรื่องของความขัดแย้งด้านต่างๆ ระหว่างกลุ่มก็ดีหรือรายบุคคลก็ดี ทั้งในเรื่องของการทำงาน ตำแหน่งหรือผลประโยชน์นั้นถือว่าเป็นเรื่องปกติที่เกิดขึ้นในพรรคการเมือง จากการสัมภาษณ์นั้นเห็นว่าเสถียรภาพของพรรคอยู่ที่ระบบของแต่ละพรรค อยู่ที่การจัดการของผู้นำพรรค ตัวผู้นำกลุ่มที่ได้รับความศรัทธา ได้รับการยอมรับจากทุกกลุ่ม อีกทั้งกลไกการแก้ไขปัญหาของพรรคที่ต้องขจัดความขัดแย้งและความเคลื่อนไหวของกลุ่มที่ตอบโต้มติพรรค และกลไกของการความรับผิดชอบต่อสถานการณ์ปัญหา ทำให้คณะรัฐบาลและพรรคที่เป็นแกนนำรัฐบาลต้องสร้างความมั่นคงในการดำเนินการ อีกทั้งต้องสามารถรักษาเสียงสนับสนุนในสภาให้ได้ ซึ่งผลเสียต่อการยุบสภาหรือการล้มรัฐบาลก็เป็นผลที่พรรคการเมืองแกนนำและสมาชิกพรรคนั้นๆไม่ต้องการให้เกิด เพราะอนาคตทางการเมืองจากการเลือกตั้งนั้นไม่แน่นอน การที่ได้อยู่ในสถานะผู้ใช้อำนาจรัฐได้เป็นสิ่งที่พึงปรารถนามากกว่า

เสถียรภาพของรัฐบาล

เสถียรภาพของรัฐบาลนั้น สามารถดูได้จากเหตุการณ์ต่างๆ คือ การดำเนินงานของรัฐเป็นไปอย่างราบรื่น และเป็นเอกภาพ นอกจากนี้ยังห่างไกลจากภาวะการล้มรัฐบาล การยุบสภา หรือการถอนตัวของพรรคๆ หนึ่งออกจากพรรคร่วมรัฐบาลจนทำให้รัฐบาลมีคะแนนเสียงไม่ถึงครึ่งหนึ่งของจำนวนที่นั่งทั้งหมดในรัฐสภาและไม่สามารถอยู่ได้จนครบวาระ โดยสภาวะดังกล่าวนี้ เอ.ลอเรนซ์ โลเวลล์ (A. Lawrence Lowell) กล่าวถึงรัฐบาลที่มีเสถียรภาพว่า เสถียรภาพของรัฐบาล

⁴³ สัมภาษณ์ สุรนนท์ เวชชาชีวะ, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ ,สมาชิกพรรคไทยรักไทยบัญชีรายชื่อลำดับที่ 55 และกรรมการบริหารพรรค, 24 กรกฎาคม 2546.

หรือฝ่ายบริหารที่สามารถก่อให้เกิดผลดีเป็นการถาวรได้ก็ต่อเมื่อรัฐบาลประกอบด้วยพรรคที่มีเสียงข้างมากพรรคเดียว เช่นเดียวกับเสียงของพรรคไทยรักไทยที่แสดงให้เห็นข้างต้น

แนวความคิดของ ลอเรนซ์ ซี. ดอดด์ (Lawrence C. Dodd) ที่เน้นว่ารัฐบาลผสมที่จะมีเสถียรภาพนั้นต้องคำนึงถึงเรื่องของนโยบายอยู่ด้วย คือ มีนโยบายที่ไม่แตกต่างกันมากนัก และรัฐบาลผสมที่เกิดขึ้นจะมีน้อยพรรคที่สุด โดยให้มีคะแนนเสียงในสภาเกินครึ่งมาเพียงเล็กน้อยเท่านั้น และจะเป็นรัฐบาลที่มีเสถียรภาพ

แนวความคิดของเฮปสไตน์ ยังเน้นให้เห็นว่านอกจากปัจจัยระหว่างพรรคการเมืองด้วยกันแล้ว ความเหนียวแน่นภายในพรรคการเมืองเองก็เป็นสิ่งสำคัญ (Cohesion) เขาแสดงความเห็นเอาไว้ว่า “ระบบรัฐสภาที่จะประสบความสำเร็จในการสร้างเสถียรภาพให้กับฝ่ายบริหาร และสามารถอยู่ยืนยงในโลกสมัยใหม่ได้ จะต้องสร้างพรรคการเมืองที่มีความเหนียวแน่น และความเหนียวแน่นในพรรคที่ว่าก็เกิดจากหลักการที่สำคัญของระบบรัฐสภาที่ให้ฝ่ายบริหารรับผิดชอบต่อฝ่ายนิติบัญญัตินั่นเอง โดยมีเสียงส่วนใหญ่ในสภาจะทำให้เกิดแรงจูงใจให้จำเป็นต้องมีความเหนียวแน่นภายในพรรคที่เป็นรัฐบาล”

กล่าวถึงนโยบายพรรคการเมืองเปรียบเสมือนจุดกำเนิดจุดยืนและการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของพรรค นโยบายเป็นเสมือนวิถีทางที่จะให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ที่เป็นจุดมุ่งหมายของแต่ละพรรค ในสังคมกำลังพัฒนาและสังคมเกษตรกรรม ความต้องการและผลประโยชน์จะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันมาก (Homogeneous)⁴⁴ ส่วนสังคมที่พัฒนาแล้ว หรือสังคมอุตสาหกรรม ความต้องการและผลประโยชน์จะมีความหลากหลาย ความแตกต่างระหว่างความต้องการและผลประโยชน์ระหว่างโครงสร้างสังคมทั้งสองนี้เองที่ทำให้ ลักษณะการรวมกลุ่มทางการเมืองแตกต่างกันไป ในสังคมประเทศกำลังพัฒนาที่ผลประโยชน์ไปในทางเดียวกันนั้นการรวมกลุ่มจะเป็นไปอย่างหลวมๆ เพราะไม่ว่าเป็นกลุ่มไหนก็มีแนวโน้มนโยบายที่คล้ายกัน เพราะนโยบายส่วนใหญ่ นั้นจะเน้นที่การแก้ไขปัญหาหลักของประเทศ

พรรคความหวังใหม่นั้นมีแนวโน้มนโยบายที่เน้นเด่นชัดด้วยสโลแกนที่ว่า “ประเทศมันคงประชาชนมันคง” ดังนั้นพรรคจึงเน้นด้านการปกครอง การกระจายอำนาจ และการทำสงครามกับความยากจน⁴⁵ เช่นเดียวกับพรรคไทยรักไทย นอกจากนี้พรรคความหวังใหม่ยังวางอุดมการณ์กว้าง

⁴⁴ กรินทร์ อินทร์แก้ว, “การก่อเกิดพรรคการเมืองและปัญหาพัฒนาการ: ศึกษากรณีพรรคความหวังใหม่”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), หน้า 31-32.

⁴⁵ อังชัย สุคนธาภิรมย์, “สารจากกองประชาสัมพันธ์”, เอกสารพรรคความหวังใหม่ (7 พฤษภาคม 2533) : 1.

ไว้ว่าพรรคจะร่วมกับพี่น้องประชาชน พรรคการเมือง กลุ่มการเมือง และองค์กรต่างๆ ดำเนินการทั้งปวง เพื่อไปสู่อุดมการณ์ให้สำเร็จ จึงไม่น่าแปลกใจที่พรรคความหวังใหม่จะเห็นพ้องกับวิธีการรวมพรรคเพื่อนำไปสู่การดำเนินงานต่างๆ ทางการเมือง

นโยบายของพรรคแกนนำรัฐบาลอย่างไทยรักไทยมุ่งเน้นการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะจุดอ่อนของชาติคือ⁴⁶

1. ขาดหน่วยงานหรือผู้นำที่บริหารประเทศแบบมีกลยุทธ์ จนพาประเทศหลงทางสู่วิกฤตเศรษฐกิจ พรรคจึงขอเสนอตัวมาบริหารประเทศแบบมีกลยุทธ์นำทาง ร่วมกับวิสัยทัศน์ที่มองโลกจากความเป็นจริงเป็นพื้นฐานเพื่อปรับเปลี่ยนองคาพยพทุกส่วนในสังคม ให้ก้าวหน้าไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองอย่างสมดุลและยั่งยืน

2. มักยึดกฎหมายนำในการแก้ปัญหา พรรคจึงขอเสนอให้ใช้หลักการบริหารนำการแก้ปัญหาโดยใช้กฎหมายเป็นเพียงส่วนประกอบ และรัฐบาลจะต้องขอร่วมมือจากทุกฝ่าย โดยไม่แบ่งพรรคแบ่งพวก เพราะเราต้องรวมพลังคนไทยเพื่อคนไทยด้วยกัน

3. ขาดการมีส่วนร่วมในการปกครอง พรรคจึงขอให้สร้างคนมีความสามารถที่คิดและมีอิสระในการทำงานสูง ทำเป็นทีม และบริหารแบบผสมผสาน ประนีประนอม แต่กล้าตัดสินใจที่เด็ดขาด โดยยึดประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นหลัก

4. ความล้าช้าของระบบราชการ พรรคจึงขอเสนอให้คิดแบบนอกรอบของระบบราชการ ปรับเปลี่ยนโครงสร้างและกลไก การทำงานของภาครัฐ และลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็นเพื่อประสิทธิภาพและความฉับไว ปรับปรุงทัศนคติ วิธีคิดและวิธีปฏิบัติงานของข้าราชการ รวมทั้งเปลี่ยนแปลงบทบาทของภาครัฐ จากการควบคุมมาเป็นการสนับสนุน และเอื้ออำนวยความสะดวกแก่ภาคเอกชนให้มีศักยภาพในการแข่งขันกับ นานาประเทศและเป็นประโยชน์ ต่อภาคประชาชน ในด้านบริการสาธารณะ รวมทั้งส่งเสริมพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเป็นการส่วนรวม เน้นการพัฒนาและปฏิรูปการเมืองอย่างต่อเนื่อง

จากจุดอ่อนดังกล่าวพรรคไทยรักไทยนำมาวิเคราะห์และจัดเป็นนโยบายต่างๆ ที่ถือว่าสร้างผลงานอย่างเป็นรูปธรรม เข้าใจง่ายและเข้าถึงปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน เช่นนโยบายการประกาศสงครามกับความยากจน การประกาศทำสงครามกับยาเสพติด นโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค นโยบายกองทุนหมู่บ้าน และนโยบายพิกัดนี้เกษตรกร โครงการสนับสนุนการแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผลผลิตของเกษตรกร ส่งเสริมให้เกิดวิสาหกิจชุมชน ด้วยการจัดตั้งกองทุน

⁴⁶ อธิวัฒน์ ทรัพย์ไพฑูรย์, พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นักธุรกิจโทรคมนาคมหมื่นล้านและนักการเมืองผู้เกรียงไกร การเมืองยุคไร้พรมแดน สไตล์ "ทักษิณ", หน้า 28.

ให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชน จัดโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” (One Village One Product) เป็นต้น ความคล้ายคลึงกันในนโยบายหลักของพรรคไทยรักไทย ทำให้การทำงานร่วมกันกับพรรคร่วมรัฐบาลสามารถทำได้โดยไม่มี ความขัดแย้ง

แต่กระนั้นจากเหตุการณ์ทางการเมืองที่ผ่านมา จะพบความขัดแย้งระหว่างพรรคร่วมรัฐบาลที่เกิดจากประเด็นอื่นๆ เช่น กรณีชาติพัฒนาถูกขับออกจากการร่วมรัฐบาลเนื่องจากสาเหตุความไม่ตรงกันในแนวทางการดำเนินงาน และประเด็นพรรคไทยรักไทยกลั่นแกล้งผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคชาติพัฒนา นายฉลอง เรียวแรง ที่ลงสมัครแข่งขันเลือกตั้งซ่อม แต่ผลของการออกจากร่วมรัฐบาลของพรรคชาติพัฒนาก็ไม่ได้สร้างปัญหาหรือผลกระทบที่ร้ายแรงต่อรัฐบาลประการใด เนื่องจากพรรคไทยรักไทยเพียงพรรคเดียวก็มีเสียงในสภาถึง 320 เสียง เมื่อปัจจัยอย่างนโยบายมีความไม่แตกต่างกันมากมายระหว่างพรรคร่วมรัฐบาล และปัจจัยสำคัญอย่างคะแนนเสียงในสภาที่มีจำนวนเกินครึ่งยังเป็นส่วนสนับสนุนให้สถานะของรัฐบาลเกิดความมั่นคงมากขึ้น

ตัวอย่างที่ชัดเจนที่แสดงถึงเสถียรภาพในการทำงานของรัฐบาลก็คือการลงมติรับหลักการร่างกฎหมายต่างๆ และมติเห็นชอบในตัวพระราชบัญญัติต่างๆ ด้วย โดยหลังจากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในปี พ.ศ. 2544 เป็นต้นมา รัฐบาลในชุดของ พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร ดำเนินงานมาเป็นระยะเวลา 3 ปีเศษ โดยในระยะเวลาดังกล่าวมีร่างกฎหมายมากมายที่เสนอสภา และผ่านออกมาเป็นพระราชบัญญัติบังคับใช้เป็นกฎหมายมากมาย ซึ่งในการพิจารณาและลงมติแต่ละครั้งนั้นจำนวนของเสียงสนับสนุนก็ดี หรือเสียงคัดค้านก็ดี แสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกภาพอย่างมาก เมื่อคะแนนเสียงส่วนใหญ่เกินครึ่งมาเป็นจำนวนมาก เช่น⁴⁷

ร่างพระราชบัญญัติ	มติรับหลักการ เห็นชอบ/ คัดค้าน	มติวาระ 3 เห็นชอบ/ คัดค้าน	ขั้นกรรมาธิการ ร่วม เห็นชอบ/ คัดค้าน
ตัวอย่างร่างพระราชบัญญัติเสนอโดย ค.ร.ม. ที่ผ่านสภาในปี พ.ศ. 2544 ซึ่งในระบอบดังกล่าวยังไม่มีการรวมพรรคความหวังใหม่กับพรรคไทยรักไทย และมีรัฐบาลผสม 3 พรรค			
1. พระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว	230/46	274/3	
2. พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชกำหนดบรรษัทบริหารสินทรัพย์ไทย	266/74	250/95	
3. พระราชบัญญัติคุ้มครองการดำเนินงานขององค์กรการ	268/3	249/10	99/284

⁴⁷ เอกสารรวบรวมคะแนนเสียงมติต่อร่างพระราชบัญญัติที่ผ่านสภาในรัฐบาลชุดที่ 52 ตั้งแต่ ปีที่ 1พ.ศ. 2544 -ปีที่ 4 พ.ศ. 2547 (กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร,2547)

ควบคุมอาวุธเคมี			
4. พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา	409/0	322/0	
5. พระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ 2545		319/91	
6. พระราชบัญญัติเงินเดือนและเงินประจำตำแหน่ง		324/0	
7. พระราชบัญญัติจัดหางานและคุ้มครองแรงงาน	277/0	302/2	
8. พระราชบัญญัติเชื้อโรคและพิษจากสัตว์	265/0	168/0	
9. พระราชบัญญัติซื้อขายล่วงหน้า	221/65	349/1	
10. พระราชบัญญัติธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย	376/0		
11. พระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์	217/0	242/0	344/0
12. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง		115/249	
13. พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด	215/0	329/0	
14. พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย	236/63	268/1	
15. พระราชบัญญัติส่งเสริมฝีมือแรงงาน	271/0	253/0	
ตัวอย่างร่างพระราชบัญญัติในปี พ.ศ. 2545 เป็นปีที่พรรคความหวังใหม่ร่วมกับพรรคไทยรักไทยในเดือนมีนาคม มีรัฐบาลผสม 3 พรรค โดยมีพรรคชาติพัฒนาเข้ามาแทนที่พรรคความหวังใหม่			
1. พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ	353/0	314/0	
2. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ	307/95	326/50	
3. พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม ป.อาญา วิธีประหารจากยิงเป็นชีวิต	292/0	286/1	
4. พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม พระราชกำหนดการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน 2527	322/0	341/0	
5. พระราชบัญญัติทางหลวง	259/56	295/0	
6. พระราชบัญญัติธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย	327/1	352/0	
7. พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม	300/0	317/92	
8. พระราชบัญญัติสถานบริการ	279/0	279/0	
ตัวอย่างพระราชบัญญัติที่เสนอโดย ค.ร.ม. ผ่านสภาพิจารณาในปี 2546-2547			
1. พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ	359/4	328/0	
2. พระราชบัญญัติกำหนดค่าธรรมเนียมการใช้ยานยนต์รับนทางหลวงและสะพาน	341/0	254/0	
3. พระราชบัญญัตินำเหน็ดบ้านาญข้าราชการ	332/1	305/0	
4. พระราชบัญญัติยกเว้นความผิดทางอาญาให้แก่ผู้นำอาวุธปืนเครื่องกระสุน วัตถุระเบิดที่ไม่ได้รับอนุญาต มามอบให้แก่ทางราชการ	354/0	305/0	
5. พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา	355/0	374/7	109/315
6. พระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2547	324/5/114	311/76/5	

ตารางที่ 4.8 แสดงคะแนนเสียงในการรับหลักการและลงมติเห็นชอบในร่างพระราชบัญญัติต่างๆ ที่ถูกเสนอโดยคณะรัฐมนตรีในช่วง พ.ศ. 2544-2547

จากคะแนนเสียงสนับสนุนในสภาในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติฉบับต่างๆ ในปี พ.ศ. 2544 ซึ่งเป็นปีที่พรรคไทยรักไทยยังไม่ได้รวมพรรคความหวังใหม่เข้าด้วยกัน ทำให้คะแนนเสียงสนับสนุนส่วนใหญ่จะเฉลี่ยอยู่ที่ 240 เสียง ถึงแม้ว่าจะไม่ใช่เสียงที่เกินครึ่งของสภา แต่ก็ยังเป็นเสียงข้างมากแบบเบ็ดเสร็จและเป็นเสียงที่มาจากเสียงสนับสนุนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสังกัดพรรคไทยรักไทย

ในช่วงปี พ.ศ. 2545 ซึ่งพรรคไทยรักไทยได้รับพรรคความหวังใหม่เข้าด้วยกันในช่วงต้นปี ทำให้การรับหลักการและพิจารณาร่างพระราชบัญญัติต่างๆ มีสัดส่วนคะแนนเสียงในการรับหลักการต่อเสียงคัดค้านที่แตกต่างกันอย่างมาก โดยเฉลี่ยแล้วจะมีเสียงสนับสนุนมากถึง 304 คะแนน ซึ่งมากกว่าในปี 2544 ถึง 64 คะแนนโดยเฉลี่ย โดยร่างกฎหมายต่างๆ ที่ถูกเสนอโดยคณะรัฐมนตรีแทบทุกฉบับสามารถผ่านในขั้นตอนรับหลักการเลยก็ว่าได้ แม้ว่าในวาระการพิจารณาครั้งที่สองและครั้งที่สามจะมีคะแนนเสียงคัดค้านอยู่บ้างแต่สัดส่วนที่น้อยกว่ามาก ทำให้การทำงานของคณะรัฐบาลนั้นเกิดลักษณะที่ลื่นไหล และเกิดความรวดเร็วในการบังคับใช้ หากสังเกตจากสถานการณ์เหตุการณ์บ้านเมืองกับร่างพระราชบัญญัติต่างๆ ที่ยกเป็นตัวอย่าง จะเห็นว่า ในช่วงที่ผ่านมาเกิดเหตุการณ์มากมาย เช่น การระเบิดของโกดังเก็บสารพิษ ทางภาครัฐก็ออกกฎหมายขึ้นมาควบคุมภายในเวลาไม่กี่วันถัดมา หรือ ความต้องการในการปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม ด้วยการขยายกระทรวงออกเป็น 20 กระทรวงก็สามารถผ่านมติเห็นชอบและนำไปปฏิบัติได้อย่างรวดเร็ว

ในจำนวนพระราชบัญญัติหลายฉบับที่ผ่านสภาในช่วงสามปีที่ผ่านมา คงมีเพียงไม่กี่ร่างพระราชบัญญัติที่ถูกเสนอและไม่สามารถผ่านมติเห็นชอบในวาระที่ 3 ได้ เช่น ร่างงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2547 ซึ่งถูกทางหัวหน้าฝ่ายค้าน ทักท้วงว่า ไม่แสดงที่มาที่ไปของรายรับรายจ่ายงบประมาณ ตามพระราชบัญญัติวิธีงบประมาณ พ.ศ. 2502 ทำให้คณะรัฐมนตรีต้องถอนร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม ๕ นั้นออกและพิจารณาใหม่ จนผ่านมติได้ในที่สุด หรือในบางฉบับก็ไม่สามารถผ่านสภาได้เลยเช่น ร่างพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งในขั้นตอนรับหลักการนั้นมีเสียงถึง 305 เสียง และไม่มีเสียงค้านใดๆ และในขั้นพิจารณาวาระที่สามก็สามารถผ่านสภาและได้รับเสียงถึง 374 ต่อ 7 เสียง ซึ่งถือว่าเป็นคะแนนเสียงที่ท่วมท้นแต่ร่างดังกล่าวก็ไม่ได้ประกาศใช้เนื่องจาก

พระมหากษัตริย์ทรงพระราชทานคืนเนื่องจากมีข้อบกพร่อง ทำให้ต้องผ่านขั้นตอนวุฒิสภาแก้ไข และขั้นตอนกรรมาธิการพิจารณาร่วม

อย่างไรก็ดี จำนวนสัดส่วนของร่างพระราชบัญญัติที่ผ่านสภาด้วยมติเสียงสนับสนุนที่มากมายเกิน 300 เสียง กับร่างพระราชบัญญัติที่ต้องมีการพิจารณากันหลายขั้นตอนนั้น แตกต่างกันมาก สาเหตุส่วนหนึ่งเป็นเพราะความสามารถในการควบคุมเสียงที่ออกในสภาของรัฐบาลและพรรคร่วมรัฐบาลได้เป็นอย่างดี นอกเหนือจากการควบคุมเสียงจากพรรคร่วมรัฐบาลแล้ว จำนวนคะแนนเสียงของพรรคแกนนำรัฐบาลเพียงพรรคเดียวก็สามารถสร้างสัดส่วนที่แตกต่างให้เกิดขึ้นได้ ในขณะที่เสียงที่คัดค้านในสภามีน้อยมาก หากเปรียบเทียบกับการออกเสียงคัดค้านในรัฐบาลชุดก่อนๆ จนกลายเป็นปัญหาคะแนนเสียงที่ปรี่มกันอยู่ไม่กี่คะแนน ซึ่งคะแนนเสียงสนับสนุนในรัฐบาลชุดปัจจุบันจึงสามารถยืนยันในเสถียรภาพการทำงานของรัฐบาลได้เป็นอย่างดี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านทางทางการเมืองจากการเมืองแบบเดิมมาสู่ระบบการเมืองที่มีกรอบใหม่ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มีการเปลี่ยนแปลงมากมายทั้งด้านโครงสร้างทางการเมือง โครงสร้างที่รองรับการเมืองภาคประชาชน และองค์กรกลางต่างๆ ที่เข้ามาตรวจสอบการบริหารให้เกิดความโปร่งใสตามหลักธรรมรัฐ โดยเฉพาะบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เกื้อกูลให้ระบบพรรคการเมืองของไทยเปลี่ยนแปลงไปสู่การเมืองที่มีพรรคการเมืองขนาดใหญ่เพียงไม่กี่พรรคจากการใช้ระบบการเลือกตั้งแบบเขตและแบบปาร์ตี้ลิสต์ กรณีนี้มีตัวอย่างที่ใกล้เคียงกับประเทศไทยคือระบบพรรคการเมืองของประเทศเยอรมัน ซึ่งพรรคการเมืองมีแนวโน้มลดลงนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1949 เนื่องจากผลของการตรากฎหมายพรรคการเมืองที่กำหนดให้พรรคการเมืองต้องได้รับคะแนนเสียงสนับสนุนอย่างน้อยร้อยละ 5 ของผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด หรือได้ออย่างน้อย 3 ที่นั่ง ส่งผลให้แนวโน้มระบบพรรคการเมืองของประเทศนี้เป็นระบบพรรคการเมืองแบบมีพรรคใหญ่สองพรรคนับแต่นั้นมาซึ่งได้แก่พรรคสหภาพคริสเตียนประชาธิปไตย (Christian Democratic Union หรือ CDU) และพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย (Social Democratic Party หรือ SDP)

เมื่อกรอบกฎหมายทำให้พรรคการเมืองต้องมีการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเอื้อต่อการพัฒนาให้เกิดพรรคการเมืองขนาดใหญ่น้อยพรรค พรรคการเมืองใดที่ไม่สามารถปรับตัวได้ก็ต้องยุบเลิกไป โดยเฉพาะพรรคการเมืองขนาดเล็ก หรือพรรคการเมืองขนาดกลางที่ไม่สามารถมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดพรรคในจำนวนที่ควรจะเป็น ผลของการจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ในส่วนของการเลือกตั้งเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของบริบทการเปลี่ยนแปลงในระบบพรรคการเมืองของไทย ซึ่งในรัฐธรรมนูญกำหนดให้มีการเลือกตั้งในระบบผสม 2 แบบ คือ การเลือกตั้งในระบบบัญชีรายชื่อที่พรรคการเมืองจัดทำขึ้น 100 คน กับการเลือกตั้งในแบบเขตเดียวคนเดียวจำนวน 400 คน ซึ่งการเลือกตั้งในระบบดังกล่าวจะส่งเสริมระบบพรรคการเมือง เพราะต้องเลือกบัญชีพรรคใดพรรคหนึ่ง และที่สำคัญก็คือ การกำหนดว่าหากบัญชีรายชื่อพรรคการเมืองใดได้คะแนนต่ำกว่าร้อยละ 5 ไม่มีสิทธิได้ ส.ส. ในระบบบัญชีรายชื่อ การกำหนดระบบบัญชีรายชื่อนี้เน้นพรรคการเมืองให้มีขนาดใหญ่อย่างมาก อีกทั้งหากพรรคบางพรรคได้รับเลือกตั้งแต่ระบบเขตเลือกตั้งแต่ปาร์ตี้ลิสต์ไม่ได้ซึ่งส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นกับพรรคขนาดเล็ก ก็ทำให้ทำให้พรรคขนาดเล็กนั้นไม่สามารถดำเนินกิจกรรมทางการเมืองได้อย่างเต็มที่ ทำได้

แต่ประสานงานในพื้นที่เท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้นแกนนำพรรคหรือบุคคลสำคัญภายในพรรคก็อาจไม่ได้รับเลือกตั้งเพราะลงรับเลือกในระบบปาร์ตี้ลิสต์ ยิ่งทำให้พรรคเสียเปรียบและขาดทางเสื่อในการนำทิศทางของพรรค เช่น พรรคความหวังใหม่ พรรคชาติพัฒนา พรรคชาติไทย และพรรคอย่าง พรรคราษฎรของนายวัฒนา อัศวเหม พรรคถิ่นไทย ของนายพิจิตต รัตตกุล กลายเป็นพรรคที่มีสภาพเกือบสูญพันธุ์เพราะมี ส.ส. ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาเพียงพรรคละหนึ่งเท่านั้น

หนึ่งในพรรคขนาดกลางอย่างพรรคเสรีธรรมจึงตระหนักเห็นอนาคตดังกล่าวบวกกับสภาพของหัวหน้าพรรคและแกนนำที่ลงในระบบบัญชีรายชื่อพรรค ไม่สามารถได้ที่นั่งในสภาเนื่องจากพรรคไม่ได้รับคะแนนเสียงถึงร้อยละห้า จึงต้องยอมถูกผนวกเข้ากับพรรคไทยรักไทยในที่สุด ซึ่งเป็นเสมือนการบอกถึงแนวโน้มของพรรคการเมืองขนาดกลาง พรรคการเมืองขนาดเล็กที่จะหมดลงและการเมืองไทยกำลังพัฒนาไปสู่ระบบสองพรรคใหญ่ และพรรคความหวังใหม่ก็เริ่มตระหนักถึงทางเลือกที่เวลานั้น

เมื่อกระแสการรวมพรรคการเมืองเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจากพรรคเสรีธรรมที่ยุบรวมเข้ากับพรรคไทยรักไทย และพรรคความหวังใหม่เป็นพรรคต่อไปที่จะถูกรวมเข้า จึงเกิดกระแสความเห็นของการรวมพรรคเกิดขึ้น ทั้งพรรคการเมืองทั้งสองพรรค พรรคการเมืองอื่นๆ และประชาชนทั่วไปความคิดเห็นจากประชาชนจากการสำรวจของสถาบันต่างๆ เช่น แอเบคโพล สวนดุสิตโพล กรุงเทพโพล พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเดียวกันเป็นส่วนใหญ่คือเห็นด้วยกับการรวมพรรคการเมือง โดยให้เหตุผลว่าจะทำให้รัฐบาลมีเสถียรภาพและมีความต่อเนื่องในการบริหารมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนตระหนักถึงความล้มเหลวของรัฐบาลผสมแบบหลายพรรคในอดีตที่เกิดความแตกแยกและมีการแย่งชิงผลประโยชน์ระหว่างพรรคมาโดยตลอด อันเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการพัฒนาทางการเมืองการปกครองที่ไม่เจริญก้าวหน้า และต้องการการเปลี่ยนแปลงในระบบพรรคการเมือง

เมื่อกระแสความคิดเห็นในประเด็นดังกล่าวเกิดขึ้น การวิจัยเรื่อง “การรวมพรรคการเมือง : ศึกษากรณีเฉพาะการรวมพรรคระหว่างพรรคความหวังใหม่กับพรรคไทยรักไทย” จึงมีสมมติฐาน 2 ประการคือ และผลของการศึกษาดังนี้

1. การรวมพรรคไทยรักไทยกับพรรคความหวังใหม่มีสาเหตุจาก การสนับสนุนผู้นำทางการเมือง เพื่อผลประโยชน์ และเพื่อพลังของพรรค (หรือคะแนนเสียงในสภา)
2. การรวมพรรคความหวังใหม่เข้ากับพรรคไทยรักไทย สามารถสร้างเสถียรภาพให้แก่พรรคและให้กับรัฐบาลได้

ปัจจัยการสนับสนุนผู้นำ

ในบริบททางการเมืองในช่วงปีแรกหลังจากการเลือกตั้ง กระแสของการสนับสนุนผู้นำรัฐบาลและทีมงานรัฐบาลเกิดขึ้นในวงกว้าง โดยเฉพาะในกลุ่มของประชาชนที่มีความคาดหวังในการได้รับการนำพาชาติให้พ้นจากวิกฤตเศรษฐกิจ อันเป็นส่วนสำคัญในผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในปี พ.ศ. 2544 ซึ่งพรรคไทยรักไทยภายใต้การนำของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ชนะอย่างท่วมท้น

ลักษณะความเป็นผู้นำของ พ.ต.ท. ทักษิณ มีส่วนส่งเสริมต่อการก่อตั้งพรรคไทยรักไทยอย่างมาก เป็นหัวหน้าพรรคการเมืองที่มีคุณสมบัติโดดเด่นด้านการคิดใหม่ทำใหม่ และยังมีรากฐานการสนับสนุนจากสมาชิกที่เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่าเป็นกลุ่มของนักคิดใหม่ที่ไม่มีรากะทางการเมือง หลังจากดำเนินการในฐานะของผู้นำรัฐบาลก็มีการจัดการบริหารประเทศในลักษณะที่รวดเร็วเช่นเดียวกับการบริหารองค์กรเอกชนจนสามารถผลงานที่โดดเด่นในระยะเวลาหนึ่งปีแรกของรัฐบาล ทำให้เป็นที่ประทับใจของคนหลายคน คุณสมบัติดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ในแง่ทฤษฎีได้ว่า พ.ต.ท. เป็นผู้นำที่มีภาพลักษณ์ของผู้นำแบบนักบริหารซึ่งประชาชนต้องการ ในขณะที่เดียวกันจากการสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลตัวอย่าง ต่างก็เห็นด้วยในคุณสมบัติความเป็นผู้นำในหลายๆด้านของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร จึงถูกสมมติฐานว่า การรวมพรรคดังกล่าวมีสาเหตุส่วนหนึ่งจากการสนับสนุนผู้นำหรือหัวหน้าพรรคไทยรักไทยให้มีความมั่นใจในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง

จากการศึกษาจากข้อมูลเอกสารและคำสัมภาษณ์พบว่าผลที่ออกมาที่แตกต่างจากสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือ ถึงแม้ว่านักการเมืองในผ่านรัฐบาลและฝ่ายค้าน ตลอดจนสมาชิกวุฒิสภาและนักวิชาการจะยอมรับและชื่นชมตัว พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร ตามทฤษฎีที่ตั้งไว้ในฐานะที่เป็นผู้มีความรอบรู้ มีวิสัยทัศน์ในการแก้ไขปัญหาที่กว้างไกล และยังเป็นนักบริหารที่ประสบความสำเร็จสูง เป็นผู้นำที่มีคุณสมบัติสามารถทำให้กลุ่มผู้สนับสนุนและประชาชนเชื่อใจในการตัดสินใจกระทำต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

แต่สำหรับประเด็นสาเหตุการสนับสนุนผู้นำที่นำไปสู่การรวมพรรคความหวังใหม่กับพรรคไทยรักไทยนั้น นักการเมืองทั้งที่เป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทย และอยู่ในพรรคฝ่ายรัฐบาล รวมถึงพรรคฝ่ายค้าน และวุฒิสมาชิกบางคน เห็นว่าการสนับสนุนผู้นำไม่ได้เป็นสาเหตุสำคัญในการรวมพรรค แต่กระนั้นก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าผลของการรวมพรรคนั้นจะส่งผลให้

นายกรัฐมนตรี หรือหัวหน้าพรรคไทยรักไทยมีความมั่นคงในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งหากพิจารณาจากแนวคำสัมภาษณ์พบว่า ความต้องการสนับสนุนผู้นำนั้นน่าจะเป็นความต้องการของตัวผู้นำเองมากกว่า เพื่อสนับสนุนรากฐานอำนาจที่มั่นคงและการใช้อำนาจการบริหารอย่างราบรื่น ในขณะที่ตัวของสมาชิกพรรคความหวังใหม่เองกลับคิดว่าสิ่งนี้เป็นผลที่ทำให้เกิดภาวะเกือบหุน หรือสนับสนุนหัวหน้าพรรคความหวังใหม่ แกนนํา และสมาชิกพรรคความหวังใหม่ที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ให้สามารถอยู่ในชุดรัฐบาลยาวนานมากที่สุดในระยะเวลาก่อนนี้ไป เนื่องจาก

1. อนาคตของพรรคการเมืองขนาดกลางในการเลือกตั้งครั้งต่อไปที่มีแนวโน้มว่าพรรคความหวังใหม่จะได้ต่ำลง เพราะระบบการเลือกตั้งที่อำนวยต่อพรรคการเมืองขนาดใหญ่
2. กระแสความนิยมในพรรคไทยรักไทยและตัวผู้นำยังคงสามารถอยู่ได้อีกสมัยวาระทำให้เกิดโอกาสในการเป็นรัฐบาลที่ต่อเนื่องยาวมากกว่าหากยังคงอยู่ในพรรคความหวังใหม่
3. สามารถสนับสนุนในสมาชิกพรรคความหวังใหม่ทำงานในสدةวชั้่นกว่าเดิม เช่น การเสนอร่างกฎหมาย และมีเสถียรภาพมากขึ้น การไม่ต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ต่อรองระหว่างพรรคการเมืองมากจนเกินไป

โดยอาจสรุปได้ว่า แท้จริงแล้วการรวมพรรคความหวังใหม่เข้ากับพรรคไทยรักไทยนั้น เป็นกระบวนการที่อาศัยความนิยมในตัวของผู้นำ และใช้ความเป็นผู้นำนั้นๆ สนับสนุนหัวหน้าพรรคความหวังใหม่ แกนนําพรรคคนสำคัญและสมาชิกพรรคที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคความหวังใหม่ให้สามารถคงอยู่และดำเนินงานทางการเมืองในฐานะรัฐบาลได้นานและมั่นคงมากขึ้น

อย่างไรก็ตามมีข้อเสนอนี้ถึงบทบาทของผู้นำทางการเมืองอย่าง พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ภายหลังกการรวมพรรค ซึ่งหลายฝ่ายเห็นว่า ความคาดหวังที่จะมีอำนาจหรือได้รับการสนับสนุนมากขึ้นหรือต่อไปเรื่อยของสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายรัฐบาลอาจไม่เป็นไปตามนั้น เพราะทุกวันนี้การดำเนินงานของรัฐบาลเป็นแบบ CEO ที่รวมศูนย์อำนาจอยู่ที่หัวหน้าฝ่ายบริหาร ทำให้หลายๆ ฝ่ายตั้งข้อสังเกตในสถานะของพรรคไทยรักไทยและรัฐบาลชุดดังกล่าวว่า เป็นพรรคการเมืองที่ไม่แตกต่างจากพรรคการเมืองบุคคลที่เน้น หัวหน้าพรรคหรือนายกรัฐมนตรีมากเกินไป ซึ่งอาจนำไปสู่

สถานการณ์ที่ไม่มั่นคงของพรรคและรัฐบาล หากผู้นำนั้นไม่สามารถบริหารงานได้อีกต่อไปด้วย เหตุผลประการใดก็ตาม

ปัจจัยผลประโยชน์ด้านตำแหน่งทางการเมืองและด้านการเงิน

ผลประโยชน์ด้านตำแหน่งทางการเมือง เป็นปัจจัยที่ถูกตั้งสมมติฐานว่าเป็นสาเหตุสำคัญ ในการรวมพรรคการเมือง ทั้งนี้เป็นเพราะผลพวงจากผลลัพธ์ทางการเมืองในช่วงของการจัดสรร ตำแหน่งในรัฐบาล พรรคการเมืองร่วมรัฐบาลต่างต่อรองเพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่งในกระทรวงที่สำคัญต่างๆ กัน ทั้งนี้ยังเป็นผลต่อเนื่องไปสู่ผลประโยชน์ที่มากขึ้นจากการดำรงตำแหน่งใน กระทรวงนั้น เช่น กรณีการทุจริตในการจัดซื้อยาในกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งหลังจากการสอบสวน พบว่ามีการทุจริตจัดซื้อที่ช่วยกันตั้งแต่ข้าราชการประจำและข้าราชการทางการเมืองซึ่งเป็น ผลประโยชน์ด้านการเงินอย่างมหาศาล หรือกรณีการนำบริษัทของกลุ่มนักธุรกิจเข้าร่วมประมูล โครงการต่างๆ เช่น การจัดซื้อปุ๋ย การจัดสร้างโครงการทางด่วนสายต่าง โครงการสนามบินสุวรรณภูมิ โครงการคอมพิวเตอร์เอื้ออาทร โครงการเขื่อนคลองด่าน ที่มีบริษัทรับเหมาก่อสร้างของ นักการเมืองหลายคน มีผลประโยชน์ร่วมอยู่ เช่น บริษัทประยูรวิทย์ ของสุวัจน์ ลิปตพัลลภ หัวหน้า พรรคชาติพัฒนา เป็นต้น ซึ่งโครงการเหล่านี้เอื้อประโยชน์ต่อผู้ที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีใน กระทรวงนั้นอย่างมากมาย กลายเป็นปัญหาการคอร์รัปชัน การรวมพรรคครั้งนี้อาจมีผลประโยชน์ แฝงด้านธุรกิจการเงินเช่นเดียวกับเหตุการณ์ในอดีตเป็นปัจจัยสำคัญ

จากการศึกษาข้อมูลประกอบและการสัมภาษณ์เพื่อการศึกษาการรวมพรรคความหวัง ใหม่กับพรรคไทยรักไทยพบว่าเป็นตัวแปรที่ละเอียดอ่อนในการศึกษาอย่างมาก และเป็นข้อมูลที่ไม่ เปิดเผย แต่กระนั้นจากข่าวสารที่สื่อมวลชนเสนอมารวมถึงข้อมูลจากการสัมภาษณ์นั้นก็อาจนำมา ยืนยันได้ถึงผลประโยชน์ กล่าวคือ

1. ด้านการต่อรองเพื่อให้ได้ตำแหน่งทางการเมือง อาจไม่สามารถนำเสนอข้อมูล ในช่วงของการต่อรองได้ แต่การนำเสนอข้อมูลเชิงประจักษ์ด้านตำแหน่งในคณะรัฐมนตรีก่อนการ รวมพรรคไทยรักไทยและพรรคความหวังใหม่ เปรียบเทียบกับตำแหน่งในคณะรัฐมนตรีที่มีการปรับ หลังการรวมพรรคความหวังใหม่กับพรรคไทยรักไทย จะเห็นถึงผลของการรวมพรรคการเมืองต่อ ตำแหน่งทางฝ่ายบริหาร โดยถ้าหากมีตำแหน่งทางฝ่ายบริหารมากขึ้นกว่าก่อนการรวมพรรค ก็ แสดงถึงผลของตำแหน่งทางการเมืองต่อการรวมพรรค ในทางตรงข้ามหากตำแหน่งใน คณะรัฐมนตรีในชุดปรับคณะไม่มีตำแหน่งที่ได้เพิ่มเติม หรือน้อยกว่าเดิม ผลประโยชน์ด้าน

ตำแหน่งทางการเมืองก็อาจไม่ใช่สาเหตุที่สำคัญในการรวมพรรค ซึ่งผลจากการศึกษาเปรียบเทียบพบว่า การปรับตำแหน่งคณะรัฐมนตรีหลังการรวมพรรคแล้วนั้น โควตาตำแหน่งของรัฐมนตรีของพรรคความหวังใหม่ที่เข้ามาเป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทยไม่ได้เพิ่มขึ้นแต่อย่างใด และได้ถูกลดจำนวนตำแหน่งในคณะจาก 6 ตำแหน่ง เหลือเพียง 3 ตำแหน่ง ในขณะที่ตำแหน่งในฝ่ายนิติบัญญัติ เช่นตำแหน่งในคณะกรรมการสามัญประจำสภาผู้แทนราษฎรบางตำแหน่งก็เป็นตำแหน่งที่ได้มาก่อนการรวมพรรค ดังนั้นผลประโยชน์ด้านตำแหน่งทางการเมืองจึงไม่ใช่ปัจจัยที่สำคัญต่อการรวมพรรคความหวังใหม่กับพรรคไทยรักไทย

2. ปัจจัยด้านผลประโยชน์ด้านธุรกิจและการเงินต่อการรวมพรรคการเมือง จากข้อมูลการสัมภาษณ์เห็นว่า เรื่องของผลประโยชน์ด้านธุรกิจการเงิน เป็นข้อมูลที่ยากต่อการเปิดเผย แต่ก็ไม่อาจปฏิเสธได้ถึงประเด็นด้านผลประโยชน์ไม่ว่าจะผลประโยชน์ส่วนตัวของกลุ่มหรือรายบุคคล ต่างก็เป็นเรื่องจริงๆ ที่แฝงอยู่ในการกระทำนั้น แต่ในส่วนหนึ่งก็เห็นว่าระบบกฎหมายที่ออกมา นั้นมีกลไกทางการตรวจสอบที่ดีขึ้นไม่ว่าจากองค์กรกลางหรือภาคประชาชน ทำให้ผลประโยชน์ต่างๆ ดังกล่าวถูกกดทับไม่ให้ชัดเจนหรือทำได้โดยสะดวกเหมือนเก่า แต่กระนั้นเราก็สามารถเข้าถึงผลประโยชน์เหล่านั้นจากข่าวสารที่ผ่านมาก็อาจทำให้เชื่อถือได้บ้างว่า การรวมพรรคครั้งดังกล่าวมีผลมาจาก

- ระบบอุปถัมภ์เมื่อครั้งพรรคความหวังใหม่เป็นพรรคแกนนำได้เอื้ออำนาจทางธุรกิจโครงการต่างๆ ให้แก่กลุ่มธุรกิจในเครือของ พ.ต.ท. ทักษิณ เช่น โครงการเคเบิลทีวี โครงการสัมปทานระบบโทรศัพท์เคลื่อนที่ ทำให้เกิดการไหลเวียนของทุนเข้าสู่พรรคความหวังใหม่อย่างต่อเนื่อง
- เงินทุนที่ใช้ในการเลือกตั้งในแต่ละครั้งจำเป็นต้องใช้ทุนในการรณรงค์หาเสียงเป็นจำนวนมาก อีกทั้งแนวโน้มของชัยชนะและจำนวนที่นั่งที่พรรคจะได้ในอนาคต ทำให้การลงทุนในการเลือกตั้งครั้งต่อไปของพรรคความหวังใหม่ ไม่สามารถเห็นผลได้คุ้มค่า ประกอบกับความไม่มีเสถียรภาพของพรรค ปัญหาความขัดแย้งภายในพรรคการเมืองทำให้บรรดาแกนนำของพรรคต่างออกจากพรรคความหวังใหม่ รวมถึงนายทุนผู้ให้การสนับสนุนพรรค โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อกลุ่มธุรกิจโทรคมนาคมของ พ.ต.ท. ทักษิณ หันมาสนับสนุนพรรคไทยรักไทย ทำให้เงินทุนในการดำเนินกิจการของพรรคความหวังใหม่มีไม่มากพอในการรณรงค์หาเสียงครั้งต่อไป
- กฎหมายระบุไว้ว่าภาระหนี้สินและกิจการด้านต่างๆ การเงินของพรรคที่ประกาศยุบแล้ว ให้เป็นภาระหน้าที่การจัดการของพรรคการเมืองใหม่ที่พรรคเดิมนั้นยุบไปรวม ซึ่ง

เป็นผลทำให้ปัญหาด้านการเงินของพรรคความหวังใหม่ มีทิศทางในการแก้ไขด้วยการช่วยเหลือและการบริหารของพรรคไทยรักไทย

- การเชื่อมต่อบริษัทต่างๆ ในการเข้าประมูลโครงการต่างๆ เช่น โครงการบัตรประชาชนสมาร์ทการ์ด ที่มีบริษัทของนายमुख สุไลมาน อดีตสมาชิกพรรคความหวังใหม่ที่ย้ายมาอยู่พรรคไทยรักไทยเป็นผู้ประมูลได้ในการจัดซื้อ

กล่าวโดยสรุป การรวมพรรคไทยรักไทยกับพรรคความหวังใหม่อันมีพื้นฐานจากผลประโยชน์นั้นเป็นความจริง โดยเฉพาะประเด็นปัจจัยด้านผลประโยชน์ทางการเงินอันเป็นปัจจัยสำคัญในการรวมพรรคไทยรักไทยกับพรรคความหวังใหม่ ในขณะที่ปัจจัยผลประโยชน์ด้านตำแหน่งทางการเมืองนั้นไม่สามารถกล่าวได้ว่าเป็นเช่นนั้น เนื่องจากข้อมูลและตำแหน่งทางการเมืองที่พรรคความหวังใหม่ได้รับหลังจากการรวมพรรคการเมืองแล้วนั้นกลับลดรั้อยกว่าช่วงที่พรรคยังคงอยู่

พลังของพรรคหรือคะแนนเสียงสนับสนุนในสภา

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญกำหนดให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีจำนวนทั้งหมดห้าร้อยคน การที่จะเป็นรัฐบาลได้จึงต้องมีเสียงเกินกึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด ในขณะที่เดียวกันพรรคที่เป็นแกนนำรัฐบาลก็ต้องมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสังกัดพรรคจำนวนมากที่สุดที่สามารถทำให้การดำเนินงานของพรรคเกิดความมีเสถียรภาพเช่นกัน โดยสภาวะเสถียรภาพของพรรคแกนนำไทยรักไทยในการดำเนินการในสภานั้นได้แก่

- พรรคสามารถเสนอร่างกฎหมาย และได้รับมติเห็นชอบด้วยหลักการและมติเห็นชอบผ่านร่างกฎหมาย ได้โดยสะดวกด้วยการมีเสียงสนับสนุนที่มาจากสมาชิกสภาของพรรคเองเพียงพรรคเดียวที่มากที่สุด หรือมีเสียงสนับสนุนเกิน 250 เสียง ซึ่งจะมีเสถียรภาพมากที่สุด ในขณะที่พรรคร่วมรัฐบาลอย่างพรรคความหวังใหม่ มีที่เสียงในสภา 38 เสียง ซึ่งก็ถือว่ามากพอที่จะเสนอร่างกฎหมายต่อสภาได้ แต่ในขั้นของการพิจารณาและการลงมติเห็นชอบนั้น จำเป็นต้องอาศัยเสียงสนับสนุนที่มากกว่า 38 เสียง ซึ่งหากได้รับเสียงสนับสนุนจากพรรคแกนนำรัฐบาลตลอดวาระสมัยรัฐบาลก็ถือว่าเป็นสิ่งที่ดี แต่หากเกิดกรณีความขัดแย้งระหว่างพรรคแกนนำรัฐบาลก็จะกลายเป็นอุปสรรคในการดำเนินงานของพรรค ทางเลือกในการรวมพรรคก็จะทำให้สมาชิกสภาในสังกัดพรรคความหวังใหม่สามารถทำงานได้อย่างสะดวกมากขึ้น

- การมีเสียงสนับสนุนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสังกัดพรรคมากกว่าพรรคร่วมรัฐบาลในสัดส่วนที่แตกต่างกันมาก อันจะทำให้พรรคแกนนำมีพลังในการต่อรองอยู่เหนือพรรคร่วมรัฐบาลอื่นๆ และเพื่อที่จะหลุดจากสภาพการต่อรองการประนีประนอมจากพรรคร่วมรัฐบาลพรรคอื่นๆ พรรคแกนนำรัฐบาลจึงควรมีเสียงสนับสนุนพรรคมากเกิน 250 เสียง ซึ่งสามารถจัดตั้งรัฐบาลด้วยตนเองเพียงพรรคเดียว จะทำให้การดำเนินกิจการของรัฐบาลเป็นไปอย่างไหลรื่น และไม่ต้องพะวงต่อการต่อรองการประนีประนอมทางการเมือง โดยเฉพาะการต่อรองเพื่อตำแหน่งรัฐมนตรี ที่ปรึกษา ประธานที่ปรึกษาคณะกรรมาธิการต่างๆ
- การเพิ่มพลังของพรรค หรือเพิ่มเสียงในสภาให้มากที่สุด จนพรรคฝ่ายค้านไม่สามารถยื่นอภิปรายไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีได้โดยง่าย โดยรัฐบาลควรมีเสียงมติให้การยื่นอภิปรายไม่ไว้วางใจตกไป ซึ่งตามกฎหมายรัฐธรรมนูญมาตรา 185 กำหนดให้ต้องมีเสียงเกินสองในห้า ของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในขณะนั้น หรือเกิน 200 เสียง เป็นอย่างต่ำ ดังนั้นเพื่อสร้างเสถียรภาพให้เกิดแก่พรรคแกนนำรัฐบาลมากที่สุด พรรคไทยรักไทยจึงควรมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสังกัดพรรคเกิน 300 เสียงในสภา อันจะทำให้นายกรัฐมนตรีไม่ตกเป็นเป้าสายตาทางการเมือง
- รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันส่งเสริมให้ระบบพรรคการเมืองเป็นพรรคการเมืองใหญ่และน้อยพรรค การมีโอกาสได้รับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคการเมืองอื่นเข้ามาในพรรค จะสามารถสร้างโอกาสในการได้รับเลือกตั้งให้ได้จำนวนที่นิ่งมากขึ้นกว่าการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมา

เหตุผลดังกล่าวทำให้พรรคไทยรักไทยเห็นถึงจำนวนที่นิ่งในสภาที่เพิ่มมากขึ้นจาก 262 เสียง มาเป็น 295 เสียง ซึ่งในปัจจุบันพรรคไทยรักไทยมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดพรรคถึง 320 คน อันเป็นสถานภาพที่มีเสถียรภาพมากที่สุด เท่าที่พรรคการเมืองแกนนำรัฐบาลเคยมีมา ในขณะที่พรรคความหวังใหม่ก็สามารได้รับเสียงสนับสนุนในสภาที่มากขึ้นกว่า 38 เสียงซึ่งเป็นเสียงของพรรคโดยลำพัง อันเป็นผลดีต่อการเสนอประเด็นร่างกฎหมายในสภา และมติเห็นชอบในสภาเช่นเดียวกัน สำหรับทัศนะของนักการเมืองต่างเห็นพ้องกันในเรื่องของที่นิ่งในสภาเป็นสาเหตุในการรวมพรรคไทยรักไทยกับพรรคความหวังใหม่

เสถียรภาพภายในของพรรคการเมือง

ผลจากการรวมพรรคไทยรักไทยกับพรรคความหวังใหม่ทำให้เกิดกลุ่มขึ้นมาภายในพรรคไทยรักไทย ทั้งนี้เรื่องของกลุ่มภายในพรรคการเมืองเป็นสิ่งที่ปฏิเสธได้จากว่าไม่มีกลุ่มเหล่านี้อยู่ เพราะพรรคการเมืองไทยนั้นไม่ได้หล่อหลอมสมาชิกพรรคด้วยอุดมการณ์เดียวกัน เช่นเดียวกับพรรคการเมืองในแถบตะวันตก อีกทั้งการเกิดกลุ่มภายในพรรคการเมืองยังมีรากฐานจากระบบเครือญาติ ระบบเพื่อน และระบบอุปถัมภ์ที่เป็นสิ่งที่ตัดออกได้ยากจากสังคมไทย กลุ่มในพรรคการเมืองส่งผลให้เกิดความเคลื่อนไหวภายในพรรคหลายๆ ด้าน ทั้งในด้านที่ช่วยกันพัฒนาพรรคและในด้านที่สามารถสร้างสภาวะไร้เสถียรภาพให้แก่พรรคในขณะเดียวกัน ผลของการเคลื่อนไหวภายในพรรคการเมืองในอดีต ทำให้เห็นบทบาทของกลุ่มในพรรคการเมืองได้หลายรูปแบบ เช่น กลุ่มต่างๆ ในพรรคการเมืองมีกลุ่มที่มีอิทธิพลมาก และกลุ่มที่มีอิทธิพลน้อย ซึ่งวัดจากจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นสมาชิกในกลุ่ม กลุ่มที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนมากภายในกลุ่มก็จะมีโควตาในการได้รับตำแหน่งในรัฐบาลมาก และลดหลั่นตามสัดส่วนกันไป พร้อมกับโควตาของพรรคร่วมรัฐบาลเช่นเดียวกัน ผลของการต่อรองเพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่งทางการเมือง ทั้งฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่างๆ ในพรรคอยู่บ่อยครั้ง และส่งผลกระทบต่อถึงการแยกตัวออกจากพรรคในที่สุด ภายในพรรคความหวังใหม่ก็มีปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่างๆ ภายในพรรคอย่างมาก จนกระทั่งแกนนำคนสำคัญ อย่าง นายเสนาะ เทียนทองต้องออกจากพรรค ในขณะเดียวกันพรรคไทยรักไทยก็ประกอบด้วยกลุ่มนักการเมืองจากพรรคการเมืองต่างๆ จำนวนมาก ทั้งจากพรรคความหวังใหม่ พรรคเสรีธรรม พรรคชาติพัฒนา พรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม เป็นต้น ซึ่งในช่วงของการปรับ ครม. กลุ่มต่างๆ ภายในพรรคก็มีการเคลื่อนไหวออกมาเพื่อขอตำแหน่งอยู่บ่อยครั้ง โดยเฉพาะในช่วงของการปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม ออกเป็น 20 กระทรวง ทำให้มีการนำสมาชิกกลุ่มหลายคนเสนอเพื่อตำแหน่งรัฐมนตรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีการนำเอานางอุไรวรรณ เทียนทอง เข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการต่อรองและการเคาะพินในกลุ่มวังน้ำเย็นอยู่ เมื่อการเคลื่อนไหวของกลุ่มภายในพรรค อาจส่งผลต่อเสถียรภาพของพรรคการเมือง ทำให้เกิดสมมติฐานว่า การรวมพรรคความหวังใหม่เข้ากับพรรคไทยรักไทย สามารถสร้างเสถียรภาพให้แก่พรรคการเมืองได้

จากการศึกษาแนวความคิดและจากการสัมภาษณ์พบว่า ประเด็นที่สามารถนำไปสู่สภาวะไร้เสถียรภาพของพรรคได้แก่ ปัญหาที่เกิดจากความขัดแย้งระหว่างกลุ่มภายในพรรค พฤติกรรมที่ต่อต้านและทำร้ายต่อมติพรรคของสมาชิกพรรค การแยกตัวออกจากพรรคของสมาชิก

บางคนหรือบางกลุ่ม ซึ่งจากเหตุการณ์ทางการเมืองในยุครัฐบาลทักษิณ พบว่ามีปัญหาดังกล่าวภายในพรรคอยู่บ้าง โดยเฉพาะแนวโน้มจากการคัดสรรหาผู้สมัครรับเลือกตั้งในอนาคต ซึ่งจะมีผู้สมัครหลายคนที่มีพื้นที่ซ้อนกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ของสมาชิกพรรคความหวังใหม่ และพื้นที่ของสมาชิกพรรคไทยรักไทย การคัดสรรเลือกบุคคลหนึ่งอาจนำมาซึ่งความไม่พอใจและออกจากพรรค รวมถึงการแสดงอาการทางการเมืองที่ส่งผลกระทบต่อชื่อเสียงและเสถียรภาพของพรรค

อย่างไรก็ดีความขัดแย้งภายในพรรคการเมืองนั้น นักการเมืองส่วนใหญ่เห็นว่าไม่มีผลกระทบต่อเสถียรภาพมากนัก โดยเฉพาะกรณีที่พรรคมีกฎระเบียบ และการปิดกั้นการดูแลจากผู้นำ รวมไปถึงผลประโยชน์ที่เอื้ออำนวยอยู่ในระหว่างที่อยู่ในพรรค สิ่งเหล่านี้ทำให้การขัดแย้งภายในพรรคการเมืองสามารถถูกต่อรองและประนีประนอมได้ก่อนที่จะเกิดผลเสีย นอกจากนี้ยังมีกฎหมายที่ทำให้นักการเมืองไม่สามารถย้ายพรรคก่อนการเลือกตั้งได้ในช่วงหกสิบวันก่อนการเลือกตั้ง

จากการศึกษากลุ่มภายในพรรคการเมืองพบว่าภายในพรรคไทยรักไทยนั้นมีกลุ่มในพรรคขนาดใหญ่จำนวนสองกลุ่ม ได้แก่กลุ่มวังน้ำเย็นของนายเสนาะ เทียนทอง และกลุ่มวังบัวบานซึ่งมีแกนนำโดยนางวัลภา ซึ่งกลุ่มหลังนี้สนับสนุน พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ในขณะที่เดียวกันกลุ่มวังน้ำเย็นก็มีบทบาทสูงและมีอำนาจต่อรองสูงภายในพรรคเช่นกัน ในการปรับคณะรัฐมนตรีจำเป็นต้องมีสมาชิกของกลุ่มวังน้ำเย็นได้รับโควตาตำแหน่งในฝ่ายบริหารด้วย ทั้งกลุ่มวังน้ำเย็นและกลุ่มวังบัวบานมีการปะทะกันบ่อยครั้ง โดยเฉพาะกรณีโครงการต่างๆ เช่น ความขัดแย้งในเรื่องของการจัดซื้อปุ๋ย เป็นต้นการที่พรรคไทยรักไทยได้สมาชิกพรรคความหวังใหม่เข้าร่วมพรรค ทำให้เกิดกลุ่มความหวังใหม่เช่น กลุ่มวาดะห์ในพรรคไทยรักไทย ซึ่งถือว่ามีความสัมพันธ์ที่ดีและอยู่ในการดูแลของ พ.ต.ท.ทักษิณ ด้วย ซึ่งทำให้เกิดการคานอำนาจระหว่างกลุ่มภายในพรรค และยังเป็นการลดอำนาจการต่อรองของกลุ่มวังน้ำเย็นไปด้วย ซึ่งมีส่วนทำให้พรรคไทยรักไทยเกิดสภาวะสมดุลระหว่างกลุ่มและเสถียรภาพภายในพรรคเช่นกัน

นอกจากนี้ผลจากการเปรียบเทียบตำแหน่งทางการเมือง ทั้งตำแหน่งฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติในบทก่อนหน้า เป็นเครื่องยืนยันถึงความสามารถควบคุมกลุ่มในพรรคไทยรักไทย โดยเฉพาะประเด็นในการต่อรองเพื่อตำแหน่งทางการเมืองจากกลุ่มต่างๆในพรรค ผลของการปรับคณะรัฐมนตรีหลายๆ ครั้ง พบว่าภาวการณ์ต่อรองจากกลุ่มต่างๆลดน้อยลงไปเรื่อยๆ ผลของการปรับคณะรัฐมนตรีครั้งที่สี่ พรรคความหวังใหม่ที่เพิ่งเข้าร่วมพรรค ก็ไม่ได้ตำแหน่งเพิ่มขึ้นแต่อย่าง

โต การปรับคณะรัฐมนตรีครั้งที่ห้า และหก มีการปรับเอาตำแหน่งของกลุ่มวังน้ำเย็นออก เพื่อให้แก่พรรคชาติพัฒนา และเพื่อตำแหน่งที่เหมาะสมโดยไม่ได้อิงกับกลุ่มในพรรคไทยรักไทย

โดยสรุปแล้วการรวมพรรคไทยรักไทยกับพรรคความหวังใหม่นั้นอาจไม่ได้ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพภายในพรรคโดยตรงนัก เพราะความรู้เสถียรภาพของพรรคนั้นอาจเกิดจากความขัดแย้งระหว่างกลุ่มภายในพรรคที่มีมากมายมาเป็นระยะเวลาสามปีก่อนหน้าที่พรรคความหวังใหม่มารวมพรรค ซึ่งประเด็นความขัดแย้งต่างๆ ก็มีมาเป็นระยะแต่พรรคไทยรักไทยก็สามารถรักษาเสถียรภาพได้มาเรื่อยๆ ด้วยการประนีประนอมการต่อรองทางการเมือง อย่างไรก็ตามการเข้ามาของสมาชิกพรรคความหวังใหม่จะส่งผลกระทบต่อสถานะความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มภายในพรรคไทยมากขึ้นและสามารถสร้างรากฐานอำนาจให้กับหัวหน้าพรรคมากขึ้นทำให้การดูแล อีกทั้งปัจจัยด้านกฎหมายการเลือกตั้งที่ไม่เปิดโอกาสให้ ส.ส. ย้ายพรรคได้อย่างสะดวก โดยเฉพาะก่อนการเลือกตั้ง 60 วัน ก่อนการเลือกตั้ง ประกอบกับระเบียบของพรรคและผลประโยชน์ที่เอื้ออำนวยต่อสมาชิกพรรคหากยังสนับสนุนและอยู่ในพรรคต่อไป ซึ่งจะถูกเปรียบเทียบกับผลประโยชน์ที่สมาชิกพรรคจะได้มากกว่าหากสนับสนุนพรรคอื่น ทำให้การปกครองสมาชิกพรรคสามารถทำได้ อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

เสถียรภาพของรัฐบาล

ผลจากรัฐบาลผสมในอดีตทำให้ประเทศต้องประสบปัญหาทางการเมืองต่างๆ ตามมา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการคอร์รัปชัน เรื่องของการพัฒนาการทางการเมือง การพัฒนาพรรคการเมืองไทย และความต่อเนื่องของประชาธิปไตยในประเทศไทย ความขัดแย้งในรัฐบาลผสมนำมาซึ่งการปฏิวัติทางทหารและความเสียหายที่ตามมา สภาวะความรู้เสถียรภาพของรัฐบาลทำให้นักวิชาการเสนอเงื่อนไขของสภาพของรัฐบาลที่มีเสถียรภาพในแง่มุมต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบพรรคการเมืองขนาดใหญ่และน้อยพรรค การมีรัฐบาลผสมน้อยพรรคหรือมีรัฐบาลที่มาจากพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียว การที่พรรคร่วมรัฐบาลมีนโยบายทางการเมืองที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งภายหลังจากการรวมพรรคไทยรักไทยกับพรรคความหวังใหม่แล้ว ทำให้กลายเป็นพรรคแกนนำรัฐบาลที่มีเสียงข้างมากในสภาถึง 295 ที่นั่ง ซึ่งในความเป็นจริงก็จะสามารถเป็นรัฐบาลเสียงข้างมากเพียงพรรคเดียวได้ และสามารถสร้างเสถียรภาพแก่รัฐบาลได้ ดังนั้นจึงมีสมมติฐานที่คาดการณ์ถึงแนวโน้มที่ว่า การรวมพรรคไทยรักไทยกับพรรคความหวังใหม่จะนำมาซึ่งเสถียรภาพของรัฐบาล

จากการศึกษาข้อมูลจากผลงานของรัฐบาล โดยเฉพาะการเสนอร่างพระราชบัญญัติในสภาของคณะรัฐมนตรี จะเห็นได้ว่าเสียงมติรับหลักการก็ดี หรือมติพิจารณาเห็นชอบร่างพระราชบัญญัติในสมัยรัฐสภาชุดนี้ได้รับเสียงสนับสนุนอย่างล้นหลาม และมีสัดส่วนความแตกต่างกับผู้คัดค้านอย่างมาก อันเป็นประเด็นหนึ่งที่สามารถสนับสนุนการดำเนินงานและการมีเสถียรภาพของรัฐบาลได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์นักการเมืองพบว่า ความมีเสถียรภาพของรัฐบาลเป็นผลต่อเนื่องมาจากการรวมพรรคความหวังใหม่เข้ากับพรรคไทยรักไทย เพราะทำให้รัฐบาลมีเสียงข้างมากในสภาถึง 336 เสียง และยังมีพรรคร่วมรัฐบาลเพียงสามพรรค ทำให้การต่อรองตำแหน่งทางการเมืองเป็นไปอย่างราบรื่น และโดยพรรคแกนนำมีคะแนนเสียงที่มากกว่าพรรคร่วมรัฐบาลมาก ทำให้พรรคแกนนำและผู้นำมีอำนาจในการบริหารประเทศอย่างสูงสุด ในขณะที่เดียวกันการมีเสียงสนับสนุนที่มากเกินไปนั้นทำให้การบริหารประเทศเป็นแบบเผด็จการประชาธิปไตย การใช้อำนาจบริหารประเทศกลายเป็นแบบการรวมศูนย์ซึ่งคล้ายกับการบริหารในองค์กรเอกชน ผลเสียของการใช้อำนาจแบบเผด็จการดังกล่าวอาจสร้างผลกระทบต่อความรู้สึกของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนอื่น ๆ หรือผู้ปฏิบัติกรคนอื่น ๆ ที่มักจะได้รับคำสั่งเพียงอย่างเดียว และเป็นการปฏิบัติตามนโยบายแบบ Top down หรือจากบนลงล่าง เกิดความคับอกคับใจ และอาจขอแยกจากพรรคการเมืองก็เป็นได้ ในขณะที่เดียวกันการมีบทบาทที่สูงและโดดเด่น รวมถึงการรวมอำนาจทั้งหมดไว้ที่ส่วนกลาง ทำให้พรรคไทยรักไทยกลายเป็นพรรคบุคคลไป และจะกลายเป็นพรรคที่สามารถอยู่ได้ตลอดชั่วอายุของผู้นำเท่านั้น หากผู้นำออกจากพรรคไปพรรคไทยรักไทยก็ไม่สามารถอยู่ได้

ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากการศึกษาการรวมพรรคการเมืองที่สำคัญในอดีต และปรากฏการณ์ของการรวมพรรคความหวังใหม่กับพรรคไทยรักไทย ทำให้ทราบทัศนคติของนักการเมืองต่อการรวมพรรคและมูลเหตุในการตัดสินใจรวมพรรค เพื่อให้ระบบพรรคการเมืองเป็นสถาบันหลักในทางการเมือง อันเป็นที่พึงพิงของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ และการดำเนินการการบริหารของรัฐบาลได้อย่างมั่นคงราบรื่นและรวดเร็ว ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะบางประการจากผลการวิจัยดังต่อไปนี้

เชิงปฏิบัติการ

1. ควรให้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับกฎหมายสถานะภาพของสมาชิกพรรคการเมืองต่างๆ ที่มีกฎระเบียบสำคัญที่ใช้บังคับในพรรคการเมืองทุกพรรคไปในแนวเดียวกัน ในขณะเดียวกันก็มีกลไกการตรวจสอบสมาชิกพรรคการเมืองต่างๆโดยประชาชนมากขึ้น เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดรูปแบบนักการเมืองแบบเดิมที่มุ่งแต่ผลประโยชน์ ไม่ได้คำนึงถึงอุดมการณ์ นโยบายการแก้ปัญหาของชาติอย่างแท้จริง

2. ควรให้มีบทบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการรวมพรรคการเมืองที่ครบถ้วนครอบคลุมการรวมพรรคการเมือง และคำนึงถึงปัจจัยเชิงปรัชญาทางการเมือง โดยเฉพาะในเรื่องของความชอบธรรมทางการเมือง เจตนารมณ์ของประชาชนในการเลือกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งในระบบการเลือกแบบบัญชีรายชื่อ ซึ่งทั้งหมดนี้เพื่อรองรับทุกกระบวนการดังกล่าวอย่างชัดเจน เพราะจากการศึกษายังพบว่ามีปัญหาทางกฎหมายในการรองรับเกี่ยวกับการรวมพรรคการเมือง 2 กรณี คือ

2.1 กรณีที่พรรคการเมืองสองพรรค รวมกันจัดตั้งพรรคการเมืองใหม่ขึ้นควรจะยึดถือผู้สมัครที่อยู่ในระบบบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองใด เพราะเป็นการยุบรวมพรรคเพื่อก่อตั้งพรรคใหม่ แต่ถ้าจะรวมทั้ง 2 บัญชีรายชื่อ จะทำให้มีจำนวนเกินตามกฎหมายกำหนด อีกประการหนึ่งถ้ารวมกันแล้วจัดลำดับใหม่ให้ได้จำนวนตามที่กฎหมายกำหนด กระบวนการดังกล่าวยังไม่มีกฎหมายรองรับเพื่อดำเนินการได้ ประการสุดท้าย การรวมพรรคในรูปแบบนี้หากกล่าวถึงความชอบธรรมนั้นน่าจะมีการกำหนดให้ยุบรวมก่อนการเลือกตั้งเพราะถือว่าเป็นพรรคใหม่ที่เกิดขึ้นมาในสังคมนการเมือง ดังนั้นควรจะบัญญัติกฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหาให้ครบถ้วนและครอบคลุม

2.2 กรณีการรวมพรรคการเมืองโดยการรวมเข้าเป็นพรรคการเมืองกับอีกพรรคที่เป็นหลัก ซึ่งกรณีนี้ตรงกับปรากฏการณ์การรวมพรรคความหวังใหม่เข้ากับพรรคไทยรักไทย แต่กรณีดังกล่าวไม่ได้เกิดปัญหาเกี่ยวกับผู้สมัครที่อยู่ในระบบบัญชีรายชื่อของพรรคการเมือง เพราะเมื่อรวมกันเป็นพรรคใหญ่เป็นหลัก และยึดเอาบัญชีรายชื่อผู้สมัครในระบบบัญชีรายชื่อของพรรคไทยรักไทยเป็นหลักต่อไป โดยพรรคความหวังใหม่ซึ่งถูกยุบเลิกไป ผู้ที่อยู่ในระบบบัญชีรายชื่อทั้งหมดสภาพไปด้วย ดังนั้น กรณีนี้จึงไม่มีปัญหาข้อกฎหมาย อีกทั้ง กต. ก็พิจารณาเป็นผลบังคับใช้แล้วด้วย แต่จะพบปัญหาข้อกฎหมายในกรณีที่พรรคทั้งสองมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระบบบัญชีรายชื่อ เพราะเมื่อรวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากระบบบัญชีรายชื่อทั้งสองพรรค รวมเข้า

กับผู้สมัครในระบบบัญชีรายชื่อของพรรคหลักนั้นจะทำให้มีจำนวนเกินกว่า 100 คน ซึ่งอาจขัดหรือไม่ขัดเป็นไปตามกฎหมายที่กำหนด ดังนั้นควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเกี่ยวกับการรวมพรรค เพื่อรองรับประเด็นดังกล่าวขึ้นด้วย

2.3 กรณีการลงมติความเห็นของพรรคการเมืองต่างๆ ที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาการเมืองของประชาชน และไม่สอดคล้องต่อพรรคการเมืองในระบบประชาธิปไตย เนื่องจากการดำเนินการใดๆทางการเมืองของพรรคการเมืองมักจะเป็นการตัดสินใจโดยคณะผู้บริหารของพรรคเพียงกลุ่มเดียว ซึ่งประเด็นการดำเนินการบางอย่างก็ควรจะมีการระดมความคิดเห็นจากภาคประชาชนที่ถือเป็นฐานสนับสนุนระดับรากหญ้าของพรรคการเมืองให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจดำเนินการมากกว่าในปัจจุบัน โดยเฉพาะประเด็นที่กระทบกระเทือนต่อพรรคการเมืองทั้งพรรคอย่างการรวมพรรคการเมือง ซึ่งพรรคการเมืองหลายพรรคตัดสินใจเพียงแค่หัวหน้าพรรคและผู้บริหารพรรคเพียงไม่กี่คนเช่นการรวมพรรคเสรีธรรมเข้ากับพรรคไทยรักไทย หรือในกรณีศึกษาการรวมพรรคความหวังใหม่กับพรรคไทยรักไทย ซึ่งผู้ที่ลงมติเห็นชอบนั้นอยู่เพียงหัวหน้าพรรค กลุ่มสมาชิกพรรคที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ผู้บริหารพรรค และประธานสาขาพรรคต่างๆ จนทำให้มีการเรียกร้องจากกลุ่มประชาชนผู้สนับสนุนพรรคออกมาแสดงความเห็นคัดค้าน และไม่พอใจ ดังนั้นการมีบทบัญญัติที่เข้าไปดูแลในกิจกรรมบางอย่างของพรรคให้มีมาตรฐานเดียวกัน อาจส่งผลดีต่อการพัฒนาพรรคการเมืองต่อไป

3. ควรเพิ่มบทบัญญัติในกระบวนการรวมพรรคการเมือง ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย กล่าวคือเมื่อพรรคการเมืองใดจะรวมหรือยุบเข้ากับพรรคหนึ่งควรให้แต่ละพรรคทำประชาคมতিสอบถามความคิดเห็นจากสมาชิกของแต่ละพรรคด้วย ในส่วนนี้คณะกรรมการการเลือกตั้งอาจเป็นผู้ดำเนินการให้ การเพิ่มการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชน ในการรวมพรรคนั้นก็เพื่อให้การรวมพรรคเป็นไปตามเจตนารมณ์ที่แท้จริงของสมาชิกพรรค ซึ่งถือเป็นเจ้าของพรรค โดยไม่ใช่เป็นเพียงการตัดสินใจเพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองของผู้นำเพียงไม่กี่คน

เชิงนโยบาย

ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีวัฒนธรรมหรือความคิดทางการเมืองที่เป็นระบบมากขึ้น กล่าวคือ ควรส่งเสริมให้ประชาชนให้ความสำคัญในการเลือกพรรคการเมืองมากกว่าเลือกตัวบุคคล เพื่อเสริมสร้างระบบพรรคการเมืองให้เข้มแข็งขึ้น หรือสร้างระบบพรรคการเมืองให้เป็นระบบ 2-3 พรรค ดังที่เป็นในประเทศพัฒนาแล้ว โดยไม่ต้องมารวมกันภายหลังการเลือกตั้งดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน นอกจากนี้ ควรส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น โดยร่วมตรวจสอบถึงวัตถุประสงค์ของการรวมพรรคว่าเป็นไปด้วยอุดมการณ์ หรือนโยบาย หรือ

ผลประโยชน์ทางการเมือง เพื่อให้การรวมพรรคเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ และ
ผลประโยชน์ทั้งปวงจะเกิดแก่ประชาชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาคั้งต่อไป

1. ให้การศึกษบทบาทและพฤติกรรมของอดีตสมาชิกพรรคการเมืองความหวังใหม่
ที่ยุบเข้าร่วมกับพรรคไทยรักไทย
2. ให้การศึกษาเรื่องกลุ่มในพรรคการเมืองที่มีอิทธิพล หรือผลกระทบต่อเสถียรภาพ
ของรัฐบาล หรือการยุบสภาที่เกิดขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กนก วงษ์ตระหง่าน. พรรคการเมืองไทย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- กระมล ทองธรรมชาติและคณะ. การเลือกตั้ง พรรคการเมืองและเสถียรภาพของรัฐบาล. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กรินทร์ อินทร์แก้ว. การก่อเกิดพรรคการเมืองและปัญหาพัฒนาการ: ศึกษากรณี พรรคความหวังใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- กองการเมือง. สรุปผลงานกิจกรรมทางรัฐสภาของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคความหวังใหม่ ปี 2536.
- กองงานการประชุม, สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. เอกสารรวบรวมคะแนนเสียงมติต่อร่างพระราชบัญญัติที่ผ่านสภาในรัฐสภาชุดที่ 52 ตั้งแต่ ปีที่ 1พ.ศ. 2544 -ปีที่ 4 พ.ศ. 2547. กรุงเทพฯ, 2547.
- ขจิตภัย บุรุษพัฒน์. การเมือง และพรรคการเมืองนับแต่ยุคแรกถึงปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2511.
- จตุฎ สุภาพ. การเมือง. พระนคร: บริษัท สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2514.
- จตุฎ สุภาพ. สารานุกรมรัฐศาสตร์. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2518.
- จิตติ เกษมศิริวัฒน์. ปัญหากฎหมายในการรวมพรรคการเมือง: ศึกษาเฉพาะกรณีพรรคเอกภาพ. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- จีรพรรณ กาญจนะจิตรา. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520.
- ชาญชัย บุญเสนอ. การรวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- เชาวนะ ไตรมาศ. พรรคการเมืองไทย: ภูมิหลังทางโครงสร้างหน้าที่และพัฒนาการทางสถาบัน กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายศึกษา, 2540.
- เชาวนะ ไตรมาศ. วารสารศาลรัฐธรรมนูญ 2524. ประจำเดือนมกราคม-เมษายน 2543.
- เชาวน์วัศ สุตลาภา. พรรคการเมือง. กรุงเทพฯ: สหสยามพัฒนา จำกัด, 2511.
- ฐปนรรต วัฒนาภรณ์. ข่าวกับเสถียรภาพของรัฐบาล 11 ปี รัฐศาสตรมหาศ. รวมบทความทางวิชาการรัฐศาสตร์, 2539.
- ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์. ผู้นำการเมือง. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2523.

दारาร์ตัน เมตตาริกานนท์. การรวมกลุ่มทางการเมืองของ ส.ส. อีสาน พ.ศ. 2467-2494 .

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.

ตรีพล เจาะจิตต์. 1 ปีรัฐบาลทักษิณ คิดใหม่ ทำใหม่: คำมั่นสัญญา 15 ประการกับประชาชน.

กรุงเทพฯ: พี.เอ.ลีฟวิ่ง, 2545.

ทวีศักดิ์ พันธุ์สุระ. การต่อสู้ทางการเมืองของพรรคการเมืองไทย : ศึกษากรณีพรรคกิจสังคม.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.

ธงชัย สุคนธาภิรมย์. สารจากกองประชาสัมพันธ์ พรรคความหวังใหม่ (7 พฤษภาคม 2533).

ประทุมพร วัชรเสถียร. สภาเพรชี่เดียม. มติชน (27 พฤษภาคม 2535)

ปราโมทย์ นาครทรรพ. ผู้แทน / เค.ซี. แวร์ . กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2517.

ประสงค์ เลิศรัตนวิสุทธิ์. ลำดับเหตุการณ์จากการเลือกตั้ง 22 มีนาคม 2535 ถึง “พฤษภาทมิฬ” 2535 บันทึกเหยี่ยวข่าว. กรุงเทพฯ: 2535.

ปองพล อติเรกสาร. กรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย และสมาชิกพรรคไทยรักไทยระบบบัญชีรายชื่อลำดับที่ 9. สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2545.

ปัญญา อยู่ประเสริฐ. สมาชิกวุฒิสภาจังหวัดอุดรธานี. สัมภาษณ์, 10 กรกฎาคม 2546.

เปรมศักดิ์ เพียยุระ. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดขอนแก่น เขต 11 และสมาชิกพรรคความหวังใหม่. สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2545.

เปรมศักดิ์ เพียยุระ. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดขอนแก่น เขต 11 และสมาชิกพรรคความหวังใหม่. สัมภาษณ์, 17 กรกฎาคม 2546.

พรรคชาติไทย. ก่อนวันชี้ชะตาพรรคความหวังใหม่. รายการข่าวสถานีโทรทัศน์ช่อง 3, 2545. แหล่งที่มา: <http://www.chartthai.or.th/news/login.html> [7 กรกฎาคม 2545]

พรรคชาติไทย. ความหวังใหม่สรุปขั้นตอนในการลงคะแนนเสียงมติการรวมพรรค. รายการข่าวสถานีโทรทัศน์ช่อง 9, 2545. แหล่งที่มา: <http://www.chartthai.or.th/news/login.html> [7 กรกฎาคม 2545]

พรรคชาติไทย. นายกยืนยันว่าการรวมพรรคความหวังใหม่เข้ากับพรรคไทยรักไทยนั้นถือเป็นมติใหม่ทางการเมือง. รายการข่าวสถานีโทรทัศน์ช่อง 11, 2545. แหล่งที่มา: <http://www.chartthai.or.th/news/login.html> [7 กรกฎาคม 2545]

พรรคชาติไทย. นายชิงชัยมงคลธรรมเข้ายื่นหนังสือให้ กกต.พิจารณาเรื่องของการรวมพรรคว่าผิดระเบียบข้อบังคับของพรรค. รายการข่าวสถานีโทรทัศน์เนชั่นเนชั่นแนล, 2545. แหล่งที่มา: <http://www.chartthai.or.th/news/login.html> [7 กรกฎาคม 2545]

- พรรคชาติไทย. ประธานที่ปรึกษาพรรคไทยรักไทยเห็นว่าคะแนนเสียงมติของพรรคความหวังใหม่ที่
เอกฉันท์นั้น ยังคงเป็นเรื่องยากในการรวมพรรค. รายการข่าวสถานีโทรทัศน์ช่อง ITV,
2545. แหล่งที่มา: <http://www.chartthai.or.th/news/login.html>. [7 กรกฎาคม 2545]
- พรรคชาติไทย. ประธานวุฒิสภาชี้แจงถึงการแสดงความเห็นชอบเรื่องการรวมพรรคการเมือง.
รายการข่าวสถานีโทรทัศน์ช่อง 3, 2545. แหล่งที่มา :
<http://www.chartthai.or.th/news/login.html>. [7 กรกฎาคม 2545]
- พรรคชาติไทย. ปัญหาการรวมพรรคระหว่างพรรคไทยรักไทยและพรรคความหวังใหม่กำลังบาน
ปลายกลายเป็นประเด็นทางการเมือง. รายการข่าวสถานีโทรทัศน์ช่อง 3, 2545.
แหล่งที่มา: <http://www.chartthai.or.th/news/login.html>. [7 กรกฎาคม 2545]
- พรรคชาติไทย. อดีตเลขาธิการพรรคไทยรักไทยยืนยันเรื่องการรวมพรรค. รายการข่าว
สถานีโทรทัศน์ช่อง 5, 2545 แหล่งที่มา: <http://www.chartthai.or.th/news/login.html>.
[7 กรกฎาคม 2545]
- พรรคกิจ ผ่องแผ้ว, การทำให้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยให้ได้รับการปฏิบัติ
ตามเจตนารมณ์: กรณีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร, สำนักงานคณะกรรมการการ
วิจัยแห่งชาติ, 2542.
- พรรคกิจ ผ่องแผ้ว. รัฐบาลผสม. กรุงเทพฯ: สมาคมรัฐศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2544.
- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541, แหล่งที่มา:
www.thairakthai.or.th/infolaw/law_policy121.htm. [5 เมษายน 2547]
- พัฒน์ บุญยรัตพันธุ์. การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช,
2517.
- มนุญญ์ วัฒนโกเมร. ข้อมูลพื้นฐานพรรคการเมืองปัจจุบัน และพรรคการเมืองกับการเลือกตั้ง ปี
2522-2529. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2529.
- มหาวิทยาลัยมหิดล. วารสารมหาวิทยาลัยมหิดล. 2 (กันยายน-ธันวาคม)
- มานิตย์ จุมปา . ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ ฯ พ.ศ. 2541. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2542.
- มิศรา สตะเวทิน. การก่อตั้งกลุ่มอิทธิพลในกระบวนการทางการเมือง. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- ไมตรี อินทสุต. การบริหารการปกครองยุคใหม่. กรุงเทพฯ ฯ: ฝ่ายประชาสัมพันธ์ สำนักงาน
เลขานุการกรมการปกครอง, 2542.
- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. คู่มือการเมืองไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คบไฟ, 2544.

รัฐสภา. คณะกรรมาธิการสามัญประจำสภาผู้แทนราษฎร. แหล่งที่มา:

<http://www.parliament.go.th/h-commit/hon-commit.htm>.

ลิขิต ธีรเวคิน. วิวัฒนาการการเมืองการปกครองของไทย. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546

สมศักดิ์ คุณเงิน. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดขอนแก่น เขต 8 และสมาชิกพรรคไทยรักไทย. สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2545.

สอ เศรษฐบุตร. New Model English-Thai Dictionary. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2521.

สุชาย ตวีรัตน์. การเมืองกับผลประโยชน์. จุฬารังสรรค์และมนุษยศาสตร์.

สุนทร ลิขิตทวน. กระบวนการก่อเกิดกลุ่มผลประโยชน์ในประเทศไทย : ศึกษากรณีสหพันธ์ชาวน้ำอ้อยแห่งประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.

สุนันท์ เวชชาชีวะ. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ, สมาชิกพรรคไทยรักไทยบัญชีรายชื่อลำดับที่ 55 และกรรมการบริหารพรรค. สัมภาษณ์, 9 กรกฎาคม 2546.

สุริยา บุญยศิริชัย. เปิดบันทึก...การเดินทางกว่าสองแสนกิโลเมตร สู่อุทธรณ์การรบแตกหัก พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ ยึดเก้าอี้ผู้นำรัฐมนตรีคนที่ 22. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วันชนะ, 2539.

สุวิทย์ เสงี่ยมกุล. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดภูเก็ตเขต 1 และสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์. สัมภาษณ์, 24 กันยายน 2546.

เสนีย์ คำสุข. ข้อมูลพื้นฐานพรรคการเมืองไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475-2544. รัฐสภาสาร 11 (พฤศจิกายน 2544)

โสภณ เพชรสว่าง. พรรคการเมือง: ศึกษาเฉพาะกรณีความอ่อนแอของระบบพรรคการเมืองไทยในช่วงปี พ.ศ. 2475-2539. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล สถาบันพระปกเกล้า.

สำนักงานกิจการพรรคการเมืองและการออกเสียงประชามติ ด้านกิจการพรรคการเมืองและการออกเสียงประชามติ คณะกรรมการการเลือกตั้ง. รายงานการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองในรอบปี พ.ศ. 2541. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ, 2542.

สำนักงานกิจการพรรคการเมืองและการออกเสียงประชามติ ด้านกิจการพรรคการเมืองและการออกเสียงประชามติ คณะกรรมการการเลือกตั้ง. รายงานการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองในรอบปี พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ, 2543.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ชุดที่ 18 ปีที่ 1 ครั้งที่ 12(สมัยสามัญ). ประจำปีครั้งที่สอง วันที่ 9-11 มิถุนายน 2536.

สำนักนายกรัฐมนตรี. การแต่งตั้งคณะรัฐมนตรี. แหล่งที่มา

http://www.cabinet.thaigov.go.th/bb_main11.htm. [5 เมษายน 2547]

สำนักนายกรัฐมนตรี. การปรับคณะรัฐมนตรีครั้งที่ 4. แหล่งที่มา

http://www.cabinet.thaigov.go.th/bb_main11.htm. [5 เมษายน 2547]

ไสว เปรมมณี. ดุสิตธานี. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2499.

หยุด แสงอุทัย. คำอธิบายพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2511. กรุงเทพฯ: บางสะแกการพิมพ์, 2512.

อดิศร เพียงเกษ. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบัญชีรายชื่อพรรคไทยรักไทย. สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2545.

อภิวัดน์ ทรัพย์ไพฑูรย์. พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นักธุรกิจโทรคมนาคมหมื่นล้านและนักการเมืองผู้เกรียงไกร การเมืองยุคไร้พรมแดน สไตส์ "ทักษิณ". พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ปฐมกาล, 2543.

อภิวัดน์ วรรณกร. เดินทัพทางไกล หมื่นไมล์แห่งชีวิต พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2540.

อุดม ไกรวัฒนานุสรณ์. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสมุทรสาครเขต 3 และสมาชิกพรรคไทยรักไทย. สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2546.

เอกภาพ พลซื่อ. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดร้อยเอ็ด เขต 4 และสมาชิกพรรคไทยรักไทย. สัมภาษณ์, 23 สิงหาคม 2546.

ภาษาอังกฤษ

Bentley, Arther. The process of Government. Chicago : University of Chicago Press, 1908.

Black, Henry Campbell. Black's Law Dictionary. West Publishing Co, 1979.

Blondel, Jean. Party Systems and Pattern of Government in Western Democracies. Canadian Journal of Political Science (June 1968)

Brzezinski, Zbigniew K. Ideology and Power in Soviet Politics, Paperbound Edition. New York: Federick A. Praeger, 1962.

C.J. Friedrich. Contemporary Government and Politics. New York: Haper Torchbooks, 1937.

Finer, Herman. The Theory and Practice of Modern Government. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1949.

- Goodman, William. The Two Party System in the United States . New York: D.Van Nostrand, 1957.
- Huntington, Samuel P. Political Order in Changing Societies. New Haven: Yale University Press , 1968.
- Lasswell, Harold D. and Kaplan, Abraham. Power and Society: A Framework for Political Inquiry. Paperbound Edition. New Haven: Yale University Press, 1950.
- Lowell, Lawrence A. Governments and Parties in Continental Europe ,Boston, 1896.
- Ranny, Austin and Kendall, Willmore. Democracy and the American Party System. New York: Hartcourt, 1956.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายภูริวรรักษ์ ใจสำราญ เกิดวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2520 จังหวัดกรุงเทพมหานคร สำเร็จ การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจากโรงเรียนสตรีวิทยา 2 จังหวัดกรุงเทพมหานคร และระดับ มัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนสตรีวิทยา 2 จังหวัด จากนั้นสำเร็จการศึกษาระดับปริญญา บัณฑิต ศิลปศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์) คณะสังคมศาสตร์ ภาควิชารัฐศาสตร์ เอกการปกครอง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อปีการศึกษา 2542 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตร รัฐศาสตร์ มหาบัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2543 โดยระหว่างศึกษาอยู่ที่ภาควิชาการ ปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เคยเป็นผู้ช่วยสอนในวิชา การเมืองการ ปกครองเปรียบเทียบ ในภาคการศึกษาต้น ปีการศึกษา 2544

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย